DUILIU ZAMFIRESCU

VIAȚA LA ȚARĂ
TĂNASE SCATIU

DUILIU ZAMFIRESCU

VIAȚA LA ȚARĂ

1895

I

Cum ridici priporul Ciulniței, în pragul dealului, dai de casele boierului Dinu Murguleţ, case bătrânești și sănătoase, cum nu se mai întâlnesc astăzi pe la moșiile boierești. De sus, de pe culme, ele văd roată împrejur până cine ştie unde, la dreapta, spre valea Ialomiței, la stânga, pe desișul pădurii de Aramă, iar în față pe cotiturile ulițelor strâmbe ale satului.

Toată curtea boierească trăiește liniștită și bogată, cu cârduri întregi de gâște, de curci și de claponi; cu bibilici țiuitoare; cu căruțe dejugate; cu argații ce umblă a treabă de colo până colo — și seara, când vine cireada de la câmp, cumpăna puțului, scârțâind neunsă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare, ale căror ciocuri, răsturnate pe spate, toacă de-ți iau auzul. Fără a fi risipă și zarvă, curtea boierească pare populată și bogată.

Într-o zi de vară, pe la vremea odihnei, conu Dinu fu sculat din somn de sunetul clopotelor unor poștalioni ce intrau în curte cu strigăte și saltanat. Atât el cât și nevastă-sa Sofița săriră din paturile lor de cit, și se uitară pe fereastră.

— Iii!… e greu de noi! Tănase Scatiu cu mă-sa!… exclamă boier Dinu.

— Da' nu-i mai zice așa, omule, că te-a auzi a fată… Ia-ți mai bine surtucul și eși-le înainte.

Coana Sofița trecu repede într-o odaie de alături să se mai diretice la cap, iar boier Dinu își trase din fugă cizmele (strângând din ochi și blestemând), își luă haina în spinare și ieși să-și întâmpine musafirii.

— Salutare, nene Dinule, zise noul venit, scuturând pe bătrân de mână. Iacătă, am venit cu mama.

— Sărut mâna, coană Prohiro; bre, anul ăsta fac grâu mult, zise Murguleț, sărutându-i mâna cam din fugă.

— Sărut ochii, mamă; da' ce se potrivește, ești fodul, coane Dinule! Uite, zău, maică, zise ea lui fiu-său, parcă văd pe căminarul Tasache Murgu; uite, leit-poleit cum e conu Dinu: nalt, uscățiv la chip, așa smead ca dumnealui și fodul… Lasă, zău, coane Dinule, că sunteți fodui… Auzi, de atâția mari de ani vecini cu moșiile și să nu lovești dumneata o dată pe la mine!…

— Uite, zău, coană Prohiro, ai dreptate; da' nu știu cum s-a făcut…

Vorbind astfel, bătrâna îngălbenea, începea să înghită în sec, se foia fără rost, până ce căzu pe o bancă din cerdac.

— Aoleo, coane Dinule, zise ea repede, făcându-și vânt cu mâna, îmi vine rău…

— Puțin "coneac", strigă fiu-său, ori apă de Vals, repede să ne dea ceva…

Murguleț se repezi fuga la cămară și se întoarse numaidecât cu o sticlă de cogneac, pe care o vărsă mai toată în capul coanei Profira, pe când fiu-său o muncea pe la tâmple să-și vie în fire.

În vremea asta se arătă și Sofița Murguleț. Ea dete pe bărbați la o parte, sărută mâna bătrânei, o mai strânse de un deget, o mai meremetisi, ce-i făcu, că își veni baba în simțiri.

— Doamne, coană Profirițo, cum stai dumneata afară, soro!… Ia să intrăm înăuntru, că pe nădușala asta te bolnăvești chiar din senin, zău.

Și, ținând pe babă de subsuori, trecură într-o odaie răcoroasă, mare, în care bătrâna păru a se înzdreveni ca prin farmec.

Sofia Murguleț se îngrijea de babă cu un interes nespus. O puse să-și istorisească patima de la descălicătoare, îi dete cafea cu lămâie, pică oțet pe un cărbune sub nasul ei — iar pe de altă parte porunci să aducă tânărului dulceață, cafea, tutun, cu tot dichisul cuvenit.

— Ia spune-ne, coană Profirițo, cum îți vine?… Aci, începu bătrâna o lungă șiretenie de vorbă:

— Uite, maică, îmi vine așa un "nixis" pe la stomah, și parcă numai ia așa mă zgâlțâie de chiept, și să te ții numa goană la cap, și apoi parcă-mi bate două zbanțuri în tâmple, de mă prăpădesc, maică!…

— Și nu iai nimic dumneata pentru asta?

— Da' câte n-am făcut! N-a cheltuit ghetu băiat o grămadă de bani!… Ba palianuri, ba consulturi, ba doftoru Draci, ba acu cică să iau apă de Vacs…

— De Vals, mamă, o îndreptă fiu-său. Pe când vorbeau astfel, ușa se deschise de la un iatac din fund, și de sub perdelele albe de țară se ivi un chip rotund de fată, care, dând de obrazurile nouă ale musafirilor, se făcu stacojiu.

— Mămucă dragă… avu ea aerul de a începe. Dar în mijlocul odăii, se opri în loc, făcu o plecăciune după toate regulele ceremonialului de la pension, și dete năvală să iasă pe cealaltă ușă. Coana Sofița o opri.

— Tinco! Da' nu saluți lumea? Unde te duci? Fata se opri din nou, nehotărâtă. Obrazul mame-sii luase expresia obișnuită de nemulțumire și

descurajare, când i se întâmpla câteodată să se supere, iar conu Dinu se rușinase cu desăvârșire de stângăcia ei.

— Sărută mâna coanei Profirițe, zise mamă-sa. Un moment, cât mai trecu până să se hotărască fata, coana Profira își înfipse privirile în ochii ei, cu toată răutatea lor bătrânească. Fata auzise vorbindu-se în casă de neamul îmbogățit al Scatieștilor ca de niște mojici renumiți, ieșiți dintr-un vechi vătaf al tatălui lui conu Dinu Murguleț, și a-i vedea în casa lor i se părea o adevărată enormitate. Dar, în cele din urmă, se duse să sărute mâna coanei Profire. Bătrâna o sărută pe obraz, uitându-se la ea lung și scuturându-și valurile de carne de pe trup, de pofta râsului.

— Ptiu, să nu fie de deochi! că frumoasă mai ești! Fata se duse după aceea la fiul bătrânei și-i întinse mâna cu aceeași reverență; el răspunse tare și sigur de sine:

— Salut! Apoi, fericită că-și isprăvise complimentele, se retrase în dosul scaunului lui tată-său, și, după un minut, o șterse.

Coana Profira începu iarăși a râde:

— Cresc, bată-le norocul, ca din apă… Acuma numai bărbat îi lipsește…

Conu Dinu Murguleț își ciugulea unghiile de la o mână, neîndrăznind să privească în fața bătrânei. În fond îl supăra vorba coanei Profire, fiindcă înțelegea unde vrea s-o aducă. Dar nevastă-sa, cu sensul practic al femeilor, da din cap cu înțelesuri.

— Răul e, zise ea, că nu facem grâu destul.

— Ia lasă, coană Sofițo, răspunse bătrâna, conu Dinu să trăiască! De atâțea mari de ani, de când are moșia de la Eforie pe nimic, bez moșia dumisale părintească, mărita până acum șapte fete.

Pe conu Dinu nimic nu-l supăra mai rău decât să-i fi zis că are moșia de la Eforie pe nimic. Își mușcă din unghii mai adânc și tăcu.

— Așa e, îngână coana Sofița, dar avem greutăți: fata la pension, nepotu-meu în străinătate…

— Aracan de mine, maică, da' tot învață? Ce-a mai ieșit și moda asta cu învățătura până la adânci bătrânețe!… Uite, eu pe Tănase al meu l-am pus la treabă de mic copil, și slavă lui Dumnezeu, băiatul a ieșit bun, treaba treabă, plimbarea plimbare. Acu să-i găsesc nevastă cumsecade și m-am liniștit. Anu ăsta trebuie să-l însor, că mi-e c-oi închide ochii fără să apuc să-mi văd nepoții… Ce zici, coane Dinule?…

Conu Dinu dete din cap, parcă ar fi zis că așa e, dar că asta nu-i treaba lui.

După ce-și isprăviră cafeaua, Tănase Scatiu scoase o pană de gâscă din buzunar, mătură o enormă țigaretă de chihlimbar cu care fuma, puse pana murdară pe farfuriuță, iar țigareta în toc, și se sculară să plece.

Coana Profira dori să vază pe Tinca la plecare, dar fata nu se găsi nicăierea. Cam înfiptă, bătrâna sărută pe conu Dinu pe frunte, zicându-i:

— Așa sunt fetele, marfă scumpă. Ce zici, vecine, nencuscrim?

— Drum bun, coană Profiro. Ia să ridice coșul de la trăsură. Vătașe Taftă, pune mâna, să nu se dea vizitiul jos.

În sfârșit, plecară. În urma lor, coana Sofița umbla domol în jurul lui bărbatusău, și, cu sfioasă supunere, căuta să-i ghicească gândurile. Dânsul își răsuci o țigară, fără a zice nimic, și intră s-o aprindă. Fumul din salon îl luă de cap.

— Ah! Zi, te rog, să deschidă geamurile. Nevastă-sa stete un moment la îndoială.

— Au să intre toate muștele, omule. Murguleț se îndreptă spre masă să găsească chibriturile și dete cu ochii de pana de gâscă lăsată de tânărul Scatiu.

— Deschideți ușile, să iasă mirosul de mitocani! Ia poftim de vezi, zise el făcând explozie, cu brațele încrucișate înaintea penei, cine-mi cere fata. Eu să-mi dau fata la asemenea mojici?… Doar dacă mi-o lua Dumnezeu mințile! Bă-dă-rani!…

Coana Sofița încerca să fie serioasă, deși îi venea să moară de râs. Bărbatu-său se întoarse din nou către dânsa.

— Am moșie de la Eforie pe nimica, ha? De ce nu poftește fiu-său să mă urce la mezat, să-l învăț eu minte!

— Nu, zise nevastă-sa, zâmbind, fiindcă speră să-i dăm fata.

— Să-mi dau eu fata unui asemenea mojic!… Ți-am spus: dacă mi-o lua Dumnezeu mințile, poate.

Apoi urmă a face pași mari prin casă și a trage adânc din țigară, ca și cum maximul acesta de fum ar fi putut reduce firea sa la un minimum de supărare. Coana Sofița trecu pe nesimțite într-o odaie vecină, lăsându-l să-și potolească singur furia.

Conu Dinu, rămas singur, prinse a innoda firul vremilor de azi cu lungul șir al celor trecute, și a se întreba, cu disperarea oamenilor bătrâni, cum era cu putință ca nepotul vătafului Scatiu (pe care vătaf îl văzuse el

însuși în spinarea unui țigan și bătut de un alt țigan cu opritorile de la cai, după porunca lui tată-său, căminarul) să ajungă a cere mâna fetei lui? Și imaginile trecute îi reveneau în minte, slăbite, cu câte o răsăritură de observație copilărească cum le făcuse: bunăoară că pe atunci ploua mai des și mai la vreme. Șezu jos și fuma mai departe din țigara stinsă, sărind cu mintea la nepotu-său Damian, care nu mai venea din străinătate, la soră-sa Diamandula, mama lui Damian, care trăia numai prin puterea imaginei fiului său, la una și la alta, până ce un pisic, care se strecurase sub scaun, îi atrase luarea-aminte prin îndemânarea cu care se juca cu pana țigaretei lui Tănase Scatiu.

II

Era tocmai să se supere din nou, pe pisic și pe Tănase, când bătu cineva la ușe.

— Poftim! zise el cu glasul trăgănat al boierilor bătrâni. Ușa se deschise și o femeie tânără intră, închizând-o repede, ca să nu lase muștele înăuntru.

— Sărut mâna, coane Dinule, zise ea, sărutându-i mâna cu adevărat.

— Bună ziua, fetițo, îi răspunse el, dându-i mâna să i-o sărute. Vino-ncoa să te pup pe obraz.

Și după ce o sărută, se uită la dânsa de aproape, ca și cum o cerceta să o cumpere.

— Ce păcat că nu ești băiat, Sașo. Ea începu a râde, mirată.

— De ce, coane Dinule?

— Ți-aș da pe Tincuța.

— Și eu aș lua-o numaidecât. Numai aș fi cam copt pentru dânsa.

Bătrânul se uită la ea lung, ținându-i mâna într-ale lui.

— Uite, Sașo, poți să te superi, dar eu tot n-o să te las în pace: de ce nu vrei să te măriți, fato?

— Coane Dinule!…

— Bine, bine, nu mai zic nimic, dar să-ți spun drept, nu te pricep.

— Și cu toate astea e așa de ușor! Ți-am spus de atâtea ori: eu am o familie, fară să mă mărit; dacă m-aș mărita, aș avea două, și aș fi, desigur, mamă rea, ori pentru unii, ori pentru alții. Dar, coane Dinule, mi-ai făgăduit să nu mai vorbim despre asta… Acuma am și îmbătrânit, adăugă, parcă nu i-ar fi displăcut, pe cât zicea, să vorbească despre "asta". Eu am venit să-ți spun că te poftește coana Diamandula.

Bătrânul se sculă greoi de pe scaun și porni să iasă, cu aceea pe care voia cu orice preț s-o mărite, când, ajuns la ușe, o opri din nou.

— A, Sașo, nu știi o comedie?… Ghicește… Nici nu-ți trăsnește prin cap: avem un ginere pentru Tincuța.

— Serios?

— Da… un ginere fain: pe amicul meu, domnul Tănase Scatiu.

— Ce?! zise cealaltă încremenită locului.

— Da, junele Scatiu, alegător la colegiul întâi, mare proprietar, mâine poimâine deputat…

— Biata Tincuța!

— Da, și coana Sofița ar fi gata să i-o dea. Dar până n-oi închide eu ochii, Scatiu nu ia pe fata mea, adause, bătându-se cu mâna în piept.

Apoi, ducând un deget la gură, în semn de tăcere, intrară la coana Diamandula.

În fundul unui pat de nuc, cu perne la perete, ședea ghemuită o umbră de femeie, iar pe scaune, împrejurul ei, rude și prieteni. Legată la cap cu o bocceluță de mătase neagră, după moda veche, coana Diamandula își trăgea din când în când ochelarii de pe frunte, legați la spate cu ață, ca să privească pentru a o suta oară o scrisoare a fiului său. Bătrână, bolnavă, surdă, ea trăia, spre minunea tuturor, numai prin puterea unei dorințe: aceea de a mai vedea, înainte de a muri, pe unicul ei copil. Tot ce vorbea, tot ce dorea era pentru el, se ducea către el. Cu trupul istovit de puteri, părea a-și hrăni viața din dor. Câte o rară scrisoare ce venea de la el era citită, recitită, învățată pe dinafară de o mie de ori; plicul descusut și pe o parte și pe alta; marca de pe plic studiată până în firele mustăților regelui Humbert — căci scrisorile veneau din Italia. Când bătrâna era singură cu câte cineva al casei, întreba cu glasul stins:

— Și unde e Neapoli ăsta? Răspunsul nu-l auzea niciodată, dar înțelegea că trebuie să fie departe, după mișcarea mânei și a ochilor celui ce-i vorbea.

Când intră conu Dinu, ea părea ațipită, cu capul rezemat pe piept. El se apropie de dânsa cu sfială și respect, pe când ceilalți se sculară în picioare.

— Ce dorești, lelță? zise conu Dinu, care-i era frate mai mic.

— Matei nu mai vine… Eu mă duc, Dinule.

— Doamne, cum vorbești dumneata!…

— Mă duc… Dacă mai întârziază două zile, nu mă mai vede. I-ai telegrafisit? întrebă ea, uitându-se în ochii lui.

— I-am telegrafisit.

— I-ai spus să nu întârzieze?

— I-am spus.

— Și ce crezi, c-o să vie?

—Cum, Doamne, să nu vie. Bătrâna începu a plânge, încet, cu suspine înecate. Lui conu Dinu îi deteră lacrămile.

— Mă rog la Dumnezeu să mă mai ție cu zile, până l-oi vedea… zise ea cu greu și gâfâind, dar să nu întârzieze, Dinule.

După aceea ațipi iarăși. Sașa și cu Tincuța îi ridicară pernele la spate, și ea păru că doarme. Atunci, unul câte unul, ieșiră binișor și trecură în odaia

de alături, unde subprefectul, Mihai, fratele Saşei — un băieţandru de vreo 20 de ani — coana Sofiţa, soră-sa Elena, de la o moşie vecină, cu copiii ei, stau grămădiţi deasupra unui atlas, căutând care este drumul cel mai scurt de la Neapoli la Ciulniţa.

— Zău, nenea Matei ăla, zise Tincuţa supărată, parcă nu-mi mai e drag.

Subprefectul, un vechi prieten al casei, se uită la ea râzând:

— Lasă, c-am să te spui când o veni.

— Da' poţi să mă spui, zise fata roşindu-se; pentru ce nu mai vine?

— Ba vine. N-a telegrafiat că pleacă?

— Sunt trei zile de când a telegrafiat; până acum venea şi de la Han Tătar.

— Aşa faci?

— Aşa, răspunse Tincuţa răstit; dumneata nu vezi că tuşa nu mai poate?

Mihai desprinse o oglindă din cui, fără a fi băgat de seamă, şi o aduse înaintea Tincuţei. Aceasta, roşise deja, se făcu stacojie pe când toţi cei de faţă râdeau. Fata se-ncercă să râdă şi ea, dar o podidi plânsul, şi repede, ieşi şi se ascunse la dânsa în odaie. Saşa se uită lung la frate-său, nemulţumită de gluma lui.

— Mihai, astea sunt glume nesărate. Te rog să nu mai faci asemenea lucruri.

— Da' ce-am făcut, maman dragă? Am glumit, zise el, nenorocit că fusese pricina unei asemenea scene.

Saşa ieşi şi se duse după Tincuţa. Când se-ntoarse, îi găsi pe toţi tăcând, parcă cine ştie ce se-ntâmplase: atâta înrâurire au lacrămile asupra oamenilor. Numai subprefectul, holtei bătrân, călit în ale istericalelor femeieşti, cum zicea el, încerca să mai glumească. Saşa luă pe băiat şi-l duse, cam vrândnevrând, la Tincuţa, să-i ceară iertare.

— Bine, maman, ce-am făcut, ca să cer iertare? zicea băiatul, mergând cam cu sila.

El şi cu toţi fraţii chemau pe Saşa "maman".

— Ai supărat pe Tincuţa. Eu nu vreau să am copii rău crescuţi.

Băiatul se uită lung la soră-sa şi se opri în loc.

— Maman, nu mă umili. Viu eu singur să cer iertare. Soră-sa se gândi o clipă şi, parcă mişcată de vorba băiatului, îi îndreptă legătura la gât şi porni singură înainte. După câteva minute, el intră în urma ei la Tincuţa, şi,

foarte firesc, îi luă mâna și o rugă să-l ierte. Fata se uita în jos, fără a zice o vorbă.

— Îl ierți, Tincuțo dragă, nu-i așa? o întrebă Sașa. Tincuța își ridică ochii spre el, bufnind încet, de râs sau de plâns, nu se știa bine.

Astfel se împăcară lucrurile. Către seară veni o depeșe de la Predeal. În sfârșit, Matei sosea…

Mare gălăgie și bucurie pe toți. Mihai și Tincuța și copiii Elenei voiau să meargă a doua zi la gară. Care mai de care sărea mai sus, țipa mai tare, după cum îl iertau puterile. Vestea fu împărtășită coanei Diamandule de către frate-său. Bătrâna, cu lacrămile înnodate în barbă, se puse să descoase telegrama, literă cu literă, parcă ar fi fost cine știe ce document. Se hotărî ca a doua zi toată suflarea să se reverse la gară. Se făcu socoteala trăsurilor și se văzu că nu era loc pentru toți. Mihai voia să se ducă pe jos; Tincuța călare. Subprefectul le puse trăsura la dispoziție. Sașa pe a sa; dar tot era prea multă lume. Elena se gândi să-și lase copiii acasă, dar o protestație universală se ridică din piepturile gălăgioase ale "țâncăriei", care nu vrea s-audă de o asemenea poznă. Conu Dinu îi împăcă pe toți, făgăduindu-le să puie caii la o cloșcărie de brașoveancă, în care intra toată corabia lui Noe.

Era vorba acum să se știe cine rămâne cu coana Diamandula. Elena, fire veselă, se lepădă, râzând pe sub ascuns ca să n-o vadă cumnatu-său; coana Sofița trebuia să meargă; Tincuța ținea să meargă; conu Dinu se cuvenea să meargă. Subprefectul propuse Elenei să rămână el, și făcură mare haz amândoi, spre părerea de rău a celorlalți, cari voiau să știe de ce râd, ca să râdă și ei.

— De ce râdeți? întrebă coana Sofița. Subprefectul o luă la o parte cu mare taină și-i zise la ureche în gura mare: "arde Iașul", ceea ce provocă o mare ilaritate generală și făcu pe coana Sofița să cărăbănească subprefectului o însemnată cantitate de pumni.

Toată lumea adormi în seara aceea fericită. Pentru cei bătrâni revenea un om iubit; pentru tineri, nenea Matei, pe care-l așteptau tot așa de vesel și caraghios precum plecase; pentru copii, un necunoscut, care însă nu mai puțin era nenea Matei, vorbă plină de farmec și noutate.

III

Se legăna ciocârlia în răcoarea dimineței, însoțind de-a lungul Ialomiței trăsurile ce mergeau la gară. Copiii, grămădiți câte trei pe capră, se bucurau, tăcuți, de priveliștea cailor. Mihai mâna poștalionul de la trăsura lor, curată, lustruită, în care trebuia să se întoarcă Matei. Pe chipurile tuturor se zugrăvea sănătatea si fericirea.

Întinderea câmpului se desfășura într-o nespusă liniște de vară. De o parte, un lan de porumb își mișca vârful foilor nervoase, dând văzduhului un reflex de culoare verde, ce părea că îngrașe aerul; de partea cealaltă, Ialomița curgea domoală între două maluri joase, lăsând să se vadă o margine de Bărăgan, cu pârloagele sale nestrăbătute, cu suhaturi roase de vite, cu o turmă de oi ce se zărea în fund ca o pată albă, și, mai presus de toate, cu orizontul său înșelător, a cărui dungă închipuită juca în arșița soarelui ca oglinda unei ape. Din prundul gârlei, cireada se urca pe un vad și se îndruma cu greu la pășune. Câte un bou singuratec sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, întrupând în nemișcarea lui pustietatea locului.

Când trăsurile ajunseră la capătul porumbului, trebuiră să se oprească. Jitarul sări din colibă, cu căciula în mână, și deschise poarta de nuiele ce tăia drumul. Un câine slăbănog se repezi la picioarele cailor, lătrând din toate puterile și gata parcă să-i înghită.

Toți trecură dincolo, iar jitarul închise poarta și rămase singur ca mai-nainte, în mijlocul câmpului.

După un sfert de ceas ajungeau la gară. Tot norodul acesta se revărsă în unica săliță de așteptare ce se găsea, râzând și sărind, spre marea mirare a țăranilor cărăuși. Mihai cu surorile lui mai mici și cu Tincuța; Elena cu patru copii împrejur; coana Sofița, conu Dinu și subprefectul; Berlă, jidanul de la han; Tănase Scatiu, care venise călare. Numai Sașa lipsea: ea rămăsese la Ciulniței, să ție de urât coanei Diamandule. Toată lumea se uita la ceasornic cu neastâmpăr: mai sunt zece minute, mai sunt șapte minute. Copiii, neavând voie să iasă pe peron, până la sosirea trenului, țipau în sala de așteptare ca într-o menajerie. Mai sunt trei minute. Clopotul sună. În fundul zării se vede locomotiva devenind din ce în ce mai mare, până se arată întreagă. "Dați-vă la o parte, domnilor!" strigă lampistul gării.

Trenul sosește cu repeziciune și se oprește deodată locului, ca un cal dresat. Toate inimile bat cu putere. Copiii, cu mâna dusă la gură, se retrag cu un pas, speriați de zgomot. Toți întreabă: "Unde-i, unde-i?"

La o fereastră a trenului un chip nerăbdător cheamă pe conductor din toate puterile. Până să vie acesta, cei de pe peron au recunoscut pe Matei al lor și s-au grămădit la ușa vagonului.

— Matei! nene! conductor! vin de deschide, domnule! Ioane, ia bagajele…

În încurcătura și-n larma asta, călătorul sare din tren în brațele celor ce-l așteptau, sărutând și îmbrățișând în dreapta și în stânga; "Nene, Matei, dragă", s-aude din toate părțile. Mihai se repede în vagon și apucă geamantanele altor domni, care protestează. Taftă, vătaful, ridică el singur două cufere, pe care le așează cu îngrijire într-o căruță cu boi. Matei urmează a îmbrățișa pojidicul, oprindu-se la fiecare și întrebând "dar tu cine ești, bre?" în hohotele de râs ale respectivelor mame. În cele din urmă se duce cu brațele întinse către un biet creștin, având aerul de a voi să-l sărute, spre marea mirare a acestuia și spre desăvârșita topenie de râs a celorlalți.

—Mai sunt, frate? întrebă el, gata să îmbrățișeze toată suflarea.

În cele din urmă, conu Dinu, ștergându-și lacrămile de râs, îl luă de braț:

— Hai, băiete, hai să mergem. Pe același drum porniră trăsurile din nou, înșirându-se în goană, unele după altele. De îndată ce Damian rămase singur cu conu Dinu, veselia de până aci dispăru.

— Ce face mama? întrebă el cu nerăbdare.

— E mai binișor, răspunse bătrânul dând din cap. Acuma, că ai venit, are să se însuflețească din nou.

Tăcură amândoi.

— Bre, zise conu Dinu, credeam că nu mai vii! De șapte ani să nu te mai întorci tu pe acasă!…

— Așa e, nene Dinule, dar vream să sfârșesc odată… Acuma sper să nu mă mai mișc. Sunt sătul de străinătate. Vreau să trăiesc cu mama, liniștit.

— O să ai puțin de trăit cu dânsa. Damian se uită la unchiu-său. Bătrânului îi dedeau lacrămile și nu mai zise nimic. El, de asemeni, își simți pieptul umplându-se de durere și lacrămile urcându-i-se în ochi. Tăcură din nou amândoi.

— Noi ne ducem, zise tot bătrânul după câteva minute, bătându-l cu mâna pe genunchi; e rândul vostru să trăiți. Cu buruienile astea uscate, noi am crescut și ne-am făcut datoria; acu veniți voi. Să fiți sănătoși!…

Un avânt puternic de simpatie făcu pe tânăr să apuce mâna lui unchiu-său și să i-o sărute. Bătrânul, mai mișcat decât dânsul, bufnea ușor pe nări,

privind spre câmp.

— Uite pământul ăsta: m-a făcut să asud; am muncit toată viața pentru el, de cele mai multe ori fără să mă răsplătească; m-am supărat și l-am blestemat, — dar nu m-aș duce de pe el pentru nimic în lume. Nădăjduiesc că tot așa o să faci și tu și că n-o să mai pleci. Aci suntem născuți și eu și maică-ta și părinții noștri și părinții părinților noștri…

O tăcere de câteva minute înlesni bătrânului să-și înghită nodul de emoție, ce-l îneca, și să urmeze:

— Tu ești singurul băiat din familia noastră. Să rămâi aici, pe pământul ăsta, să nu te miști și să nu-l dai nimănui să ți-l îngrijească, să nu-l arendezi, că arendașii sunt molii

— m-ai înțeles?

— Da, nene.

— Și ai să fii fericit, pe răspunderea mea. N-o să ai cafenelele voastre de la Paris și "mazagranurile" lor, nici neramzi ca la "bella Italia", dar o să fii om întreg, n-o să-ți cânte nimeni cu flașneta la ureche, nici n-o s-ajungi să calci pe tureatcă… M-ai înțeles? întrebă din nou zâmbind și ridicând glasul.

— Ei, acuma ia uită-te ce frumusețe de porumb.

— Da. În adevăr, ajungeau la poarta jitarului, în marginea de porumb. Soarele se ridicase pe cer, și zăpușeala începea să învăluie câmpul în adierile sale fierbinți. O coloare egală, de un cenușiu trist, vopsea iarba, pământul, semănăturile și numai câte o garofiță sălbatică răsărea, sprințară, din dungile de nisip pe care le lăsaseră inundațiile Ialomiței. Damian se simți deodată reîntors cu zece ani în urmă. Întinderea uniformă a câmpiei, cu gârla placidă alături, i se păru de un farmec nespus; nimic din ce văzuse până aci nu se putea asemăna cu ele. Jitarul deschise poarta în tăcere, urându-i din fugă un "bine-ai venit, cucoane", și rămase în picioare cu căciula în mână, până ce trecură toate trăsurile. Damian își întoarse capul după el.

— Mă rog, nu-i Toader Croitoru?

— Ba-i el, zise conu Dinu mulțumit, ți-l mai aduci aminte?

— Cum să nu mi-l aduc aminte: nu s-a schimbat de loc. Tot jitar e?

— Da' ce-ai vrea să fie? întrebă unchiu-său zâmbind.

— Așa e… Cariera de jitar e cam ingrată: nu se prea înaintează repede într-însa.

Bătrânul râdea.

— Fii liniștit, băiete. E mai fericit decât tine. Are tot ce-i trebuie și nici o grije.

— Se vede că-i trebuie prea puțin lucru ca să fie fericit.

— Asta-i filozofia cea mare, răspunse bătrânul, parcă i-ar fi zis "aicea vream să te-aduc".

— Ba zău, ia spune, cât îi plătești?

— Are zece galbeni pe an simbrie; două păpuși de tutun pe săptămână; o pereche de ițari; o glugă și o căciulă, și de mâncare.

— Pește și brânză, zise Damian, aducându-și aminte.

— Da' ce vrei să-i dau? baclavale?

— Ba nu…

— La el acasă mănâncă mămăligă goală… când o are. Matei se uită la unchiu-său cu părere de rău.

— Am uitat să-ți spun: și opinci câte poftește.

— Da' de ce luxul ăsta de opinci? întrebă tânărul cu oarecare răutate ironică.

— Fiindcă trebuie s-alerge pe jos. Ăsta îi este meșteșugul. Apoi, văzând că nepotu-său nu prea părea încredințat de fericirea regimului jitarilor, adause:

— Fii pe pace, el este adevăratul om fericit, nu tu, nici eu. De altfel te vei încredința prin tine însuți. Nu te grăbi să judeci lucrurile, că altfel se văd de departe și altfel sunt. Avem fel de fel de vagabonzi, care vin să le umple capul cu nerozii, dar până acuma, la mine, nimeni nu-i ascultă.

— Socialiști?

— Păi dar cum. Damian începu să râdă.

— Ia-nchipuiește-ți!… Dacă-aș prinde pe unul odată, ce mai probă de bătaie i-aș da!

Damian râdea din ce în ce mai tare, mulțumit de a vedea pe bătrân verde ca mai înainte.

— Bătaie?!

— Bătaie la scară, și să poftească să reclame. Tânărul urma a râde și a da din cap cu neîncredere.

— Pre legea mea: bătaie. Tu râzi, da' eu îți spun lucrurile cum sunt. Lasă c-o să vezi. Ai partea ta de pământ de la maică-ta: de ți-o plăcea să te ții de el, o să ai ocazia să le vezi toate astea.

Pe când vorbeau, un călăreț trecu pe lângă trăsură, ca o săgeată. Era Tănase Scatiu, care făcea curte Tincuței prin talentul calului său, al cărui

"umblet" era o adevărată minune. Cu bordul pălăriei răsfrânt pe ochi, cu o batistă fâlfâindu-i la gât, el se ținea pe cal cu mare îndemânare, călărind pe o rână, în mod ștrengăresc. Era cam ridicul, fiindcă era înalt din cale-afară și prea copt pentru berbantlâcurile astea.

— Bravo, Tănase, zise Damian zâmbind.

— Îți mai aduci aminte de mitocanul ăsta? întrebă conu Dinu.

— Da' cum să nu-mi aduc aminte: eram buni prieteni. Nu-i prost.

— Nu-i prost, dar e un țărănoi îmbogățit, șiret cât poftești. Ar vrea să-i dau pe Tincuța.

Damian se uita la unchiul său nedumerit. Nu vrea să rănească pe bătrân și de aceea se mulțumi a zice:

— E cam bătrânior pentru Tincuța; e mai mare decât mine.

— E bătrân și bădăran, adăugă conu Dinu, uitându-se cu anevoie peste apă. Tu vezi mai bine: zărești ceva, colo în fund?

— Da, cred că sunt oi.

— Nu, zise bătrânul mulțumit: uite-te bine, vezi?

— Da… colo la stânga…

— Așa. Ce sunt? oi?

— Așa îmi pare.

— Nu; sunt dropii. Era mulțumit conu Dinu că putea dezvălui comorile moșiei sale. În adevăr, în fund, pe o vâlcică singuratică, o turmă de dropii sta tăbărâtă, parcă-ar fi fost o turmă de oi. Dragostea de singurătate, atât de nețărmurită la mai toți vânătorii, umplea pieptul tânărului de un nespus sentiment de libertate, de recunoaștere de sine, sentiment care în lumea populară se pierde sau se preface în egoism. El tăcu, rătăcindu-și mintea în dungile străvezii ale orizontului. Unchiu-său de asemenea.

Nu se auzea pe tot drumul decât roatele trăsurei tocând și copitele cailor lovind pământul. O pace desăvârșită se coborâse din înălțimile albastre ale cerului. Natura, fecundată de razele soarelui, părea că se odihnește. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucească. Ialomița curgea, încropită și înceată.

Când ajunseră în vadul Ciulniței, pe care nu mai era nici un strop de apă, Damian văzu satul aninat pe vârful dealului, pe sub care se scurgea pârâul și mergea de se vărsa în Ialomița, când putea, deoarece de cele mai multe ori nu se vărsa nicăieri, fiind sec; văzu curtea boierească cum o știa, așezată pe deal, fără gard dinspre gârlă, și toate slugile, toți argații ieșiți să-l

vadă venind; în dreapta și în stânga, curți țărănești, unde mai peste tot doi sau trei cai, legați de câte un otgon, se-nvârteau pe un vraf de grâu, bătând din cap și din coadă; în vadul gârlei, copii în scutece, lăsați în paza altora ce de-abia umblau în picioare.

— Suntem pe vremea treierișului, nu-i așa? întrebă Damian.

— Da. Vii cu belșug.

— Ai făcut grâu mult?

— Tot am făcut, dar nu cât trăgeam nădejde. Țăranii au făcut mult, orz mai cu seamă: îi vede Dumnezeu anul ăsta.

La urcușul priporului, toată lumea se coborî din trăsuri și urcă dealul pe jos.

IV

Când ajunseră acasă, toți deteră năvală la coana Diamandula. Bătrâna îi aștepta, stând grecește în fundul patului, cu ochelarii ridicați pe vițele rare de păr și cu o pereche de mătănii în mână. Alături, Sașa lucra la o horbotă.

Când trecură prin coridor, pe dinaintea ferestrelor bătrânei, statura puternică a lui Damian luă toată lumina geamurilor. Sașa zise încet, strângându-și lucrul:

— Au sosit. Însă bătrâna, pe jumătate oarbă, ghici numaidecât că cel ce venea întâi era fiu-său, fiindcă nimeni din ai casei nu trecea cu capul mai sus de fereastră. Începu a tremura fără putere și a plânge. Damian se duse drept la ea și-i apucă amândouă mâinile, pe care i le sărută cu toată căldura sufletului, mișcat de a o revedea și mai ales de a o revedea într-o asemenea stare: i se părea că scăzuse, se redusese la jumătate din ceea ce era când o lăsase. Lacrămile-i veneau în ochi fără să și le poată opri și se plecă din nou pe mâinile bătrânei. Ea se uită la el, dând încet din cap și de-abia vorbind:

— Bine-ai venit, mamă… Ești ostenit?

— Nu sunt ostenit.

— Dacă ești ostenit, du-te de te culcă.

— Sărut mâna, mamă, nu sunt ostenit.

— Acuma, că te știu aici, mă simt bime. Poți să te odihnești dacă vrei…

— Mai pe urmă. Acum lasă-mă să stau lângă d-ta. Ea îl sărută din nou și-l lipi de sufletul ei călător, parcă ar fi vrut să-și anine cugetul de corpul puternic al fiului său spre a nu se mai despărți niciodată de el. Se uita la dânsul lung și-l mângâia pe păr și pe umeri, într-o nedumerire de fericire fară înțeles pentru alții, în care regăsea icoana bărbatului ei, mort de demult, icoana lui Matei copil și pe aceea a tânărului plecat în străinătate de ani întregi. Nimic nu i se părea mai frumos, mai nobil, mai dulce, decât chipul acelui om, idealizat prin 7 ani de depărtare. Când el se scula, ochii ei îl urmăreau prin casă; când îl vedea râzând, râdea și ea, fără să știe de ce; când ieșea câte un moment să mai respire, întreba încet și cu sfială "unde e Matei? dacă vrea să fumeze, să fumeze aici, că nu mă supără", deși în realitate fumul de țigară o îneca. Conu Dinu veni la dânsa, vesel, și o întrebă tare, ca să-l audă:

— Ești mulțumită?

— Tare mulțumită, mamă.

— Ei, atunci fă-te bine și scoală-te, să ieși la plimbare cu el.

Ea dete din cap:

— Eu bine nu mă mai fac… dar sunt fericită. Măcar câteva zile dacă aș mai trăi să-l mai văd…

Matei strânse mâna, în tăcere, Sașei, care se dase într-o parte. Vorbind amândoi încet, el vroi să facă o țigară, ca apoi să iasă s-o fumeze; însă, negăsind tutunul în buzunar, rugă pe unul din copii să i-l aducă dintr-o haină rămasă afară.

—Nu te-ai schimbat de loc, zise el Sașei.

— Am mai îmbătrânit ceva, răspunse ea, râzând; dar dumneata cu adevărat nu te-ai schimbat de loc.

— Am cam albit, dar altfel cred că nu m-am schimbat.

— Dacă e vorba de asta, eu ar trebui să am 50 de ani. El se uită la dânsa zâmbind, gata să zică o răutate. Sașa înțelese și, roșindu-se, începu a râde:

— Știu ce vrei să zici, dar 50 de ani încă nu am. Subprefectul se amestecă în vorbă.

— Da, zise el, foarte serios, mata erai abia născută când conu Costică Comăneșteanu a fugit la Constantinopole.

— În 48? întrebă Sașa indignată.

— Apoi ce: să tot fie 40—50 de ani de atunci.

— Tata nici nu se însurase la 48.

— Nu-i așa, coane Dinule? întrebă subprefectul clipind dintr-un ochi.

— Ce? zise conu Dinu.

— Domnul Dumitrescu spune prostii, întrerupse Sașa. Conu Dinu se apropie de ei.

— Nu vă legați de fata mea, zise el, bătând-o pe umeri. Asta e înger, nu femeie.

— Vai de noi!… adăogă subprefectul, clătinând din cap. Sașa râdea cu voioșie.

— Vezi cum ești, d-le Dumitrescu… Să știi că nu-ți mai fac halva.

— Vai de mine, cuconiță, zise el, sărind de unde se afla și venind să sărute mâna Sașei, matale ești un înger, doi, trei îngeri. Vorbă e!…

Ea îi dete binișor peste obraz.

— Când veniți să mâncați la mine? întrebă ea pe toți.

— Când poruncești, se grăbi a răspunde subprefectul. Sașa, cum sta jos, se uită în ochii lui conu Dinu și a lui Matei. Copilul care se dusese să

caute tutunul venea cu un vraf de hârtii în mână, pe care le găsise la un loc cu tabachera.

— Zilele astea mâncăm cu toții la noi, zise conu Dinu.

Matei răsfoia hârtiile aduse de copil să vadă ce erau. Printre ele se afla un mic carnet de buzunar, pe care îl deschise și, cetind, începu a râde. Sașa se uita la dânsul, curioasă.

— Ce vrea să zică străinătatea!… Mă temeam să nu mor în vreun colț de pământ, necunoscut de nimeni, mai ales la Neapoli și la Capri, unde se ivise holera din nou…

În același timp întinse carnetul, pe a cărui primă filă sta scris în franțuzește: "Mă numesc Matei Damian, sunt român, familia mea e în România, districtul Ialomița, gara Ciulniței".

Subprefectul, care sub aparența lui caraghioasă era o fire sentimentală, se uita lung la Matei.

— I-auzi, domnule! apoi să n-o dai dracului, străinătatea, zise el, cu glasul strâns de emoțiune.

— Bine, mă băiete, tu n-aveai pe nimeni, vreun prieten, vreun franțuz de-ai tăi?… întrebă conu Dinu.

— Or vreo franțuzoaică, îi zise subprefectul la ureche.

— Ba aveam, dar fiecare își vedea de ale sale, și numai seara ne întruneam cu toții. De altfel, eu nici nu aș fi putut să umblu veșnic cu dânșii, fiindcă ei își aveau treburile lor: unul era arhitect și altul numismat. Se înfundau la Pompei or la Poestum, și nu-i mai scoteai de acolo. Eu voiam să mă bucur de toate câte firea și oamenii au grămădit în golful Neapoli. Rămâneam adesea singur, și, de frică să nu mor necunoscut de nimeni, mi-am dat signalmentele.

El râse încet, privind înaintea ochilor, preocupat. Ceilalți se uitau la el, fără a zice o vorbă. În câteva minute trecu peste capetele acelor naturi statornice vedenia străinătății, cu toate grozăviile ei închipuite, și carnetul, adus în vorbă de întâmplare, avu darul de a coborî pe fiecare în sine. Sașa părea mai cu seamă înrâurită de fila din catastif.

— Când mă gândesc, zise ea, că trebuie să trimit pe Mihai în străinătate, m-apucă groaza.

— E!… ce exagerație! Zilele dintâi sunt grele, dar un tânăr le biruiește și pe acelea. În urmă se deprinde atât de bine că nu-i vine să se mai despartă de străinătate.

— Se poate, zise Sașa repede, dar eu nu înțeleg lucrurile astfel: Mihai trebuie să vie în toți anii acasă, aci unde s-a născut, unde suntem noi.

Matei nu mai zise nimic, ci plecă ochii în pământ. Sașa simți că vorba ei avea un înțeles pentru el, se opri deodată, mișcându-se pe scaun fără voie-i. Ochii ei se făcură mititei, blânzi, și ea adăogă:

— O să mă ajuți, nu-i așa, să caut ceva pentru Mihai. Aș vrea să nu-l trimit la Paris… Ce crezi?

— De ce nu?… Cui nu-i aminte de treabă, găsește mijloace de a petrece oriunde.

Ea rămase locului, îngrijată parcă chiar de pe acum de soarta băiatului, și, fără să se gândească, văzând că Matei caută chibriturile, i le dete de pe masă. El ieși să fumeze.

Când se întoarse, mai toată lumea se retrase din odaie. Numai Sașa rămase lângă patul cocoanei Diamandule. Bătrâna adormise din nou, ghemuită în perne, cu capul pe piept.

Matei se apropie binișor de Sașa și îi zise încet:

— Nu ești ostenită?

— Nu, de loc.

— A adormit din nou…

— Da. El se uita la chipul mame-sei, căutând bine să-și aducă aminte de dânsa, cum era când o lăsase, și parcă nu-i venea să creadă că obrazul acela slab, zbârcit, înfundat în colțurile unui guler de pânză descheiat, să fie al ei.

Și cu toate astea așa era. Orbitele mari, deasupra cărora se-ntindeau acum firele rare ale sprâncenelor, rămăseseră tot astfel, iar globul ochiului, mai plin ca oricând, părea că se desprinde din forma lui. Vinele, umflate peste măsură, brăzdau pielea întunecată, pe care, în loc de a hrăni cu sângele ce purtau, păreau a o arde. Era oarecum o lipsă de interes al organelor unele pentru altele, ceea ce aducea o sleire de vitalitate aproape completă. Mai vedea câte ceva, când trebuia să vadă; mai scotea câte un sunet, când trebuia să vorbească; chiar auzea pe ici pe colo — dar nu mai avea vibrarea multiplă și completă a senzațiilor.

Sașa ieșise pe nesimțite. El, rămas în fața bătrânei adormite, i se păru că-nțelege, în toată adâncimea sa, puterea de statornicie a acelor naturi simple, vesele, ce trăiau numai din devotament, lipite de pământul ce le văzuse născându-se. O suavitate nespusă se răspândea în odaie din niște crăci de sulfină, aruncate în firida sobei. Un aer bătrânesc, dar primitor și

prietenos, se desprindea din mobilele vechi de nuc. Aceleași calendare ale lui Nichipercea, pe care le apucase de când lumea, stau teanc pe un colț al scrinului; aceiași îngerași de porțelan, sub sticle; același papuc bătut în perete, cu ceasornicul smălțat; aceleași covoare pe jos — nimic nu se schimbase. Numai mamă-sa se ducea. Mișcat până la lacrămi, luă binișor mâna bătrânei și își lipi obrazul de dânsa. I se părea că atinge un lucru sfânt. O dureroasă și dulce amintire îi răsări în minte, de când mamă-sa îl mângâia pe obraz, copil, și o revăzu, ca atunci, plecată pe marginea patului lui, privindu-l în tăcere. Bătrâna deschise ochii cu greutate, se uită la dânsul lung și iar îi închise.

— Dorești ceva, mamă? Ea nu răspunse. După mișcarea capului, căzut pe piept, se vedea că respiră încă.

Tincuța intră pe ușe binișor, cu un șorț pe dinainte, roșie la față ca un măr pârguit. Ea venea veselă să-l poftească la masă, dar, văzându-l atât de turburat, se opri lângă el, uitându-se de aproape la bătrână.

— Ce face? întrebă ea încet.

— Îmi pare că doarme.

— Doarme. Vrei să vii la masă?

— Cu cine o lăsăm?

— Vine numaidecât Safta. Matei se sculă, ștergându-și o lacrimă furișe. După aceea luă pe fată de mijloc și ieșiră. În sală, Tincuța îi aruncă brațele de gât, de-abia ajungând până la el, iar Matei o strânse la piept, sărutându-i părul nebunatec. Se înțelegeau ca doi frați asupra durerii amândorora.

Cu fondul de seriozitate ce se întâlnește la mai toate fetele de seama sa, ea înțelesese într-o clipă cât de puternică trebuie să fi fost simțirea ce făcea pe Matei să-și ascundă lacrămile, și într-un avânt de generozitate, îi veni și ei să plângă.

El se duse să-și schimbe îmbrăcămintea, și apoi șezură la masă.

V

Sașa cu Mihai și cele două surori mai mici, Victoria și Mary, se-ntorceau acasă.

Moșia lor, Comăneștii, era la o jumătate de ceas de Ciulniței. De-abia ajunși, grija lui Mihai fu să întrebe de dejun. Mama Manda, fosta lui doică, iar acum vătășița casei, îi pofti numaidecât la masă. Dar abia coborâtă din trăsură, Sașa fu întâmpinată de vătaful de la arman, care venea să întrebe dacă noua șiră de grâu trebuia s-o facă tot în stânga mașinei sau în dreapta.

— Ți-am spus, Ioane, s-o faci în stânga, ca să vie bine oamenilor de aruncat snopii.

— Dară, cuconiță, da' ne temeam de vânt, că duce scânteile tot în partea aia.

— N-ai decât să fii cu băgare de seamă… Tot așa aruncă scântei mașina?

— Să-l bată Dumnezeu de neamț, că ne-a stricat-o de ispravă… De când am apucat-o, tot bine a mers. Acu, păcătosul ăsta i-a venit de hac: tot focu iese pe coș.

— Ce-i de făcut?

— Păi eu știu… El sta lângă ușe, cu pălăria mototol în mână. Sașa rămase și ea locului, gândindu-se.

—N-avem ce face, Ioane: trebuie să răbdăm, că suntem în toiul trebei. Dacă-l dăm afară, unde găsim altul?

— Păi chiar așa…

— Dumneata fă șira în stânga, și lasă, că gândesc eu. Ion ieși, blestemând pe nemți și pe toate liftele străine. După părerea lui, era mai bun Stoica fochistu, un țigan din sat, pe care și-l luase neamțul de ajutor.

După ce ieși Ion, Sașa se gătea să intre la dânsa spre a-și scoate pălăria, când un țăran, care o așteptase rezemat pe vine de peretele casei, intră în sală, cu o puică în mână.

— Bună vremea, cuconiță. Sașa se întoarse spre el.

— Ce-i povestea, bade Lungule?

— Ce să fie… Sașa își scoase acul din pălărie și pălăria însăși, fără să se mai uite în oglindă.

— Ei, ce-i?

— Păi, ce să fie… uite am adus puica asta.

— Dă-o la Manda și spune ce-i pricina.

— Venisem după vorba noastră…

— Ei…

— Păi, cum ai zice și matale.

— Eu, ce să zic! Ți-am dat-o până acuma de nu mai știu câte ori. Acu să plătești stricăciunile și ți-o dau; altfel, nu. Eu n-am semănat pentru vitele dumitale, bade Lungule.

— Păi, adevărat, cuconiță. Da' ghită nu-i? N-am priponit-o!… n-am legat-o cu cornu de un chicior!… se duce după talanul de buhai, și n-ai ce-i face.

Sașa se-ndreptă spre sofragerie, de unde venea un miros de pâine proaspătă, foarte plăcut. Mihai cu fetele erau deja la masă. Sașa se așeză la locul ei.

— Maman, ne lași să mâncăm mămăliguță?

— Eu vă las, dar ce zice miss Sharp?

— Miss Sharp nu-i aici.

— Dar când o veni…

— Parcă noi o să-i spunem ce-am mâncat. Mama Manda n-aștepta altceva. După câteva minute o minunată fălie de mămăliguță, ca aurul, aburea în mijlocul mesei. Mary înghițea cu nespusă plăcere, râzând de art. 8 din cele "zece porunci" ce le lăsase miss Sharp plecând, și care suna foarte limpede: "Not eat mamligutz".

În vremea asta, capul lui badea Lungu se prelinse pe lângă ușori și el se ivi întreg, cu găina la subțioară.

— Masă bună. Sașa se supără și-și plecă ochii în farfurie. Mihai și fetele se uitară unii la alții, zâmbind, mai ales de creasta găinei, care atârna pe o ureche, ca un fes.

— Ești neagă rea, bade Lungule.

— Moare de foame la obor, cunoniță. Sașa se sculă de la masă și se duse să-i dea un bilet de liberare de gloabă. Dar pe când badea Lungu ieșea, intra Hermann mașinistul, murdar și uns de untdelemn până și pe urechi. Era ca de obicei beat.

— Ce vrei, domnule Hermann?

— Mă rog de iertare, eu nu poți să slujești pe d-voastră.

— De ce nu poți să slujești?

— Nu dai să mănânci, nu dai se bei, tot sa lůcram, sa lůcram.

— Du-te, du-te, că are să-ți dea de toate.

— Mo rog de iertare, nu poți să mai slujești.

— Foarte bine, du-te de te odihnește și vino mai pe urmă să vorbim.

Și astfel îl lăsă bolborosind și se-ntoarse la masă. Neamțul se duse înapoi la arman, unde adormi în paie, pe când Stoica țiganul făcea să meargă mașina. După ce se trezi, nu se mai gândi să plece.

Astfel se petrecea ziua ei, cu preocupările cele mai deosebite între ele, ce alcătuiesc viața unui proprietar de moșie.

Tată-său murise de vreo trei ani, iar mamă-sa cu mult înainte, lăsând-o cu trei frați mai mici. Părinții ei trăiseră la țară, ea era născută acolo, crescută pe lângă tată-său în idei statornice de iubire a pământului strămoșesc. Comăneștenii jucaseră un rol însemnat în toate mișcările naționale. Conu Costică, tată-său, fusese exilat la 48. Doi frați ai lui mai mari, Iancu și Neculai, trăiseră mult timp în surghiun. Astfel că, printr-o înlănțuire firească a lucrurilor, Sașa, orfană, devenise mama fraților ei orfani și păzitoarea numelui și averei ce-i rămăseseră de la părinți. Numai câteodată, iarna, se ducea la București, unde casa lor se păstra cum fusese pe vremea când trăiau părinții. Starea ei socială de fată mare ar fi fost foarte greu de ținut, de nu ar fi urmat în mod natural din nenorocirile ce o loviseră și devotamentul cu care își crescuse frații mai mici. Numai conu Dinu Murguleț, vechi prieten al lui tată-său, îndrăznea câteodată s-o întrebe de ce nu se mărită.

După-masă, vara, se odihneau câte puțin. După odihnă, Victoria și Mary cântau la piano, iar Sașa cânta și ea sau citea. Miss Sharp, englezoaica ce aveau în casă, era dusă pentru câtva timp în străinătate, și fetele răsuflau mai liber.

Într-o odaie țărănească, acoperită toată cu lungi fâșii brodate de pânză de casă, Sașa, singură, se uita la un cadru din perete, pe care cu toate astea îl cunoștea așa de bine. Ea părea a căuta în perspectiva lui un orizont nețărmurit, către care se duceau gândurile nehotărâte. Era mai întotdeauna așa de ocupată de lucruri reale imediate, încât rar mai avea vreme să viseze. Dar, oricât de rar, o prindea și pe ea dorul de o lume caldă, senină, în care inima i se revărsa în comori de tinerețe. Nimic nu aștepta, nimic nu cerea de la soartă; setea de ideal, în formele ei cele mai neînțelese, se da pe față prin trebuința de singurătate. Așa cum sta, singură, uitându-se în fundul cadrului de pe perete, îi veni să cânte, și, de-abia deschizând gura, mai mult în gând, zise o strofă. Apoi, trecând la piano, îl deschise:

Însoțite de muzică, vorbele lui Schiller căpătau un farmec adânc. Înțelesul lor se mărea poetizându-se. "Tinerețea mea se stinge" lua o

expresie de durere sfâșietoare, care, pornită din sufletul ei, se răsfrângea asupră-i, mișcând-o până la lacrămi.

Pe când ea cânta, fetele cu Mihai se apropiaseră binișor de ușe să asculte. Când încetă din cântec, ei izbucniră în aplauze, și, râzând, deteră năvală înăuntru. Sașa se uita la ei cu ochi buni. Mihai o rugă să mai cânte. Ea mai făcu câteva acorduri, apoi, sculându-se, veni să șază pe sofa ca mai înainte cu brațele încrucișate pe genunchi. Copiii nu mai îndrăzniră să zică nimic.

VI

La Ciulniței, bătrâna mergea din ce în ce mai rău. Istoveala puterilor devenea pe fiecare zi mai mare.

Matei nu se dezlipea de la capul ei. El însuși era într-o stare de plâns; pe de o parte osteneala, pe de alta durerea de-a pierde pe mamă-sa îl doborau. Coana Diamandula numai când și când deschidea ochii spre a se uita lung la ei, și iar îi închidea. Câteodată întindea mâna cu anevoință până la marginea patului, parcă l-ar fi căutat, și dacă el nu era acolo, s-o întrebe ce dorește, ea îl chema încet: "Matei, Matei!"

Câteva zile după sosirea lui, pe când el sta cu toți ai casei, cu Sașa, Mihai și ceilalți, fumând — mătușe-sa, coana Sofița, care rămăsese să-l înlocuiască lângă bătrână, veni repede și cam speriată la el, spunându-i că-l cheamă mamă-sa. Toți se sculară în picioare, tăcuți.

Bătrâna sta cu anevoință pe un cot, așteptându-l. După ce Matei se așeză lângă pat, ea spuse coanei Sofița că dorește să rămână singură cu el.

Când ceilalți se retraseră, ea își rezemă capul din nou pe perne și luă binișor mâna tânărului într-ale ei. Pe când el credea că doarme, dânsa deschise ochii, se uită lung la el, apoi în podele, și oftă adânc.

— Dorești ceva, mamă? Ea făcu semn că da. Apoi, cu fața udată de lacrămi, se întoarse spre el și zise:

— Aș dori să nu mor așa repede. Nici nu te-am văzut bine…

— Doamne, mamă, ce vorbești! Ai să te îndreptezi și-o să trăim amândoi…

Ea făcu o ușoară mișcare din cap, iar pe gura ei pungită reveni pentru o clipă un zâmbet fin de neîncredere, din care Matei recunoscu pe mamă-sa de demult, mai bine decât din tot restul persoanei ei de astăzi.

— Mă duc, dragu mamei… Deseară, mâine, când mi-o suna ceasul… Voiam să te rog să nu mă uiți detot, să-ți aduci aminte de mamă-ta, că tare mi-ai fost drag… Aș fi vrut să mai trăiesc două-trei zile… Nu se poate să mai chemi vreun doctor?

El era înecat de plâns. Îi zise cum putu, că se duce să telegrafieze la București pentru doctori. Ea însă îl opri.

— Îmi vine dor de viață, așa, copilărește… Aș vrea să te mai văd, dar nu se poate. De-acuma numai pe ceea lume… în voia Domnului…

Păru iar că adoarme. După câtva timp, deschise ochii din nou și se uită iar lung la el.

— Matei!…

— Ce dorești, mamă?

— Aș vrea să te însori după moartea mea. M-am gândit în toate felurile pentru tine, și socot că tot mai bine e să fii însurat. Am câteva dorințe, pe care te rog să le împlinești. Iacătă cheia asta de la lada de fier, de acasă, care-i dată în seama lui Neculai: într-însa sunt toate hârtiile și banii rămași de la tată-tău. Eu n-am putut să-ți agonesesc nimic, ba cu boala mea, ba cu nevoile, ba cu… multe de toate.

După ce se odihni puțin, urmă:

— Ai bonurile de la împroprietărire neatinse, ba și cupoanele lor de vreo doi ani… Tu ești bărbat… îți rămâne moșia de la mine, pe care să dea Dumnezeu s-o stăpânești ani mulți cu bine. Dinu e cam încurcat, cu moșia de la Eforie. A avut ani răi… Trebuie să-ți spun că adesea Dinu ți-a trimis bani, fiindcă eu de când sunt bolnavă nu mai pot ține socoteli. Neculai știe rostul trebii… Te-aș ruga să ajuți pe Dinu…

— Da, mamă, tot ce-i dori.

— Tincuța se face mare. Am auzit c-o cere Scatiu… Ajută pe Dinu s-o mărite. Tincuța e pentru tine ca o soră… Nu-i așa?

— Da, mamă. Ea se întoarse cu capul spre partea cealaltă, strânse din ochi cu o vădită durere și, tot ținându-i mâna, fără a-l vedea, urmă:

— S-o înzestrezi… cu cât vei vrea și vei putea. Apoi tăcu. El aștepta, cu capul plecat spre dânsa. După câteva minute o văzu întinzând degetele de la mâna rămasă liberă, către perna de la perete și culegând un mic fulg, pe care îl suflă în aer. În mintea amândorora treceau lucruri ciudate, străine de solemnitatea tristă a momentului. Gândul bătrânei, liberat deocamdată de durerea fizică ce o stăpânea, rămânea plutitor în aer și se anina de fulgul de pe pernă; gândul lui, încremenit de apropierea morții, se destindea prin curiozitate și urmărea pe acela al mame-sei, ocupat de un fulg.

— Așa este: nici atât nu facem. El o asculta, nedumirit.

— Ce zici, mamă?

— Nimic. Îmi făgăduiești?

— Tot, mamă dragă. Te simți mai bine? Ea își întoarse chipul din nou către el, cu o nespusă expresie de blândețe și de milă.

— Tare îmi pare rău că mor. Un val de durere se urca din piept în gâtul lui, și-i veni să plângă cu hohot. Ea îl privea lung și limpede, parcă ar fi redobândit într-o clipă vederea tinereței.

— Doresc să rămâi aici, pe pământul ăsta… să nu te duci departe de mine. Ce-ai învățat să-ți fie de sprijin sufletesc, iar viața să ți-o petreci pe

locurile astea. Apucă-te de moșie. Îngroapă-mă lângă tată-tău… și apoi însoară-te.

El, neputând vorbi, făcu un semn cu mâna, ca și cum ar fi zis că nu se gândește la asta. Dânsa stărui.

— Nu, băiete. Trebuie să te însori. Așa e șartul vieții… Caută înprejurul tău fericirea. Aș dori să mă asculți.

— Da, mamă.

— Însoară-te cu cine vrei, numai însoară-te. Apoi, parcă ar fi vrut să spuie ceva mai de-aproape, se lăsă cu capul jos pe pernă.

— Aș vrea să te rog să faci o încercare; caută de cunoaște bine pe Sașa. Ce drag mi-ar fi fost s-o am noră!… Nu-ți zic numaidecât s-o iei. Tu ai poate simpatiile tale… Ești bărbat și trebuie să fii liber s-alegi. Dar gândește-te la vorba mea, îmi făgăduiești?

— Da.

— Acuma Dumnezeu să te binecuvinteze… Și încet, prelung, ochii se închiseră. Până seara nu mai dete semne de viață. Noaptea trecu, lungă cât un veac pentru toți. Matei nu se putea dezlipi de lângă pat, fiindcă bătrâna, care nu mai înțelegea nimic, părea că avea o vedere sufletească pentru fiul său și îl simțea când era lângă dânsa sau când se depărta.

Despre zori, o mișcare neobișnuită se produse. Păru a se întinde sub așternut, își răsturnă capul pe spate și oftă adânc. Matei se sculă de lângă pat și deșteptă pe unchiu-său, care dormea într-un colț de canapea.

— Ce-i?

— Nene Dinule, ia vino… Bătrânul se apropie cu grabă de patul surore-sei, și văzând-o țeapănă, cu gura pe jumătate deschisă, înțelese. El se întoarse către Matei, domol, și îi zise:

— A luat-o Dumnezeu. Apoi îi destinse brațele și i le așeză de-a lungul trupului. După aceea se plecă cu greutate pe una din mâinile moartei și o sărută, gâlgâind de înecăciunea plânsului.

— Surioară, surioară, te-ai dus și d-ta! Și cu mâna la gură, încovoiat de durere, rămase în picioare lângă pat, clătinând din cap.

Matei căzuse în genunchi lângă căpătâiul moartei, și nu se mișcă de acolo până ce unchiu-său nu-l ridică de jos, ducându-l într-o odaie de alături. Bătrânul, în vremea asta, desprinsese o iconiță din perete și o pusese pe pieptul sorăsei. Lumina candelei se îngâna cu lumina zorilor. Pe fereastră se vedea cum se ridică din pământ aburul vioriu al dimineții. Din dunga orizontului năvăleau raze roșiatice, ca niște sulițe de foc, umplând cerul de

căldură. Revenea viața, se redeștepta firea indiferentă, pentru a împlini menirea legilor sale.

VII

A treia zi un lung șir de lume se ducea tăcută după moartă, la groapă. Tot satul era de față, fiind "sora boierului" un suflet blagoslovit.

Deși de dimineață, era cald. Cei patru flăcăi ce duceau năsâlnia se schimbau cu alți patru, și, fiindcă urcau la deal, cu alții și iar cu alții. Astfel, mai toți bărbații ajutară la urcuș. După ce-și făceau rândul, treceau în urma convoiului, ștergându-se pe frunte de nădușeală, cu mâneca albă a cămășii. Unii tăceau, mergând lăturalnic, alții vorbeau între ei de lucruri serioase și fără nici o legătură cu împrejurarea de față. Femeile, cu marame albe pe cap, acoperite până la gură, își arătau pe Matei cu degetul.

— A venit, fă?

— Dară, a venit. Tu nu-l vezi colo?

— Care, ăla naltu?

— Păi cum: ăla de merge lângă boier.

— A apucat barem s-o vază pe mă-sa?

— A apucat-o. A venit s-o îngroape și iar își ia tălpășița. Cică are muiere și copchii la țara lui.

— Tacă-ți fleanca, fă Paraschivo, zise un bărbat dinaintea ei.

— Păi cum, că mi-o fi frică de dumneata, nea Pârvule.

— Mânca-ți-ar coțofenele gura, că numa pământul o să ți-o astupe.

— Ia vezi-ți de treabă, mă nea Pârvule. Omul o înjură între dinți și-și căută de drum. Matei, cu conu Dinu, coana Sofița, Sașa, subprefectul, Tănase Scatiu și mai mulți vecini de prinprejur, mergeau în urma năsâlniei, pe jos, cu gulerul cămășii în negru, cu capul gol la soare. Când și când se auzea glasul popei, ori al diaconului, bombănind. Prapurii străluceau la lumină, cu marginile lor aurite. Două lumânărele, aprinse în niște felinare prăfuite, tremurau din flăcările lor palide. Colacii umpleau o masă întreagă. Coliva, cu zahărul vopsit, care încerca să dea chipul răposatei, se topea.

Cu greu și zăpușală se ajunse în culmea dealului, unde era țintirimul. De când legile nu mai iertau să se îngroape în curtea bisericei, murise dintre ei numai tatăl lui Matei și mai în urmă Comăneșteanu. Un zăplaz înalt înconjura țintirimul de toate părțile și se-ncheia într-o poartă acoperită cu sițe, peste care era o cruce de lemn.

Când intrară înăuntru, o instinctivă neliniște cuprinse pe cei mai mulți. Drumul, cu uniformitatea lui, lăsase timp minților să se desprindă și să alerge după alte lucruri, fără raport cu împrejurarea de față. Aci însă, mărturia zădărniciei chema pe fiecare întru sine. Pe întinderea pământului,

nenumărate cruci de lemn, acoperite de două stinghii, arătau locul de odihnă al țăranilor. Morminte vechi, acoperite de iarbă; morminte noi, peste care țărâna uscată se albise; bălării luate din fugă cu coasa și căzute alături, pe drumuri. Peste tot, aer de singurătate și de sărăcie. Câteva flori: stânjenei, busuioc ori nemțoicuțe, răsădite pe morminte de copii, se răsuceau neudate, și cădeau. Mormântul lui Comăneșteanu era înconjurat cu zăbrele de fier și acoperit cu o lespede albă; al lui Damian de asemenea. O mână milostivă le acoperise cu trandafiri.

Groapa bătrânei era alături de a bărbatului său. Slujba se urmă domoală.

Mirosul de tămâie, lacrămile celor de față, vorbele psalmului "la loc de odihnă, la loc de verdeață", căldura, măreau atât de mult teroarea morței că Matei crezu de mai multe ori că n-o să mai poată sta în picioare. Când puseră mâna pe sicriu, ca să-l coboare în groapă, chipul mame-sei, acoperit cu ramuri de rozmarin până peste gură, îi apăru pentru cea din urmă oară. Voiră să îl ia de acolo. El însă se rugă să-l lase până la urmă. Dar când văzu coșciugul în fundul groapei și auzi cea dintâi mână de pământ căzând peste scânduri, își acoperi ochii și izbucni în plâns, căci atâta mai rămâne firei noastre calde și suferitoare, față cu măreața cruzime a legilor naturei.

După ce totul se sfârși, porniră înapoi la vale, spre casă. O țărancă tânără, care își îngropase copilul de câteva zile, sta în genunchi pe marginea mormântului, îndreptând niște tufe de busuioc și jelindu-se cu glas mare, lung și tărăgănat.

Astfel se despărți el de mamă-sa, pentru totdeauna.

VIII

După o săptămână petrecută în liniște la unchiul său, Matei se mută în casele părintești.

Moșia Ciulniței rămăsese de la bătrâni celor doi frați, conu Dinu și coana Diamandula. La măritarea acesteia, părinții îi zidiseră o casă în marginea cealaltă a satului și-i daseră zestre o parte din moșie. Aci trăia ea cu bărbatul ei; aci se născuse și crescuse Matei, copil. Însă în vremurile din urmă, coana Diamandula, bătrână și tot bolnavă, se mutase la frate-său, unde am găsit-o, iar în casa ei venise să locuiască o rudă a coanei Sofițe, Nae Eftimiu, care era însărcinată să îngrijească și de pământ.

Matei găsi casa ținută bine, curată, lustruită de ți-ar fi fost drag să stai în ea, chiar nefiind a ta. Odaia mame-sei se păstra neatinsă. El se așeză într-o alta, vecină, fără a strâmtora pe Eftimiu și pe femeia lui. Aceasta era o persoană politicoasă, îngrijită în îmbrăcăminte, cochetă chiar, cu unghii lungi, cu pieptănătura la modă, umblând toată ziua cu câte un roman la subsioară. Era oarecare nepotriveală între starea lor de familie scăpătată, ajunsă a îngriji de averea altuia, și pretențiunile doamnei Eftimiu; dar lucrul se putea explica prin aceea că nu aveau copii și că erau rude de aproape cu coana Sofița.

Nae Eftimiu părea omul cel mai smerit din lume. Nu sta niciodată jos înaintea lui Matei, nu fuma față cu el, nu-l chema pe nume, — dar în schimb ținea toate socotelile moșiei într-un hal de încurcătură de nu le mai da nimeni de capăt. Cu o frunte mare, pe jumătate albă, iar jumătate neagră de soare, cu niște ochi spălăciți, cu o barbă roșcovană, îmbâcsită de praf și de fum de tutun, el era numai cu numele capul familiei, fiindcă de fapt nevastă-sa, Aglaia, ducea toată treaba.

Era însă trist halul în care se găseau celelalte acareturi ale moșiei. Hambarul de la arman, de zid puternic, se dărăpăna; leșile se povârniseră într-o parte; fânăria era vraiște, așa că toate vitele din sat se hrăneau iarna din clăile lor, cari, roase la rădăcină, rămăseseră ca niște ciuperci; numai lăptăria era mai cu îngrijire ținută, fiindcă văcărița Floarea și baciul Micu, amândoi de pe locurile Făgărașului, se aveau bine împreună. Bărbatul Floarei, Stângă, era herghelegiu și, așa, petrecea toată viața pe cal, pe când baciul se înfrupta din bunurile lui. Își aduse aminte că baciu era încurcat cu Floarea încă de când plecase el în străinătate, și că răposata coana Diamandula vrea chiar să-l dea afară, dar că el, Matei se rugase să-l lase în pace, fiindcă îi era drag baciul, voinic, frumos, cu plete lungi sub căciulă, și

mai cu seamă fiindcă știa să cânte din caval și să spuie niște minunate de povești, de l-ai fi ascultat toată vremea. Dar și aci, lețurile de la țarcul oilor erau înlocuite cu nuiele necojite; casa lăptăriei era lipită cu îngrijire, dar nevăruită; stuful de pe coșare înlocuit cu rogoz. Părea că un arendaș lacom lăsase totul în părăginire, numai să se îmbogățească.

Încetul cu încetul, Matei se puse să îndrepteze lucrurile. La început vorbi lui unchiu-său, dar înțelese repede că din partea ceea nu era nimic de sperat. Conu Dinu înălță din umeri, ca și cum ar fi zis "n-am ce să-ți fac, din pricina mătuși-tei".

— Am avut tot ani răi, adăugă el cu glas tare, parcă s-ar fi temut să nu fi zis prea mult cu umerii.

Apoi, după un minut de tăcere, se plecă spre el:

— Acuma ești stăpân: fă ce vrei. El se gândi să se ducă la proprietarii vecini să vadă cum merg lucrurile.

În adevăr, după vreo câteva zile ieși pe jos să meargă la Sașa. Se lăsă drumului, așa cum îl știa odinioară, și ajunse pe culmea dealului. Dincolo, pe vălcea, se vedea satul Comăneștii, a cărui biserică, acoperită cu tinichea, strălucea la soare.

Cu umbrela în mână, el mergea domol, trecând cu capul plecat pe lângă cimitir, unde mamă-sa odihnea pentru vecie. Ce lucru neînțeles mai e și viața asta! Până ieri dus de vârtejul lumei pe țărmuri depărtate, vesel, fericit și nedorind alta decât a se întoarce la vatra părintească. Acum, aci, la casa lui, dar rămas singur, cu umbrele sălciilor în cale, cu întinderea miriștelor de grâu, pe care stau la linie clăile de snopi necărate, întrebându-se ce avea de făcut ca să-și împlinească rolul pe pământ și făgăduința dată răposatei mamă-sei. Câmpul ars de soare, locuințele sărace ale țăranilor, starea lucrurilor de pe moșia lui nu-l puteau lumina asupra modului cum se poate cineva îmbogăți din agricultură și, mai cu seamă, cum poate trăi o viață întreagă în asemenea lungă și tristă uniformitate. Astfel gândind, își aduse aminte de vorba mame-sei de a lua pe Sașa, și, instinctiv, se opri locului, ca și cum mergerea lui la dânsa ar fi putut fi socotită ca un început de punere în lucrare a acestei idei. Înainte de ce-i zisese bătrâna, nici prin minte nu-i trecea de însurătoare. Și chiar acum se simțea foarte departe de un asemenea proiect. Dorea să trăiască liber, să alcătuiască averea la loc, să ajute pe țărani a ieși din mizerie, se gândea să le facă școală și să-i vadă înflorind; apoi, iarna, ar fi mers s-o petreacă în străinătate. Însă Sașa era

simpatică, o cunoștea de atâta vreme, și ar fi fost păcat să rupă o relație atât de plăcută. Merse prin urmare mai departe.

Un perete întreg de iederă se înfățișa ochiului, pierzându-se într-un șir de plopi, cari întindeau linia de verdeață pe tot lungul grădinei. O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn, cu niște tumurugi de stejar cât buțile. O îndoită alee de tei ducea de la poartă la scară. Aci se vedea numaidecât că un stăpân harnic cheltuise bani cu gust. Matei cunoștea casa Comăneștenilor, dar acum se părea a avea un aer mai tânăr, mai elegant; găsea brazde de flori, iar printre brazde pietriș, toate ținute cu îngrijire și udate.

Când intră înăuntru, un om îi ieși înainte zâmbindu-i cu bunătate:

— Sărut mâna, coane Matei.

— Mulțumim dumitale, Turică.

— Tot mă cunoaște boieru.

— Cum să nu te cunosc. Ești în slujbă la conița?

— Dară, conașule.

— Da' acasă-i dumneaei?

—Acasă, poftiți. Turică fusese fecior la ei mulți ani. Matei se opri în cerdac la umbră.

— Ce-ți face femeia? Știi că mi-a fost doică?

— A murit, sărmana. Da' până a închis ochii v-a tot pomenit.

— Sărmana!… Dar copiii?

— Unul l-am așezat la Călărași, ciubotar, că așa s-a tras el la "manifactura" asta; Ilie e vizitiu la domnu prefect, iar Pascu l-a luat la "lecrutație"… Da' să mă duc să chem pe duduca.

Pe când el vrea să plece, Sașa venea să vadă cu cine stă Turică de vorbă. Când dete cu ochii de Matei, rămase un moment nedumerită, apoi veni către el repede cu mâna întinsă.

— Ce plăcută surpriză! Nu mă așteptam deloc… Am ieșit să văd cu cine vorbește Turică, fiindcă trebuia să vie morarul, căruia aveam să-i dau o gură bună. Era s-o primești dumneata.

Pe când vorbea, își strângea părul la tâmple, râzând.

— Vrei să intrăm înăuntru? ori stai mai bucuros afară? Fetele s-au dus să se scalde, cu Tincuța, iar Mihai e pe moșie.

— Să stăm mai bine afară, dacă se poate.

— Cum nu. Viu numaidecât. Vrei să chem pe Turică să-ți mai spuie radicale?

După câteva minute se întoarse cu o cutie de "table" la subsioară și cu un borcănel de tutun. Se vedea că trecuse în fugă pe la oglindă, spre a-și strânge șuvițele de pe frunte.

— Joci tablele?

— Îmi pare rău, dar n-am nici idee.

— Trebuie să le înveți. Fără table, viața la țară duce la suicid. Vrei să-ți arăt cum se joacă?

— Cu plăcere. Dar mai întâi trebuie să-ți spun scopul vizitei mele.

Ea mișcă ușor din cap, parcă ar fi zis "aștept". Obrajii ei, cari se coloraseră mai mult ca de obicei, reluau încetul cu încetul seninătatea lor obișnuită.

— Aș vrea să mă înveți cum să caut de moșie, fiindcă de la d-l Nae slabă nădejde…

— Bietul om! e cam simplu, dar cucoana dumnealui e foarte isteață.

— Prea…

— Și vrei serios să-ți cauți de moșie singur? zise ea, ridicând spre el ochii ei limpezi.

— Foarte serios. Vreau să m-așez la țară, să trăiesc în pace… Îmi pare c-ar fi mult de făcut.

— E mult de făcut, în adevăr. Însă crezi c-o să ai curajul, dumneata, deprins în lume, să te îngropi la țară?

— De ce nu?

— Eu nu știu: întreb numai. Viața de agricultor are părți frumoase, dar are și atâtea urâte!… Afară de asta, cum o să te ocupi de interesele dumitale de doctor în pustietatea asta?

—O! doctoria o las la o parte. Dacă voi putea să fiu de vreun folos cuiva pe aci, bine; dacă nu, nu-i nici o pagubă. Vreau să trăiesc la țară. Am făgăduit să nu mă mai duc de pe locurile astea.

Sașa se uită în jos, înțelegând cui făgăduise. Ridică încet ochii din pământ:

— Bine, zise ea. Nu crezi însă că ai promis mai mult decât poți ține?

— Nu; și chiar dacă îmi va veni greu, trebuie să-mi împlinesc vorba… De altfel, omul se deprinde cu toate.

O scurtă tăcere păru a îneca pornirea fiecăruia către destăinuire.

— Bine, zise Sașa din nou; eu nu știu multe lucruri; din puținul ce știu cu dragă inimă îți spun. Cu ce să începem?

— Cu ce vrei.

— Să începem deocamdată cu dulceața. Turică își pusese o pereche de mănuși albe și aducea tava cu dulceață și cafea.

— Foarte bine, până aici înțeleg minunat, și sunt cu totul de părerea dumitale.

Ea, servindu-l, părea a se gândi la ceea ce vrea să-i spuie.

— Ar trebui să începi prin a lua socotelile moșiei.

— Mersi. La așa muncă nu mă vâr.

— Cu toate astea, așa ar fi regulat. El își aprinse o țigară, uitându-se la chibritul ce se stingea.

— Așa ar fi regulat, dar cred că e mai bine să nu cercetez lucrurile prea de aproape.

— Pentru ce?

— Așa.

— A!… Atunci ce să-ți spun?

— Să lăsăm trecutul; ce-a fost s-a dus. Cât a trăit mama, l-a lăsat să facă ce a vrut. Unchiu-meu de asemenea, fiindcă e rudă cu mătușe-mea. De acum încolo ce-i de făcut…

— Eu nu știu care sunt intențiile dumitale în privința lui Eftimiu; fiindcă, altfel, ar trebui să începi prin a-l da afară.

— Așa este. Dar la ideea asta iar trebuie să nu ne oprim — cel puțin deocamdată.

— Atunci să-i iei administrația din mână.

— Da.

— Ai să vezi însă că o să fii silit să te ocupi și de socotelile lui, fiindcă ai să găsești contracte făcute, bani dați pe muncă, datorii la țărani.

— O să închid ochii.

— Dacă e așa, cel mai cuminte lucru e să chemi pe oameni într-o duminecă la dumneata, să le spui că te-ai hotărât să-ți îngrijești singur de treburi; că, după dorința răposatei, ierți toate datoriile, rupi toate contractele, dezlegi toate învoielile; că ai să faci contracte noi (și să le faci în regulă, fiindcă azi nu mai merge ca în trecut); că oricine ar avea ceva de cerut sau de spus te găsește gata de vorbă. Apoi să le dai de băut și, dacă vrei, să le pui și lăutari…

— Cam greu, acuma.

— Și după toate astea să nu te aștepți la lucru mare. Țăranul are să-ți bea vinul, să joace la horă, să nu-ți plătească datoria, și când îl vei chema la muncă, să nu vie.

— Pentru ce?

— Pentru că așa sunt încă lucrurile la noi. Cauzele sunt foarte multe. Mai întâi modul cum a fost tratat țăranul până acuma; toți din toate părțile l-au mâncat și l-au înșelat cât au putut. Arendașul, fie grec, fie bulgar, fie român, e același peste tot: el nu caută decât să se îmbogățească; dovadă Scatiu și câți ca el. Așa că boierul este socotit de țăran ca dușmanul lui firesc. Mai pune opoziția naturală a intereselor: când se coace grâul nostru, se coace și al lui, și cu toate că a primit bani ca să vie la seceră la cea dintâi chemare, el se duce la grâul lui. În fine, disproporția dintre sol și populație: noi n-avem decât 40 de indivizi pe kilometru pătrat, pe când raportul firesc e de 70…

— A!… zise el, zâmbind.

— De ce râzi? întrebă ea.

— Vorbești ca o carte. Sașa își întoarse încet privirile către mâinile ei. Apoi cu greutate, adăugă:

— Ai dreptate: e prost și pedant ceea se spun; dar cum să explici asemenea lucruri fără să întrebuințezi vorba de "kilometru pătrat" și alte expresii tehnice, care ar unge la inimă pe Turică dacă ar putea să le rostească? Căci, în realitate, așa e: plugăria se întinde pe fiecare zi mai mult, iar populația nu crește, așa că același număr de brațe trebuie să producă îndoit.

— Dar mașinile?

— Tocmai asta vream să spui, dacă nu râzi de mine. Vream să spun că, pentru a nu se expune cineva să piarză prea mult și spre a nu jefui pe țăran, nu-i rămâne decât: pe de o parte să se poarte bine cu el, iar pe de alta să aibe la îndemână mașini, și să știe să lucreze cu ele, la vreme de nevoie. Am isprăvit. Iară dacă te-ai plictisit, e vina dumitale că m-ai pus să vorbesc.

Ea se sculă de pe scaun, zâmbind, cu bustul drept, încheiat în linii armonice, plin la piept și în umeri, iar la brâu subțire, legat într-o largă panglică de mătase. Era așa de sigură de sine, atât de firește vorbea și se mișca, încât înrâurea pe toată lumea dimprejurul ei.

— Vrei să-ți mai dau ceva? întrebă ea.

— Nu, mulțumesc, îmi ajunge.

— Lasă să-ți dau ceva… dulce, dulce. El se uită la ea lung, zâmbind. Sașa surâse ușor, mișcând din cap ca un copil alintat.

— De la flori și albine.

— Miere?

— Da, miere. Am niște faguri cum e aurul.

— Foarte bine. Ea se duse înăuntru și după un minut se întoarse cu o farfurie de faguri așa de frumoși că păreau zugrăviți. La subsioară avea un teanc de jurnale și de reviste, pe care le puse dinaintea lui Matei.

— Iată, să nu crezi că sunt așa de spăimoasă în învățături de agricultură. Astea toate sunt reviste speciale, de cele mai multe ori plicticoase, dar bune de trecut vremea la țară. Dacă vrei să le duci Aglaiei!… zise ea râzând.

— Taman!… Romanuri, Cimpoiul, da. E curios câte fleacuri se traduc astăzi. Și creștina asta le citește pe toate cu sfințenie.

— Dar la mine în sat să vezi pe "domnișoara", pe dascăl, pe o soră a lui; toate calendarele, toate comédiile de novele și de romanuri cu ilustrații teribile sunt în mâinile lor. Și ce e mai rău e faptul că nu sunt traduceri, ci produceri originale. S-a născut o întreagă literatură de bâlciuri. Revizorul școlar

de aici spunea că sunt la București editori și tipografi speciali pentru asemenea lucruri.

— Ar fi un semn bun dacă literatura aceasta n-ar fi primejdioasă; s-ar dezvolta gustul de a ceti.

— În fine, ia revistele mele și nu le da Aglaiei dacă nu vrei; eu le am de la tata, care era abonat la toate; am urmat și eu abonamentele mai departe, pentru Mihai mai mult, care tocmai îmi pare că vine.

În adevăr, se vedea, dincolo de gardul viu, capul băiatului călare.

— Mă rog, vream să te întreb ceva, zise Matei, mai cânți?

— Câteodată.

— Mi-aduc aminte că aveai un glas așa de plăcut.

— Da? îți aduci aminte?… Când mi se urăște de tot, sau sunt prea singură, mai deschid gura, ca să-mi treacă de dorul lumei.

În vremea asta trăsura cu fetele și Mihai călare intrau pe poartă.

Soarele se pleca spre apus, într-o limpeziciune de aer așa de transparentă că parcă vedeai lumina cum se cerne din înaltul cerului. La umbra caselor, zorelele începeau să-și ridice florile catifelate, ce se acățau ștrengărește până și de ulucii streșinilor. Câte o barză grăbită zbura pe jos, întorcându-se devreme la cuib.

Mihai sări de pe cal, sprinten, și alergă să ajute fetelor să se coboare din trăsură. Matei se uita la el cu plăcere, cât era de îndemânatec cu femeile, cum se mișcă elegant și firesc. D-abia îi mijea mustața deasupra gurei,

mică, ce semăna atât de mult cu a Sașei. Ea părea că ghicește gândul lui Matei, fiindcă se uita la băiat cu mulțumire. Băiatul dete mâna Tincuței, când se coborî din trăsură, iar ea i-o întinse pe a ei, tremurând. O ușoară roșeață se urcă în obrajii fetei. Ele veniră câteșitrele la Matei, râzându-i, vesele ca niște lăstuni, îl scuturară de mână și fugiră înăuntru să-și usuce cele din urmă vițe de păr udate de apă. Mihai șezu lângă dânsul.

— De ce vii așa de rar, zău, nene?

— N-am putut, dragă, până acuma.

— Așa e… zise Mihai, cuprins de respect la ideea morții coanei Diamandula. Dar de acuma o să vii mai des, nu-i așa? Eu am atât de puțin de stat aici!…

— Sper, dacă… sora d-tale îmi dă voie…

— Auzi colo! cum să nu-ți dau voie. El se sculă să plece.

— Dar, mă rog, adăugă el, ținând pe Sașa de mână, cum să-ți zic eu dumitale?

Ea își retrase mâna binișor dintr-ale lui.

— Cum îmi ziceai înainte?

— A! înainte eram doi copii, dumneata mai cu seamă. Îți ziceam Sașa, pe nume. Acum ne-am făcut două persoane respectabile…

— Vrei să zici bătrâne… mulțumesc de compliment.

— Pentru mine aș putea să zic chiar bătrâne. Ea rămase locului, nedomirită, părând a se gândi.

— În adevăr, vremea trece; dar cred că tot poți să-mi zici Sașa, ca-nainte.

— Foarte bine. La revedere.

— La revedere: tablele!…

IX

Pornind de la Sașa, Matei se gândi să se ducă acasă, drept la arie, unde se treiera încă.

De departe se auzea zgomotul mașinei, care, nehrănită de snopi, se învârtea cu o repeziciune strașnică, huind în gol. El știa încă de mult că cu chipul acesta și locomotiva și treierătoarea se strică. Grăbi pasul și ajunse aproape alergând. Se duse drept la mașinist și începu a striga la el. Acesta, spoit pe ochi de cărbuni și plictisit de căldură, înțelese că domnul acela trebuie să aibă vreun drept, de vreme ce poruncea cu atâta autoritate, și fără vorbă, apucă mânerul regulatorului și micșoră puterea locomotivei. Fetele de la paie stau rezemate în furcă sau își scuturau testemelele; oamenii erau răzlețiți, unii punându-și cărbuni în lulele, alții stând pe vine la umbra mașinei; trei perechi de boi înjugați la tânjele, se uitau liniștiți în amurgul serii; numai o "tragă" lucra, ducând cotoarele snopilor către șira de paie, ce parte se-nălța în amfiteatru, iar parte erau împrăștiate pe arie. Nici o regulă, nici o autoritate, fiecare umbla de capul lui, cărucioarele ce duceau grâul de la treierătoare la hambar erau sparte și lăsau dâră pe urmă.

Matei, furios, puse mâna în pieptul flăcăului care risipea grâul.

— Măi creștine, nu-i păcat de Dumnezeu să arunci pâinea pe drum? Nu vezi că mă sărăcești?

Omul își întoarse capul domol către dâra de grâu:

— Păi de, cucoane, așa ni le-a dat de la curte.

— Da' tu n-ai ochi să vezi? N-ai gură să spui?

— Ba avem.

— Atunci pentru ce nu vorbești? Unde-i domnul Nae? Flăcăul înțelese că acesta trebuie să fie "cel cu punga" și alergă să cheme pe Eftimiu, care fuma liniștit la umbra hambarului.

— Bine, domnule, ce este asta? Eftimiu venise în fugă și gâfâia.

— Păi… mai aveau puțin și isprăveau. Treaba merge bine…

— Ce fel de bine! Nu vezi cum se risipește grâul? Asta chemi dumneata bine? Paiele astea așa trebuie să stea, împrăștiate pe câmp? Mașina hiuie goală de un ceas, iar oamenii beau tutun?

Eftimiu se depărtă, alergând, și se duse la flăcăii care aruncau snopii:

— Ia dă, măi vere, dă, că ne-apucă noaptea. Vestea se răspândi numaidecât printre oameni că a venit boierul și fiecare se puse să-și vadă de treabă.

Matei păru a-și aduce aminte de obiceiurile din trecut, când venea în vacanții acasă. Teoreticește i se părea că nu știe nimic, dar când dete cu ochii de arie, recunoscu o mulțime de lucruri. Astfel, puse pe mașinist să fluiere încetarea și lăsă doi oameni să scuture treierătoarea, iar pe ceilalți îi duse la paie. Ei se așezară unul lângă altul, pe toată întinderea șirei, până-n vârf, și furcile începură a urca firul auriu și a-l așeza la locul lui. Alți câțiva strângeau cu mătura boabele de grâu căzute în urma cărucioarelor, iar alții, cu lopețile, aruncau gozul de la mașină pe vârful unui vraf. Amurgul se coborâse bine când se opriră din lucru. Neamțul tot țâfnea pe nările mașinei și sfârși prin a fluiera încet și a mișca roata locomotivei. Treierătoarea începu și ea a dudui, și un nor de praf se desprinse din toate încheieturile ei. Muncitorii își băteau mâinile unele de altele sau se duceau la căruța în care era buriul cu apă și se spălau; alții luau apă în gură din bote și, făcând gura ciuciur, se clăteau pe mâni. străchini cu fasole, cu linguri de lemn în dreapta și în stânga, așteptând pe muncitori. Femeia care făcea de mâncare se aținea cu un băț împotriva a doi cotei ce dau târcoale mesei. Cu picioarele goale, cu catrința sumeasă în brâu, iar pe cap un ștergar alb, ale cărui colțuri erau aruncate pe spate, ea făcea pași mărunței, îndoită de mijloc, și tot bombănea mereu, ocărând pe un om ce-și cocea un știulete de porumb în spuză.

— Arză-te-ar focul de ticălos, c-așa te-am apucat ș-așa o să te las… To, cotei! dare-ar boala-n voi… Așa o să te las: tot de râsul lumei. Că de unde pui mâna pe para, la grec… Băutura o să-ți știe de cap, vai de tine.

Omul răscolea cenușa cu un gătej, mormăind printre dinți: Cine bate la fereastră, Nevastă, nevastă…

Ea părea că turbează la auzul cântecului și se repezea la el:

— Unde-s banii de pe cărat, mă, bețivule?

— Am plătit ghiru.

— Bată-ți Dumnezeu ghiru!… Da n-a venit să-ți vândă vaca din bătătură, mă, stricatule.

— Dacă-i "priciptorul bagabont".

— Dare-ar Dumnezeu să ți se usuce gâtul!…

— Pușchia pe limbă-ți. Oamenii veneau unul câte unul și se așezau jos pe pământ. Femeia le aducea bucăți mari de mămăligă rece, pe care ei o îmbucau cu poftă. Nu se auzi, în vreme de mai multe minute, nici un alt zgomot decât al sorbiturilor. O rădăcină cioturoasă pâlpâia pe foc sub ceaun. Noaptea venea de-a binele.

Matei și Eftimiu mergeau spre casă tăcuți. Eftimiu credea că Matei era supărat și astfel nu deschise gura.

X

Tincuța rămăsese la Comănești, ca de obicei, până după masă. Pe la zece ceasuri, fetele și Mihai porniră s-o însoțească. Ele stau câteșitrele în fundul trăsurei, îndesându-se una într-alta și râzând. Mihai luase locul vizitiului, pe când acesta sta lângă el pe capră.

Drumul era scurt, de vro jumătate de ceas, dar plin de hopuri și de șanțuri, fiind croit de amândouă familiile prin marginea arăturei ca să fie mai de-a dreptul. De îndată ce ieșiră din sat, trăsura începu să umble ca o corabie. Fetele, aruncate când într-un colț, când într-altul, se prăpădeau de râs, și numai câteodată, când hopul era mai nemilostiv, se auzea câte un glas plângător:

— Mihai! lasă mai încet.

— Lăsați încet, conașule, că se rup harcurile, zise vizitiul. Băiatul mai ținea caii câte puțin, dar fiindcă atunci fetele nu mai țipau, el iar le da limbă. Trăsura parc-ar fi fost beată, începea iar să se legene. Așa merseră câteva minute, până ce deteră într-un șanț, săpat întradins de oamenii de la plug, ca să nu încalece lumea prea mult pe arătură. Arcurile se izbiră de osie și plesniră. Vizitiul sări numaidecât, scoase un felinar de la capră și se puse să lege foile ce mai rămăseseră întregi. El declară că nimeni nu se mai putea urca în trăsură. Fetele râdeau, dar numai cu gura pe jumătate. Victoria, cea mai blândă, dar și cea mai fricoasă, se supără.

— Doamne, Mihai, că zău, numai de prostii te ții; ți-am zis să te astâmperi. Vezi? acuma ce spunem noi, acasă la maman?

—Eu nu sunt de vină. Drumul e rău, trăsura veche. Nu vezi ce hârtoape?

— Acuma ce ne facem? Se sfătuiră cu toții și, după părerea vizitiului, hotărâră să meargă înainte pe jos, cu trăsura goală după dânșii, iar la Ciulniței să lase pe cea stricată și să ia alta, bună, până a doua zi. Așa și făcură. Mihai luă unul din felinarile trăsurei, spre a lumina drumul și dându-și brațul unul altuia, lanț, porniră. După câțiva pași, Victoria, care era la una din laturi, se desprinse și veni lângă Mihai, zicând că-i e frică. Tincuța se strânse și ea mai mult de brațul băiatului. Mary de asemenea. El le împăcă, rugându-le să se schimbe, cu deplină încredere că lângă el toate primejdiile încetau.

— Întindeți pasul, fetelor. Mary, nu ții regula; stângul, stângul.

Mary sări de câteva ori în loc, până prinse pasul cumsecade. Merseră astfel, tăcuți, o bucată bună. Fiecare căuta să străbată cu vederea întunericul

dar lumina felinarului descria o roată galbenă, dincolo de care nu se putea vedea nimic. Trăsura toca în urma lor, împiedicându-i de a auzi ce se petrecea împrejur. Deodată se ivi în roata de lumină un cap de cal, care îi încremeni de frică. Nimeni nu zise nimic, deși inima le bătea cu putere la toți. Era brișca unui cârciumar de la un sat vecin.

— Un biet creștin ce vine de la târg, zise Mihai, voind să pară nepăsător.

— Tare mi-a fost frică, zise Tincuța. El își întoarse capul spre ea, cu un zâmbet de milă, dar fata nu-l văzu.

După câtva timp ajungeau pe deal, în fața țintirimului. Un fior prelung trecu prin aer și-i făcu să vibreze pe toți până la rădăcina părului.

— Acuma ne iese-n cale strigoiul, zise Victoria. Mihai se făcu că n-aude.

— Fetelor, hai să cântăm!… Să cântăm Oștile stau față-n față.

Deschiseră gura câteșipatru și începură a răcni. Ochii însă le erau țintiți fără voie pe zăplazul cimitirului, parcă primejdia de acolo trebuia să vie. Un câine trecu de-a curmezișul drumului, cu coada-ntre picioare. Mihai se puse să strige la el, ho! ho! dar propriul lui glas îl înfiora mai mult decât câinele.

În sfârșit, intrară în sat la Ciulniței. Câteva minute nu mai ziseră nimic. Parcă trecuseră peste un mare pericol și aveau acum dreptul să se odihnească. La cârciuma grecului, taraba era încă întinsă, iar dinăuntru se strecura, printre ciucuri de hârtie creață, lumina unei lămpi. Se crezură astfel mai siguri, și parcă fiecare reveni cu bine în propria sa fire. Mihai simți din nou brațul Tincuței sub al său; Tincuța păru a-și aduce aminte că se lipise prea mult de băiat și se dete puțin în lături. El însă se întoarse spre ea, și cu glas dulce îi zise:

— Te-am supărat?… uite că ajungem acasă. Da?… Ea făcu un semn că nu e supărată și se apropie din nou de el, lăsându-și mâna în mâna lui.

După o jumătate de ceas, Mihai și fetele se întorceau la Comănești, cu o trăsură de-a lui conu Dinu, și pe alt drum, ceva mai lung, dar mai bun. Băiatul se uita spre cer la un luceafăr strălucitor, și se gândea la Tincuța. Poate și dânsa se uita tot la aceeași stea… Ce dulce i se părea! Când îi ținea mâna în mâna lui, îi venea s-o mângâie și s-o sărute ca pe un lucru sfânt. Ce fericit ar fi fost să se poată duce cu ea într-o lume rătăcită pe ocean, ori undeva în aer, într-o stea, unde nu se aude nimic de jos de pe pământ.

Victoria și Mary căscau de somn și se rugau de vizitiu să mâne mai iute ca să ajungă mai repede acasă.

— Ce proaste eram adineaorea, zise Victoria, de ne era frică.
— Mihai, oare să fi existând strigoi?
— Ce întrebare!…
— De ce?… Ție nu-ți era frică pe la cimitir?
— Mie?… frică!…
— Da, da, ție. Nu te mai lăuda.
— Dacă așa crezi tu, bine.
Și astfel, tăcuți, ajunseră acasă.

XI

Căldura era nesuferită. Nopțile erau mai greu de trecut decât zilele, fiindcă nu se putea dormi. Cu toată grija ce punea Aglaia în ținerea casei, zăpușeala era nesuferită.

Matei, deprins acum cu mersul trebilor, luase mai tot din mâna lui Eftimiu. Baciul Micu redobândise încrederea de mai-nainte, și în toate serile venea la curte de lua ordinele stăpânului său. Din cauza asta, Eftimiu și mai cu seamă nevastă-sa nu-l puteau suferi. El spunea lucrurile cum erau, pe când dl Nae le spunea cum îi venea la socoteală. Astfel, ceasurile de muncă, la arie, nu începeau niciodată ca la lumea cealaltă. Zadarnic istorisea baciul:

— Soarele era sus, coane, când s-au luat de treabă. Dl Nae vine la arie târziu, neamțu așijderea, iar lumea stă și bea tutun, că dacă nu umblă damfu…

Matei hotărî să se culce într-o noapte la arman. După ce prânzi, își luă o pernă și o manta de drum și se duse de se culcă pe vârful șirei de paie, cu fața către cer și cu baciul Micu la picioare.

— Ce făceau oile, Micule?

— Ce să facă, coane, dormeau.

— Dar Floarea?

— Da' cine-o vede!… Ia, doar când îmi spală câte-o cămașe.

— Te spală cam des, Micule, după vorba cucoanei Aglae.

— Unde se pomenește, coane! Dacă te-i potrivi matale la gura coanei Aglae, e vai de noi.

— Vorbește lumea. Ai să-ți găsești beleaua cu Stângă.

— D-apoi nea Stângă, știe el.

— Bine… Eu atâta-ți spui: să-ți cauți de treabă. Cine-a rămas la oi?

— A rămas Ion și cu Panțu.

— Cine-i Panțu ăsta?

— E dintr-un sat cu mine, coane. Om bun e el, da' cam bea când are cu ce.

— Rea treabă. Atunci oile rămân în plata lui Dumnezeu.

— Nu, coane, că eu sunt acilea. Te servesc pe matale de unsprezece ani; până acum n-am dat greș și cu voia lui Dumnezeu m-oi purta bine și de-acu-ncolo. Numai câinii să-mi trăiască.

— Ce câini mai ai?

— Apoi am unu, coane, de plătește cât toți ciobanii.

— Cum îl cheamă?

— Corcoduș.

— Voinic?

— Pii!… Voinic nevoie mare! Omoară lupu cu chieptaru.

— Cu ce?

— Cu chieptaru, coane. I-am bătut niște cuie într-o curea și i-am căptușit-o c-o țâr' de lână, și numai i-am prins-o de gât, ca o gură de ham, că de se repede-n lup, îl doboară cu cuile.

— Să mi-l arăți și mie.

— Bine, cucoane.

— Acuma, noapte bună.

— Noapte bună. Liniștea singurătății cuprinsese din temei toate celea. Întunericul se coborâse din fundul depărtărilor, parcă s-ar fi deschis zăgazurile vremilor trecute, și haosul ar fi inundat lumea. Rar, câte un zgomot din sat venea să turbure pașnica tăcere a câmpului. Un câine lătra în somn, înăbușit, or un buhai mugea cu glas adânc; cucovele de baltă țipau câteodată în marginea trestiilor, or rânchezatul vreunui mânz venea ascuțit despre pădure. Țârâitul bălăriilor părea a face parte el însuși din tăcere.

În farmecul încântător al ceasului acela, în loc de a adormi, mintea se simțea și mai mult, și, ca o rază de lumină, năzuia

să curgă în spațiu. Unde? În lina întindere a dorurilor propriului suflet, ce atât de bine se unește cu aceea a cerului. Cine ești tu, călător de o clipă pe pământul tău, trăitor de o zi, când atâtea pământuri umplu veșnicia deasupra?

O blândă descurajare păru că învăluise sufletul lui Matei, care, cu trupul rămas pe paiele uscate, plutea în văzduh cu întreaga sa ființă nematerială. Ca la toți oamenii echilibrați, dar cu fantazia caldă, nimicnicia făpturei noastre față cu natura uriașe, era o cauză statornică de melancolie, iar pe de altă parte, scânteia ce arde în noi, facultățile noastre sufletești, un continuu îndemn de a trăi. A pricepe că nu poți pricepe și că nu ești în stare de-a împiedica împlinirea legilor firei, este deja interesant; dar a pricepe pentru ce nu poți pricepe, e minunat, fiindcă dacă ai putea înlătura pricina pentru care nu poți pricepe și care e parte în tine, parte afară din tine, ai pricepe totul! Viața e plină de durere și de farmec. Ce somn adânc doarme spațiul dintre stele! Între fiecare stropitură de lumină din Calea Lactee sunt milioane de poște de singurătate. Și unde ne ducem noi, după moarte? noi, partea aceasta ce se desprinde din tiparul de acum? Nicăiri. Murim în noi

înșine, cum mor făpturile unui vis, în vis. Un car trecea pe drum, iar căruțașul cânta din fluier, singur. Închide ochii și dormi sub straja stelelor. Sașa e-naltă. Ca ce? Ca nimic…

Când deschise ochii din nou, cerul scânteia din luceferii săi ca din diamante.

— Micule, dormi?

— Nu, cucoane.

— Târziu să fie oare?

— Păi… cam pe la miezul nopții. El se gândi întru sine de ce oare nu doarme baciu. Cine știe ce-l muncește și pe el. Poate vorba cu Floarea.

— De unde știi tu că e miezul nopții?

— Da' cum, Doamne, să nu știu! că doar am petrecut o tinerețe întreagă la munte.

— Ei, după ce cunoști?

— După cer, coane. Că ajungi să citești în zodie mai ghine ca-n carte.

— Taci, bre!… Ia spune cum citești.

— Păi ce dorești matale să știi?

— În ce zodie suntem acum?

— Păi suntem în luna lui cuptor — în zodia Leului.

— Poți să mi-o arăți pe cer? Baciul își adânci ochii în stele și tăcu.

— O să fie cam greu, coane, că mergem spre sfârșitul lunei. Luna și zodia: a trecut una, trece și alta. Eu acum văd zodia Fecioarei, a Cumpenei, a Scorpiei, a Arcașului și a Capricornului. Toate sunt de față. Dar a Leului a apus, bat-o vina ei… A ha, ha, uite-o, coane!

— Unde-i, Micule? întrebă Matei, ridicându-se cu grabă pe un cot, parc-ar fi fost vorba de cine știe ce minune trecătoare.

— Păi cum să-ți spun eu matale… Uite colea, la mâna mea stângă, luceafărul ăla de scăpăra scântei…

— Da, îl văd, ăla de merge în prelungirea oiștei carului.

— Fă-te mai la stânga, jos spre marginea cerului, și ai să dai de altă stea, care strălucește parcă și mai și. O vezi, coane? E gata să apuie și ea.

— Da.

— Primăvara e ea minunată. În luna lui mai, gândești, Doamne, că se sfărâmă în sufletul ei fecioresc de tare ce arde.

— O văd.

— Aceea e steaua holdelor când dau în schic, iar cu cele dimprejurul ei alcătuiesc zodia Fecioarei. Acu de te lași matale și mai la vale, dai de patru

stele de parcă nici nu se mai văd.

— Așa este.

— Acolo e zodia Leului. Cea mai mândră, pe care ciobanii o cheamă "inima Leului", nu se vede deloc. Halal de cine se naște sub steaua aceea!

— De ce, Micule?

— Ajunge împărat.

— Da?… O fi "Regulus"…

— O fi. Cine se naște în zodia asta e plin de noroc. Matei se gândi, fără voie, la steaua și la zodia lui și-i veni până-n gură să-ntrebe pe baciu ce știe. Însă o temere ascunsă să nu-l audă vorbind rău despre ele, îl făcu să tacă. Era cerul de o frumusețe nespusă; ceasul era târziu; vorbele baciului aveau o gravitate profetică. Dar biruind înrâurirea aceasta, se hotărî să întrebe.

— Cu mine ce-i, Micule?

— În ce lună ești născut matale?

— În septemvrie.

— Sărăcan de mine!

— Ce este? întrebă Matei mișcat.

— Părinții matale s-au cununat în postul Crăciunului! Matei începu a râde:

— Fii liniștit, omule, s-au cununat în câșlegi, dar eu m-am grăbit să viu în lume.

— Păi matale ești născut în zodia Cumpenei… Și așa este, coane, cu zodia nu te poți pune: îți este scris să hii om drept.

— Iar bine, zise Matei râzând. Dar acum să-mi spui cum cunoști ceasul.

— Apoi lesne. Uite matale deasupra capului nostru, spre crivăț. Vezi un ghiduș de luceafăr, de tremură subțiratic și nu se mișcă niciodată de la locul lui?

— Da.

— Acu, pe stânga lui, vine Caru, iar pe dreapta Chirostriile. Amândouă se învârtesc toată noaptea împrejurul luceafărului din mijloc, din mâna stângă spre mâna dreaptă. Și dacă am zice, așa de-o prubă, că bunăoară iarna nu mai este, vară nu mai este, cum cică ar hi pentru corăghieri pe ape, tot poate omul să știe dacă-i postul Crăciunului, or al SânteiMării că de-i în postul Crăciunului, Carul răsare dedesubtul luceafărului și e cu tânjala-n jos, și apune deasupra, cu tânjala-n sus; iar de-i în postul Sântei-Mării, răsare din stânga cu tânjala în sus, și apune la dreapta, cu tânjala în jos. Și

Chirostriile tot așa se învârtesc și ele, pe partea cealaltă. Acu, de vrei matale să știi ceasurile, iar la Car te uiți, că de-i vară, el răsare tot în mâna mea stângă, cu tânjala drept în sus; la miezul nopței e cu tânjala de-a curmezișul, iar despre zori se întoarce-n jos. Iarna ne mai luăm și după Cloșca cu pui.

Matei se uită rătăcit pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele căzând venea din cer. Calea robilor sticlea ca o pârtie de zăpadă. Constelația Lebedei și a Acvilei păreau a se deschide și a lăsa ochiului drumul liber spre regiuni mai înalte. Aceeași taină fermecătoare peste tot! Un gând rătăcitor despre mamă-sa îi adie prin minte și parcă îi fu milă de steluțele ce alunecau în haos. Despre ziuă, un aer rece îl făcu să se ghemuiască în manta și să-și strângă împrejur o mână de paie mai mult, ca să nu-l pătrundă umezeala. Și astfel adormi.

Când deschise ochii a doua zi, soarele era sus. Un senin încântător se desfășura privirei, până în slava cerului. Singur, străveziu, un nouraș ca de bumbac plutea prin aer. Oamenii erau deja în arie; mașina treiera, iar duba, încărcată prea mult cu snopi, huia ca o vijelie. Din când în când se auzea vocea lui Nae: "Încet, măă! că rupi mașina!" Se făcuse de o hărnicie nespusă d. Nae, fiindcă, precum ziceau țăranii, bâja era pe vârful șirei.

Cam rușinat că-l apucase soarele dormind, Matei se dete jos și se amestecă printre muncitori, care, foarte firesc, se făceau că nu-l văd, și lucrau nevoie mare.

XII

Duminica viitoare se sculă de dimineață și se duse în deal la cimitir. Nu era nimeni înăuntru. Câteva vrăbii zglobii se coborau din sălciile singuratice și se scăldau în țărâna de pe morminte. Liniștea verei părea că înconjură locul acela de odihnă, cu respectul datorit morților. Pe mormintele lui Matei se vedeau: pe unul florile vii, sădite de Sașa; pe cel proaspăt un mănunchi de nemuritoare de câmp, flori albastre, ce mângâiau pământul, aruncate cu prisos peste tot. Trebuie să fi fost tot ea, prietena tânără, care nu uita pe cei ce nu mai sunt. El rămase în picioare cu mâna dusă la gură, între tatăl său și mamă-sa, și, neputând gândi nici hotărî nimic, își șterse ochii și se depărtă.

Din poarta cimitirului se vede dincolo, pe vale, satul Comănești. Îi veni dor de Sașa. Porni într-acolo, să-i mulțumească. Dar oare nu era prea de dimineață? Ba da, dar întrebarea lui rămase fără răspuns. Mergând, se gândea la fondul de statornicie ce trebuie să fie într-o fire ca a Sașei. Mamă-sa o cunoștea bine, se vede, deoarece atâta îi vorbise de ea. Ce păcat că era hotărât să nu se însoare!…

Când ajunse la Comănești, dete de un argat care uda florile.

— Doarme cuconița, măi flăcăule?

— Da' cum o să doarmă pe vremea asta!…

— Dar cuconașul Mihai?

— A ieșit. Dumneaei e la biserică, iară cuconașu… e pe semne la câmp.

Omul îi arătă drumul către biserică, unde ajunse după câteva minute. De departe se vedea strălucind acoperișul de tinichea, iar în clopotnițe lemnăria schelelor și clopotele înșile. În curte se jucau copii în iminei și cu cămășuța albă trasă peste ițari, iar la brâu cu bete. La ușe, săraci încovoiați pe câte un băț; babe ghemuite pe pardoseala de cărămidă; copii mici ce se jucau cu câte un măr. Biserica era de zid, încăpătoare, zugrăvită cam de mult, dar încă cuviincioasă. Catapeteazma, înnegrită de fum, era garnisită, la icoanele mari, cu perdeluțe albe; iconostasul era îmbrăcat cu fir; pe măsuța din mijloc se vedeau farfurioare cu colivă, străchini cu mere și prune, ce propteau la rădăcină o lumânărică; prescuri, gărăfi de vin, mănunchi de gălbioare și indrișaim. În strana din stânga, cânta un dascăl, iar cea din dreapta era goală, fiindcă acolo șezuse Comăneșteanu, tatăl Sașei. În dreapta altarului sta în picioare un hagiu, îmbrăcat în anteriu, cu lanțul ceasornicului după gât, cu un inel strașnic în deget, făcând cruci peste cruci,

cu mâna roată prin aer, iar capul veșnic în mișcare. El izbucnea din când în când în rugăciuni: "binecuvântează stăpâne", ori "Doamne miluiește, 'oamne miluiește, 'mne miluiește!", ori pufnea pe nas spre a ține isonul, câte un "imn!…" ce zbârnâia minute întregi. El ducea cădelnița de la o ușe la alta a altarului; el zicea Tatăl nostru ; el era, în sfârșit, stâlpul bisericei. Și toate astea, gratis, doar numai fiindcă tată-său fusese la Ierusalim.

Lumea în biserică sta împărțită în două: femeile singure, deoparte, în coadă, de la ușe până la jumătatea locului, iar bărbații, singuri, în frunte. Femeile măritate, cu pieptănătura cu conci roșu și peste cap cu năframă albă, stau mai toate în genunchi; fetele mari cu flori de târg la cap, cu obrajii dați cu roșu, cu fuste de stambă cu pucheței ce le veneau până la glezne, stau mai mult în picioare, când veneau. Bărbații cu căciulele mițoase trântite jos, cei mai mulți cu plete lungi pe spate, unii rași pe frunte, stau drepți, ascultând slujba cu smerenie. Ei se dau la o parte cu respect din mijlocul bisericei, făcând roată împrejurul Sașei și al fetelor.

Matei rămase lângă ușe. În primele momente mirosul de tămâie îi aduse aminte de înmormântarea mame-sei și parcă i se urcă la cap, făcându-l să sufere. Puțin câte puțin, însă, se deprinse cu el și sfârși prin a asculta cu plăcere toată liturghia.

După biserică, Sașa se înclină ușor către oameni:

— Bună dimineața.

— Sărutăm mâinile. Apoi se opri să mai întrebe pe una de un copil bolnav, pe alta dacă a melițat cânepa, pe o a treia s-o cheme la curte, până ce, spre ușe, dete cu ochii de Matei.

— Tiens! c'est vous?

— C'est moi. Acest fel de a vorbi în gura ei era nefiresc, și se vedea bine că ascundea o stângăcie. Fetele îl scuturară de mână, cu cotul în sus, după cum scria la pravila guvernantei miss Sharp. Ieșiră cu toții din curtea bisericei, cu lumea după ei, și se îndreptară spre casă. Sașa se făcuse roșie, râdea, se-ntrerupea în vorbă, plecându-se spre Matei, care era de partea cealaltă.

— Stai să dejunezi cu noi, nu-i așa?

— Nu se poate.

— Da' de ce nu se poate?

— Fiindcă n-am lăsat vorbă acasă.

— Ce-i mai lesne, trimit eu un om să spuie… dulcei Aglaie că nu vii.

— Nu… azi e duminică, nu șade bine să-i las singuri.

— Vine și prefectul.
— Un cuvânt mai mult ca să nu rămâi.
— De ce?
— Așa. Pe mine mă așteaptă dulcea Aglaie, la dumneata vine dulcele prefect…
Sașa bufni în râs:
— Zău așa, vecine: n-ai nici un haz.
— Ba nicidecum, zise Matei, pe jumătate glumind și pe jumătate serios.
— Ba nu, zău, nu vrei să rămâi?
— Nu pot astăzi. Poftește-mă altă dată, și viu cu plăcere. Bineînțeles, fără prefecți.
— Nici vorbă, zise Sașa, trecând înspre partea lui și luându-l de braț. Da' cafeaua stai s-o iei cu noi?
— Am luat-o deja, însă stau. O să m-apuce soarele…
— Nu-i nimic: te trimitem cu trăsura. În cerdac, la umbră, Turică aduse cafeaua, zâmbind bucuros lui Matei.
— Poftiți cafeaua, cuconașule?
— Nu, mulțumesc.
— Că doar e făcută de cuconița noastră "în prisoană".
— Știe cuconașu, zise Sașa iritată; lasă tava pe masă și du-te de-ți caută de treabă.
Turică zâmbi cu supunere și se retrase.
— E supărător cu prostiile lui; toată ziua îndrugă la radicale. Alaltăieri era furios pe bucătăreasă că nu știe să facă "ardevruri" tocate. De unde i-o fi intrat în cap că pătlăgelile tocate sunt hors-d'oeuvre.
Apoi întorcându-se spre Matei, cu grația ei senină:
— Zău, nu vrei să iei nimic?
— Bine, să iau ceva, ca să-ți fac plăcere, dar ce?
— Orice vrei.
— Doar poate miere, zise el. Râdeau amândoi aducându-și aminte de data trecută. Matei se uita la ea încântat de îndemânarea cu care se mișca. Ea purta o rochie de fular alb cu o cingătoare de panglică, ce-i cădea pe o parte, în două lungi capete. Când trecea pe lângă dânsul, stofa îl atingea peste genunchi, cu mlădieri parfumate. I se părea că nu văzuse nici o rochie mai bine croită și mai simpatică. Ar fi vrut să puie mâna pe capătul panglicei și s-o mângâie. Sașa se așeză jos în fața lui.

— Mary, adu tablele, te rog. Fetele se repeziră amândouă s-aducă cutia cu tablele.

— Nu știi cât semeni cu o floare!… zise Matei deodată.

— Vai, vecine, ce compliment!

— Adevărat; ar fi fost mai bine să tac, însă mi-a venit așa de firesc! Semeni în adevăr cu o floare. Hainele par astăzi că au crescut pe dumneata, cum cresc florile crinului din el însuși.

Ea se făcuse roșie de plăcere și se opri din pregătirea cafelei, împingând ușor ceașca departe de dânsa. Apoi se plecă în jos și se uită la rochie.

— Îți place? E simplă nu-i așa?…

— Minunată! Fetele se întoarseră cu cutia cu table și se puseră să-și bea cafeaua în liniște.

Sașa întinse tablele pe masă și-i arătă cum se așează pietrele, cum se aruncă zarul, cum umblă jocul, cu înlesnirea unui adevărat stâlp de cafenea. Dar ochii ei adânci aveau o privire atât de preocupată, încât se vedea, din genele lor, ce se mișcau gânditoare, că mintea e în altă parte. Gura zâmbea, umedă de fericire. Mâna stângă, cu care arunca zarul, tremura. Cuburile săltau afară din cutie, iar Matei se pleca să le adune. Ea le trecea în mâna dreaptă, dar nici cu aceasta nu izbutea mai mult.

— Pardon!… Nu știu să mai arunc… După un minut iar sări zarul, căzând pe scânduri.

— Da' ce faci, maman? zise Mary, uitându-se la ea cu mirare.

Ea, disperată, își duse mâinile la ochi, roșie și respirând cu greutate. Părea că râde, însă batista-i se udase de lacrămi. Fetele se uitau una la alta, neliniștite, iar Matei zâmbea, fără să priceapă ce e. Sașa se sculă de pe scaun și, grăbită, intră înăuntru. Surorile ei se luară după dânsa. Ea intră în odaia ei, unde căzu pe o sofa, cu batista tot la ochi, plângând.

— Maman dragă, ce ai? Victorio, adu flaconul de pe masa mea. Maman, ți-e poate prea cald?… ce ai?…

Binișor, ea își luă mâinile de la ochi și respiră din plin.

— N-am nimic, dragă… Am amețit. Poate că mi-e prea cald. Du-te, te rog, de stai cu Matei. Victoria o să mă ajute să mă schimb.

— Să chem pe Manda?

— Nu, fetițo. Mary ieși, nesigură, și veni în cerdac, la Matei. În urma ei, Victoria intră repede la Sașa, gâfâind și gata să plângă și ea. Sașa sta tot jos, uitându-se drept înaintea ochilor.

— Ți-a trecut, maman dragă? Glasul fetei era atât de mișcat, încât soră-sa păru a reveni la cele dimprejur.

— Mi-a trecut, fetițo. Vino-ncoace. Victoria se așeză în genunchi lângă sofa, iar Sașa îi luă capul în mâini și i-l sărută cu o adevărată frenezie. O putere nețărmuită de simpatie, de iubire de lumea întreagă îi răsări în suflet, și parcă, strângând în brațe capul fetei, mulțumea o nevoie fizică de a mângâia pe cineva. După câteva momente se sculă veselă râzând:

— Mi-a trecut, haidem. În fugă, își netezi părul la tâmple, muie o batistă în apă și-și răcori obrazul, apoi ieși. Se duse, zâmbind, drept la locul ei de mai-nainte. Matei se uită la ea, mirat și oarecum nedomirit de ceea ce se întâmplase. Ea nu îndrăznea să-și ridice ochii spre el.

— Sper că nu eu sunt cauza…

— Nu, nu, nu: mi-a venit un fel de amețeală… de care nici eu nu-mi dau seama. Poate fumul din biserică… căldura… În sfârșit, a trecut.

Pe când ea vorbea, un docar cu doi cai frumoși intră pe poartă.

— Haiti! Prefectul, zise Damian, sculându-se și voind să fugă.

Sașa se întoarse cu privirea către poartă.

— Nu te speria, nu-i prefectul, zise ea râzând. Fetelor, ștergeți-o!… cât mai e vreme.

Fetele înțeleseră și se făcură nevăzute.

—Tănase Scatiu, cu caii luați de la Otopeanu. Trăsura se opri înaintea scării și, în adevăr, Tănase Scatiu se coborî, dând hățurile în mâna vizitiului. Caii erau minunați: cu picioarele dinainte înfipte departe în nisip; cu capul sus, mușcând din zăbale; cu hamurile de argint, înhămați la o trăsură elegantă: erau de un stil desăvârșit. În coada trăsurii însă, sta un țărănoi, încălțat cu ciubote, în spinare cu un palton de-a stăpânu-său, ros și ieșit de soare, iar în cap cu o pălărie înaltă, ce-i venea până peste urechi, soioasă și zdruncinată ca o veche brașoveancă. Aceasta da de gol totul: se vedea că trăsura și caii trebuiau să fie cumpărați la mezat, ori luați amanet, de la vreun om cumsecade — altfel n-ar fi fost așa de corecți la un stăpân care avea o asemenea prubă de vizitiu.

Scatiu era îmbrăcat cu un soi de halat de dril, care, în gândul lui, era făcut ca să-l apere de praf și totodată să răpuie lumea de ghidușie. Matei înțelese dintr-o aruncătură de ochi pentru ce unchiu-său îl găsea mitocan.

Tănase se așeză pe un scaun, picior peste picior, și începu a se freca pe frunte cu batista.

— Ptiu… da' cald e, nenișorule!… Că i-am zis lui Iorgulescu: nu te duce, Guță… ce să ne ostenim noi caii pentru o rablă ca Panaitopulo! Dar e de un antetman, domnule!…

— Ei, l-ați ales? întrebă Sașa.

— L-am alesără.

— Bine-ați făcut.

— Eu unul nu eram de idee. Panaitopulo, dipotat! Un prost, un ăla! Să mai lase locul și la alții, că acuma e vremea tinerilor. Uite, d-nul Matei, bunăoară; eu, un altul ca mine…

— O să-ți vie vremea și dumitale, zise Sașa, zâmbind. Da' frumoși cai ai.

— Vă place?

— Îmi plac mult.

— O mie cinci sute de franci. Numai hamurile fac mai mult, zise el, îngâmfat de mulțumire.

— Adevărat.

— Ei, așa-i cu boierimea noastră; ia bani cu dobândă ca să petreacă la străinătate, și când la plată, tufă. Noi stăm colea și ne roadem din unghii, ca să le plătim arenzile, iar creditorii dumnealor le vând averile la mezat.

— Ia lasă, d-le Tănase, că tot dumneavoastră sunteți creditorii.

— Coană Sașo, să mă bată Dumnezeu dacă aveam să iau un ban. Cât am ținut moșia lui, da… nu mă dau la o parte. Aveam un samsar la București, care, numa ce-mi da o depeșă: "Tănase Sotirescu, Vlădeni. În curând apa la moară". Emediat mă porneam la gară, și numai așa, ca din întâmplare, treceam pe la Fialcowsky, unde Costică Otopeanu șopăia prin toate colțurile cu cămătarii. Cum mă vedea, îmi sărea de gât. "Ce noroc! câtă plăcere!" Eu mă făceam niznai. Numa ce mă scotea afară, mă urca în muscal și haide! N-avea lescaie în buzunar, dar muscalul, muscal. Și numa începea vorba: "că, nene Tănase, să-mi dai cinci mii de franci". "N-am, coane Costică!" "De, găsești dumneata la un bancher, și să ți-i oprești din câșt…" "Doar așa". Și numa rămânea la Bolivard iar eu, nentule, vira prin Lipscani cu trăsura boierului, cumpăram mamei cele de trebuință, și peste o jumat' de ceas mă-ntorceam. "Ei, ai găsit?" — "Chipurile am găsit, dar mi-e și rușine să vă spun cu cât". — "Cu cât o fi". — "Un afurisit de jidan din Hanul cu Tei: cere 17 la sută și zice că la un boier ca d-voastră nu dă mai puțin de zece mii de lei… "În sfârșit, ce să mai încurc vorba, când îi eram arendaș, îl ciupeam; dar de astă dată, nimic.

După aceea tăcu și păru a se gândi. Matei și Sașa se uitau la el.

— Îmi pare rău.

— De ce? îl întrebă Sașa.

— Trebuia să-l lucrez mai bine.

— Nu ești mulțumit?

— Bine, coană Sașo, nu vezi că l-au mâncat alții… Nu era mai bine să-l pui eu în pungă, că mi-am trecut o viață întreagă muncind pe pământul lui?

— Tocmai de aceea, eu credeam că ar trebui să ai milă de el, tocmai fiindcă ai făcut stare pe moșia lui.

Tănase Scatiu plesni din degete și șuieră ca un șarpe:

— Boierii, boierii, cum se apără!… Ehe! s-au dus vremurile alea. Acuma chimiru! Ai bani? ești boier; n-ai bani? poți să fii coborât cu hârzobul din cer, tot degeaba. Este?

Matei, căruia era adresată întrebarea, dete din cap, parc-ar fi zis "mai încape vorbă".

— Eu, neaca să-mi trăiască, urmă Scatiu, că de lume puțin îmi pasă. Moșia mea, caii mei. Când îmi vine gust de lume, pune, Costeo, caii la trăsură și la gară, băiete. Este?

— Este.

— Ba Brăila vrei? iote-o Brăila; ba Drăgăica Buzăului vrei? iacăt-o colea; ba București să zicem că vrei? du-te, băiete, la București. Parale să ai, că distracții se găsesc ele. Este?

Matei pufni de râs, dar se încercă să pară firesc, neascunzându-se de Scatiu.

— Eu nu-i spui dumneaei tot așa? Sașa se uită la el cu mirare, gata s-o umfle râsul și pe ea.

— Îmi spuneai mie?!…

— Se-nțelege. Brăila vrei? uite Brăila; Bucureștii să zicem că vrei? poftim la București. Ce atâta jale fiindcă Otopeanu și-a vândut trăsura la mezat! Cel puțin acuma a intrat în mâna unui om care știe ce vrea să zică trăsură și cai.

— Este? întrebă Tănase mulțumit.

Sașa râdea, cu mâna la gură, parcă se temea să nu supere pe Scatiu. Acesta, încântat de succesul ce avea, vroi să urmeze:

— Ba poate o să mă-ntrebi de ce i-am cumpărat.

— Da' nu te-ntreb, frate, zise Matei foarte serios. Scatiu rămase un moment cam nedumerit. Apoi, înțelegând că celălalt vrea să râdă de dânsul, se făcu roșu.

— Adică cum vine vorba asta? mârâi el.

— Ei, hai să zicem că te-ntreb.

— Am înțeles. Adică dumneata vrei să m-aduci peripizon… parcă eu sunt prost și nu-nțeleg.

Matei se prăpădea de râs.

— Să te-aduc… ce?

— Lasă că știu eu. Apoi vroi s-o întoarcă și el pe glumă:

— Poftim de vezi ce-nvață dumnealor în străinătate. Diploma, domnule, să-ți văd diploma!… Ce-mi umbli dumneata cu fanfleuri de astea.

Matei râdea din ce în ce mai tare, iar Scatiu de asemeni, părând că are și el dreptul la râs. Sașa își mușcă buzele, ca să nu aibă aerul că ține parte lui Matei.

— Domnule Tănase, vrei să iei ceva?

— O dulceață, cuconiță, cu plăcere. Își luă dulceața și voi să plece. Matei îl ruga să-l ducă și pe el acasă, ceea ce Scatiu primi bucuros, fiindcă putea astfel să-i arate caii.

Când își luă adio de la Sașa, aceasta îi zise încet:

— Mihai nici nu te-a văzut… Puteam să te trimitem cu trăsura noastră…

— E prea cald, și-ți ostenesc caii degeaba.

— Când mai vii pe la noi?

— Când vrei; dacă nu e prea curând, și diseară pot veni.

— Foarte bine, te așteptăm diseară.

XIII

Când Tănase Scatiu ajunse acasă, trase cu trăsura drept la grajd și propti caii în fața unui morman de gunoi. El însuși stete față la deshămarea "harmăsarilor".

Într-o curte mare, se întindeau șireaguri de case de nuiele lipite cu lut; șandramale de scânduri; cotinețe de găini; hambare; două puțuri cu furcile strâmbe și cu jgheaburile sparte, așa că noroiul era de-a pururi în ființă; o bucătărie povârnită pe o rână; grajdul cailor, de nuiele nelipite, acoperit cu stuf; o porumbărie într-un picior — în fine, tot felul de acarete, făcute în pripă și pe ieftin.

În mijlocul curții, două perechi de boi stau cap la cap; la umbra hambarului un buhai bătrân rumega; pe vârful gunoiului râcâia o turmă de găini, cu un cocoș moțat; în noroiul de la puțuri se tăvăleau trei porci; la ușa bucătăriei, o țărancă da de mâncare la curci. Argații umblau alene, de-abia trăgându-și ciubotele după ei. Căldura și un ciocan, două de rachiu mai mult îi moleșea cu desăvârșire.

Tănase intră în casă. Un miros de crâșmă îl luă de la ușă. Într-adevăr, într-o cămăruță lipită cu lut pe jos, mamă-sa "boteza" rachiul. Un argat scotea spirt dintr-un poloboc și-l vărsa într-o curătoare, amestecându-l cu două părți apă. Coana Prohira, cu un tistimel dezbrobodit pe creștetul capului, cu o rochie de stambă murdară, sta pe un scăunel de lemn, ca nu cumva argatul să guste vreo picătură de băutură. Dumneaei însă se credea obligată "a-și face o idee" de fiecare hârdău de rachiu. La fiecare gustăreală strâmba din nas și scutura din umeri.

— Măăă!… că tare mai e cătrănit, bată-l Dumnezeu!

— Să mai punem oleacă de apă, coană.

— Păi vorbă-i: pune apă; că le face rău dacă o fi prea tare. Țăranul mustăcea și vărsa mereu la apă.

— Eu zic, coană, să le dăm mai ghine apă proaspătă, că-i mai sănătoasă.

Coana Prohira râdea: Bată-te Dumnezeu de bețiv, că tot catran ai vrea să bei…

— Păi cine-i ăla să lase lucru bun. Măcar și matale, când te apucă beteșugul, tot la lucru tare te tragi.

— Ba vezi că m-oi lăsa să mă doboare boala.

— D-apoi boala matale aș vrea s-o am eu…

— Pedepsi-te-ar Dumnezeu, dacă-i așa…

— Ba că chiar așa, numa leacurile să mi le dea.

— Da' ce, mă, vrei să beau dracoveniile ce aduce procopsitu de fii-meu?… Apă de vacs, apă de Buda, apă de naiba, tot apă și iar apă.

— Ba ca să zici!

— Eu îmi știu leacul: buruienile mele… Să nu-ți uiți vorba, ia du-te de mi le adu… Știi unde sunt: sub pat, la perete. Sunt două sticlișoare, una mai mare și una mai mică. Pe cea mai mică s-o aduci.

Argatul ieși.

— Mă, mă! Omul își întoarse capul spre ea.

— Să nu te împingă aghiuță să-ți vâri pliscul în sticlă.

— Păzească sfântu!

— Eu atâta îți spui. Dânsul se duse drept la clondir, și, cum ședea în genunchi lângă pat, cu fața spre perete, puse sticla la gură și supse cât ce putu. Apoi își șterse mustățile cu dosul mâinei, puse dopul de cocean de porumb la loc și se întoarse.

Coana Profira se uită în zare la sticlă și apoi la argat.

— O să te fure sfinții, Eremio. El se făcea că n-aude. Dânsa duse sticla la gură și dete ochii peste cap.

— Parcă-mi merge la inimă, maică.

— O hi pelin, coană?

— Ce pelin! Rachiu de drojdii curat, cu oleacă de izmă, de-ți ia durerea de la lingurică cu mâna.

Omul nu mai zise nimic, deoarece opinia lui era deja formată, ci așteptă să ducă sticla la loc, cu nădejde de a se întări și mai mult în opinia de mai sus.

Aceasta era starea lucrurilor în cămară, când intră Scatiu. El se rezemă cu mâinile de ușorii chilerului și se uită înăuntru.

— Da ce faci, mamă, azi, duminica? de ce nu te odihnești?

— Apoi da, să mă odihnesc… Da' de m-oi odihni eu, cine o să muncească? bagabonții ăștia? că dumneata acuma de politică te ții, pentru stricatul de Panaiotopulo…

— E, e, destul. Vezi mai bine că te dă de gol sticla aia.

— Care sticlă, ce sticlă?… sticla cu doctoriile?

— Ia mai slăbește-o cu doctoriile, că te-ai buhăvit.

— M-am buhăvit eu?… Nu ți-e rușine obrazului, potca lumei, să-mi vorbești mie așa! Da' de aia te-am făcut și te-am crescut eu, mă?

— Da' eu îți zic pentru binele d-tale.

— Să te ia dracu, că mai bine te făceam mort, păcătosule. O ploaie de ocări triviale se prăbuși din gura ei asupra lui. El înălța din umeri și intră la el în odaie.

— Iar s-a îmbătat. Dânsa ieși în curte și începu să strige împotriva lui, că a pus mâna pe averea de la dumnealui, că o ține ca pe o slugă, că ea se duce în lume, și câte de toate. Câțiva băieți se uitau la ea de la poartă, și râdeau. Ea scuipa spre ei.

După ce batjocori pe toată lumea, intră în casă, mătăhăind, și se culcă.

Scatiu se dezbrăcase și el și se aruncase în pat. În odaia lui, cu ferestre mititele și cu perdeluțe de stambă roșie, atârnau de cuie: frâie, căpestre și biciuri de tot felul, o jiletcă cu mâneci, aninată de un colț, vreo două pistoale, o pușcă și o geantă; pe jos o pereche de cizme de vânătoare, niște pantofi cusuți în canava — și-ncolo, lutul udat, ce ținea răcoare.

Întins în pat, Scatiu se gândea la Tincuța. Tinerețea și frăgezimea fetei aprindea mintea flăcăului bătrân. Ce n-ar fi dat s-o poată lua de nevastă! Conu Dinu Murguleț îi datora 30 de mii de lei și părea a nu se grăbi să-i înapoieze. La ideea banului, entuziasmul lui pentru fată părea a mai scădea. Lucrul de căpetenie era: să pună mâna pe bani și pe fată. O tuse seacă îl făcu să se ridice pe un cot și să înjure. Răsuci o țigare, vorbind singur, și luă o pană după sfeșnic și-și frecă țigareta; apoi se răsturnă din nou în pat, sorbind fumul cu lăcomie.

Afară pe prispă, se auzeau glasurile mai multor țărani, ce vorbeau tărăgănat.

— Că nu-i, măi, hine Petreo; de la hotărnicia vechie, a lui Mavru. El se scoală cu pritențiele după hotărnicia cea nouă.

— A'nginerului județului, naș Gheorghe?

— Păi cum.

— Da' ăla nici nu știe să măsoare.

— Păi cică aia-i măsurătoare dreaptă.

— O hi, mă, că dracu-i meșter. Tănase Scatiu îi auzea din pat și turba de mânie. I-ar fi împușcat ca pe niște câini, dacă nu i-ar fi fost frică de jurați. Se sculă binișor și se duse să se uite la ei de pe fereastră. Erau cei mai dârji din sat. El își îmbrăcă laibărul de dril și ieși la ei. Clocotea de mânie, dar se stăpânea.

Țăranii se sculară cu toți în picioare, cu căciula în mână.

— Bună vremea, oameni buni.

— Sărutăm mâinile, boierule.

— D-apoi, ce doriți de v-ați sculat pe vremea asta să veniți la mine?

— Apoi ce să dorim, coane? sănătate dorim.

— Sănătate să dea Dumnezeu. Alta?

— Păi ia, hârtia asta… Unul din ei scoase din sânul cămășii un mototol de basma și, desfășurându-l cu mâinile lui crăpăcioase, dete de o citație.

Tănase se făcu roșu.

— E o "cetație", zise el. Nu știți dumneavoastră că așa am vorbit: să ne căutăm fiecare dreptatea la judecată.

— Păi ghine, coane, așa ne-a fost vorba?… zise cel mai bătrân dintre țărani. Noi ți-am spus că la judecată nu mergem. Mai ghine-ți facem vo povară…

— Păi ce povară să-mi faceți, oameni buni?… că dumneavoastră nu le împliniți nici pe cele vechi.

— He! păcatele noastre, d-apoi cine-ți muncește pământul, coane?…

— Banii mei, bade.

— I-auzi, mă, zise unul, eu până azi n-am pomenit ban de la el.

— Tacă-ți gura, mă, Leftere, ziseră cu toții. Scatiu se uita la el pe sub sprânceană. Îndoi hârtia și vru s-o dea înapoi țăranului de la care o luase.

— În sfârșit, luați-vă "cetația", și mai bine așa: la judecată nici eu nu vă-nșel, nici dumneavoastră nu mă înșelați.

Țăranul nu vru să-și ia citația înapoi.

— D-apoi parcă n-o să ne judece tot boierii.

— Corb la corb nu-și scoate ochii, adăugă Lefter.

— Ci tacă-ți gura, mă nea Leftere.

— A băut un păhăruț la grec.

— Ba n-am băut nici defel, da' ce umblă să ne ia pământul!…

— Așa este, ziseră mai multe glasuri. Cei din frunte, mai bătrâni, căutau s-o ia mai pe domol.

— Noi, de la hotărnicia veche n-am fost supărați de nimeni, strigă Lefter, în mijlocul țăranilor; ce vine el acuma să ne ia pământul!

— Mă, da' iute te-ai făcut, bade Leftere, zise Scatiu, roșu de mânie, dar tot căutând să se stăpânească.

— Iute m-am făcut, că umbli să ne furi pământul, tâlharule!

Vreo câțiva țărani îl luară de spate și-l deteră la o parte.

— Să nu-ți calce chiciorul pe ogorul meu, că te zburătuiesc! strigă Lefter.

— E băut, coane, să nu-ți fie cu supărare.

— Lasă c-o să-l învăț eu minte!… Ei, ce mai vreți de la mine?

— Apoi să nu ne iai pământurile, sărac de maica noastră, că ne lași copchiii pe drumuri, coane.

— Ce-o să vă fac eu, moș Stoico! Pe planurile mele de hotărnicie așa stă, că grindul de la Cucuieți până la heleșteu este al statului; eu sunt dator să apăr averea statului, că altfel o plătesc din buzunarul meu.

— D-apoi statul de ce nu s-a mai sculat până acușica?… el nu ia de la noi, el ne dă, că de aia-i stat.

— O fi… Cine v-a mai băgat în cap și asta?

— Apoi cică o să vie poruncă de la guvern să ne împartă toate alea.

— S-o aștepți, moș Stoico.

— Păi noi nu știm, coane: omul fără carte e ca vai de el; da' așa s-a zvonit, a venit cică de la Roșia poruncă să ne împartă pământuri.

— Să vă împartă pământuri!… Grele vremuri am ajuns, să-ți spui drept! Da' dumneata ai primi, moș Stoico, să-ți împartă pământul? ai primi să-ți ia fata și muierea; să-ți împartă așternutul; să-ți ia oala de la foc; să-ți împartă boii de la jug, că dumneata ai patru iar bețivul ăla care mă-njură n-are nici unul, fiindcă i-a băut.

— Da, or am băut banii tăi, mă calicule, zise Lefter de la o parte.

— Să-ți tacă gura, hoțule, că te împușc! răcni Tănase la el.

— Ia mai ține-ți gura, mă Leftere, ziseră mai mulți. Lefter tăcu. Scatiu, simțindu-se ascultat, urmă:

— Ți-ai împărți boii cu el, ha?… Dă-i și lui doi boi, că el n-are și "mneata" ai patru, ha?

Scatiu se uita la el și cu coada ochiului la cei de primprejur, mulțumit de efectul ce făcea. Stoica își trecea cu dosul palmei pe cotoarele de mustăți:

— Păi dacă e să-i dăm doi lui Lefter, coane, eu nu am decât patru, iar matale ai o cireadă întreagă: dă-i și lui, săracul.

Bătrânul Stoica mustăci, pe când ceilalți se foiau între ei, neîndrăznind să râdă.

— Eu, lui Lefter, boi?… șoricioaică, zise Tănase, având aerul de a glumi. Mergeți cu Dumnezeu, oameni buni, și la ziua înfățișărei veniți la judecată, că-i numa de formă, ca să nu m-apuce statul.

— Mai rămâneți sănătoși, coane, da' noi la judecată nu venim, și nici judecata să nu calce pe la noi, că nu e bine.

Tănase intră înăuntru, cu citația în mână, iar ei se depărtară, vorbind și dând din mâini.

— Ai dracului, mi-au lăsat "cetația"… Bre! a ajuns țăranul mai șiret ca boierul, zise el, ca morală.

Șezu pe marginea patului și se gândi fumând. După câtva timp intră mamă-sa, spăsită și necăjită, și merse de se așeză pe un colț de scaun, fără a zice nimic. El se uită la ea mișcat. Cât putea bădărănia lui să îngăduie sentimente înalte, ele erau pentru babă. Îi ierta toate celea, până și beția, fiindcă, de, "o mamă are omul".

— Ei, ce ai de te-ai supărat așa? Ea da din cap și-și frângea mâinile, zbârcind din gură ca un copil ce stă să plângă.

— L-am auzit… pe Lefter… nu l-ar mai răbda pământul…

— Ei!… și de asta te-ai necăjit atâta?

— Cum să nu mă necăjesc, maică!… Auzi dumneata, țăran obraznic!

— Era beat.

— Beat, ha?

— Apoi beția o să puie capăt la multă lume, zise el cu înțelesuri.

— Așa zău, beția. Beau, bată-i mama lui Dumnezeu, de sting pământul.

— După aceea se sculă în picioare și se apropie de el cu mare taină.

— Tănase!…

— Ei, ce-i?

— Oare să nu-și vâre coada și "fodulul"? Aceasta era porecla lui conu Dinu.

— Ia tacă-ți gura, maică.

— Iaca tac, zise ea repede, ducându-se din nou pe colțul scaunului.

— "Fodulu" dacă ar putea și-ar plăti datoria.

— La sfântu așteaptă. Te-a găsit pe dumneata prost și-și joacă calul cum îi place.

— Ce face?

— Chiar așa. Te ține cu vorba să-ți dea fata. Parcă cine știe ce mai sculă. Fete pentru dumneata câte poftești…

— Oleo!… Să nu mă facă, că-i vând și cenușa din vatră.

— Să i-o vinzi, procopsitului, că-i cu coada în sus ca o capră râioasă… Acu a mai venit și lingoarea de nepotu-său și nu mai încapi de ei.

— Doftorul cel mare!

— Doftor, ăla?… Nici pe Cotei din curte nu i l-aș da în seamă. Eu zic să-i pui "sifestru".

— Ba vezi că nu.

— Să-i pui "sifestru", și să-l văd eu venind colea la mine, și tipărindu-mi mâinile și pe o parte și pe alta, și eu să-i spui: "Nu putem, nu putem". Cioclovina dracului!… Că d-aia mi-am ros eu palmele, muncind cu răposatu tată-tău, ca să strângem bani, să le dăm lor, și ei să ne facă mutre… Acuși să te duci și să-i pui "ezecuție."

— Ei, încet, încet.

— Ba nici un încet.

— Zi să-mi dea de spălat.

— Bate-i-ar Dumnezeu de calici înfumurați. După câteva minute, intră jupâneasa Lița, o dudană de muiere cât un munte. Ea aducea un lighean de aramă, cu ibricu de apă în mijloc, o cutie de tinichea cu o coajă de săpun, și, pe umăr, un ștergar de țară. După ce așeză totul pe un scaun, îl aduse dinaintea lui Scatiu și-i turnă să se spele.

XIV

Matei se ducea la Comănești mai în toate zilele. Se obișnuise așa de mult cu drumul acesta, încât, când își mai aducea aminte de vorbele mamesei și încerca să mai puie frâu plăcerei de a vedea pe Sașa, i se părea că-i lipsește ceva. Dar atunci își zicea că e dator să se ducă, tocmai ca s-o cunoască mai bine.

Într-una din aceste zile de cumințenie, pe când rătăcea singur, călare, pe marginea moșiei, se opri la bostănăria unui lipovean.

Așezată în mijlocul câmpului, pe malul unui iaz de moară, coliba străjuia un drum mare, întinzându-și umbrarul deasupra grămezilor de pepeni. Lipoveanul cu femeia și cu două fete încărcau un car cu fân. Îndată ce-l văzură, veniră la el. Omul, cu capul gol și cu cămașa roșie peste pantaloni, se apropie de el și-i sărută mâna; femeile de asemenea. Apoi una din ele alergă înăuntrul colibei și veni cu un fund curat și un ștergar, pe când lipoveanul scotea dintr-o groapă un pepene enorm, pe care-l tăie pe fund. Pepenele era minunat. Cu custura înfiptă în miez, lipoveanul i-l așeză dinainte, și apoi se dete la o parte.

El rămase singur, uitându-se pe câmp. Soarele apunea în dosul colibei, luminând pieziș miriștele roase. Cât vedea cu ochii, nu întâlnea decât pete gălbui de oarze secerate, ori suhaturi bătăturite, pe care ici și colo rămăseseră în picioare curnuți zgribuliți și tufe de târtani. Departe, pe drum, un vălătuc de praf părea că vine spre colibă, cu cine știe ce cărăuși în mijloc.

Un sentiment de pace nețărmurită, de oarbă supunere vremei ce trece și îngălbenește pustiurile, da priveliștea locului. Parcă așa trebuia să fie. Deprins acum cu firea țăranilor, înțelegea mai lesne natura după oameni, decât pe oameni după natură. Fluierul drumețului ce noaptea se întoarce acasă, și în câteva note chinuite spune înduioșarea omului, era harfa pustietății aceleia; chipurile liniștite ale cosașilor răsfrângeau lumina oarecum târzie a soarelui apunând. Și se simți el însuși cuprins de descurajare, uitându-se înainte. "O fi", această vorbă atât de românească îi veni în minte. Și de la vorbă îl prinse gândul soartei țăranilor: ce buni erau că o primeau așa cum era!… Își aduse aminte de hotărârea de a le face școală, pe care era departe de a o aduce la îndeplinire. Înfipse cuțitul într-o felie de pepene și se puse a scoate semințele din alveolele lor îmbrumate de zahăr; ia, așa te ia viața, cum ia o apă adâncă un pai și-l poartă domol de la

un cot al malului la un alt cot; apa curge, înceată, și tu curgi cu ea, fără să poți face ceva.

Vălătucul de praf se apropia, iar el se uita liniștit la drum. Era o trăsură cu doi cai. Când ajunse în dreptul colibei, i se păru că recunoaște trăsura Sașei, și, fără să se mai gândească, sări de unde se afla și făcu semn vizitiului să oprească. În același timp, de sub coșul trăsurei se ivi capul Sașei, care nu-l vedea și, mirată, părea că vrea să cunoască cauza pentru care se oprea. Când însă recunoscu pe Matei, se dete jos repede și veni la el cu mâna întinsă.

— Ce te faci pe aicea, omule? El dete din cap, neștiind ce să răspundă.

— Uite, mâncam un pepene.

— Ce bună idee! Mi-e așa de sete… Și fără să mai aștepte altă poftire, se așeză pe bancă, își ridică până la vârful nasului vălul des cu care era acoperită, și se puse să taie bucăți mici de pepene și să mănânce. Era încântătoare. Ochii, privind spre el, râdeau de fericire. Mâna, strânsă în mănușe, apăsa ușor și elegant pe mânerul bietei custure.

— Cum ai ajuns pe locurile astea?

— Uite așa. Da' vezi ce bun pepene? nu mai mănânci?

— Mulțumesc, am luat numai ca să-mi treacă de sete…

— Da' ia spune, cum te găsești pe aici?

— Apoi, cum să mă găsesc… îmi era urât și am ieșit să mă mai plimb.

— Așa?… Va să zică la noi nu vii, fiindcă ești ocupat, și pe altă parte umbli singur pe câmp, să-ți treacă de urât.

— Umblu să-mi treacă de urât și să-mi cunosc bine moșia.

— Da?

— Da. Apoi, "să-mi treacă de urât" e o vorbă. Eu, ca mulți oameni, fug de urât, dar în același timp am nevoie câteodată de singurătate.

Ea se uită la el, clipind des și părând că vrea să pătrundă înțelesul vorbei.

— Asta e adevărat, zise ea, după un moment de tăcere.

— Nu-i așa?

— Da. Dar tot ar trebui să vii la noi mai des.

— O să viu. Îți spun drept că aș veni și mai des, însă mă tem să nu fiu supărător cu vizitele mele.

— Matei! El ridică repede ochii spre dânsa, surprins de a o auzi chemându-l pe nume. Sașa se-nroșise și se uită în pământ.

— Mihai o să plece în curând, și dorește mult să te vadă, adăugă ea cu anevoință.

— Pleacă?… O să-l însoțești și dumneata?

— Păi ce să fac?… El rămase cu mâinile încrucișate pe genunchi, gândindu-se. Sașa pleca!… Era pentru el o vorbă nouă și aproape fără înțeles. Se uita la dânsa lung. Ea, cu vârful umbreluței, mișca un pai, jos, pe pământ.

— Nu iei niște pepeni să-i duci acasă? tot ești cu trăsura.

— Ba da. Lipoveanul alese ce avea mai bun în groapă. Matei îi așeză cu grije la picioarele trăsurei, apoi se duse să-și dezlege calul.

— Vin după dumneata.

— Cum! vii cu mine, sper. El stete un moment la îndoială.

— Vin, dacă vrei, dar aș fi aprins o țigară.

— Aprinde; mie-mi face plăcere. Leagă-ți calul lângă ai mei și hai să mergem, că apune soarele.

Matei voia să urmeze povețele ei, dar nu izbutea cu nici un preț să dezlege căpăstrul de la gâtul calului. Sașa se uita la el cum făcea lucruri pe care nu le învățase și o bufni râsul.

— De ce râzi?

— Tare mai ești stângaci!… Lipoveanul se repezi de unde era, și într-o clipă desfăcu căpăstrul și legă calul lângă ceilalți.

El, cu mâinile în vânt, a treabă, se urcă în trăsură râzând.

— Dacă n-am făcut niciodată meșteșugul ăsta!…

— Știu… de aia m-am mirat și mă mir de hotărârea dumitale de a rămâne la țară… Dar, în sfârșit, bine faci, zise ea, așezându-se comod în colțul trăsurei.

De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pământul țelinos al câmpului. Îmbrăcase umbra toată zarea, pregătind calea amurgului. Departe, în marginea orizontului, soarele dispăruse, aruncându-se întrun ocean de purpură. Raze ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu al cerului, părând niște stropituri enorme. Se simțea cum vine noaptea. O geană vânătă de lumină se închidea prelung spre apus. Dunga dealului, pe care era satul, se îneca încetul cu încetul în clarul obscur al amurgului.

— Ce moment încântător!… zise el. Vezi? te miri de ce am rămas la țară… Iată de ce.

Ea tăcea, pierdută cu ochii în pânza orizontului.

— Ce frumos e!… Nu-i așa?

— Da, răspunse ea cu glasul tremurător.

— E așa de frumos că te răsplătește de toate ostenelile zilei. Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare a-l însemna pe cer.

— Mai cu seamă în apus. El tăcu un moment. După aceea, înțelegând ce gândea ea, o întrebă:

— De ce?

— Așa. În răsărit e veselie, se amestecă o idee vagă de speranță. Și în fericire nu se numără ceasurile. Pe câtă vreme în apus, sufletul întrevede un sfârșit, clipele cele din urmă ale unui foc ce se stinge…Nu-i așa?

— Da… În sfârșit, astăzi mi se întâmplă un lucru ce rar se împlinește în viață.

— Care?

— Acela de a vedea schimbându-se o dorință puternică, în realitate, și de a fi tot așa de încântat de realitate cât eram de dorință.

— Adică, vorbind în proză?

— Nu-i destul de limpede?

— Ba da… dar ce vrei să zici?

— Vreau să zic că, în general, nimic nu trece din lumea ideală în cea fenomenală fără să nu piardă din farmec. Astăzi mi se-ntâmplă contrariul, pentru întâiași dată.

Ea începu să râdă.

— Din ce în ce mai limpede. Închipuiește-ți că sunt foarte proastă… De ce nu vrei să spui lucrurile în bună și curată limbă românească?

— Ba le spui. Vream să zic că de multă vreme visam la scena asta la țară, la câmpul întins; de mult vream să mă întorc aici, să trăiesc în pământul nostru, să răsuflu din plin și să mă arză soarele… Mi s-a împlinit dorința, și sunt tot așa de fericit acum, precum eram înainte de împlinirea ei.

— Îmi pare că e natural să fie așa.

— E o părere. Noi nu suntem deplin fericiți decât numai în iluzia fericirei noastre.

Ea tăcu un moment. După aceea adause timid și încet:

— Cu toate astea mie îmi pare că sunt fericită în realitate.

— Da, se poate. Dar mă prind că dumneata ești persoana cea mai visătoare…

— Eu?!…

— Da, dumneata. Nu visătoare în înțelesul vulgar, ci meditativă, răsfrântă înlăuntru, trăind prin propriile forțe ale sufletului dumitale și cerând foarte puțin de la lumea din afară.

— Eu nu știu; știu atâta, că viața îmi pare interesantă, lumea în general bună și, cu un ideal în suflet, aș trăi un veac fără să mă plâng.

— A!… va să zică ai un ideal?

— Negreșit… Cine nu are un ideal?

— Cine nu are… Foarte multă lume. Ea dete din cap și nu mai răspunse. Începea să se cam întunece. Se auzea ropăitul cailor pe întinderea câmpului, și nu se vedea decât linia dealului ce se apropia.

— Aș putea oare să te întreb ce ideal ai? Ea mișcă ușor din vârful unui picior, zâmbind.

— Mă așteptam să mă întrebi.

— De ce?

— Așa.

— Atunci răspunde-mi.

— Nu pot să-ți răspund. Acum îi veni rândul lui să tacă.

— Ai dreptate, adaugă după un moment, nu aș fi îndrăznit să te întreb, dacă te-aș vedea bine.

Ea începu să râdă.

— De ce râzi?… Îmi pare rău că râzi. Dar ea râdea și mai tare. El tăcu cu totul. După câtva timp tăcu și ea, și iarăși nu se mai auzi decât mersul trăsurei.

— Iartă-mă, zise dânsa, atingându-l ușor cu mâna.

— De ce să te iert? Nu mi-ai făcut nimic.

— Da, dar am râs prostește… Mă ierți?

— Cum să nu te iert. El îi luă binișor mâna într-ale lui și nu mai zise nimic. Erau atât de fericiți amândoi, în amurgul vremii, încât ar fi dorit să se ducă trăsura mai departe și tot mai departe fără țel.

— Eram pe drumul arzător al confidențelor, zise el încet și parcă s-ar fi gândit la lumea din mintea lui. Alături de dorul meu de țară, sta dorul de cineva, iubit dar necunoscut. Îmi părea că trebuie să te întâlnesc. M-ai însoțit întotdeauna și peste tot și, cu toate astea, nu știam cine ești.

Ea se lipise de umărul lui, tăcută și tremurătoare.

— Și acum, cunoscându-te, îmi pare că ești aceea pe care o doream, întocmai, aievea, mai dulce și mai bună decât cum o visam…

O lungă tăcere urmă vorbelor acestora. Până acasă nu mai ziseră nimic. Plecată cu capul pe umărul lui, Sașa închidea ochii pe jumătate și vedea linia dealului, întunecată, pierdută, parcă ar fi fost o dungă pe cer. În ultima tremurare a luminei apuse înota o stea. Ea părea că iese din adâncul timpului și vine, vine spre orizonturile noastre, purtătoare de vești bune.

Trăsura se opri la poarta lui Matei. El se dete jos, încet.

— Ce rău îmi pare!… Sașa îl strânse ușor de mână.

— Vii mâine?

— Da.

— Vrei să-mi spui, când vei veni, ce stea e aceea?… Ea îi arătă cu mâna spre cer.

— E a speranței și a fericirei.

— Știu… pentru noi.

— Pentru noi.

— Da, pentru noi. Dar pentru lumea cealaltă?

— În apusul soarelui, în august, îmi pare că se ivește constelația Fecioarei. Îți spun mâine cum se cheamă… Noapte bună.

— Noapte bună.

XV

El intră acasă, senin, fericit, cu o puternică notă de idealitate, ce răsuna până în straturile cele mai depărtate ale sufletului.

Sașa se dete jos din trăsură ca o păsărică. Fetele și Mihai, care o așteptau, stau în balcon cam plouați, fiindcă era târziu și le era foame.

— Da' ce ți s-a întâmplat, maman? o întrebă Mihai.

— Nu mai puteți de foame, nu-i așa? Am plecat târziu de la Vlădeni, și pe drum am întâlnit pe Damian, la coliba unui lipovean, de unde v-aduc și pepeni. Hai să mâncăm.

Ei se duseră la masă și Sașa intră un moment la ea să se scuture, și după cinci minute veni în sofragerie cântând.

— Maman, nu știi un lucru?… mâine ne vine sfânta de la Agapia.

— Da?

— A trecut subprefectul pe aici, și ne-a spus că mâine, la zece, să-i ieșim înainte cu tot satul.

Turică, feciorul, cu obicinuita lui înlesnire de a se amesteca în vorbă, zise:

— D-apoi că "premarele" este chiar afară cu popa Buzătăiată.

— Așa?… Zi-i să vină înăuntru. Nu trecu mult și un țăran voinic intră pe ușă binișor, călcând pe vârful degetelor. Era un om zdravăn, care, după îmbrăcăminte, se vedea a fi chiabur.

— Sărut mâinile, cuconiță.

— Mulțumim dumitale, primarule. Ce aud, că ne vine sfânta?

— Apoi, cică vine… Că încă a trecut dl subprefect pe la primărie și a lăsat poruncă să scoatem lumea înaintea sfintei, cu mic cu mare, doar s-o îndura Dumnezeu cu nițică ploaie, că s-a răsucit porumbul de toată isprava.

Sașa păru că se gândește un moment.

— Ia ascultă, Vâlsane, da' oare trebuie ploaie cu adevărat?

— Trebuie, cuconiță, la porumb.

— Știu. Da' ce face lumea care a rămas cu vrafurile în arie?

— Păi, ce să facă? Că și Dumnezeu nu ne poate mulțumi pe toți.

— Cei ce n-au cai au rămas în urmă.

— Cei care n-au cai or mai treiera cu chicioarele, zise primarul.

— Da' dacă vine ploaia?

— Păi măcar de-ar da Dumnezeu… Da' știi, până se mai pregătește, până una alta, și-a sfârșit rumânul țâra de orz.

— Bine, Vâlsane. O să trebuiască vreo masă…

— Păi chiar de aia venisem, să mă rog să ne dai cele de trebuință.

Pe când el vorbea, se ivi în spatele lui potcapiul popei. Popa Vasile Buză-tăiată era cunoscut la o poștă împrejur. Cu pulpana antereului prinsă în brâu, cu ciobotele scâlciate și cu burta înainte, era tipul preotului de moda veche. Glumeț, lacom la mâncare, scurt la slujbă, se ținea de popie prin obicei și fiindcă "dacă nu curge, tot pică", dar altfel era arendaș și el; lua o sfoară de pământ de la unul, cumpăra lâna de la altul, mai da câte un ban, doi, cu camătă, și astfel își ridica spuza de copii ce avea. Sașa nu-l putea suferi, și-l îngăduia numai fiindcă rămăsese moștenire de la tată-său; dar adusese un al doilea preot, om cumsecade, care ducea tot greul bisericei.

— Masă bună, taică.

— Mulțumim, părinte. D-apoi, ne vine sfânta, hai? Popa nu răspunse nimic deocamdată, ci, unindu-și degetele de la mâna dreaptă, boscorodi câteva cuvinte deasupra mesei, aruncând ochii lacomi la niște pătlăgele împănate; după aceea luă un scaun și șezu, cu ochii țintă la pătlăgele.

—Hm!… zise el, astea pe turcește se cheamă "Imam baildî"… Știi, coană Alexandrino?… cică un preot de ăia deai lor a mâncat într-o zi până a crăpat… și de aia s-a chemat așa: "Imam baildî", adicătea "a crăpat Imamul"

Mihai și fetele râdeau să se topească.

— Nu poftești, părinte? zise băiatul, întinzându-i o farfurie.

Sașa se uită la el, încruntând din sprâncene.

— Maman, je t'en prie. Până să răspundă ea, popa își trăsese pe taler două pătlăgele, și se uita curmeziș spre fecior, parcă ar fi vrut să-i ceară ceva.

— Ce dorești, părinte? îl întrebă Sașa.

— M-aș ruga de un păhărel de rachiu… să le fac oleacă de drum, că, precum zice sfânta scriptură: "frunză verde de dai n-ai, iar mielu blând suge la două oi".

Turică îi aduse un păhăruț de rachiu, pe care popa îl azvârli pe gât, de era cât p-aci să-l înghită cu pahar cu tot.

Primarul se uita la el și zâmbea.

— Dumneata nu vrei ceva, Vâlsane?

— Sărutăm mâinile, cuconiță. Turică îi dete numaidecât rachiu, dar omul, foarte cuviincios, nu vru să primească. Sașa se uită la el cât era de întreg și de cuminte, și vru să-și urmeze cu dânsul vorba mai departe.

— Va să zică ce crezi că trebuie?

— Apoi să vedem ce zice părintele. Popa înghițea dumicaturile cât pumnul, și n-avea vreme să vorbească.

— Ce zici, părinte? îl întrebă Sașa.

— O masă, o față de masă, lumânări și tămâie.

— Bine. Alta nu mai trebuie? Popa ridică din sprâncene că nu.

— Să dăm gazdă la preot și la maici, zise Vâlsan, și să vedem de cai, că poate vine sfânta cu droșca.

— Bine, taică, să-i dați, mormăie popa, că cine dă cu mâinile, aleargă cu picioarele, iar cel ce plânge pe sărac să-i poarte traista.

Primarul râdea, dar văzând pe popă că-și dezleagă sacul cu proverbele, îi făcu semn să se scoale.

— Hai, părinte, că te așteaptă coana preoteasă.

— Să mergem, taică. Mai dete dușcă un pahar cu vin și se sculă. După ce plecară, Mihai se puse să facă și el ca popa Vasile, zicând proverbele pe vârful degetelor: " Frunză verde de dai n-ai".

— Maman, îmi dai voie să-mi rup un dinte, ca să semăn mai bine cu el?

—Ia nu mai vorbi prostii, zise Sașa râzând.

— Zău așa, maman.

— Rupeți-l, dacă vrei. Ei urmară hazul mai departe, după masă, pe când Sașa se duse la ea să scrie.

Când se așeză jos și luă condeiul, singură, scena din trăsură îi reveni în minte cu atâta putere, încât se rezimă de spatele fotoliului și privi drept înainte. Oare era adevărat? Ea fusese? sau o dulce închipuire de sine o făcea să urmeze, deșteaptă, un vis fericit?

Scrise două rânduri lui Matei, rugându-l să vină a doua zi și să vestească și pe conu Dinu de sosirea sfintei.

Pe la nouă ceasuri dimineața tot satul era la câmp, pe marginea drumului mare. Tăbărâți pe șanțul șoselei, țăranii vorbeau liniștiți, ștergându-și sudoarea cu dosul palmei, iar nevestele și fetele, cu rochiile de stămbi întinse roată împrejur ca să nu le păteze, își istoriseau păsurile lor zilnice, parcă nici vorbă n-ar fi fost de venirea sfintei.

La Comănești, Mihai și fetele așteptau nerăbdători pe Sașa, care nu se mai isprăvea de gătit. Victoria îi bătu în geam.

— Maman, se-ntârziază prea mult.

— Dacă sunteți așa de nerăbdători; luați trăsura și duceți-vă.

— Să ți-o trimetem înapoi?

— Negreșit. Ei plecară. În urma lor, Sașa se găti repede și ieși în balcon, așteptând pe conu Dinu și Matei. La ideea de a-l revedea, simțea inima bătându-i-se cu putere și un val de căldură urcându-i-se în obraji. Intră înăuntru cu neastâmpăr; își așeză pălăria mai pe frunte; își scoase o mănușă, ca iar s-o puie după un minut.

Un zgomot de trăsură, în curte, o făcu să se repeadă la fereastră. Dar era numai subprefectul. Cu toate că-i era simpatic, de astă dată Sașa îl găsi venit la nevreme, și nu ieși. Un argat, care văzuse trăsura ei plecând, spuse subprefectului că toată lumea era la câmp, și-l făcu astfel să se ducă. După puțin timp veni și Matei. Sașa îl văzu de pe fereastră, și se repezi la ușă să-i iasă înainte, însă inima îi bătea așa de tare, încât fu silită să se oprească un moment pe scaun. Argatul care vorbise cu subprefectul era gata să-l trimeată și pe el după ceilalți, când Sașa ieși repede, tocmai pe când trăsura lui Matei întorcea, și-l strigă.

Cu capul plecat în pământ, din pricina soarelui, el urcă treptele, și când dete cu ochii de dânsa, rămase locului. Ea se făcuse și mai roșie decât era, și, râzând, îl întrebă pe jumătate supărată:

— Ce-i?

— Nu te supăra, zise el. Ești astăzi o minune încântătoare!

— Da?… Sunt bine?…

— Grozav de bine. Ea făcu un pas înapoi, simțind parcă nevoia de a se depărta de complimente.

Apoi se învârti împrejurul ei însăși.

— Îți zic bună dimineața după ce mi-oi scoate mănușa. Rămăseseră astfel locului, uitându-se unul la altul zâmbind.

— Acuma, bună dimineața.

— Bonjour.

— Mergem? e târziu, știi?

— A cui e vina?

— A mea, fiindcă n-am venit la vreme, și a dumitale fiindcă te-ai gătit prea mult.

Ea își punea mănușa la loc, uitându-se pe sub gene.

— Vream să te aștept, zise ea încet. Să mergem. Se urcară amândoi în trăsură și porniră la câmp.

O dată cu ei ajunse și sfânta. Într-o birjă cu patru cai osteniți, veneau, în mijlocul unui vălătuc de praf, patru persoane: doi popi în fund, care țineau icoana, și două călugărițe dinainte. Popii se deteră jos, sprijinind

icoana cu o mână dedesubt și cu alta de deasupra, și începură a rosti rugăciuni. Poporul îngenunchease, pe când călugărițele ștergeau chipul sfintei de praf. Preoții voiau să treacă șanțul șoselei, ca să intre pe câmp, dar tocmai în partea aceea el era curățit de curând și deci cam adânc.

— Pe unde trecem, părinte Opreo? zise unul din ei, încet.

— Da' eu știu, părinte Ioane?

— Dă-i sfinția-ta din Ohtoih, că eu nu mai am glas nici cât un pui de curcă.

Se duseră astfel în sus, se lăsară în jos și iar se întoarseră în sus, nădăjduind să găsească un loc mai lesne de trecut. În cele din urmă se coborâră în șanț, cum dete Dumnezeu, dar când fu la ridicat, pace… Unul se încurcă în anteriu, altul în patrafir, și dacă nu venea lumea să-i ajute, ar fi rămas acolo, fiindcă, după regulile lor, nu puteau să lase icoana pe mâini străine.

În vremea asta, popa Buză-tăiată își pusese odăjdiile și venea înaintea icoanei, legănându-se ca o corabie. Preoții cari însoțeau sfânta încruntară din sprâncene, când văzură că aveau de împărțit plata cu alți doi confrați. De aceea, primiră destul de rău pe fratele lor.

— Așteaptă, așteaptă părinte, să punem sfânta pe masă.

— Iaca taică, aștept.

— Nu-i treaba sfinției-tale să te amesteci aici.

— Păi vorbă-i!

— Ba chiar așa. Dă-te la o parte. Popa Buză-tăiată se dete la o parte, mormăind:

— Mă!… moldovenii dracului. Apoi își ceru iertăciune de la Dumnezeu că pomeni pe dracul:

— Ptiu, Doamne iartă-mă. Celalt preot de la Comănești, care nu îndrăznise până aci să se amestece, văzând icoana pe masă, își puse și el patrafirul, dar fu primit cu aceeași lipsă de ceremonie de cei doi popi străini. Atunci, conu Dinu, care îi privea de un sfert de ceas cum își dau arama pe față, pofti pe câteșipatru preoți să înceapă slujba, că șade rușine, fiecăruia fiindu-i păstrată plata ce i se cuvine. Hagiul era deja înființat, cu cădelnița gata și isonul la îndemână, așteptând fericitul moment când să-i dea drumul.

Câmpul se întindea crăpăcios și ros de vite, până departe în pânza orizontului. Deși acum era pe la sfârșitul lui august, zăpușeala părea mai nesuferită ca în iulie.

Cu capetele goale în soare, câteșipatru la linie, preoții se rugau, îngenunchindu-se și sculându-se necontenit. Țăranii făceau cruci mari, zicând din când în când "dă Doamne ploaie"; femeile stau plecate la pământ. Lăcustele subțiratece săltau în pulpanele răsfrânte ale popilor, pe când rândunelele întârziate treceau ca săgeata printre rândurile oamenilor. Era semn de vreme bună și senină. O saca de apă de la curte era înconjurată de flăcăi și băieți, care își treceau cofa de la gură la gură.

Sașa, fetele, conu Dinu și toți ceilalți stau în genunchi; Matei cu capul gol, sta și el respectuos, dar în picioare. Sașa îi făcu semn să îngenunche. El se supuse și șezu lângă dânsa.

— Trebuie să dai exemple bune, zise ea zâmbind. Pe la sfârșitul slujbei, când apa fu sfințită, preotul stropi, cu mănunchiul său de busuioc, în patru părți, rugând pe Dumnezeu să păzească locurile acelea de cutremure, de gândaci, de secetă etc. Stropitura ajunse până la Sașa, muindu-i rochia pe umeri. Apa făcu să i se lipească stofa subțire de piele. Ea încerca să se șteargă, dar nu se putea ajunge singură. Matei îi luă batista din mână și căută picătura s-o usuce.

— Ce loc bun și-a ales, zise el încet, râzând. Ea sta cu capul în pământ și cufundată în smerenie, dar îi răspunse, fără a se uita la el și râzând:

— Nu mai spune prostii și stai binișor.

— Zău așa… După ce se isprăvi slujba, Sașa se apropie de preoți și de călugărițe, să-i poftească la masă. Intrară în vorbă mai lungă: "Când ați plecat de la Agapia", "Cine-i dumnealui, dar dumneaei", până veni rândul lui Matei.

— Dumnealui e boierul matale? întrebă unul din preoți pe Sașa, arătând pe Matei.

Ea nu pricepu deocamdată. Conu Dinu râdea de înțelesul moldovenesc al frazei și spuse preotului cine era unul și cine era altul. Sașa se făcuse roșie și se uita la vârful mănușilor, pe când preotul, încurcat, zâmbea cu bunătate, înțelegând parcă ce se petrecea în mințile tuturor.

XVI

Preoții și călugărițele se duseră la Comănești, iar ceilalți pe la casele lor. Conu Dinu spusese în treacăt lui Matei că avea ceva de vorbit cu el, și-l rugă să-l aștepte spre seară.

Ajuns acasă, Damian prinse a se gândi la cele petrecute la câmp. Întrebarea preotului, pe care el o înțelesese foarte bine, da pe față o stare de lucruri firească dar nelămurită. Sașa nu mai era o copilă, pe care un tânăr o poate "compromite", cum se zice, dar era totuși o fată tânără. Starea lui sufletească față de dânsa nu avea limpeziciunea pasiunilor mari. Nici vârsta lui, nici vârsta ei, precum nici temperamentul omului nu erau de natură a înflăcăra dulcea amintire ce avea pentru Sașa, până la mărimea unei hotărâtoare pasiuni. Când îi zicea că e "încântătoare", spunea un adevăr față de ea și mai cu seamă față de el însuși. Firea liniștită, cumpănită întru toate, cu trebuința vădită de a se devota, a Sașei, răspundea minunat la aspirațiunea ideală, ce se găsește la mai toți oamenii medievali, către o asemenea femeie. Dacă la această stare, pornită din cauze personale, se mai adăuga dorința răposatei, se poate lesne ajunge la hotărârea calmă la care ajunsese Matei, de a vorbi lui unchiu-său, conu Dinu, despre gândurile lui de a lua pe Sașa. Însă lipsa de entuziasm făcea să nu fie hotărârea cu totul desfăcută de orice părere de rău. Când un om a trăit atâta vreme singur, cu greu își schimbă viața. Trecuse așa de puțin timp de când se întorsese acasă și, cu toate astea, atâtea întâmplări însemnate se desfășuraseră! Dar tocmai în ele se găsea urmarea logică a noii lui vieți. Trebuia să se lege o dată mai mult de pământ, și să se lege pentru totdeauna.

Conu Dinu veni, precum zisese, către seară. Matei îl aștepta, cu o vagă neliniște în suflet. Simțea că se petrece ceva neobișnuit, că unchiu-său avea nemulțumiri. Această neliniște a lui, pe care conu Dinu o băgă de seamă, făcu pe bătrân să înceapă stângaci:

— Ce mai faci, băiete? Cum îți merge casa și Aglaia?

— Bine, nene — mai cu seamă Aglaia.

— Lucru subțire, bre!… Bietu Nae, îl legi la gard. Tot cu Caramzulea trăiește?

— Cine?

— Iote, frate; știu că n-o să trăiască Nae cu Caramzulea; îți vorbesc de dânsa. E o frișcă de muiere de n-are pereche. Să te păzești…

— Nu-i nici o primejdie.

— Mai bine. După aceea își scoase o tabachere în care intra o boccea de tutun, și-și făcu o țigară. Matei îi dete chibriturile. Bătrânul își aprinse țigara, și se duse la geam.

— N-are gând de ploaie.

— Nu prea.

— Și sfânta ce-o să-ți facă? Trebuie s-o chemi la vreme, zise el, uitându-se cu înțeles la nepotu-său.

Matei râdea făcându-și și el o țigară.

— Anume când barometrul se coboară?

— Ei!

— Aș vrea să știu de ce n-a venit Scatiu, întrebă Matei.

— E o halima întreagă. N-a venit din mai multe cuvinte: întâi, fiindcă e mitocan; apoi, fiindcă zice că pe el nu l-a întrebat nimeni când s-a hotărât aducerea sfintei, fiindcă s-ar fi opus: are toată pâinea pe câmp.

— De ce?

— Trăiește rău cu țăranii. Îi jupoaie cu dobânzile și procesele. Înțelegi tu că dacă ar începe ploile, îi putrezește grâul pe câmp.

— În fond, nici eu nu știu cine a adus sfânta.

— A adus-o lumea dimprejur, și țăranii de la Comănești au cerut Sașei să o treacă și pe la dânșii.

— Atunci ce încape supărare?

— Se înțelege. Da' ce-i faci prostului? Apoi i-a intrat în cap că, de când ai venit tu, toată lumea râde de el, fiindcă-l iei peste picior față de Sașa.

— Eu?

— Da, a venit la mine să se jeluiască.

— Ce e drept, eu am râs într-o zi cu Sașa — dar el era de față. E bun băiat, dar cam ridicul.

— E ridicul, dar nu e bun. Are gură rea și să te păzești, și tu și Sașa, că e om primejdios.

Matei se uită îngrijat la bătrân, parcă-ar fi vrut să-l întrebe lămurit despre ce e vorba.

— A venit ieri pe la mine, urmă conu Dinu; a fost de o îndrăzneală rară, și eu, Dinu Murguleț, care am văzut pe

tată-său slugă la noi, bătut cu opritorile la scară, n-am putut nici cel puțin să-l dau afară!

Matei îl ascultă posomorât.

— Trebuia să-l dai!

— Trebuia!… Cui o spui? Eu știu bine ce trebuie să fac, dar când te strâng curelele, o lași mai domol.

Tânărul se uita la unchiu-său nedumerit.

— Tu poate nu mă-nțelegi. Matei mișcă din umeri. Bătrânul păru a se gândi un moment.

— E mai bine să-ți spui. Eu sunt bătrân și poate mâine mor. Tu rămâi părintele fetei mele. Eu am luat bani cu dobândă de la Scatiu. Îi sunt dator trei mii de galbeni, pe care nu i-am putut plăti la timp. Te miri, și ai dreptul să te miri…

— Nu…

— Ba da. E de mirare, cum un om ca mine să nu poată plăti treizeci de mii de franci la termen. Dar când vei cunoaște mai bine lucrurile, când vei vedea ce produce o moșie unui proprietar, ce se cheltuiește în casă la mine, cum se trăiește la București — poate vei înțelege mai ușor. Nu zic că nu aș fi putut să găsesc bani numaidecât; dar nu i-am căutat, fiindcă țiu să las moșia fetei fără ipoteci. În sfârșit, ca să nu mai lungesc vorba, sunt dator lui Scatiu bani și mojicul crede că pentru asta îmi poate porunci. Asta e una. A doua: ți-am spus, îmi pare, că tot acest bădăran și-a pus în gând să ia pe Tincuța. Mătușă-ta ar fi gata să i-o dea. Dar e cap de femeie, care nu vede dincolo de vârful nasului. El vrea să ia fata ca să pună mâna pe moșie. Tot pentru asta nu primește niciodată dobânda la bani, ci o adaugă la capete, și-mi face niște socoteli cu dobânda la dobândă, de te sperii. Unde și-a vârât coada, nici praful de pe tobă nu s-a ales, și dacă nu m-oi scăpa de el, îmi mănâncă moșia.

Bătrânul se sculase în picioare și se plimba neliniștit prin casă. Nepotu-său se uita la el, părând el însuși preocupat.

— Nene Dinule, cât ești dator în tot?

— Da' cine mai știe! Matei zâmbi fără voie.

— Cu chipul ăsta ajungi departe.

— Știu, dar așa e: mi-am ținut totdeauna rău socotelile; însă, cum am făcut, cum am dres, nu eram dator nimănui un ban. A venit un șir de ani răi, și m-am încurcat. Trebuie să fie peste patruzeci de mii de lei.

— În câți ani?

— Într-un an și jumătate.

— Atunci îți ia mai mult de zece la sută.

— Se-nțelege.

— E un mișel; trebuie să ne scăpăm de dânsul.

— Știu — dar cum?

— Eu am niște bani rămași de la mama și ți-i dau, zise el, zâmbindu-i cu bunătate.

Bătrânul se oprise în fața lui și se uita la el țintă. Apoi, încet, zise:

— Eu știu, băiete, că ai bani și ce bani ai, fiindcă soră-mea îi ținea la mine. Dar nu pentru asta îți vorbesc de nevoile mele. Aceia sunt bani rămași de la tată-tău, în bonuri, și nu poți să-i atingi.

— Da' de ce nu pot să-i ating?

— Fiindcă asemenea hârtii sunt mai bune ca o moșie.

— Le depun undeva și iau bani.

— Poți s-o faci, dar nu pentru mine.

— De ce, nene?

— Îmi pare rău că ți-am vorbit, zise bătrânul trist. Dacă m-aș fi gândit la una ca asta, puteam să iau bani de la biata mamă-ta, fără să mai umblu prin străini; însă aceea e averea rămasă de la tată-tău.

— Bine, dar astăzi e averea mea.

— Așa e…

— Nene Dinule, zise Matei domol, te rog să primești. Eu știu ce ai făcut pentru mine. Acești bani erau meniți să meargă în zestrea Tincuței. Asta a fost dorința mamei înainte de a muri.

Bătrânul se rezemase cu un cot de masă și se uita trist înaintea ochilor.

— Nu ai nici un drept să primești sau să nu primești. Așa a vrut mama, și eu voi face așa.

— Sărmana soră-mea!… zise bătrânul încet, cu lacrămile în ochi.

Matei îl privea, mișcat, simțind toată curățenia de suflet cu care nu voia să primească banii, și fiindcă unchiu-său părea descurajat și fără nici o voință, el îl atinse binișor peste mână, încercând să glumească, dar în realitate foarte emoționat:

— Și fiindcă vorbim de voințele din urmă ale mamei, mai am să-ți împărtășesc una, mai veselă.

Conu Dinu se șterse la ochi, așteptând.

— Dumneaei mi-a zis, înainte de a muri, să mă însor. Vreau să-i împlinesc dorința și o să te rog să m-ajuți.

Conu Dinu se uită la el serios, dar cam mirat.

— Te-aș ruga să vorbești Sașei despre asta.

— Da' pe cine vrei să iei?

— Pe Sașa. Bătrânul urmă a-l privi din ce în ce mai mirat.

— Va să zică era adevărat?…

— Da, întări Matei. Apoi se grăbi să adauge: Eu îți răspund "da" fără să știu ce mă întrebi.

— Scatiu a scos de mult vorba prin lume că vrei s-o iei: nimerește și prostul câteodată.

Tânărul se uita în pământ, jenat.

— Mă mir cum a putut să vorbească de un asemenea lucru. Eu nu am făcut nimic care să îndreptățească pe Scatiu să vorbească astfel, și nici el, nici nimeni nu știa ce s-a petrecut între mine și mama.

— Ba eu știam, că asta era de mult dorința bietei maică-ta. Și faci bine: Sașa e un înger. Pentru mine nu e nici o deosebire între Tincuța și Sașa…

Conu Dinu se uita lung la Matei, părând că vrea să pătrundă în sufletul lui.

— Ești bine încredințat că nu urmezi numai dorința răposatei, și inima ta te îndeamnă să faci pasul acesta?… Fiindcă trebuie să-ți spun cum sunt lucrurile și cum de altminteri le vezi și tu: Sașa și-a legat viața de creșterea fraților ei. Știu că până acum nu vrea să se mărite; dacă și-o fi schimbat părerea pentru tine, eu o să fiu încântat, dar tu o să devii deodată cumnatul, tatăl a trei copii, dintre care două fete de măritat.

— Știu.

— Încă o dată, Sașa e cea mai bună, cea mai dulce făptură — atât de bună, încât, dacă ar fi fost un bărbat, i-aș fi dat pe Tincuța. Asta însă nu împiedică adevărul celorlalte lucruri. Viața ta se schimbă cu totul. Ai fost deprins să trăiești singur în lume multă; aici viața noastră e restrânsă. Ai pentru tine avere destulă și poți face ce vrei… După aceea, trebuie să nu uiți că Sașa e aproape de vârsta ta, ceea ce pentru un tânăr, merge, dar pentru o fată… nu prea.

Tăcură un minut amândoi. Conu Dinu se sculă și-i întinse mâna:

— Ți-am spus toate părțile îndoioase, mai negre decât sunt. Acuma închei, zicându-ți, că dacă ești hotărât s-o iei și dacă dânsa te ia, ai să fii un om fericit. Numai să cauți să fie și ea fericită. Vino să te sărut.

Bătrânul îl îmbrățișe și ieși. Pe pragul ușei se opri:

— Bagă de seamă, eu mâine mă duc să-i vorbesc… Ești bine hotărât?

— Da, da.

— Foarte bine. Adio.

XVII

Preocupat și nerăbdător, conu Dinu nu lăsă lucrurile pentru a doua zi, ci se duse drept la Comănești. Sașa era la dânsa în odaie, și-l făcu să aștepte. Bătrânul se plimba în lung și-n larg prin casă, deschizând din când în când ușa și întrebând dacă vine. Se puse să-și răsucească o țigare, dând din cap și zâmbind.

Sașa intră ca o vijelie, strângând în mână o batistă ce o scosese în fugă din cutie:

— Ce e, coane Dinule? ce s-a întâmplat? întrebă ea cu temere.

El, cam teatral, făcu un pas spre dânsa și o luă de mână, ducând-o spre fereastră. Aci se vârî în sufletul ei, privind-o cu niște ochi teribili, de o comicitate nespusă.

— Da' ce-ți este, coane Dinule? întreabă ea, din ce în ce mai mirată și începând să se roșească.

— Vino încoace, vinovato. Șezi ici lângă mine.

— Iacă șed. Ea se așeză lângă dânsul, pe o canapea. Bătrânul se uită din nou în ochii ei, dând din cap.

— Așa te porți?

— Da' zău, nu mă mai chinui și spune-mi ce este?…

— Este… Este… Să-ți spui?

— Te rog.

— Nu-i nimic.

— Ei asta-i!

— Dă-mi întâi o dulceață, tratează-mă bine, că viu împețit. Sașa, care se sculase să poruncească dulceață, se opri.

— Dacă vii pentru asta, nu-ți dau nimic. Conu Dinu urma a se uita la dânsa:

— Ce șireată ești!…

— Eu, șireată? zise ea tare, dar roșindu-se.

— Ei, de ce te roșești? Ia șezi, lasă dulceața. Ea veni din nou lângă dânsul.

— Ascultă, Sașo: viu de-a binelea împețit.

— Se poate, coane Dinule, dar o să te duci cum ai venit. Îmi pare că ne înțelesesem asupra pețiturilor, zise ea redobândindu-și tot sângele rece.

Bătrânul urma a o privi, zâmbind cu bunătate.

— De ce mă privești? întrebă ea.

— Fiindcă aș vrea să pătrund bine în inima ta, și să știu tot ce se petrece acolo.

— Ei, vrei cam mult, zise Sașa, râzând. El tăcu un moment, uitându-se în jos și gândindu-se. Sașa îl privea, la rândul ei, vroind parcă să înțeleagă jocul ascuns al bătrânului. El își ridică ochii din nou către dânsa.

— Ascultă, Sașo: mă gândesc cum e mai bine să-ți vorbesc. Eu știu că tu nu vrei să te măriți și țiu să nu te supăr cu vorbele mele, fiindcă te iubesc ca pe copilul meu, ca pe Tincuța; pe de altă parte, persoana care mă trimite îmi este tot așa de dragă ca și tine. Socot prin urmare că e mai bine să-ți spun lucrurile cum sunt. Tânărul care te cere este nepotul meu Matei, zise bătrânul, ridicându-și încet ochii spre dânsa.

În timpul cât rosti el cuvintele acestea, obrajii Sașei se înroșiră ca purpura și lăcrămile i se urcaseră în ochi. Printr-o puternică încordare a voinței, ea căută să rămână liniștită, cel puțin în aparență, și răspunse:

— Asta e altă vorbă. Conu Dinu sări în sus, parcă întinerise cu patruzeci de ani, și strigă pocnind din degete.

— A, ștrengărițo! de-astea mi-ai fost dumneata! Apoi îi luă capul în mâini și i-l sărută cu o adevărată dragoste părintească.

— Ah, câtă bucurie îmi faci, Sașo! Dânsa râdea printre lacrimi, sărutând mâna bătrânului. El se uita la ea, neștiind ce să admire mai mult: ochii adânci cu gene scăldate în lacrimi, sau puterea de caracter cu care știuse să tacă o viață întreagă.

— Ei, cum te-ai hotărât tu, așa deodată?…

— Deodată?…

— Va să zică e afacere veche…

— Nu-i nici veche, nici nouă: e de totdeauna.

— Cum așa?… Ia spune-mi, zău. Și fiindcă văzu că Sașa își plecase capul pe o parte și se uita în pământ, cum avea de obicei să facă ori de câte ori era încurcată de ceva, dânsul o mângâie pe umeri:

— Spune-mi, fetițo, aibi încredere în mine: vreau să te văd fericită.

— Ce să-ți spun, coane Dinule? întrebă ea cu voce dulce.

— Spune-mi, de unde înțelegerea asta așa de desăvârșită între voi?

— Nu e nici o înțelegere. Din partea mea e o veche și copilărească credință că noi eram meniți de părinții noștri să… ne luăm. Cel puțin asta era dorința cea mare a bietei răposate.

— A soră-mi?

— Da.

— De unde știi? ți-a spus-o?

— Nu mi-a spus-o niciodată, dar am înțeles-o așa de bine…

— Ai dreptate: asta se vedea cât de colo… Și prin urmare tu ai așteptat pe Matei, cu credință și statornicie, totdeauna? Erai sigură de el?

— Eu?… Niciodată nu am vorbit serios de asemenea lucruri. De altminteri sunt șapte ani de când mi-ar fi fost cu neputință să-i vorbesc.

— Dar înainte?

— Nici înainte. Cât eram copii, ne jucam: când ne-am mai mărit, ne certam, și astfel ne-am despărțit.

— Și pe asta te întemeiai tu?

Dânsa își ridică ochii spre bătrân, ca cineva care nu știe cum să spună un lucru tainic.

— Eu nu mă întemeiam pe nimic, zise rar, eu îl iubeam. Bătrânul se uita la dânsa, întinerit parcă el însuși de suavitatea acelor vorbe și, ținându-i o mână, da din cap, gânditor:

— Dar dacă el te uita?… Știi: străinătatea și depărtarea sunt dușmanii jurămintelor de dragoste.

Sașa înălță din umeri și închise din ochi, cu supunere către soartă:

— Nu sta în puterile mele să fie altfel. Fiecare își are steaua sa, și ce-i e scris i se împlinește.

— Dar el?

— El?… văd că dumneata știi mai mult decât mine.

— Așa este… Adică eu știu atât, că m-a însărcinat să viu să-ți cer mâna. Mai mult nimic. Mi-a zis că împlinește o dorință a răposatei maică-si…

Bătrânul se opri parcă într-adins, căutând să prindă efectul acestor cuvinte pe chipul fetei. Ea își privi vârful degetelor în tăcere.

— Ce-i răspund?… că primești, da? Dânsa zâmbea cu frică.

— Da, zise ea sfioasă. Dar dacă face pasul ăsta numai din pietate către coana Diamandula?

— Și eu m-am gândit la asta, și i-am zis. El m-a încredințat că nu.

— Dumneata ce crezi, coane Dinule?

— Îmi faci o întrebare grea, fetițo. Eu cred că și da și nu. Ce ciudat lucru! de unde mă temeam că tu n-o să primești, iată-ne acum temându-ne de el.

Se opri bătrânul și se gândi. Sașa se uita la el cu frică, parcă soarta i-ar fi atârnat de vorbele lui.

— Eu cred că el este sincer, că te iubește, dar că vorba răposatei îl înrâurește de asemenea foarte mult.

— Atunci ce-i de făcut? întrebă ea, descurajată.

— Un lucru foarte simplu: să vă luați. Dar nu îndată. Tu trebuia să te duci cu Mihai la Paris, nu-i așa?

— Da.

— Eu socot că e bine să pleci numaidecât și să spun lui Matei că răspunsul i-l vei da când te vei întoarce.

— Da?… Dar dacă se supără?

— O să se supere și-o să-i treacă. Cu mijlocul ăsta însă o să poată vedea mai limpede și mai adânc în inima lui. Înțeleg foarte bine îndoiala ta și împărtășesc sentimentul de la care pornești. Îmi făgăduiești că ai să urmezi astfel și că n-ai să dai semn de viață până la întoarcere?

— Îți făgăduiesc.

— Da?

— Da.

— Atunci să pleci cât mai curând. Cu restul mă însărcinez eu.

Bătrânul porni de la dânsa grozav de mulțumit. I se părea că a pus la cale fericirea a doi inși, care erau amândoi neștiutori de sentimentele lor unul pentru altul.

A doua zi dimineața se duse la nepotu-său. Frecându-și mâinile, îi istorisi cum stau lucrurile: că Sașa primește, dar se teme să nu fie mai târziu o sarcină pentru el; că e bine să nu se grăbească; că poate el e înrâurit numai de vorbele mame-sei; că o despărțire de câtăva vreme le va fi folositoare la amândoi; în sfârșit, că Sașa, trebuind să însoțească pe Mihai în străinătate, era hotărâtă să plece cât de curând, și, dacă la întoarcere dânsul ar fi stăruit în ideile de astăzi, să se facă lucrul. Matei îl ascultă liniștit.

— Asta e dorința Sașei? întrebă el.

— Da. Ba ceva mai mult: te roagă ca până la plecare să nu mai încerci a o vedea.

Matei se uită lung la unchiu-său, părându-i greu a-l înțelege. Se făcuse palid.

— Nene Dinule, să-mi dai voie să nu te cred.

— Faci rău că nu mă crezi; e așa, cu toate astea.

— Cum! zise el cu putere. Sașa dorește să n-o mai văd până la plecare!… Atunci viața și sentimentele nu mai au logică.

— Nu știu ce vrei să zici, — știu atâta numai, că asta e dorința fetei.

— Vreau să zic că astea sunt lucruri de pus în romane. În viața reală, când cineva îți este drag, te duci să-l vezi, dacă poți. Și mie Sașa mi-e dragă.

— Dar dacă nu poți?

— Atunci răstorni pământul, te bați cu lumea, cumperi, vinzi, faci tot ce-ți stă prin putință ca s-ajungi până la ea.

Bătrânul îl privea cu o ușoară nuanță de ironie.

— Ce aprindere! parc-ai fi de 20 de ani.

— Nu sunt de 20 de ani, dar nu sunt nici de o sută. Tonul acru cu care fură zise vorbele din urmă îi miră pe amândoi, pe conu Dinu mai cu seamă, care nu avea în gând decât fericirea lor. Dar egoismul omenesc e așa de orb în toate apucăturile lui, încât bătrânul, care în realitate lucra spre împlinirea mai sigură, după cum credea el, a dorințelor lui Matei, nu vru să priceapă că, din momentul ce sentimentele lui se dau pe față cu atâta putere, nu mai era nevoie a-l supune la probe. Planul lui, de a-i despărți pentru câtăva vreme, i se părea tot cel mai bun.

— Bine, fătu meu, zise el zâmbind, încearcă și du-te de-o vezi.

Zise vorbele astea ieșind. Matei rămase singur, lovit parcă de o desăvârșită paralizie a voinței. Conu Dinu se ducea spre casă, trist și el și mirat de întorsătura ce o luau lucrurile. Îi părea rău că se arătase așa de crud față de nepotu-său, care fusese așa de bun cu el, cu toate astea, nu se putea împiedica de a găsi că el avea dreptate.

Îndoiala bătrânului se strecurase în sufletul tânărului. Rămase pe scaun cu o nehotărâtă idee de a se supune dorinței lui unchiu-său. De pe fereastră se vedea un șir de care trecând pe drum încărcate din greu. O impresie fugară de urât îi răsări în suflet. Dar uitându-se lung spre care și gândindu-se, imaginea lor îi dispăru din conștiință, unghiul vizual se scurtă și, în loc de a străbate prin geamuri, se opri în ele, și, ca într-o oglindă, el se privi pe sine și lucrurile din casă. Atunci îi răsări în minte Sașa, punându-și o mănușe. Chipul ei, chemat astfel de împrejurări, avu darul de a-l reînsufleți. Era oare cu putință ca dânsa să plece fără să vrea să-l vadă? Pentru ce această încercare la care voiau să-l supună? Oare nu era el o fire destul de statornică?

Îmbărbătându-se astfel singur, ajunse la hotărârea firească de a da ochii cu dânsa și zise să-i puie caii.

Când fu la Comănești, Turică feciorul îi spuse că toți ai casei erau la Ciulniței.

— Cuconașul nostru pleacă în străinătate, zise Turică.

— Da?

— Cu cuconița.

— Când pleacă?

— Apoi cât de curând. Matei rămase locului gândindu-se.

— Ia ascultă, Turică: aș vrea să scriu două rânduri cuconiței, pentru o afacere — poți să-mi dai un petec de hârtie?

— Vai de mine, cuconașule, cum să nu se poată! poftiți sus în "berău".

Matei se puse să scrie Sașei, arătându-i mirarea sa de cele ce se petreceau și rugând-o să nu plece înainte de a-l vedea. Era atât de adâncit în cele ce îi spunea, încât făcea mișcări cu mâinile prin aer, întorcea pagina neuscată, exclama singur câte un cuvânt incoherent, parcă cine știe ce luptă uriașe se petrecea în fantazia lui. Pe când scria, o ușe din spatele lui se deschise binișor și Sașa înaintă în vârful degetelor, încetinel, până ce se apropie la un pas. Dânsul nu simțea nimic, absorbit în scrisoare. Ea mai făcu un pas și-l atinse ușor peste umăr. El se întoarse repede, și, văzând-o, nu putu zice decât un "Aaa!…". Apoi se sculă de la birou și veni la ea, luându-i mâinile și uitându-se lung la dânsa.

— Va să zică nu te-ai dus la Ciulniței cu ceilalți? Ea ridică ochii spre el, zâmbind:

— Vezi bine că nu, deoarece sunt aici.

— Așa este, dar mă așteptam atât de puțin să te văd, încât nu sunt încă sigur de ești dumneata sau altcineva.

Sașa râdea:

— Da, da, sunt eu.

— Ce fericit mă simt de a te vedea aici, aproape, lângă mine!

— Da?… zise ea, ridicând capul spre el, cu ochii luminați de bucurie.

— Da, sunt fericit, sunt omul cel mai fericit, nu simți că sunt fericit?

— Ba da, zise ea. Și purtată ca de o forță străină, își retrase mâinile din ale lui și-i aruncă brațele de gât, lipindu-se cu capul de pieptul lui. Dânsul o strânse în brațe, sărutându-i părul și respirând lung parfumul șuvițelor moi și bogate, ce sfârșeau, împletindu-se într-o cunună de bucle.

Nici el, nici ea nu se gândeau cum de ajunseră așa de repede unul în brațele altuia: saturația sufletească era atât de desăvârșită, încât simplul fapt de a se găsi față în față trebuia să-i aducă aici.

— Tare mi-ești dragă! dragă, ca sufletul!… Știi!…

— Da…

— Cât se poate de mult și de tare!…

— Da…

— Și ești de acum a mea… toată, întreagă, cu păr, cu ochi, cu suflet și cu tot.

— Cu tot.

— Și nu mai pleci. Ea își ridică privirile spre el:

— Dacă vrei, nu mai plec. Dar era ceva în ochii ei, atât de adânc, atâta mângâiere se revărsase pe chipul ei întreg, încât ideea plecării era cu neputință să încolțească într-un suflet așa de fericit.

— Acuma că ești Sașa mea pentru totdeauna, șezi colo, să vorbim. Dă-mi mâna și spune-mi pentru ce voiai să pleci? și mai cu seamă fără ca eu să te mai văd?…

Ea șezu lângă dânsul și tăcu, uitându-se în pământ.

— Îți făcusem ceva?…

— Nu mi-ai făcut niciodată nimic… decât bine.

— Pot zice numai atât, că nu ți-am făcut rău, atunci de ce voiai să pleci?

Ea tăcu din nou.

— Ai ceva care te supără?

— N-am nimic… Voiam să plec, ca să duc pe Mihai la Paris.

— Nenea Dinu a fost pe la dumneata?

— Da…

— Și ce ți-a spus?

— Numai lucruri bune și drepte.

— Da?… Și nu se poate să le știu și eu? Ea zâmbea, neîndrăznind parcă să ridice ochii spre el.

— Eu mă prind că ideea de a pleca, fără să mă mai vezi, vine de la dumnealui…

— Da, răspunse ea, râzând și arătându-și dinții albi, ideea vine de la dumnealui…

— Vezi! și găsești că ți-a spus numai lucruri bune și drepte?

— Nu în înțelesul ăsta, zise ea cam jenată. Conu Dinu știa că eu trebuie să plec, fiindă Mihai nu poate să meargă pentru întâiași dată singur în străinătate; dumnealui m-a povățuit numai să plec cât mai curând și… fără să te mai văd.

— Pentru ce? Ea tăcu. Dânsul se uită la raza de soare ce se oglindea în luciul parului ei, și-i veni s-o mângâie pe cap, cu un sentiment aproape

părintesc — atâta sfială era în ținuta ei.

— Și ai fi plecat?

— Da.

— Fără să te mai văd?

— Fără… dacă nu veneai.

— Da' de unde știai că am să viu?

— Eram sigură… și ca dovadă iată că te-am așteptat. El urma a se uita la dânsa în tăcere și parcă pentru întâiași dată pătrunse în conștiința lui convingerea adâncă de statornicia și toată frumusețea sufletului acelei femei. A o întreba și a o descoase mai mult i se păru crud, și emoționat de înseși simțirile sale, îi luă o mână și i-o sărută cu lacrămile în ochi.

După un moment de tăcere, tot el reîncepu:

— Când pleci?

— Cât de curând… poimâine poate.

— Și ai să-mi scrii?

— Da, în toate zilele… dar fără să știe conu Dinu, adăugă ea zâmbind.

— Înțeleg.

— Nu-i așa? dăm satisfacere politicei sale (fiindcă asta era politica cu care conu Dinu vrea să ajungă acolo unde noi am ajuns singuri) și totodată ne și scrim, da?

— Foarte bine. Ea se sculase în picioare, veselă, și se uita la el, plecată în jos și parcă așteptând ceva. El îi întinse mâinile, și, sculându-se el însuși de unde ședea, îi trecu un braț sub brațul ei, și făcură astfel câțiva pași prin odaie, vorbind de viitor, fericiți, înclinați unul spre altul, ca doi copaci deasupra unui izvor.

XVIII

La Ciulnițel, de când plecarea lui Mihai era hotărâtă, lumea de primprejur se aduna regulat în toate zilele. Victoria și Mary își aduceau, unul câte unul, toate lucrurile de dormit, fiindcă, pe cât timp Sașa avea să lipsească, ele trebuiau să stea în casă la conu Dinu.

Cu cât vremea plecării se apropia mai mult, cu atât Mihai devenea mai tăcut. De dimineața până seara umbla la vânat, pe lac, mâncând în luntre sau pe iarba îmbrumată a pământului.

Primele zile ale lui septemvrie erau minunate. După ce soarele risipea cele dintâi negure ale dimineții, valea lacului se ivea în limpeziciunea cerului de toamnă, singură, locuită numai de păsări de apă, cu căpițe de fân pe margini și cu câte un bou rătăcit, ce păștea pe miriște. De la Comănești până la Ciulnițel "balta" (cum o numeau sătenii) ținea o poștă. Heleșteul de la Comănești, plin de pește, se înfunda într-o perdea de verdeață, unde apa părea că încetează. În realitate însă, ea urma mai departe, ascunsă de stuf, de foi de nufăr și de trestii. Aici se pierdea Mihai, care, de mic copil, învățase toate cotiturile, toate cărările, și acum se strecura cu luntrea lui peste tot, bătând coturile, oprindu-se la limpezișuri, de unde zburau, speriate, cârduri de rațe sălbatice, lișițe șirete, găinuși de baltă, cucove, gâște și câteodată chiar lebede, ce veneau de prin bălțile Dunării.

De-abia împrăștiase soarele negura, când Mihai își așeza în ziua aceea pușca și geanta în fundul luntrei. Apucând lopețile cu putere, se îndepărtă de la mal într-o clipă și trase cu siguranță drept la cărăruia din stuf, în care intră, pierzându-se. Dar, în loc de a înainta cu grijă, ca totdeauna, oprindu-se în marginea limpezișurilor sau făcând ocolul ochiurilor, de astă dată merse tot mai departe, fără a se preocupa de trestiile ce se rupeau cu zgomot sub luntre, ori de lopețile ce loveau apa. Cârduri întregi de păsări se sculau în drumul lui, umplând văzduhul cu răpăiala aripelor și fulgii albi ce cădeau domol în aer. El nici nu se uita la ele. Dus de o putere nouă, mâna tot înainte, lăsând câteodată lopata, spre a se șterge pe frunte.

După două ceasuri de muncă, ajunse într-un limpeziș, unde nu mai creșteau trestii. Lacul părea a se înfunda aci, fiindcă împrejurul lui valea se închidea de toate părțile, ca un amfiteatru. Ieșise de mult din pământurile lui și intrase pe moșia lui conu Dinu.

Oprit în marginea stufului, băiatul se sculase în picioare și se uita pe maluri, parcă ar fi așteptat pe cineva. În adevăr, o batistă albă fâlfâia în aer, chemându-l. Apucă lopețile în grabă și vâsli cu putere în partea aceea.

Când ajunse la izvor, Tincuța (fiindcă ea era) sta în picioare cu mâinile întinse.

— Vino mai curând că nu mai pot de frică. Ce singurătate e pe valea asta!

Mihai o ajută să se urce în luntre, și, apucând din nou lopețile, își făcu vânt înapoi, spre stuf. Fata se uita în apă, roșie, mulțumită că se găsește alături de o altă ființă vie, îmbătată de viața soarelui, de viața ei, de legănatul luntrei. Ajunseră astfel în stufiș, unde Mihai intră de astă dată cu mare băgare de seamă. Tincuța se uita la trestiile înalte cu frică, tupilându-se pe lângă cele ce se mișcau prea tare, sau apărându-se cu cotul ridicat în dreptul ochilor. Trecură repede prin două ghioluri și se opriră în cel de al treilea.

— Știi că am văzut un iepure? zise Tincuța.

— Sâât!… șezi jos, dacă vrei… am pus o scoarță întradins pentru dumneata.

Fata se așeză în fundul luntrei, ascultătoare ca un copil, cu ochii sticlind de frică și de emoție. Mihai luă pușca și rămase cu privirile ațintite spre limpeziș. Câteva rânduri de trestii îi ascundea de minune. Se făcu o tăcere adâncă. Fata îl trase de pulpana hainei, arătându-i cu degetul în aer: un bâtlan trecea pe deasupra, cu zborul lui greoi, mișcându-și ciocul ca o cârmă de corabie. În același timp, un roi de grauri tăbărî pe vârful înspicat al trestiilor, făcându-le să se legene în toate părțile. Iar tăcere. Tincuța văzu un pește sărind din apă, și făcu o mișcare către el. Tot într-un timp se ivi dinlăuntrul stufișului un cârd de rățuște, mișcând din cap, parc-ar fi fost trase de o sfoară, urmate de o lișiță vânătă. Fata își duse un deget la gură, căutând să întindă mâna cealaltă către Mihai, dar rămânând cu ea în aer. Băiatul le văzuse și-i făcu semn că nu trage în ele.

— Sunt lișițe, zise el, plecându-se spre dânsa, nu-s bune la mâncare.

Un sunet ușor, ca de aripă ce-ți trece pe la ureche, se auzi în aer, și tot atunci apa din ghiolul din față fu bătută de piepturile mai multor păsări. Tincuța văzu pe Mihai ridicând pușca. Încremenită, ea se tupilase cu totul în fundul luntrei. O nespusă mulțumire se putea citi pe chipul băiatului: plăcerea de a o simți alături de el, dorința de a-i arăta îndemânarea lui de vânător, emoțiunea ei, toate erau de natură a-l îmbărbăta și mai mult. Vroi să întinză pușca, dar o trestie ruptă îi sta de-a curmezișul. Nerăbdător, el vru să frângă cu totul trestia, și, în mișcarea lui, făcu zgomot. Cele trei rațe ridicară capul în sus. Mihai încremenise în poziția în care se afla, fără măcar

să îndrăznească a-și strânge brațul. Speriate, rațele bătură apa cu aripile și o porniră în zbor. Tincuța, cu ochii mari, palidă, cu sufletul la gură, se ridicase pe un genunchi, parcă ar fi vrut să zboare și ea după păsări — când o detunătură de pușcă o făcu să tresară. Pentru un moment nu se văzu nimic, din cauza fumului, dar, după o clipă, Mihai o auzi strigând:

— A căzut, a căzut, uite-o colo!… În adevăr o rață căzuse. Băiatul scoase luntrea dintre trestii și se duseră să ia rața. El o aruncă cu nepăsare într-un colț al luntrei și căută să se întoarcă cât mai curând în ascunzătoarea de trestii. Tincuța mângâia penele păsării, neîndrăznind parcă să-și arate mai pe față toată dragostea și mila ei pentru biata rață, de teamă să nu pară prea copilăroasă unui vânător așa de extraordinar. Mihai se așeză și el în fundul luntrei, cu pușca pe brațul stâng, și se puse din nou să aștepte, uitându-se în sus, spre cer.

Nu se mai auzea nici o mișcare. Un sunet răgușit de talangă răsuna a spart la gâtul unui bou, pe care-l gonea departe, pe deal, un văcar, strigând cât ce putea: "Nea, haram, mânca-te-ar lupchii!" O încântătoare tăcere se întindea peste întreaga vale. Aerul era străveziu. Cerul se vedea până în straturile sale albastre cele mai depărtate. Fire albe pluteau prin cer și cădeau pe vârfurile roșite ale trestiilor.

— Cine știe când mai văd eu toate astea, zise băiatul, uitându-se fără scop înainte.

Tincuța plecase ochii în jos, răsucind între degete un fir de papură.

— Poate chiar te găsesc măritată când m-oi întoarce… Ea dete din cap că nu. După câteva minute de nouă tăcere, el oftă din adânc.

— Așa e viața! zise cu un accent de nespusă durere, parcă ar fi trăit de ani și ar fi cunoscut toate amărăciunile ei. În același timp ochii lui înotau în lacrimi, pe când de pe obrajii fetei cădeau picături mari pe firul de papură.

El tuși într-aiuri, aducându-și aminte de demnitatea lui de vânător și căutând să-și stăpânească nodul de emoțiune ce i se urca în piept.

— Uite un fir alb ți se lasă pe frunte. Fata ridică mâna domol, netezindu-și părul. Capătul firului se opri de pălăria lui.

— A ajuns și la dumneata, zise ea încet. Mihai își luă pălăria și se uită la firul ce se aninase de ea.

— Ce subțire și moale e: parcă-i de mătase. Apoi, desprinzându-l cu mâna de pe pălărie, și-l lipi de frunte, zâmbind și uitându-se la Tincuța.

Ea prinse a surâde, uitându-se la el pe sub genele plânse. După aceea căută să înnoade firul ce se rupsese și se apropie de el așa de mult încât

barca era gata să se răstoarne. El se mișcă de unde era și rezemat de bancă, în lungul luntrei, se lăsă să-i scarmene tot părul, ca să înnoade firul.

— Șezi ici lângă mine, zise el, cuprinzând-o cu brațul de mijloc.

Ea șezu lângă dânsul, lipindu-și capul de umărul lui.

— De ce nu vii și dumneata la Paris, zău așa?

— Ba viu, dacă m-o lăsa de acasă.

— Ce bine am petrece!… Ne-am vedea în toate duminicile.

— Da' Victoria și Mary vin?

— La anul viitor… Eu aș fu corespondentul d-tale… Am ieși împreună să ne plimbăm.

Ea găsi foarte firesc ca un om care ia pasărea din zbor să-i fie corespondent. Se uita înainte fără scop, și parcă se vedea la plimbare în mijlocul Parisului, rezemată de brațul lui, cum sta acuma. Și cum se uita, pierdută pe gânduri, văzu ieșind dintre trestii o găinușă de baltă, neagră la pene, cu niște picioare arămii, subțiri, mișcându-se așa de elegant că părea o femeie cochetă. În partea aceea nămolul se ridica până în fața apei. Tincuța îl atinse ușor pe mână, ca să-i atragă luarea-aminte. El o văzuse, dar părea că nu vrea să tragă în biata pasăre. Se apropie de urechea fetei și-i zise încet:

—E păcat s-o omor… mai bine să ne uităm la dânsa. Apoi rămase cu obrazul lipit de obrazul ei, și, șiret din instinct, urmă a-i vorbi de găinușă, ca să nu prindă de veste că o sărutase:

— Vezi ce frumos se mișcă?… Parcă ești dumneata câteodată…

Fata începu a râde cu hohot. El îi astupă gura cu mâna, râzând și el:

— Sât!… Na! ai gonit găinușa cu râsul d-tale.

— Cum să nu râd dacă zici că seamănă cu mine. În același timp se desfăcu ușor din brațul lui și vru să se dea mai la o parte; dar soarele ajungea tocmai acolo. El întinse umbreluța ei și o rugă să vină din nou lângă dânsul.

— Vino lângă mine, că cine știe când te mai văd. Ea îl privi lung, și după aceea veni iar.

— Dacă n-o să mă uiți, îi zise, mângâindu-l pe mâna ce ținea umbrela, eu am să-ți dau ceva.

— Da?

— Ceva de la mine… Da' să nu te desparți de el… Și pe când vorbea astfel, scoase din sân o bucățică de hârtie îndoită, în care era o șuviță de păr, legat cu o panglică roșie.

— Vai, ce bună ești!… zise el, sărutând părul cu înduioșare.

— Vezi?… Da' n-o să te desparți de el, nu-i așa?… întrebă ea tremurând.

— Niciodată!… am să-l port cu mine cât oi trăi, oriunde oi fi și n-am să mă despart de el niciodată!…

Și astfel vorbind, o strângea la piept mângâind-o cu mâna pe obraz și tânguindu-se că pleacă.

— Ce trist am să fiu, Tincuțo!… N-am să mă împrietenesc cu nimeni. Am să trăiesc cu gândul numai la dumneata… și am să mă silesc să învăț, ca să sfârșesc mai curând… și când oi fi sfârșit, o să ne luăm… Da' o să m-aștepți?…

Ea da din cap că "da".

— N-ai să te măriți, până m-oi întoarce eu? Fata răspunse încet:

— Nu.

— Îmi juri?

— Da…

— Și eu îți jur… Umbreluța îi căzuse din mână și soarele de toamnă ardea puternic deasupra lor. El îi făgădui să-i trimeată cărți și jurnale, ca să știe și ea ce face și cum trăiește el.

— Și să-mi scrii, zise fata, ridicând ochii spre el.

— O să-ți scriu… dar cum?

— În vacanța Crăciunului să-mi scrii de-a binele, acasă la noi, că tata îmi dă scrisorile…

— Da' până atunci?…

— Nu știu: o să-ți scriu numai eu, și dumneata să-mi răspunzi prin Victoria că ai primit și ești sănătos… Are să-mi pară vremea așa de lungă! De ce nu se poate să fac aripi și să zbor către locurile depărtate unde te duci?

După aceea, uitându-se la pușcă, adause zâmbind tristă:

— Ai trage în mine?… El dete din cap supărat:

— Ce idee ciudată îți trece prin minte!

— Nu, nu, spune-mi, ai trage în mine?

— Cum vrei să-ți spui?

— Să-mi spui curat, dacă ai avea curajul să tragi în mine… Băiatul înțelese, cu intuițiunea lui bărbătească, că era o ciudățenie de femeie, la care îi trebuia găsit un răspuns.

— Depinde.

— Ce fel: depinde…

— Da… Dacă ai fi o rață sau… o gâscă sălbatecă, aș trage.

— Mersi, răspunse ea, supărată, desfăcându-se de el: adineaorea eram găinușă; acum sunt rață… ba gâscă!…

Mihai se uita la ea, serios, cu o ușoară mișcare a sprâncenei, care arăta sentimentul lui de părere de rău, față cu o copilărie așa de nepotrivită. În substratul firei ei, fata suferea: o trebuință de a plânge, sau de a-l face pe el să sufere, sau de a-l săruta se încheiase în această ciudată întrebare.

— Eu mă duc, zise ea, strângându-și pălăria și umbrela. El se uita mereu la dânsa, trist și nedumerit:

— Și de astă dată trebuie să ne despărțim așa?

— Te rog să mă duci la mal… El nu mai zise nimic, ci își puse pușca binișor jos și luă lopețile. Merseră în tăcere până ce ajunseră în dreptul izvorului.

Te rog să-mi dai șuvița de păr înapoi…

— Ți-o dau, răspunse el, scoțându-și batista și ștergându-se pe frunte: cu de-a sila nu se poate păstra un așa frumos lucru.

— Dacă nu ții s-o păstrezi, mai bine să mi-o dai înapoi.

— Eu nu țin s-o păstrez!…

— Se vede. Băiatul înălță din umeri și rămase pe bancă, lângă lopeți, cu batista pe genunchi. Ea se uita cu coada ochiului la el. Se vede că era ostenit și supărat.

— Ești ostenit?

— Cam ostenit. Dar n-ar fi nimic dacă n-aș avea încă două ceasuri de-acum încolo.

— Da? E așa departe?

— Da. Tincuța, înduioșată de vorbele lui și gândindu-se la drumul ce făcuse ca să vie s-o vadă, se apropie din nou de el.

— Ești supărat pe mine?

— Eu? Nu. Văd că dumneata ești supărată. Dacă ți-am greșit cu ceva, te rog să mă ierți…

Ea se uită la dânsul, zâmbind, și, într-un avânt de generozitate, îl luă de gât și-l sărută.

— Nu mai ești supărat pe mine, nu-i așa?

— N-am fost niciodată.

— Acum mă duc.

— Mai stai puțin.

— Nu, că-i târziu. Adio.

— Dacă nu vrei să mai stai, adio. Ea îi întinse mâna, pe care el o strânse într-ale lui. După aceea, dânsa sări pe uscat, și, după ce-i trimise o sărutare pe vârful degetelor, porni la deal. El apucă lopețile și se depărtă de mal, ca s-o vadă mai bine. Se uită după dânsa lung, până ce pieri dincolo de culme, făcându-i semne cu batista.

Rămas singur, în mijlocul lacului, băiatul se simți cuprins din ce în ce mai mult de ideea unei atotputernice deșertăciuni, ce înfășură deopotrivă lucrurile materiale ca și pe cele nemateriale, lacul, câmpia, amorul, și, cu o nespusă jale în suflet, îi veni să plângă. Își rezemă mâinile pe genunchi și se uită lung pe culmea dealului, iar de acolo mai sus, pe cer… Nu era nici o nădejde, nicăieri. Atunci își reluă lopețile și se întoarse înapoi, în stuf, unde se opri din nou, la pândă. Se întinse în luntre, ostenit, și se puse să privească vârful trestiilor. Păsăruici mititele sfârâiau din aripi, gonind câte un gândac zburător, ori albine răzlețe își îndoiau trupul pe spicul de papură. Un cârd de rațe îi trecu peste cap și se lăsă în limpezișul de alături înspumând apa cu aripile. El se sculă repede și-și pregăti pușca. Le vedea foarte bine, dar nu putea trage, fiindcă se coborâseră pieziș, într-un colț. Aștepta să se miște și să vină în bătaia puștei. Privindu-le, se gândi la vorba ciudată a Tincuței… Socotind bine, erau mai fericite rațele. Dar ele tocmai veneau spre el. Întinse pușca, cu eterna emoție a vânătorului; dar pe când ochea îi trecu prin gând ideea că și rațele se pot socoti nenorocite, de vreme ce omul le aținea drumul să le omoare. Pentru un moment își dezlipi capul de patul puștii și se uita la ele, să vadă ce mină fac în fața morții. Ele se mișcau liniștite, venind mereu spre el. Atunci își alese un grup, în mijlocul căruia boierea un rățoi smălțat cu albastru, și trase… Luă rățoiul din apă și după aceea se puse să gonească o rață ce era numai rănită, și s-o lovească cu lopata, ca s-o poată prinde. Apoi, mulțumit, își scoase din geantă strugurii și cașcavalul ce avea cu el, și se așeză să mănânce. Tincuța era departe… Toată melancolia lui dispăruse. Tinerețea și natura dimprejur dărâmau necazurile clădite de iubirea lor copilărească.

XIX

După plecarea Sașei, Matei își întoarse privirile din nou către treburile moșiei, pe care le părăsise de câtva timp. Pe de o parte culesul porumbului, pe de alta arăturile de toamnă, apoi pregătirile la baltă pentru pescuit, în vederea creșterii apelor, erau lucruri aproape noi pentru el.

Baciul Micu era tot mâna dreaptă, cu toate că Aglaia îl ura mai mult ca oricând. Gândindu-se la dușmănia ei contra baciului, își zicea adesea că era ciudat ca el, stăpânul, să sufere o asemenea stare de lucruri. Cu toate astea nu se putea hotărî să se despartă de Eftimiu și de nevastă-sa.

Raporturile lui cu țăranii erau bune, deși începuse să se zvonească prin sat de jelburi către guvern, spre a li se da pământ, și de răscoale. Unchiu-său, conu Dinu, era mai furios ca oricând contra socialiștilor, și în aceasta, se înțelegea de minune cu Tănase Scatiu; dar numai în aceasta. Încolo nu putea să-l vadă. Mulțumită lui Matei, bătrânul se liberă de datoria ce o avea către vecinul lui, și de atunci se uita la el de sus. Tocmai pentru asta Scatiu ținea mai mult să ia pe Tincuța. Coana Sofița îl ajuta pe sub mână, din socotelile ei femeiești: fiindcă era bogat și pentru că, luându-l, Tincuța ar fi rămas lângă dânsa.

— Ei, nu-l iubește; da' parcă ce, numai din iubire se iau oamenii! zicea ea lui Matei, pe care voia să-l atragă de partea ei.

Matei, e drept, nu s-ar fi opus din răsputeri, dacă ar fi fost întrebat. Scatiu era incult și cam bădăran, dar era harnic, deștept la treabă, și, mai cu seamă, pentru el, avea o mare calitate, de a nu fi om de oraș. Ca toți tinerii care au trăit mult în mijlocul lumii de studenți, de funcționari, de lume neproducătoare, fără aspirații, Matei prefera un om de țară, simplu, celui mai șiret avocat.

Mai nedomirită era coana Sofița de opoziția ce o făcea Aglaia. Ea n-o mai slăbea cu "familia":

— Auzi dumneata, să intre în familia noastră feciorul unui vătaf!… Să dai dumneata, țacă, bunătate de fată, avută, cu educație, unui asemenea om!…

Coana Sofița nu mai putea de ciudă.

— Ei, păi să nu-ți vie să mori: ei n-au după ce bea apă, și tot cu nasul pe sus.

Luarea-aminte a lui Matei fu mai cu seamă atrasă asupra Aglaiei, din ziua în care dânsa îi vorbi cu ponturi despre Tincuța și Mihai.

— Așa partidă zic și eu.

— Ce partidă? întrebă Matei.
— Mihai.
— Dumneata glumești, Mihai este un copil.
— Ei, copil, dar nu prea…
— Cum: nu prea?
— Se înțelege… Dacă-i pe aia, Tincuța nu-i o copilă?
Da așa copii cum sunt, ei se aveau de bine.
— Ce spui, cucoană Aglaio?
— Zău, domnule. Înainte de a pleca, s-au întâlnit la lac, s-au îmbrățișat și s-au sărutat ca doi porumbei. Întrebați și pe baciu Micu, dacă vreți, că i-a văzut un văcar din sat…
Matei se uita la dânsa, ca încremenit. Apoi se porni pe un râs strașnic.
— Dumneavoastră râdeți, zise Aglaia, roșindu-se, dar e așa.
— Și chiar dacă ar fi așa, ce-ți pasă dumitale?
— Mie? ce să-mi pese?… Facă despre mine borș dacă-or vrea.
Și astfel zicând, ieși, închizând ușa cu zgomot. Matei se uită în urma ei, din ce în ce mai mirat de îndrăzneala Aglaiei. Dar își zise că trebuie să fie ceva la mijloc, ca să ajungă ea, atât de șireată de regulă, să facă ceea ce se numește o scenă. Hotărî să vorbească baciului.
Trimise chiar în seara aceea să-l cheme. Matei era în odaia pe care țăranii o numesc canțălaria boierului. Micu intră, lăsându-și căciula în sală și rămase în picioare lângă ușă.
— Am trimis să te cheme, fiindcă am de vorbit cu tine.
— Porunciți, coane.
— Ia vezi cine râcâie la ușă. Baciul deschise de-abia ușa, vrând să se strecoare afară, dar în același timp un dulău de câine, cât un urs, dete năvală înăuntru. După pieptarul cu cuie, Matei recunoscu pe Corcoduș.
— Ăsta e câinele despre care îmi vorbeai?
— Ăsta. Se ține de mine ca scaiul, bată-l vina lui.
— Frumos e, baciule!…
— Ar hi el cum ar hi, dacă nu i-ar hi aruncat apă hiartă în cap.
— Cine?
— D-apoi… cine, coane? ia, aici la curte… Matei se uită lung la el, fără a-i răspunde. Se putea lesne pricepe că era treabă de-a lui Eftimiu.
— Baciule, ce-ai auzit vorbindu-se despre cuconița Tincuța?
Micu se uită la el cam mirat.
— N-am auzit nimic, coane.

— Nimic, nimic?

— Nimic, zău așa. D-apoi ce s-auzi, că e numai o copchilă. S-a zvonit cică ar hi vrând s-o ia alde Scatiu; da' dor nu și-o face vreun păcat boieru ăl bătrân să i-o dea…

— Da' altceva n-ai mai auzit, cu Mihai?

— Nu, coane.

— Că s-ar fi primblat pe lac amândoi…

— Ba despre asta am auzit. Da' ce minune e că s-au primblat amândoi?… Conu Mihai toată ziua era pe baltă.

După aceea el tăcu și se uită șiret pe sub sprâncene la Matei. Parcă amândoi simțeau că voiau să vorbească despre altceva.

—Mă!… a dracului muierușcă!… zise baciul, parcă ar fi fost singur. Da' cine ți-a spus matale de coana Tincuța, coane?

— Coana Aglaia. Baciul dete din cap, mișcându-și pletele voinicește.

— I-e frică să nu scape chilipiru din mână.

— Ce chilipir?

— Da' parcă matale nu știi, coane?

— Nu știu.

— Atunci să spunem că a fost o vorbă degeaba.

— Ba nicidecum; să faci bunătate să-mi spui tot: ce chilipir?

— Scatiu, coane.

— Ce e cu Scatiu?

— Apoi nu se are ghine coana Aglaia cu el?…

Matei se uită țintă la el. Îi venea să râză, dar se stăpâni și-și luă un aer grozav.

— Baciule, bagă de seamă la ce spui… Știi, că și de tine zicea lumea că te ții cu Floarea lui Stângă.

Foarte stângaci și cu ochii în pământ el tăcu un moment. Apoi ridică fruntea senină în sus.

— Gura lumii cine o poate înțeleni, coane?… Eu de-oi hi fost vinovat, m-am pocăit; da' eu n-am bârfit pe nimeni… Dumneaei vine acuma să se lege de-o copchiliță… E păcat de Dumnezeu…

Matei tăcea; își scoase tabachera să-și facă o țigară, dar nu mai avea tutun. Se sculă să se ducă în odaie la el, spre a-și lua tutun din cutie.

— Da' parcă auzisem că trăia cu Caramzulea…

— Păi dar cum: trăia cu amândoi.

— De unde știi tu?

— Da' cum, Doamne iartă-mă, să nu știu. Cât ai fost matale dus, ei veneau cu schimbu, ca la "concintrație".

— Da' prostul ăla de Nae ce făcea?

— Domnul Nae tot pe la Brăila… Îi făcea cucoana vânt. Matei nu mai zise nimic. Aprinse o lumânare și rămase cu ea în mână, gândindu-se.

— Așteaptă-mă: mă duc să iau niște tutun. Pe când el intră, ușa de la odaia lui, ce da în sală, se închidea cu grijă. Dar oricât de cu grabă se închise, Matei recunoscu pe Aglaia. Nu mai încăpea îndoială că ascultase la ușă…

Fără a rosti un cuvânt, el se întoarse înapoi și se puse să-și facă o țigară. O aprinse și se uită în ochii baciului.

— Și cine crezi că a aruncat cu apă fiartă în câine?

— Bucătărița, coane.

— De ce?

— Cine știe?… Ca să-mi facă rău: eu fără câinele ăsta nu sunt om.

Simpatia lui pentru baciu își avea izvorul în vechile lor raporturi de băiețandri, dar mai cu seamă în fondul de poezie ce cuprindea în sine natura caldă a ciobanului. Câinele era în adevăr pentru el ca un frate.

Matei se uita la baciu, parcă ar fi vrut să-i spună vorbe bune, ca să-l mângâie de nenorocirea întâmplată lui Corcoduș.

— Și va să zică te-ai lăsat de Floarea. Micu dete cu mâna în vânt, parcă ar fi zis: "Cine se mai gândește la ea!"

— Dacă te vei lăsa de Floarea, am să te căpătuiesc. Să-ți găsești o fată bună și să te însori. Îți port eu grija: te cunun, îți dau loc de casă și toate înlesnirile putincioase.

—Sărut mâinile, coane… Că m-am săturat de burlăcie.

— Atunci e lucru înțeles. Mergi cu Dumnezeu, și să vii mâine seară. Ioniță a plecat la baltă?

— Dară.

— Omul de la Călărași s-a întors, ori nu?

— Trebuie să sosească acu, că-i dus de azi dimineață… Rămas singur, Matei se plimbă în lung și în larg prin odaie, gândindu-se la cele ce avea de făcut. Aglaia trebuia cu orice preț înlăturată din casa lui. Dar în ce chip? Să vorbească lui unchiu-său nu se putea, fiindcă ar fi trebuit să-i istorisească dragostea lui Scatiu cu dânsa și astfel să îndârjească pe bătrân și mai mult împotriva lui Tănase. Pe de altă parte coana Sofița era rudă cu ea… Dar își aduse aminte de necazul mătușei în contra Aglaiei, când aceasta se

împotrivea la căsătoria lui Scatiu cu Tincuța, în numele "familiei", și-și zise că poate să găsească un prieten de luptă împotriva Aglaiei tocmai în protectoarea ei firească. Dar cu câinele ciobanului ce avea?… Nimic alta decât că era câinele baciului, omul lui de încredere.

Astfel gândindu-se, se revolta din ce în ce mai mult împotriva ei, și într-un moment de supărare, sună și zise unei femei să cheme pe Aglaia. Femeia aduse răspuns că vine numaidecât. În adevăr, peste vreo zece minute, se auzi bătând la ușă. El îi zise să intre, dar cu vocea pe jumătate, și simțindu-se mișcat, parcă ar fi fost el vinovatul. Aglaia intră foarte încet. Era galbenă de emoțiune și aproape nu putea să vorbească. În sfârșit, izbuti să articuleze trei cuvinte:

— M-ați chemat? El se găsi foarte încurcat, față mai cu seamă cu umilința cu care se prezenta ea.

— Da… aș fi vrut să mai vorbim câte ceva — da' ia, te rog, șezi. Vreau să sun să ne dea câte un ceai.

— Mă duc eu să vi-l fac.

— Nu, nu, nu primesc.

— Ba, vă rog, să mă lăsați să vi-l fac eu.

— Nu se poate. Și, cum se primbla prin casă, se așeză în dreptul ușii. Ea voia să iasă; el o împiedică. În această luptă de amabilitate falsă, Aglaia vru să apuce ivorul de la ușă, pe care îl apucase mai dinainte Matei, și astfel îl luă de mână rugându-se s-o lase să iasă.

— Vă rog, zise ea încet, nimeni nu știe cât ceai trebuie, ce rom să vă dea… Vin numaidecât.

Trebui s-o lase. Când rămase singur, își simți pe mâna pe care i-o atinsese ea, o impresie așa de ciudată, plăcută și neliniștitoare, parcă o suflare caldă îi trecuse pe deasupra. Mai făcu câțiva pași și se opri în fața lămpii, gândindu-se: iată cum se explicau izbânzile ei, care nu mai era nici frumoasă și nici nu mai era destul de tânără, ca să întoarcă mințile la flăcăi tomnatici ca Scatiu și alții.

Peste câteva minute Aglaia reveni însoțită de femeia cu ceaiul. Matei băgă de seamă că dânsa simțise impresia ce o produsese asupra lui, și se întorcea altfel de cum ieșise. Obrajii ei, albi de emoțiune când intrase la început, acuma se colo

raseră de sânge, și un zâmbet provocator îi rătăcea pe gură. Servi ceaiul cu îndemânare, mișcându-se în sus și în jos, ca o fată mare. Sânurile pline păreau că vor să facă explozie, atât erau de strânse în rochie. După ce

îi dete ceaiul, se opri în mijlocul odăii și duse la ochi șorțul de mătase cu care era întotdeauna încinsă. Matei se uita la dânsa nedumerit.

— Ce ai? Ea își luă mâinile binișor de la ochi, se uită la el lung, cu capul plecat pe umăr, și zise încet:

— Nu știu nici eu… În aceste patru vorbe era atâta alintătură șireată, iar în modul cum își mușca buzele atâta senzualitate falsă, încât Matei, care trecuse o clipă printr-o ispită primejdioasă, își reveni în sine.

— Ia șezi, îi zise el, zâmbind. Ce se mai face d-l Nae?

— Tot după treabă, răspunse ea, spăsită.

— Până la ceasul ăsta?…

— Da' unde se pomenește să intre el vreodată înainte de zece!…

Matei dete din cap plin de admirare, deși știa că Eftimiu își trecea vremea jucând table cu învățătorul.

— Și când mănâncă?

— Când poate.

— Ce fel de vorbă!… nu-l aștepți cu masa? Ea se întoarse cu capul într-o parte, părând foarte scandalizată de o asemenea bănuială.

— Eu să-l aștept cu masa!… Da' se poate să fac eu o asemenea risipă!… Să țiu focul și slugile până la ceasul ăsta!

Vorba de slugă îi păru de minune și se acăță de dânsa.

— À propos de slugi, coană Aglaio; sunt foarte nemulțumit de ele — mai cu seamă de bucătăreasă: are bunul obicei de a asculta pe la uși…

Ea clipi din ochi, des, parcă ar fi stat să-i dea lacrămile. Dar avu puterea să se stăpânească și să zică:

— Auzi dumneata!…

— Da, te rog să-i dai drumul chiar mâine; nu vreau să am în casă persoane care mă spionează. Eu sunt stăpân la mine și țiu să facă cum vreau eu, nu cum voiesc alții.

— Așa e și drept.

— Așa. El sorbi din ceai și făcu o mișcare din cap plină de convingere, parcă ar fi vrut să întărească și mai mult hotărârea luată.

După câteva minute de tăcere, ea se sculă.

— Nu mai aveți nimic cu mine?

—Nu… Dar ia-ți ceaiul.

—Vă mulțumesc, eu seara nu iau nimic. Astfel ieși. După foarte puțin timp, Matei o auzi bătând din nou la ușă. Aducea un pachet de jurnale și

scrisori, pe care i le dase vătășelul ce se-ntorcea de la Călărași. Avea un aer cu totul natural, parcă nimic nu se întâmplase.

— Vă rog să-mi dați voie să mă duc mâine la oraș, ca să caut altă bucătăreasă.

El se uita la scrisori preocupat, căutând pe cea de la Sașa. O auzi cam târziu. La gândul Sașei, toate nimicurile astea se retraseră departe, în conștiință, și-i răspunse fără nici un interes, parcă scena de mai sus s-ar fi petrecut cu un an înainte:

— Mai încape vorbă… După aceea Aglaia ieși, iar el rămase să-și citească corespondența.

XX

Trecuseră mai multe săptămâni de când plecase Sașa și mai multe zile de când Matei primise scrisoarea din urmă. Lucrurile luau o întorsătură ciudată, care îl împiedica să urmeze mai departe planului de a se scăpa de Aglaia.

În adevăr, ultima scrisoare a Sașei cuprindea o destăinuire din cele mai mișcătoare; ea surprinse amorul băiatului pentru Tincuța, și, în loc de a-l privi ca pe un sentiment copilăresc și trecător, dânsa, cu firea ei caldă, îl socotea trainic și primejdios. Zicea scrisoarea:

"Am ajuns la Paris, după o călătorie destul de ostenitoare. Mihai era tot trist. Se lupta cât putea să biruie jalea ce-l cuprinsese chiar de la plecare, dar nu izbutea. Eu îl observam pe tăcute și îmi venea să plâng de mila lui: n-a închis ochii un minut. Credeam că despărțirea de țară și de surori îl enervase prea mult, dar speram că, odată ajuns în mijlocul lumei dintr-un oraș mare, o să-și redobândească veselia naturală a vârstei lui. Ne-am oprit la Viena două zile. Părea că se interesează de toate, dar mai mult decât orice se interesa de mine. A-ți spune îngrijirea fină și delicată cu care mă înconjura, expresia cu care mă privea, iubirea cu care îmi lua mâinile într-ale lui și mă chema "maman dragă", îmi e cu neputință. Începusem să cred că știe ceva despre proiectele noastre… și-mi era rușine. Se uita la mine cu atâta înțelegere, încât mă făcea să roșesc. Vedeam că are pe buze o întrebare, că se luptă s-o rostească și că nu îndrăznește. De multe ori aducea vorba despre d-ta, dar totdeauna cu temere, parcă i-ar fi fost frică să nu mă supere. În sfârșit, mă întrebă… Am crezut că se cufundă pământul cu mine. Îmi bătea inima de nu mai puteam să respir. Ori de câte ori mă gândesc la momentul acela, simt că mă roșesc… Dar să-ți spun cum m-a întrebat. Treceam printr-o câmpie lungă, între Colonia și Strassburg; el se uita pe geam, preocupat. — "Maman, îmi zise din nou, înainte de a ajunge la Paris, aș vrea să te întreb ceva." — "Întreabă-mă", îi răspunsei eu, cu glasul jumătate. Simțeam că mor. — "Aș vrea să te întreb ceva, dacă mi-ai făgădui mai întâi că nu te superi." — "Nu mă supăr"… El mișcă din cap cu nehotărâre.

— "Maman, adevărat că nenea Matei are pentru dumneata o admirație așa de mare?… că te iubește?" — "Ce prostii spui, Mihai!" îi răspunsei, încercând să zâmbesc. El nu râdea deloc. — "Iartă-mă, maman dragă, că îndrăznesc să te întreb un asemenea lucru; dar, dacă ar fi adevărat, eu aș fi așa de fericit!… Mi s-ar părea că te las mai puțin singură…" Ce era de

răspuns la o întrebare care arăta atâta bunătate sufletească? Nu știu ce i-am răspuns. Cred că îmi venea să-l sărut ca pe copilul meu. De multe ori m-am gândit la soarta ce așteaptă pe Mihai: tremur de frică să nu fie nenorocit…

De-abia ajunși la Paris, l-am rugat să se culce. El nu prea vrea, zicând că ține să m-ajute să deschid cuferele. Dar osteneala îl biruia. Și, cum eram în cameră la mine, îl văd că se întinde pe pat, de-a curmezișul, și rămâne rezemat pe un cot, fără a mai zice un cuvânt… După câteva minute îl aud vorbind: "Tare îmi ești dragă". — "Știu că îți sunt dragă, fiindcă ești un copil bun." — Atunci îl văd că se ridică: "Ce-am zis, maman?" — "Ai zis că-ți sunt dragă… "Era aprins la față cum e focul. — "Maman, sunt foarte ostenit"; și, fără ca eu să-l mai rog, trecu în camera lui și se culcă. Din acel minut a început să aiureze. Două zile și două nopți eu n-am închis ochii. Am chemat numaidecât un doctor care a stat lângă dânsul o jumătate de oră fără să se rostească. Temperatura era la 40 de grade; delirul nu se mai oprea. După o jumătate de oră doctorul îmi zise că nu poate diagnostica cu siguranță; era sau tifos, sau friguri efemere, ce se nasc de prea multă osteneală și în care temperatura se ridică foarte repede. Dacă delirul continua era semn rău, dacă, dimpotrivă, înceta, era speranță că bolnavul să adoarmă, și după o bună odihnă să se scoale sănătos. Din fericire, delirul încetă, somnul veni, iar Mihai al meu dormi 30 de ceasuri fără întrerupere. Doctorul era încântat, eu fericită. Se părea că cel mai nenorocit dintre noi era tocmai Mihai. Și, aici vine explicarea acestei lungi scrisori, precum și a cauzei pentru care mă ocup atâta de fratele meu: în delir venea adesea un nume pe care la început nu puteam să-l înțeleg, dar pe care apoi îl ghicii: numele Tincuței. Mihai o iubește. Eu, proasta, nu m-am gândit niciodată la putința unui sentiment între Mihai și Tincuța. Ei erau pentru mine doi copii, deși Tincuța are astăzi pețitori. E o nenorocire că sunt prea apropiați cu vârsta și Mihai e prea tânăr. Tincuța are să se mărite, iar el are să sufere. Are să sufere, fiindcă noi suntem o familie atinsă de o infirmitate ciudată, aceea a statorniciei sentimentale: ceea ce odată a intrat în sufletele noastre, rămâne acolo. Dar unde și cum a început iubirea lor?… Nu știu. Probabil peste tot și nicăieri. Ochii mei egoiști vedeau numai pentru mine. Întâmplările din zilele din urmă îmi umpleau închipuirea de un singur lucru: fericirea mea. Eram atât de fericită, sunt încă atât de fericită, încât îmi pare că, dacă aș putea vorbi lui Mihai, i-aș încălzi și inima lui…

Acum e bine. Începe să se intereseze de noua lui viață. I-am găsit o familie unde să-l așez deocamdată, un librar, la a cărei mamă șezuse și tată-

meu în pensiune. Cred că are să fie îngrijit bine. Iubirea lui o să-i rămâie în suflet neștearsă. Are să fie pentru dânsul o cauză de tristeță zilnică, dar poate și un refugiu de partea urâtă a acestui oraș. El a înțeles foarte bine că eu am surprins secretul lui, dar nu mi-a zis niciodată nimic. Ba, dimpotrivă, aducând eu vorba de Tincuța, dându-i o foaie ce căzuse din portofelul lui, și pe care era o poezie, el a plecat ochii în pământ și a luat foaia, zicând încet: "prostii, maman". Eu însă l-am rugat să-mi dea foaia, și ți-o trimit aci:

Astfel urma mai departe scrisoarea. Mișcat și singur, fără să poată cere povețe de la nimeni, Matei rămase pe gânduri. Mihai, care întotdeauna îi fusese simpatic, îi deveni deodată drag, atât pentru amorul lui, cât și mai cu seamă pentru vorbele ce ziseră Sașei.

Dar starea lucrurilor cu Aglaia se complica. El nu mai putea vorbi mătușe-sei despre relațiile Aglaiei cu Scatiu, fără să dea naștere la tot felul de explicații și mai cu seamă fără să amestece pe Tincuța în intrigile lor. Se hotărî să aștepte.

Era într-o duminică de octombrie. Timpul se schimbase: ploua și noroiul umplea drumurile de la un capăt la altul. Matei avea la dânsul pe Scatiu, cu care era în vorbă să-i cumpere caii și cabrioleta de la Otopeanu — când, uitându-se pe fereastră, i se păru că vede pe Micu, legănându-se beat mort. Nu zise nimic către Scatiu, care ședea în fotoliul lui de la birou, luându-și cafeaua, ci se uită la omul de pe drum ca să se încredințeze de era în adevăr baciul ori nu. El era. Matei își mușcă buzele de ciudă și așteptă să plece Scatiu ca să poată da ochii cu Micu: îi venea să-l bată. Auzi! să se îmbete, el, omul în care își pusese toată încrederea!…

De îndată ce Scatiu plecă, își trase o pereche de cizme lungi, își luă căciulița și desprinse din cui un haramnic, cu care tată-său, în tinerețe, bătea caii nărăviți. Astfel, se duse la arman, drept la lăptărie. Aci, nimeni: ușa era închisă cu lacăt. Trecu alături, la casa văcăriței. Și aci părea că nu-i nimeni, dar ușa nu era închisă. Se uită pe fereastră și văzu pe Floarea, care se pieptăna. Ea, îndată ce-l văzu, se acoperi pe cap cu un ștergar și-i ieși înainte.

— Da' nu-i nimeni la lăptărie?

— Sărutăm mâinile, cuconașule, nu-i nimeni, că flăcăii sunt la oi.

— Unde-i baciul?

— Da' cine-l vede, vai de mine! Matei era încredințat că Micu era înăuntru.

— Cine-l vede! L-am văzut eu, beat mort. Am să-l dau afară, și pe el și pe tine, să sparg gașca asta de țiitori și de țiitoare!

— Să nu-ți faci păcatul ăsta, cuconașule, că dacă o hi băut o țiră mai mult e din supărare, că i-au otrăvit câinele, nu i-ar răbda Dumnezeu!

— Care câine?

— Câinele ăl mare, cuconașule.

— Pe Corcoduș?

— Păi dar cum. Și Floarea își duse mâna la gură, dând din cap și căinându-se. Matei, care venise furios împotriva baciului, se întoarse acasă tăcut, întrebându-se de nu cumva era și aci mâna Aglaiei. Acasă îl așteptau alte isprăvi de-ale baciului. Rezemați de stâlpii porții, doi țigani râcâiau cu bățul în noroi. Dumitrache Brabovete, fierarul, și cu fiul său Stoica, ieșit proaspăt din armată, venea să se plângă că-i bătuse Micu la cârciumă. Țiganii îndrugau o istorie fără de sfârșit, dându-se la o parte unul pe altul și zicându-și: "taci tu, să spun eu". Matei îi trimise acasă, făgăduindu-le că are să le facă dreptate. Era nerăbdător să afle cum se petrecură lucrurile, și chemă numaidecât pe grecul de la han.

Grecu istorisi că Micu venise de dimineață la cârciumă, văitându-se că i-au omorât câinele hoții. Era bun teafăr, dar plângea ca o muiere și striga în gura mare că de-acuma moare și el. După aceea se puse să bea rachiu, și bău până se îmbătă turtă. În vremea asta se afla la cârciumă și Dumitrache țiganul. Cum și ce fel, nu se știe, Micu dete o palmă țiganului de-l ameți.

— Așa faci, nea Micule?… zise țiganul ieșind… Lumea râdea de bietul țigan, care, furios, se duse la fiu-său, să se tânguiască. Fiu-său, Stoica, se întoarse numai de puțină vreme de la oaste, și era fodul de nu-l mai încăpea pământul. Când auzi el că s-a găsit un "rumân" care să îndrăznească să dea în tatăl lui, al lui, soldat întors tocmai atunci de la regiment, se făcu foc. Luă pe bătrân de mânecă și-l aduse din nou cu el ca cârciumă.

— Care-i ăla, mă, care a dat în tata? Oamenii râdeau și făcură cu ochii la baci. Stoica veni la el.

— Mă nea… ăsta, tu ai dat în tata, mă?

— Păi!

— Ia mai dă una, mă! zise el rânjind, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă îndrăznește un așa lucru în fața lui.

Micu se sculă în picioare cât era de lung, și când aduse din nou o palmă lui Dumitrache, văzu țiganul stele verzi. Stoica se dase la o parte,

încruntat.

— Ia mai dă una, mă! Micu era gata: cârpi din nou pe Dumitrache. Atunci Stoica, supărat, luă pe tată-său de mânecă și-l scoase afară, zicându-i:

— Hai, tată, acasă; nu vezi că-i beat mort? În urma lor era un hohot în tot hanul. Huiduielile și cârâieturile însoțiră pe bieții țigani până pieriră din ochii lumii.

"Și-așa a muncatu trei scatolți în locu de una", zise grecul, ca morală.

Matei făcu haz de istorisirea grecului, pe care o auzise de prin snoave. Dar asta nu explica pentru ce baciul, care nu bea niciodată, se îmbătase, și, mai cu seamă, cine-i omorâse câinele. Așteptă cu nerăbdare până a doua zi, să dea ochii cu el.

În adevăr, a doua zi, prima persoană pe care o văzuse, ridicând perdeaua, fu Micu. El aștepta în curte, rezemat de scară. Matei îi bătu în geam și-l chemă sus la el. După câteva minute, ușa se deschise și baciul intră înăuntru.

— Cu multă plecăciune, bade Micule. Te-ai trezit? El plecă ochii în pământ, lipit de ușă, și nu răspunse nimic.

— Frumoase lucruri faci dumneata! te îmbeți ca cel din urmă ticălos, și te pui să bați oamenii, ha?!

Micu tăcea.

— Bine mi-am ales eu în cine să-mi pui încrederea!… Da' n-ai gură să răspunzi?

— Ce să răspund, coane?

— Să răspunzi pentru ce te-ai îmbătat. El tăcu din nou. Matei, supărat, îl dete afară:

— Hai, lipsești din ochii mei. Baciu se întoarse încet și puse mâna pe ivor să iasă. Dar, pe când ieșea, zise încet, parcă-i era frică:

— M-aș hi rugat la matale de o vorbă.

— De ce vorbă? întrebă Matei răstit.

— Păi, eu m-aș hi rugat să-mi dai drumul, coane.

— Te-ai supărat dumneata?

— Dară! să mă supăr, zise baciul domol: eu știu că sunt vinovat.

— Atunci ce vrei de la mine?

— Nu pot sluji, mi-au omorât câinele, s-a isprăvit și cu mine.

Era un accent de așa adâncă descurajare în vorbele acele, încât Matei se uită lung la el.

— Închide ușa, îi zise. Cine ți-a omorât câinele?

— Nu pot să știu.

— Pe cine bănuiești?

— Nu bănuiesc pe nimeni: nu pot să-mi vâr sufletul în păcate.

— Unde l-au omorât?

— L-am găsit mort la ușă, coane. A venit de la târlă până la lăptărie, ca să mă caute, săracu de el și a murit la ușa mea…

Aici Micu își înghiți nodul de supărare ce i se urca în gât și-și trecu mâneca sumanului peste ochi. Matei se uita la el, mișcat.

— Și unde-i câinele? aș vrea să-l văd și eu.

— D-apoi l-am îngropat, coane… L-am îngropat la capătul târlei, că măcar că nu-i suflet de creștin, da-i făptura lui Dumnezeu și el.

— Era împușcat ori lovit cu ceva?

— Nu, coane, eu zic că era otrăvit, că se umflase săracu cât niște foale…

Și tot chipul lui, de om cu mintea întreagă, era parcă întors pe dos, de milă și durere. Matei se îmblânzi detot.

— E foarte cu putință să fi fost otrăvit: să cercetăm cine a putut să-l omoare și-ți făgăduiesc să răzbun pe bietul Corcoduș.

Micu da din cap, tăcut. Părea sceptic, cum sunt toți țăranii, când e vorba de dreptatea boierului.

— Ce fel, n-ai încredere în vorba mea?

— Ba am, coane — da' de-acuma pentru mine totuna este.

— De ce?

— Așa; mi-a murit câinele, mor și eu. Matei se uită lung în ochii lui: era treaz și tocmai de aceea expresia de durere și descurajare ce se citea în ei îl atinse mai mult.

— Micule, vino-ți în simțiri. Ce are a face moartea unui câine cu viața ta?

— Coane, are a face, că eu îl crescusem de mititel. Mi-l adusese bietul boier, Dumnezeu să-l ierte, de la niște mocani din Bărăgan, de când n-avea nici ochi… Și eu m-am trudit cu el, l-am hrănit cu lingurița ca pe un copil, l-am tămăduit de câte alea toate, și-l făcusem hiară sălbatică, nu câine. Când l-am dat la lup, alergam cu el în urma hăiticului, ca să-l deprind, până cine știe unde, de era să ne mănânce într-o iarnă, pe mine și pe el. Apoi, când i-am pus cheptarul, piii… omora lupul din fugă, coane; că de se izghea cu cheptarul în el, îl da la pământ și îl umplea de sânge cu cuiele… Mare lucru

am cherdut, coane, mare lucru!… Încaltea despre mine, ce să mai zic? Că eu mă duceam cu el și-n gură de șearpe, și când era Corcoduș la oi, nu mai aveam grije de nimic. Că de m-aș hi culcat în mijlocul pădurii, ori cu ușa vraiște, eu habar n-aveam, că el, crișu, făcea de patrulă.

Își ridicase fruntea în sus, ca un om care istorisește izbânzile unui erou. Când se opri, gâfâia de osteneală și de inimă rea:

— Acu, făr' de câine, ce mă fac eu?…

— Crești un altul.

— Dară!… să mai găsesc eu un câine ca el! Și vorba "ca el" părea că se raportă la un căpitan mare sau la un frate iubit.

— Da cum să nu găsești! Îți port eu de grijă: o să mă duc la Irimia Mocanu, la Șindrilita; și ți-aduc unul, c-am auzit că are o prăsilă de câini, de s-a dus vestea.

Baciu da din cap, nemângâiat.

— Crede-mă, Micule. Să vii cu mine să ți-l alegi tu singur.

— S-a sfârșit cu mine, coane: mi-a omorât câinele, mă duc și eu.

Ideea asta fixă nu i-o scotea nimeni din cap. El părea că se supune unei fatalități oarbe, care legase soarta lui de viața câinelui.

— Bine, baciule, da' începi să fii copil: gândește-te că chiar de ar fi îmbătrânit la ușa ta, tot el era să moară înainte și tu pe urmă, că așa e lăsat de Dumnezeu, ca omul să trăiască mai mult și câinele mai puțin.

Micu nu mai zise nimic, ci rămase tăcut lângă ușă, ca mai-nainte. Matei se gândea în ce chip să-i vorbească mai bine ca să-l convingă că nu are dreptate. Se uită la el mai lung, dar trebui să se încredințeze că nu era de scos la cale cu baciul.

— Și ce vrei de la mine, Micule?

— Apoi m-aș ruga de matale să-mi dai drumul, coane.

— De ce, măi băiete? El își mototolea o pulpană a sucmanului, parcă i-ar fi venit mai greu decât orice să se despartă de stăpânul lui.

—Eu știu c-o să mor în curând, coane, și aș vrea să-nchid ochii la bârlogul nostru.

Matei se foi pe scaun, nemulțumit, și după aceea se sculă în picioare și începu să se primble prin casă. Apoi s-apropie de el și-l atinse cu degetul de braț.

— Ia ascultă, Micule: eu poate m-oi fi iuțit vreodată la vorbă și te-am supărat fără să vreau. Dar socot că tu mă cunoști bine, și de acum și de altădată. Suntem tovarăși vechi, bre, și mi-ar veni greu să mă despart de

tine… Mai gândește-te până mâine. De ți-o fi de ducă cu hotărâre, vino, de mă vezi și-om pune lucrurile la cale cum e bine.

XXI

După ce baciul ieși, Matei se gândi să se ducă la Irimia Mocanul și să aducă un cățel lui Micu, ca să-l îmbuneze. Așa și făcu. Zise să-i puie caii și, cu tot noroiul ce era, porni la Șindrilita. Pe drum se gândea la vorbele baciului; ce înrâurire aveau chiar asupra lui!… Oare ce să fi fost la mijloc? O simplă rătăcire a unui suflet plin de credințe greșite, sau intuițiunea unui fapt posibil, a cărui împlinire se lega de oarecare împrejurări din viața reală?… Oare să nu fi fost vreo temere ascunsă de Stângă, bărbatul Floarei, sau de niscaiva ciobani, sau de Eftimiu? Atâtea întrebări ce rămâneau fără răspuns. Poate din toate era câte ceva adevărat. Moartea câinelui părea că apropie împlinirea unei nenorociri inevitabile.

Dar timpul trecea fără ca bănuielile baciului să se împlinească. Tăcut și tot cu inimă rea, Micu se înduplecase să rămâie la Matei; dar părea că nu mai era omul de mai-nainte: petrecea serile de iarnă în tinda lăptăriei, la un foc de vreascuri și tizâc, rezemat de perete și cântând alene din fluier. Cățelul adus de Matei, pe care negreșit că-l chema tot Corcoduș, dormea pe o mână de fân, lângă el. Începea să-i fie drag, ce-i drept, dar nici nu se încerca să-l apropie în minte de celălalt: "departe-i griva de iepure", zicea molcom, celui ce l-ar fi întrebat. Copilăria lui Corcoduș, răposatul, era plină de legende extraordinare: Corcoduș nr.1 mușcase de deget pe un cioban încă de când n-avea dinți; Corcoduș nr.2 era un cățel liniștit, cam tontolog, cu labe late, care nu se zdruncina cu firea decât când vedea strachina cu lapte. În toate zilele îi deschidea botul, ca să vadă dacă are negru sub cerul gurii; avea negru, dar ce folos, că nu era rău deloc…

Cu Floarea, lucrurile mergeau mai greu; i se făcuse silă de ea, și nu-i mai vorbea decât când avea câte ceva de cusut ori de dres. Ea ofta, când mai avea vreme și smântânea putineele cântând cu viersul ei pițigăiat: "las' să vie, domnul știe, calea-n trandafiri să-i fie", și oprindu-se în mijlocul vorbei ca să dea într-un câine: "to, cotei, 'ză-te focul!"

În împrejurările astea trimise Matei pe baciu la Călărași să cumpere niște lețuri, ca să facă din nou perdeaua oilor.

Baciul plecase cu carul cu patru boi, de cu noaptea, ca să aibă vreme să se întoarcă chiar în seara aceea. Matei, ca să nu-l trimită singur, poruncise ca unul din argați din curte să-l însoțească.

Până a doua zi dimineața, carul nu se întoarse. Neliniștit, Matei întrebă de numele argatului care era la drum cu Micu, dar nu-l putu afla.

Tocmai atunci îi aduseră o scrisoare de la Sașa, prin care dânsa se ruga de el să nu se supere că întârziază atâta: Mihai se deprindea greu cu Parisul și ea nu putea să-l lase singur așa de repede. Și în această scrisoare, ca în toate, îi vorbea de fericirea ei, deplină, desăvârșită, de planurile ei, cum avea să schimbe casa; îl întreba, glumind, de dulcea Aglaia, de conu Dinu, de surori, și, mai cu seamă, de Tincuța; ce zicea Tincuța? Cum trăia Tincuța? era tristă?… Matei își mărturisi că nu prea se gândise la asta, și își făgădui să observe pe fată mai de aproape. Se puse să răspundă Sașei, și astfel veni vremea namiezului, fără să se mai ocupe de baciu și de carul cu lețuri. Dar, cu toate că mintea lui era prinsă de imaginea Sașei și de viața lor viitoare, pe al doilea plan al conștiinței tremura grija de ceea ce se putuse întâmpla lui Micu. Când se uită la ceasornic și văzu că era aproape unu, sări de pe scaun și se duse singur să întrebe de sosise baciul. Aglaia părea și ea foarte mirată de această întârziere, pe care nu și-o putea explica.

— Să fi băut undeva, la vreo cârciumă… parcă nu-mi vine să cred, zise dânsa.

— Da' de unde! baciul nu bea, răspunse Matei preocupat.

Dânsa îl privi pe sub sprâncene, zâmbind ironic. El pricepu înțelesul râsului ei, dar îi fu silă să mai lungească vorba. Chemă pe un vătaf și îi zise să încalece numaidecât și să plece spre Călărași, înaintea baciului. Omul plecă pe loc, iar el, neliniștit, ieși pe jos și se duse la arman.

Printr-o pornire firească se gândi la Floarea. O găsi trebăluind prin casă, îmbrăcată cu un cojoc fără mâneci, sprintenă și parcă chiar cam înghimpată. De îndată ce-l văzu se spăsi și-i ieși înainte.

— Floareo, s-a întors baciul?

— Da' gândesc că s-a întors, coane, că-i plecat de ieri de dimineață. Nu-i la curte?

— Nu-i.

— D-apoi o veni el.

— Trebuia să se-ntoarcă de aseară.

— I-auzi, bată-l crucea; i-a abătut de dârdora însurătorii… Vorbele astea fură zise într-un chip așa de ciudat, încât dezvăluiră în mintea lui Matei o întreagă stare de lucruri: cum baciul prinsese vorba lui de a-l însura în nume de bine, cum, sătul de Floarea, îi zisese se vede să-l lase în pace, cum femeia îl cicălise și îi spusese că boierul vrea să-l însoare, și așa mai departe, o mulțime de secrete sufletești se dau pe față printr-o vorbă. Matei

se uită la dânsa, cum se rezemase de un stâlp al prispei și privea într-aiuri pe câmp.

— Ei, și dacă s-o-nsura, ce-ți pasă ție…?

— Da' însoară-se, dare-ar dracu-n el, că doar nu i-oi mai coase zdrențele…

— Vezi bine, tu ai bărbatul tău și nu se cade să coși zdrențele la alții.

— Da' gândeam să-i fac un pustiu de bine.

— Prea mult bine nici lui Dumnezeu nu-i place, Floareo.

— Păi, adevărat, coane. Tocmai atunci trecea pe drum un cioban străin, călare pe un măgăruș, atât de mic, încât omul lovea cu picioarele de pământ. El se opri în dreptul porții și făcu semn cu bâta să vină cineva spre dânsul. Floarea alergă la poartă. Matei, nerăbdător, se luă după dânsa. Ciobanul istorisea că a întâlnit pe drumul Călărașilor o căruță cu lețuri, dejugată, ce sta acolo din zori de ziuă, când trecuse el de la stăpânu-său, și până acum, când se întorcea. Îl întrebară dacă n-a văzut și pe baciu Micu, pe care trebuia să-l cunoască. Ciobanul răspunse că n-a văzut pe nimeni. Și își căută de drum.

Matei se duse în grabă acasă și zise să-i puie caii. Sări în trăsură chiar de la grajd și porni pe drumul Călărașilor. Deși caii se duceau în goană, lui i se părea că nu se mișcă. Fel de fel de gânduri îi veneau în minte: ba că l-au omorât hoții; ba că s-a întâlnit cu Stângă, bărbatul Floarei, care-i purta de mult sâmbetele; ba că prepusurile lui asupra Aglaiei și a lui Nae se împlineau tocmai acum… În sfârșit, după vreo trei sferturi de ceas, ajunse la căruță. Aci toate lucrurile erau în șartul lor; lețurile legate cu două frânghii, aduse până la inima carului, erau la loc, fără să lipsească unul; boii, dejugați, avuseseră câte o mână de fân; nu lipsea nimic, nu se vedea nici o urmă de luptă… Atunci, ce se întâmplase? Toți înălțau din umeri. Vătaful, care venise călare, căina bieții boi, că nu fuseseră adăpați de o zi și jumătate, și îi înjugă să pornească înainte: de om nici un interes.

— A fugit, bată-l Dumnezeu… Părerea asta o împărtăși și vizitiul și în curând toată lumea din curte nu mai vorbea decât de asta. Unii istoriseau că a furat bani de la boier, alții că se apucase de beție, iar alții că înnebunise:

— Vezi dumneata, ceasul rău: de nu-i murea câinele, el nu-și lua lumea în cap, zicea o țărancă din bucătărie.

Matei era cel mai impresionat dintre toți. El știa bine că nici bani nu-i furase baciul, nici nebun nu era, ci că sufletul lui, înzestrat de natură cu putere de simțire ce trecea peste starea lui umilă de slugă, fusese zdruncinat

din temelii prin moartea câinelui. Firea lui meditativă, fatalistă, ca a tuturor ciobanilor ce au copilărit cu oile pe vârful munților, văzuse în moartea celui mai bun al lui prieten, un semn rău, și, ca să scape de urmărirea gândurilor triste, plecase în lume. El era sigur că, dacă nu murea undeva, era să se întoarcă.

După câteva zile de așteptare și de căutare, fără vreun spor, se puse să scrie toate acestea Sașei, istorisindu-i de demult, cum venise baciul la dânșii; cum trăiseră ei, băiețandri, împreună: câte amintiri îi legau; cât era de cinstit; ce suflet de mare poet pusese natura în forma aceea umilă. Și, scriind, îi curgeau lacrămile șiroaie, și trebuia să-și ție batista deasupra scrisorii ca să nu o umple de picături. După moartea mame-sei, aceasta era a doua mare durere a lui. Chipul cum plecase Micu, fără o vorbă, fără un semn de părere de rău, îl indigna ca pe un copil; dar tot el singur se îmbuna, zicându-și că poate nu avusese curaj să-i vorbească despre asta. Și cu cât se gândea mai mult, cu atât mai dragă îi era firea baciului, modestă, blândă, cu aplecare către tot ce era tainic și depărtat în natură. Își aduse aminte de noaptea ce petrecuse cu dânsul, pe vârful șirei de paie, precum și de vorbele lor rostite cu fața la cerul stelat, și rămase cu condeiul în mână, prins de iluzia depărtării luceafărului, pe care baciul i-l arăta înecat în fundul spațiului. Apoi își aminti de mustrarea ce i-o făcuse din pricina legăturii lui cu Floarea, și îi veni un dor ciudat de a vedea pe văcăriță. Încheie scrisoarea rugând pe Sașa să se întoarcă mai curând, fiindcă el se simțea singur, din cale afară trist. După aceea ieși și se duse să vadă pe Floarea.

Când ajunse la arman, ea tocmai punea lacătul la lăptărie.

— Ce faci, Floareo?

— Sărutăm mâinile, coane, ia, cu treabă.

— Ai zor mare?

— Ba n-am nici un zor.

— Ia deschide, te rog. Ea deschise din nou și intră cu el înăuntru. Matei știa foarte bine ce rămăsese pe urma baciului, dar, ca să mai vorbească de el, și ca să vorbească cu ea, se uită cu de-amănuntul la toate. În tinda încăpătoare stau de-a lungul pereților putinici cu brânză și teancuri de cașcavaluri, peste care erau aruncate scurgători, șervete de pânză groasă, un căuș, niște teascuri.

— Floareo, da' asta nu îngheață iarna aici?

— Ba or îngheța, coane…

— Unde le ținea Micu?

— Apoi, știi matale, când îi om viu în casă, mai dezgheață pereții; dar într-o casă pustie, ce-i faci?… El le mai ținea și în gârliciul beciului.

— Să le punem și noi tot acolo.

— Cum îi porunci matale. Matei se mai învârti prin tindă și apoi rămase locului, încrucișându-și brațele, dând din cap:

— Cum m-a lăsat el pe mine! Floarea își găsise de treabă și se puse să răsucească o putină, ca s-o ducă la loc.

— Tu n-ai auzit nimic de el? Ea, cu ochii în fundul putinei, răspunse:

— Să-l ia dracu!… Dânsul, mirat de vorbele ei, o întrebă din nou:

— Da' parcă voi erați dintr-un sat — de ce vorbești așa de el?

— Dintr-un sat suntem noi, d-apăi…

— D-apăi, ce?

— Ia, îi abătuse de însurătoare, coane, se îmbuibase de ghine, și s-a dus să-și vâre capul la stăpân. Las' c-o vedea el pe dracu!…

— Și-a luat lucrurile ce le-avea la mine?

— D-apăi parcă ce avea! Două, trei zdrențe și ițarii de pe el.

— Da' ce făcea cu banii?

— Banii, mult puțin ce avea, îi trimetea la alde maică-sa, să-i plătească dările pământului și să trăiască și ea.

— Are pământ?

— Avea o corhană stearpă și vreo cinci iede, d-apăi cine știe ce s-o hi ales de ele.

Toate acestea erau zise cu căutătura în pământ și cu un aer serios și trist. Matei ar fi vrut s-o vază mai sentimentală, mai aprinsă, cum citise el în cărțile ce se ocupă de țăranii noștri.

— Bine, ție nu-ți pare rău c-a plecat?

— Și de-mi pare și de nu-mi pare, tot atâta-i. Și mai mult nu fu cu putință să scoată de la dânsa. "Ce ființe ciudate și totuși interesante! gândi el, și cât sunt de departe de felul cum le-au zugrăvit nuveliștii noștri!"…

Se întoarse de la Floarea înapoi cu un sentiment de descurajare sufletească, de gol, pe care vremea de-afară, cu pomii desfrunziți și cerul împodobit de nori, îl mărea și mai mult. Intră acasă. În odaia lui, focul se stinsese. Se așeză într-un fotoliu, și rămase astfel cu mâinile duse la gură. Frigul îi șerpuia prin vine, dar parcă nu se simțea în stare să se scoale și să cheme. Își aduse aminte de o cameră rece dintr-un otel de la Pisa și i se păru că vede apa turburată a Arnului curgându-i pe dinainte. Cum trece timpul!… Ce-o fi făcând Sașa!… Începea să se întunece… O muscă bâzâi

greoaie prin aer și se izbi cu capul de oglindă. El văzu, ca prin vis, un punct negru căzând, dar dincolo de fața oglinzii, și tot acolo, spațiul din odaie, reprodus în slaba lumină a zilei. Ce departe i se părea un cadru de perete văzut în oglindă! Albul și negrul din el alcătuiau un cap de călugăriță. Dacă închidea ochii mai mult, călugărița se prefăcea într-o biserică gotică; când îi deschidea, biserica redevenea călugăriță. Și așa, un freamăt de memorie îi cânta în minte rugăciunea celor patru popi, în mijlocul câmpului, când cu venirea sfintei. Dar picătura de aghiazmă de pe gâtul Sașei!… Ce încântătoare era Sașa în ziua aceea, așteptându-l. În clarul obscur al odăii, i se păru că o vede, gingașe și surâzătoare cum era atunci; vedenia aceea lua forme hotărâte, venea spre dânsul, i se așeza pe brațe și își lipea capul pe umărul lui. Ce fericit se simțea!…

O femeie intră cu o lampă aprinsă și cu o depeșă. Sașa se întorcea.

XXII

De la plecarea țăranilor din bătătura lui Tănase Scatiu, când cu citația, se urmaseră mai multe înfățișări la tribunal, în care obștea sătenilor se apăra cu disperare împotriva pretențiilor arendașului. Dar judecata procesului se amâna mereu. Tribunalul hotărâse "o descindere la fața locului"; ea fusese fixată, la-nceput, mai pe vară, dar fusese amânată din cauza morții unui judecător. Acum, în fine, venise vremea să se împlinească "descinderea".

Tănase Scatiu trecuse prin multe judecăți; el știa rostul proceselor pe dinafară. Nu-i dase Dumnezeu "gură", zicea el, că altfel nu-i mai trebuia lui avocați. Dar, ca oamenii care nu au încredere în doctori când sunt sănătoși, iar când îi doare un deget cheamă patru, Scatiu aștepta pe judecători cu avocatul lângă el.

— Nu doar că el știe mai mult decât mine, da' ia așa, de-o parigorie.

Avocatul lui venise de cu seară și trăsese în gazdă la el, aducându-i în același timp și o trăsură încărcată cu mezeluri, icre negre, salamuri, șunci, limbi, țuică, făină, un vin… mă rog, un vin de Golul Drâncei, și s-a isprăvit. Avocatul cam

mirat, aduse toată băcănia asta dar îi spunea că nu crede că judecătorii să tragă la el și mai cu seamă să întindă masă mare, în împrejurările în care veneau. Tănase îl privi spanchiu, ca cineva care ar zice: "Câți am păscut eu ca d-ta!", apoi trimise de chemă pe primar.

Avocatul fu foarte mirat când văzu intrând un fel de omușor păros, scund, pițigăiat, cu o barbă neagră tăiată roată împrejur, îmbrăcat nemțește, cu tocuri duble la încălțăminte, ca să pară mai înalt, și vorbăreț, și isteț…

— Bună seara, d-le Aronovici.

— Bună seara, d-le Tănase.

— Ce mai e nou?

— Apăi… tot alea și iar alea: noroi, ploaie, — mizerie goală.

— Ce se mai petrece prin Europa?… Scatiu, care trata pe Aronovici cam peste picior, făcu din ochi către avocat.

— Ce să se petreacă?… Burghezimea se îngrașe pe spinarea săracilor. Am citit că irlandezii vor să înzestreze pe Parnell al lor; așa martir m-aș face și eu.

— Vrei o dulceață?

— Vă mulțumesc, cu plăcere.

— Știi că d-l primar este socialist, zise Scatiu către avocat, când nu se poate duce la Brăila să-și facă chefurile. Ia șezi. Mă duc să zic să-ți aducă o

dulceață.

El își puse pălăria în vârful unui baston strâmb și o rezemă de un scaun. Apoi scoase tabachera de tinichea și făcu o țigară.

— Așa mă supără d-l Tănase. D-nul este un "aucat" în procesul cu obștea?

— Da.

— Îmi pare bine… A ajuns țăranul să ți se urce în cap. Mă rog, acu eu, că trăiesc cu ei de atâta vreme, pot să-ți spun, că ți se urcă în cap. Ți se urcă în cap, d-le!…

Scatiu intră repede, strângând din umeri.

— Ia ascultă, primarule, știi că mâine te calcă judecata?

— Apoi atâta "ni" mai lipsește… "Ni"-a spus "vătau"! D-l Aronovici nu prea se avea bine cu unele cuvinte românești; mai cu seamă trăia rău cu litera "v" între două vocale.

Domnia-sa se sculă de unde se afla și veni spre Scatiu înălțând din umeri.

— N-am sfanț!…

— Asta n-ar fi nimic, că ți-aș da eu, dar socotesc că e prea mare "deranj" să întinzi masă mare pentru cheful tribunalului.

— Ba de ce? Numai să am ce le da, că altfel… El auzise pe Scatiu că i-ar da el parale, și nu știa cum s-o dreagă, ca să ciupească ceva.

— Ia ascultă, zise Scatiu, parcă era vorba să te duci la Brăila.

— Cu ce dracu să te duci?…

— Ce-ți pasă, numai să te duci mâine în zori.

— Plec chiar acu. Și se sculă, cu un gest comic, parcă ar fi fost gata să se urce în vapor chiar atunci. Scatiu îl chemă într-o odaie alături să-i dea ceva parale, și pe drum îi zise:

— Spune și ajutorului dumitale să nu găzduiască pe tribunal, că nu-i dator… Tribunalul să-și aducă merinde, dacă îi trebuie.

După ce Aronovici plecă, Scatiu se întoarse în odaie la avocat, se apropie de el, închizând din ochiul stâng și zicându-i:

— Înțelegi dumneata!… Ăsta-i primarul ales de mine. Ce-a băut și ce-a mâncat!…

Apoi începu să istorisească toată pătărania lui Aronovici: cum fusese sergent în armată, cum se încurcase c-o femeie măritată și o despărțise de bărbat, cum venise la un peticel de moșie ce-l avea acolo, cum era veșnic fără lescaie etc.

— Mi l-am ales primar… Mă ține vreo mie de franci pe an, dar halal!… Ehe! Dumneavoastră gândiți că numai așa se face agricultura!… Trebuie muncă, domnule! Să știi să chibzuiești toate, că țăranul în ziua de azi e mai șiret decât boierul.

Avocatul păru a zice în sine că e greu, mai ales cu asemenea prubă de boier — dar se mulțumi a zâmbi și a nu răspunde.

După câteva minute intră și cârciumarul, un japlan de om până la podele.

— Bună seara, Chirule.

— Sărutăm mâinile, nașule.

— Te chemasem la socoteli, dar văd că astă-seară n-avem vreme. Mai ai din ale băcăniei?… ori s-a dus tot?… că parcă primiseși puțin lucru.

Tănase îi vorbea întors spre el cu spatele, dar finu-său, Chiru, care fusese hoț de cai (și se bănuia că și acum se mai ocupă cu astfel de afaceri), îl plănuia după întrebări și pricepu unde vrea s-o aducă "alde nașu-său".

— Apăi, ce să mai am, nașule, că o litră două de pastramă, cât am adus, s-a mâncat în casă.

Tănase începu a râde și a clipi din ochi avocatului.

—Ad-o mai domol. Chirule, că nu te-ai fi făcut papistaș să mănânci carne în postul Crăciunului.

Chiru mustăci și se foi în zăbun.

— Da' bate-i-ar Dumnezeu de băcani, că dacă ai căuta ghine, nici nu dai de carne în pastrama lor, așa-i de uscată și de slabă.

Scatiu se prăpădea de râs.

—Zi: pastramă de post?

— Apăi, ce mi-e caracatița, ce mi-e pastrama lor…

— Zi, nu mai ai…

— Nici o crestătură.

— Da' de-ale mâncării, altminterea?

— N-am fir de nimic.

— Zi, de-o veni tribunalul, tufă? Chiru înălță din umeri a gol. Tănase păru a-și lua aerul grav și a se gândi:

— Apoi bine. Chirule. Rămânem înțeleși așa: dumneata n-ai nici unele… Tribunalul să-și caute de mâncare în altă parte.

Pe când deschidea ușa să iasă, Chiru, zise:

— Aș avea o vorbă cu matale. Scatiu se sculă numaidecât și se luă după el în sală.

— Cum te duci matale mâine la câmp? îl întrebă încet și misterios cârciumarul.

— Da' ce ce?

— Apăi… eu aș zice: matale să nu te dai jos de pe cal.

— Da' ce este?

— Nu-i nimic… da-i mai bine așa. Scatiu, care știa ce vrea să zică o vorbă de-a lui Chiru, îi făgădui să nu se dea jos.

— Și mai mă rugam de niște belerturi, zise Chiru.

— Da' ce-i? întrebă Scatiu, a mai căzut ceva? Chiru se scărpină în cap.

— Apăi tot mai chică câte o gloabă. Au venit niște flăcăi despre Râmnic cu juncani.

— Du-te la primar, până nu pleacă, și spune-i că vii de la mine, să-ți dea trei bilete. Haide!…

Cârciumarul ieși, iar Tănase se întoarse în casă. Șiretenia biletelor era următoarea: de când Chiru se lăsase de a mai fura vite, în urma unei strașnice bătăi ce mâncase de la țărani, se îndeletnicea cu vânzarea vitelor furate de alții, de prin alte județe. Pentru aceasta însă îi trebuia bilete de la primărie, cu care să poată duce pe la "bâlciuri" caii furați. Aronovici își avea partea lui de zeciuială, iar Scatiu, care multă vreme luase și el de-a dreptul parte la câștig, se mulțumea acuma numai cu câte un cal ori un bou, pe care îl plătea un galben ori doi, îl înfiera cu fierul lui și-l trimitea la suhat ori la herghelie.

Astfel se puseră lucrurile la cale pentru a doua zi. Pe la vreo 11 ceasuri dimineața, sosi, în adevăr, a doua zi, o birjă cu patru cai, în care președintele și supleantul tribunalului, însoțit de ajutorul de grefier, se transportau la fața locului. Birja se opri în fața primăriei, unde erau deja adunați mulți locuitori, care, cu căciulile în mână, stau pe prispă în picioare.

Magistrații se deteră jos, zgribuliți de frig, plictisiți de drum și morți de foame. Ajutorul de primar veni în fugă să deschidă "cancelaria", dar oamenilor legii nu le ardea de formalități. Ei întrebară de "ceva de mâncare". De mâncare, tufă. Președintele era bărbat în vârstă, însurat, cu tabieturi, fiu de oameni de rând, ajuns prin munca lui. Supleantul era tânăr, fost prin străinătate, de familie bună, dar îmbrăcat cam pirpiriu. Pe când d-l președinte de-abia se foia într-o șubă de-a lui socru-său, moșier din Călărași — junele supleant strângea din spete în paltonașul său de bonjurist, și tot întindea o tabachere de argint ajutorului de grefă, care apuca țigara cu vârful unghiilor sale de copist de carieră, sprijinindu-și manșetele în

degetele resfirate. După o scurtă chibzuire, președintele spuse țăranilor să plece la câmp, iar el se sui în trăsură, împreună cu supleantul și ajutorul, și se duseră la cârciumă să îmbuce ceva. Caii birjarului de-abia mai mișcau trăsura prin noroiul din sat. Birjarul speră să tragă la arendaș, ca de obicei, unde găsea orz degeaba pentru cai, mâncare și vin bun pentru el; de aceea bombănea pe capră, înjurând. La cârciumă, Chiru primi pe domnii magistrați foarte cu supunere, dar fără fir de mâncare, "că știi matale, în post, noi trăim cu fasole, cu una, cu alta, cum dă Dumnezeu", dar pofti pe boieri să tragă la curte. Magistrații iar se chibzuiră. Președintele, cu mai multă experiență, n-ar fi vrut să se ducă la arendaș, deoarece era "parte interesată", dar supleantul, mort de foame, se îndreptă repede spre trăsură:

— Ia lasă, mon cher; ce, o să-mi vând eu conștiința pentru un dejun! Hai să mâncăm la el, și dacă n-o avea dreptate, îl radem.

Această argumentare a unei conștiinți curate (și a unui stomac gol) birui frageda rezistență a președintelui. Birjarul se îndreptă spre curtea arendașului (și de astă dată caii dau mai bine în ham) și astfel mezelurile aduse de avocatul lui Scatiu își găsiră fireasca lor întrebuințare.

Magistrații mâncară cu măsură și destul de repede, dar mâncară la Tănase, parte împricinată; ieșiră la câmp fără el, dar în trăsura lui și cu avocatul lui. Cât despre Scatiu, el venea în urma trăsurii, călare pe bidiviul cu care făcea curte Tincuței, încălțat cu niște botfori ce-i treceau de genunchi, și pe cap cu o căciuliță de pielicică de oaie, foarte tâlhărească. Era radios și din când în când făcea cu ochiul avocatului. Acesta, om de omenie, întorcea capul, fiindcă simțea că judecătorii erau jenați.

Pe drum întâlniră mai multe pâlcuri de țărani, care nu se prea dau la o parte. Vizitiul lui Scatiu mâna bine, dar era noroi și zgomotul trăsurii nu împiedica glasurile țăranilor de-a ajunge până la președinte. Ei, după cum spuseseră de cu vară, nu voiau să calce judecata pe pământurile lor. Astfel, între grupuri de săteni nemulțumiți, trăsura ajunse la o viroagă, plină de apă, peste care era un podeț. Aci, la capătul podului, vreo zece oameni stau înaintea cailor. Vizitiul strigă la ei să se dea la o parte.

— Nu se poate, domnilor!… ziceau ei. N-are ce căuta judecata pe locurile noastre.

Președintele se sculase în picioare și căută să le vorbească; dar, pe când parlamenta din trăsură, Scatiu trecu ca fulgerul pe lângă ei, repezind calul asupra țăranilor cu atâta furie, încât rupse rândurile și trecu, iar vizitiul dete

bici cailor. În urma lor, locuitorii strigau și amenințau, alergând cât ce puteau. Gluma se îngroșa.

Când ajunseră la movilă, unde era locul în contestație, îi aștepta jumătate satul. Cei ce alergaseră în urma trăsuri soseau și ei gâfâind. Președintele se dete jos și se duse în mijlocul țăranilor cu pasul sigur și cu capul sus.

— Bună vreme, oameni buni. Lumea se dete la o parte, dar nimeni nu răspunse. Președintele se învârti împrejur, ca un actor, și se uita spre cei sosiți.

— Ce este? întrebă el; ori credeți că am venit cu execuție la dumneavoastră?… Liniștiți-vă: noi venim numai ca să vedem de partea cui este dreptatea.

— Dreptatea o să hie de partea ciocoilor, zise Lefter, cel cu ura împotriva lui Scatiu.

— Păi aia-i știută, adăugară mai multe glasuri deodată.

— Să nu-i calce chiciorul pe locurile noastre! strigă Lefter.

— Să plece de-aici hoțul! întăriră alții. Președintele voi să mai vorbească, însă fu repede înconjurat de toate părțile.

— Domnule judecător, să poftiți în trăsură. În același timp, mai multe brațe îl luară pe sus.

— Să nu puneți mâna pe mine, strigă președintele. Atunci Scatiu, care sta la o parte, repezi din nou calul în țărani, dar Lefter dete cu bățul în capul calului, de-l făcu să sară în două picioare. Lumea se dete la o parte, iar președintele putu să se urce în trăsură singur. Scatiu răspunse la lovitura lui Lefter pocnindu-l cu sfârcul biciului peste ochi, de-i luă văzul. Lefter aruncă cu ciomagul în el, înjurând, dar Scatiu se tupilă și bățul îi trecu peste cap. Calul se mișca cu o nespusă îndemânare; se retrăgea cu câțiva pași, sărea într-o parte și într-alta, se învârtea printre oameni așa de repede încât nimeni nu putea să puie mâna pe el. Iar biciul plesnea în dreapta și în stânga și pe cine-l ajungea îi crăpa pielea. Scatiu sta ghemuit, cu căciula îndesată pe ochi, cu dârlogii strânși în mâna stângă, înfipt în șea ca un drac. Lefter, cu mâna la cap, se ținea după el și, când îi veni bine, îl lovi o dată cu bâta peste țârloi de-l secă la inimă

Toate acestea se petrecură într-o clipă. Cearta devenea revoltă pe față. Președintele striga din răsputeri lui Scatiu să s-astâmpere. Când lumea se mai dezmetici, puse mâna pe pietre, pe bulgări înghețați, și începu să arunce în Tănase. O piatră îl ajunse în obraz și-l umplu de sânge. Numai atunci se

hotărî s-o rupă la fugă. Întoarse calul împrejur și-i dete drumul pe câmp… Săreau bulgării de pământ din copite de parcă la fiecare pas cădeau bombe ca din senin. Un "huideo" prelung îl urmări până se făcu nevăzut.

În vremea asta domnii din trăsură o vârâseră pe mânecă. Vizitiul voise să dea bici cailor și s-o șteargă și el, dar președintele se împotrivise. Atunci, vizitiul, profitând de un moment de învălmășeală, sări de pe capră și o rupse la fugă. Când se deșteptară ceilalți, el se făcuse nevăzut.

După ce Scatiu dispăru, lumea se întoarse către judecători, amenințătoare.

— Acuma, domnule judecător, să vă mai judecăm și noi o dată! zise unul dintre țărani; ați mâncat și ați băut la ciocoi, ha!…

Președintele încercă să le mai vorbească:

— Fraților!… Oameni buni!… noi nu suntem vinovați…

— Jos! Ia-l, mă! Un țăran se ridică pe la spatele trăsurii și puse mâna în părul avocatului. Acesta începu a plânge și a se tângui că are nevastă și copii, să le fie milă…

De pe movilă se auzi un glas:

— Stați, măi creștini, ce faceți? Era bătrânul Stoica, cel ce venise pe vară cu citația la Scatiu.

— Ce vă legați de oameni!… Ce v-a făcut dumnealor?

— Nu, că de ce au mâncat la hoțu!

— Fraților, zise președintele, ce era să facem? n-am găsit de mâncare nicăieri…

— Dă-te jos, tâlharule, care vrei să ne sărăcești, zise Lefter avocatului.

— Mă, Leftere, pesemne ți s-a făcut de pușcărie, mai zise Stoica.

Gălăgia se ridică până în slava cerului. Nimeni nu băgă de seamă că pe drum venea un șir de vreo trei trăsuri, ce mergeau spre gară, care era la vreo jumătate de oră depărtare. Cum era firesc, cea dintâi trăsură se opri, iar celelalte se opriră după dânsa. Era Matei cu fetele, Tincuța și coana Sofița. Ei mergeau înaintea Sașei, care tocmai venea din străinătate. Matei, care era în trăsura de la Otopeanu, cumpărată de la Scatiu, lăsă hățurile vizitiului și se dete jos. Lumea se mai liniștise. Câțiva țărani îl cunoșteau, fiindcă, de când trăiau rău cu Scatiu, munceau adesea pe moșia lui.

— Da' ce este, oameni buni? întrebă el mirat. Unii își scoaseră căciulile, alții se deteră la o parte. Matei își aruncă ochii către nenorociții din trăsură.

— Cine sunt dumnealor?

— Ia, judecătorii sunt, de au venit să ne despoaie, zise unul mai hărțăgos.

Matei nu știa ce să creadă. Toți erau încremeniți — țăranii cam rușinați, judecătorii moleșiți de frică.

Avocatul își îndrepta părul în cap și-și ștergea ochii. Lui Matei i se făcu milă.

— Oameni buni, dacă înțeleg bine, dumnealor au venit la vreo constatare.

— Au venit cu "izicuție", îl întrerupse unul din cei mai răi.

— Nu este adevărat, am venit în "descindere la fața locului", zise președintele.

— Ei, și cu ce drept vă legați dumneavoastră de niște judecători, care vin să-și îndeplinească o datorie?…

— Păi așa spui și eu, coane, zise bătrânul Stoica, ce-s vinovați dumnealor. Boierul nostru e câinos, da' dumnealor…

— Cine-i boierul dumneavoastră?

— Alde Scatiu. La numele lui Tănase, Matei rămase un moment pe gânduri, fiindcă i se păru că trebuie să fie vreo pehlivănie la mijloc.

— Căutați-vă de treabă, oameni buni, și lăsați pe dumnealor să meargă cu Dumnezeu.

— Parcă ăsta nu-i tot ciocoi, zise unul care nu cunoștea pe Matei.

El se întoarse încet, și se uită la țărani liniștit.

— Eu nu sunt ciocoi, bade, dar văd că dumneata ești obraznic. Nu ți-e rușine să te legi de oameni nevinovați…

— Haidem, mă, zise Stoica. Cei mai mulți se luară după bătrân, și se-ndrumară spre sat. Dar Lefter și cu alții mai colțați stau pe loc.

— Ia ascultă, bade, zise Matei către Lefter, eu te povățuiesc prietenește să-ți cauți de treabă că altfel ai să putrezești în pușcărie. Dumnealor sunt judecători, și fiindcă dumneata teai sculat cu putere în contra judecății, ai să vezi mâine cum o să te lege călărașii cot la cot…

— Apoi, tot atâta e de mine. Românul era încăpățânat. Atunci Matei se duse drept la el. Era cu un cap mai înalt decât Lefter.

— Și ce poftești? Țăranul se muie.

— Apoi să se ducă de pe locurile noastre.

— Aicea aveți dreptate: să se ducă… dar lăsați-i să plece.

— Nouă nu ne trebuie judecată, că la judecăți tot ciocoii câștigă.

— Așa este: duceți-vă la treaba dumneavoastră, iar dumnealor să se întoarcă de unde au venit.

— Păi așa, cucoane. Iaca, noi ne ducem, da' să nu le mai calce chiciorul pe pământurile noastre, că se întâmplă lucru mare…

Și astfel, și acești din urmă porniră după ceilalți. Fetele din trăsură se uitau mirate spre grupul în care era Matei, fără să priceapă ce se petrecea acolo. Judecătorii plecau capetele unul pe după altul, să vadă cum se sfârșea "revolta". Începuseră să mai prindă curaj, de când văzuseră trăsurile pe drum. Ajutorul de grefă ținea hățurile. Cât despre avocat, mâna țăranului ce i se plimbase prin păr îi paralizase orice voință: singura lui aspirație, pentru moment, era de a rămâne pe loc, viu.

Situația, din primejdioasă, devenea comică. Judecătorii nu voiau să se întoarcă acasă la Scatiu, ca să nu mai treacă prin mijlocul sătenilor. Și cu toate astea trebuiau să se întoarcă, fiindcă birja lor era acolo. Avocatul se ruga de Matei să nu-i lase.

Nehotărât, Matei stete un moment la gânduri: îi părea rău să nu se ducă înaintea Sașei, dar pe de altă parte nu putea să părăsească în voia întâmplărilor pe niște nenorociți. Se duse la mătuși-sa și îi spuse cum stau lucrurile, rugând-o să meargă cu fetele la gară, că el trebuia să se întoarcă înapoi. Puse pe președintele și pe supleant în trăsura lui, iar el se urcă pe capră, în trăsura lui Scatiu, în care era avocatul și ajutorul de grefă, și astfel porniră înapoi, dar nu la Scatiu, ci acasă la Matei.

Pe când aceștia veneau la Ciulniței, Tănase ajungea la tactul subprefecturei, unde starea lui producea cea mai mare impresie. Fără a sta mult la îndoială, subprefectul telegrafie la prefectură că țăranii din comuna Balta se puseseră în revoltă în contra autorității judecătorești; el făgăduia că se duce la fața locului.

Știrea provocă în capitala județului o vie indignare. La tribunal, mai cu seamă, era fierbere mare, fiindcă se știa că președintele era dus în cercetare, în persoană. Depeși peste depeși se urmară, între prefect și procuror pe de o parte și subprefect pe de alta, asupra soartei magistraților. La început, subprefectul răspundea că nu știa ce s-au făcut. Toate inimile erau pline de groază. Procurorul și judecătorul de instrucție hotărâră să plece numaidecât la fața locului, insoțiți de polițai și de vreo 30 de călărași.

În vremea asta, judecătorii și avocatul se încălzeau la Matei, stând tăcuți la gura sobei. Supleantul încerca să mai istorisească câte un caraghioslâc, dar nimenea nu-i răspundea. Avocatul mai cu seamă era plouat

detot. El se uita melancolic la cărbuniii aprinși, urmărind crâmpeie de gânduri. Când femeia îi dete dulceață, bău paharul de apă rece cu o nespusă voluptate, parcă s-ar fi simțit fericit de a fi încă viu, de a putea gusta un lucru bun, de a putea înghiți. Fusese așa de aproape de moarte, încât cele mai neînsemnate lucruri din viață căpătau importanță.

Ei prânziră și trecură noaptea la Matei, iar a doua zi porniră la Călărași cu aceeași birje cu care veniseră, chemată la Ciulniței de un vătaf.

În urma lor, Matei aștepta cu nerăbdare să se poată duce la Sașa. În vremea asta văzu trăsura lui unchiu-său intrând în curte. Conu Dinu ieși din șubă cu oarecare anevoință, ajutat de Aglaia, și urcă scările în grabă.

— Ce s-a întâmplat, frate? Ce-i? întrebă el pe când Matei îi ieșea înainte.

— Nu-i nimic…

— Cum nu-i nimic? Unde-s judecătorii?

— Au plecat pe la casele lor.

— Știi bine?

— Cum să nu știu!… dacă i-am pus eu în trăsură…

— Atunci nu-i adevărat că i-au bătut țăranii de i-au omorât. Matei explică bătrânului cum se petrecură lucrurile cu o zi înainte. Conu Dinu îl ascultă pe gânduri, dând din cap cu înțelesuri. Când nepotu-său isprăvi de istorisit, el rămase cu mâna la gură, neștiind parcă ce să facă.

— Tot tâlharu ăla de Scatiu e pricina răutăților! La mine de ce nu se mai răscoală nimeni, măi frățioare?

Matei îl rugă să intre înăuntru să se mai încălzească. El nu primi.

— Ia ascultă-mă, hai cu mine la Balta. Tânărul stete un moment la îndoială.

— Aș fi vrut să văd pe Sașa…

— Ai dreptate… și eu vreau să mă duc s-o văd… Rămaseră față în față, uitându-se amândoi în pământ.

—Știi ce? tu du-te la Comănești, că viu și eu, zise conu Dinu. Deocamdată vreau să dau o raită pe la Balta, c-am auzit că se petrec grozăvii mari.

— Da? atunci merg și eu.

— Haide. Și săriră amândoi în trăsura lui conu Dinu. Pe drum, bătrânul îi explică ceea ce auzise vorbindu-se printre țăranii din sat, că veniseră niște zbiri din Călărași, care puseseră lumea la chinuri. Drumul desfundat de ploi le păru fără sfârșit.

Când ajunseră la Balta traseră de-a dreptul la primărie. Aici nimeni. Un bătrân care cunoștea pe Dinu, îi ieși înainte și-l rugă să le vie în ajutor, că tot satul era pus la muncă silnică, la Scatiu acasă. Conu Dinu porunci vizitiului să meargă la Scatiu.

Porțile de la ogradă erau închise, când ajunseră ei la curtea boierească, și păzite de un călăraș. Conu Dinu și Matei se deteră jos din trăsură și voiră să intre, însă călărașul îi opri. O slugă, care tocmai ieșea, îi recunoscu și zise soldatului să le dea drumul înăuntru.

Pe prispa caselor lui Scatiu stau grămădiți vreo 20 de țărani, unii puși în fiare, alții liberi, păziți de vreo câțiva călărași. Din fundul curții, unde era o fânărie ascunsă între grajdul de nuiele și hambar, se auzeau gemete, pocnete, parcă cine știe ce s-ar fi petrecut acolo.

Conu Dinu se apropie de țărani; ei se sculară în picioare și-și scoaseră căciulile.

— Bună vreme, oameni buni. Da' ce-i cu dumneavoastră? Deocamdată nimeni nu răspunse. Conu Dinu recunoscu pe un bătrân.

— Ce-i cu tine, Stoico?

— Ia, rău, cocoane.

— Ce-ați făcut?

— Păi ce să facem… ia, pustia aia de judecată.

— V-ați pus împotriva stăpânirii. Rău, fătul meu. Cu toate că știa de ce fel de judecată era vorba, boierul bătrân nu putea admite această răzvrătire în contra ordinei.

Matei, nerăbdător, plecase înainte către fânăria din care veneau gemetele. Unchiu-său se luă după el.

Aci, priveliștea era și mai tristă. De trei gârnețe desfrunzite, erau legați trei țărani, supuși la tortura "vârtejului", ca să spuie: pe de o parte unde erau judecătorii, iar pe de alta cine fusese capul revoltei. Fiecare om era legat de brațe și lipit cu spatele de trunchiul copacului. Un domn numai în cămașe, cu niște mustăți teribile, cu un chip buhav de beție, trecea un restei de corn între funie și copac, și începea să învârtească. Pieptul și brațul nenorocitului chinuit pocneau. El urla de durere, pe când călăul său înjura ca un surugiu, cerându-i să mărturisească adevărul. În același timp doi călărași întinseră la pământ pe un alt țăran și-l băteau pe pielea goală cu două opritori.

Era o scenă dezgustătoare. Soldații, cari n-aveau nici o ură personală împotriva țăranilor — din contra — păreau niște călăi, atât erau de aprinși

de băutură și excitați de propria lor răutate. Când, osteniți, isprăveau de a-l bate, îi mai dau una cu tocul cizmei în coaste ca să-l ajute să se scoale.

Matei rămase înmărmurit. Un sughiț de indignare i se urcă în gât. Se rezemă de un stâlp și-și duse mâna la ochi.

Unul dintre țăranii legați recunoscu pe conu Dinu și începu a striga:

— Săi, cucoane, că ne-au omorât tâlharii!… Fie-ți milă de zilele noastre și nu ne lăsa.

Ivirea celor două obraze necunoscute păru că intimidează pe chinuitorul oamenilor; dar impresiunea aceasta nu fu de lungă durată; el văzu în cei doi străini doi arendași, prin urmare doi buni prieteni, și răspunse la strigătul de desperare al țăranului, dându-i un ghiont în fălci. Acesta, tânăr și voinic, încercă să dea cu piciorul în el, dar nu-l ajunse. Atunci bătăușul, furios, se repezi la un gârbaci. Conu Dinu încercă să-l apuce de o mânecă:

— Domnule, domnule, ia ascultă… Înainte de-a găsi vreme să-l asculte, el lovi pe țăran peste obraz de mai multe ori. Flăcăul gemea, îndesându-și capul în piept. Conu Dinu îl apucă de braț și-l scutură bine:

— N-auzi ce-ți spui eu?… Nu mai chinui lumea degeaba, că judecătorii sunt vii, nevătămați la Călărași, ori ești surd?…

Subcomisarul (fiindcă zbirul acesta era subcomisar) se uită urât la conu Dinu:

— Da cine ești dumneata?

— Cine sunt, cine nu sunt, nu e treaba dumitale. Atâta îți spun, să nu mai chinuiești lumea, că ai să înfunzi pușcăria. Uite, dumnealui de colo a scăpat pe d-nii judecători.

Matei se mișcă încet de unde era și veni până lângă subcomisar.

— În adevăr, așa este, zise el domol. Dă drumul oamenilor de unde i-ai legat.

Glasul lui strâns de emoțiune, figura palidă, statura înaltă, avură oarecare înrâurire asupra subcomisarului. Dar, făcându-și curaj singur, bețivul se îndârji:

— Ia slăbește-mă, domnule. Eu sunt agent auxiliar al parchetului.

Fără cea mai mică pauză, o palmă uriașă căzu pe obrazul agentului auxiliar al parchetului. Încremenit, ridicând mâna să și-o ducă la cap, subcomisarul păru că se dezmeticește din buimăceala furioasă în care se găsea.

— Dă drumul oamenilor și hai cu mine la procuror. Nimeni nu îndrăzni să zică ceva, nici subcomisarul cel puternic, nici soldații înarmați — ci cu toții se supuseră: atâta se potrivea de bine actul acesta de autoritate cu propria răspundere din conștiința lor amorțită de vin.

Dezlegară pe țărani de la trunchiuri. Brațele lor erau ca moarte. La unii degetele înțepeniseră. Cel bătut cu biciul peste obraz avea pielea crăpată și plină de sânge. Cel bătut la spete sta grămadă pe un colț de gunoi ud, fără să se poată mișca.

În culmea indignării, Matei, urmat de unchiu-său și de subcomisar, intră în casă la Scatiu.

Aici, în odaia lui Tănase, sta la o masă polițaiul din Călărași, cu o coală de hârtie și o sticlă de vin dinainte. El lua interogatoriul la trei nenorociți, care trecuseră prin mâinile subcomisarului și acum gemeau rezemați de ziduri. Scatiu, cu capul îmboborojit în basma, făcea pe victima și totodată ajuta pe polițai în anchetă. Când văzu pe Matei, și mai cu seamă pe conu Dinu, rămase foarte nedumerit. Se sculă stângaci de unde se afla, încurcându-se în scaune și voi să poftească pe noii veniți în odaia de alături:

— Poftiți, vă rog, dincoace, să fumăm câte o țigară, că aici se face ancheta.

— Unde-i domnul procuror? întrebă Matei, fără să-l asculte. Dumneavoastră sunteți d-l polițai? zise el adresându-se domnului de la masă.

— Da, răspunse acesta.

— Unde-i domnul procuror?

— Dumnealui e la tactul subprefectului cu domnul jude instructor.

— Și dumnealor v-au dat ordin să chinuiți lumea asta?

— Ba nu… Da' cine chinuiește lumea?

— Cum: cine chinuiește lumea; da' ăștia ce sunt? zise el arătând pe oamenii dinăuntru; da' ăsta ce e? da' ăsta? da' ăsta?

Și pe măsură ce întreba, apuca pe oamenii ce-l urmaseră până în sală și-i vâra înăuntru.

— Ăștia sunt capii revoltei.

— Capii revoltei?! Da' ăștia ce sunt? dar cei de-afară? dar satul întreg? Judecând după torturi, toată lumea e cap.

— Păi se înțelege: toți sunt deopotrivă vinovați, până ne-or declara pe adevărații instigatori… Da' mă rog, d-voastră cine sunteți?!

Matei se uită țintă în ochii lui. Era palid și de-abia își putea stăpâni furia.

— Eu cine sunt?… Ai dreptate, domnule, să mă întrebi. Sunt un nesocotit care am lăsat lumea civilizată și m-am întors în țara mea, ca să văd asemenea sălbăticii… Asta sunt. Și spre deplina d-tale satisfacere, află că mai sunt un martor care am să strig până la cer împotriva zbirilor ce chinuiesc lumea, și că n-o să m-astâmpăr, până nu vă voi vedea, pe dumneata și pe bețivul acela de colo, cu lanțurile de gât, în locul lor…

Polițaiul muiase nasul în pământ. Matei urma a se uita la el cu scârbă.

— Asta sunt!

— Ia du-te de-ți vezi de treabă, domnule, zise el în cele din urmă. Călăraș, pentru ce ai lăsat să intre lume străină aici?

— Porunciți, d-le polițai.

— Să nu mai lași pe nimeni să intre în curte. Ai înțeles?

— Am înțeles, să trăiți… Și pe când Matei și cu unchiu-său se urcau în trăsură, ca să caute pe procuror la tactul subprefecturii, polițaiul se așeză placid la masă; aprindea din nou o țigară și-și mai vărsa o picătură de vin, părând a-și urma procesul-verbal mai departe. După ce Scatiu însoți până la trăsură pe conu Dinu, se întoarse înapoi la polițai și începu să înjure pe Matei și pe toți coconașii, ca un surugiu. Polițaiul îl asculta cam pieziș, lăsându-l să-și verse focul în pace. Când isprăvi de înjurat, polițaiul îl luă de braț și trecură într-o odaie vecină.

— Ia ascultă, nene Tănase, m-ai vârât în belea…

— Ce belea, "domle"!… Te sperii' mneata de vorba unui nebun? Păi ăsta-i nebun; nu-l vezi?

— Ei… nebun, nebun; dacă m-o da la jurnale așa-i c-am pățit-o?…

— Ce "jornale, domle"!… Parcă eu nu cunosc "jornaliști" câți poftești! Ia să vezi, când mă duc la București, câți stau împrejurul meu… Dacă-i vorba pe aia, să-l dăm noi pe el.

— Ba, mă rog să-ți cauți de treabă.

— Atunci ce-ți pasă?

— Îmi pasă, că mă dă afară din slujbă, și mă dă și-n judecată.

— Răspund eu, "domle", pentru 'mneata. Polițaiul rămase pe gânduri. După aceea ridică ochii domol spre el.

— Dacă e așa, să-mi dai înscris că dumneata ai poruncit să puie lumea la vârtej.

— Îți dau și înscris și poliță dacă poftești… Nu fi copil, omule, și vino-ți în fire!

Și Scatiu voi să-l ia de braț și să-l întoarcă la lucru. Polițaiul se desfăcu de el și luă un scaun.

— Ei, neică Tănase, nu merge așa. Ce mi-ai făgăduit?…

— Gata…

— Scoate.

— Păi n-am asupra mea.

— Du-te la casă…

— Cum o să umblu la casă cu oamenii de față?

— D-apoi pe oameni îi dăm noi afară. Tănase dete din cap:

— N-ai 'mneata încredere în mine!…

— Ba am, da' văd că umbli cu momeli.

— Zău, nene Ghiță, îți dau; pre legea mea…

— Vorbe, Tănase băiete… Eu ți-am dovedit dumitale că-ți sunt prieten; iacătă lumea pusă la regulă. Pe mine poate să mă dea în judecată, poate să mă spânzure, — ce-ți pasă; la dumneata oamenii au să fie de-acum ca mieii. Dovedește-mi acuma că-mi ești prieten…

Scatiu se scărpină în cap.

— Ei, al dracului!… În același timp scoase din buzunar o pungă de mătase cu inele și, răsturnând partea în care era aurul începu să numere în gând.

— N-am de ajuns.

— Cât ai?

— Ia, vreo doisprezece poli.

— Dar în partea cealaltă?

— Acolo-i argint. Polițaiul păru că stă la gânduri…

— Dă punga-ncoace, și restul mi l-ai da altă dată.

— Apoi cu argint cu tot?

— Ei, acuma să mai stai să numeri argintul…

— Ba nu, da' știi că mărunțelele trebuiesc la moșie.

Să-ți dau niște bumăști în locul lor.

— Bine, neică, numa scoate mai multișoare. Parcă adineaorea n-aveai?…

Scatiu răsturnă argintul în palmă și numără, dupcă cu dupcă, până la cel din urmă ban. Se făcu în tot 68 de lei și niște gologani. Scoase din

buzunarul unei jiletce cu mâneci, un plic soios, iar din plic trase binișor trei bilete de câte 20 de lei și le dete polițaiului.

— Mi-ai mâncat și aici opt lei, neică Tănase.

— Dumneata să fii sănătos, nene Ghiță, că auru are baș.

XXIII

Ieșind de la Scatiu, conu Dinu și Matei luară drumul subprefecturii, tăcuți, amărâți, parcă s-ar fi întors de la o înmormântare. Începuse să plouă cu zăpadă. Vizitiul opri caii să ridice coșul trăsurii. Un moment, Matei avu percepțiunea limpede a singurătății și pustiului fără capăt, ce se desprindea din întinderea câmpului. Bulgări negri pe arătură; bălării plouate; țelina suhaturilor pe care putrezeau târtani răsuciți de vânt. El își îndesă pălăria pe ochi și se vârî mai adânc în fundul trăsurii.

Bătrânul simți ce se petrece într-însul, și-l atinse cu mâna peste umăr.

— Cam ușurică pălăria ta. Matei se uită la unchiu-său, preocupat de gânduri. Conu Dinu adăugă:

— Ar fi bine să-ți iei o căciulă. Matei dete din cap, zâmbind.

— Da, da. Trebuie să te faci ca noi, om al nevoii. Să te îmbraci de ploaie, să te îmbraci de soare și să-ți oțelești sufletul în necazuri, ca să știi pune preț pe bunurile vieții. Sus inima!… că ești tânăr și te așteaptă norocul… Ei!… Dă-mi anii tăi, și-ți dau tot…

Drumul trecea pe lângă casele lui Matei. Conu Dinu, în loc s-o ia spre subprefectură, zise vizitiului să intre în curte.

— Lasă pe mine, că știu eu cum să le vorbesc. Dumneata să mi te gătești ca de ginere — precum și ești — și s-o pornești la Sașa, că nu se cuvine s-o faci să aștepte mai mult.

Și fiindcă Matei vroia să protesteze, bătrânul se făcu serios.

— Aibi încredere în mine. Sunt până în suflet scârbit de ceea ce am văzut. Intră, băiete, în curte la conu Matei, zise vizitiului.

După ce trăsura se opri la scară, bătrânul adause:

— Ești cam iute din fire. Palma aceea năstrușnică de pe obrazul bețivanului, ce e drept, mi-a răcorit sufletul, dar putea să aibă urmări displăcute… Da, da. Trebuie să te gândești, că toată mulțimea asta de pușlamale e așa crescută. Tu nu vezi, bre, că toată lumea face politică și toți ăștia de la noi, care țin politica în mână, fac gheșefturi?… O palmă!… Ce-ai îndreptat cu o palmă?… Dar du-te că te plouă. Și spune Sașei că viu și eu… Întreab-o ce mi-a adus de la Paris… Haide, băiete…

Matei urcă scările zâmbind. Ce idealist ciudat mai era și unchiu-său în felul lui!… Cu încetul, oroarea celor văzute îi reveni în minte, și se simțea nefericit, mic la suflet, că nu făcuse mai mult pentru bieții nenorociți. Dezbrăcându-se de blană, se uita în oglindă și vedea mișcarea ciudată ce o face brațul când iese din mânecă; dar percepțiunea faptului nu ajungea până

la conștiință. Oare la ce lucru plăcut se gândea când era în trăsură? Și, fiindcă nu și-l putea aduce aminte, repetă întru sine toate cele ce vorbise cu unchiu-său, sperând să poată da peste faptul ce-l interesa.

Intră astfel în odaie la dânsul. Aici îl aștepta o surprindere plăcută: pe o masă din fața ușii, un portret mare al Sașei, rezemat de două sfeșnice, părea că vrea să-i vorbească. El se apropie de masă, se plecă binișor spre portret și se uită lung la dânsul… Ce transparență sufletească în ovalul obrazului acela!… Luă portretul în mână și veni la fereastră. I se părea că niciodată nu văzuse așa de aproape pe Sașa. Pentru întâiași dată băgă de seamă ce păr minunat avea. Fotografia reproducea toate cutele bogate cum se împleteau unele după altele, ca o coroană, împodobindu-i capul cu o găteală naturală.

Aglaia, care de la un cârd de vreme se hotărâse să pară foarte fericită de căsătoria lui Matei, întră în vârful picioarelor și-i spuse că Sașa venise s-o vadă de dimineață, că-i adusese un dar preafrumos, un "necessaire" de argint, și că tot ea, cu mâna ei, așezase portretul pe masă, pentru el.

Matei zise să-i puie caii, și porni la Comănești. Deși ploua când intră în curte, Victoria și Mary începură a striga în gura mare că vine nenea Matei, și ieșiră înaintea lui în cerdac. Sașa se luase după ele, fără să-și dea seama de ce face.

Matei se coborî din trăsură, și urcă scările repede, ducându-se drept la dânsa, cu brațele întinse. Sașa își ridicase mâinile până în dreptul gurii și parcă și le ținea strânse una într-alta, ca să le împiedice de a se duce către el cu prea mare grabă: fetele erau de față. Roșie, râzând într-aiuri, îl scutură de mână cu o nespusă emoție, pe când Mary sărea voioasă înainte, iar Victoria venea zâmbitoare în urmă.

— Să deshămăm caii, coane? întrebă vizitiul.

— Ba nu, să aștepți.

— Ba nu, să-i deshame, zise Victoria: nu dejunezi la noi?

— N-am lăsat vorbă acasă, dragă.

— Zi-i să-i deshame, întări Sașa, dând din cap cu autoritate.

El începu a râde:

— Deja?…

— Da, deja. Apoi cu un aer comic de supărare:

— Je voudrais bien voir ça… Sunt aici de ieri, și dumneata vii de-abia după 24 de ore, și chiar atunci ai vrea s-o ștergi numaidecât…

El începu a râde. Ea părea foarte necăjită.

— De ce râzi! îi zise, bătând din picior. Victoria tocmai se întorcea.

— Fetițo, fii bună, și spune din capătul cerdacului, vizitiului meu, să nu deshame caii, ci să se întoarcă acasă, că eu vin cu nenea Dinu.

Fata ieși, sărind de bucurie că venea la masă și conu Dinu. Mary se luă după dânsa în vederea gravului eveniment al dejunului.

Ei rămaseră amândoi, unul în fața altuia. Sașa plecase ochii în pământ.

— Deja?… zise el din nou, zâmbind. Ea ridică ochii către el, dând din cap.

— Îmi scriai să viu mai curând… ca să nu lovești pe la mine decât din an în Paște?

— N-am putut, zău așa.

— Știu, am auzit că s-a întâmplat o revoltă cu țăranii — dar, de țineai la mine cât de puțin, ai fi găsit un minut să vii să mă vezi… Dacă în locul meu soseai dumneata, iar în locul dumitale așteptam eu, desigur că n-ar fi fost putere în lume care să mă împiedice de a veni la gară…

El rămase uitându-se la dânsa nedumerit; îi trecu prin minte, ca un fulger, că toate femeile, chiar și cele mai alese, sunt mici la suflet, când amorul lor propriu este în joc. Dar forma și accentul cu care spusese cum ar fi făcut totul ca să-i iasă întru întâmpinare, dacă ar fi venit el, i se părură atât de sincere și de duioase, încât îi luă o mână într-ale lui și i-o mângâie, mișcat până la suflet.

Sașa părea că aude tot ce se petrece în conștiința lui. Ridică privirile către dânsul și zise zâmbitoare:

— Nu-i așa?

— Ba-i așa.

— Atuncea zi-mi pardon și te iert. În același timp ridică mâna-n dreptul gurii lui. Matei îi dete mâna ușor la o parte.

— Cum!… nu te simți fericit de o așa mare cinste? Vorba ei purta intențiunea unei mirări comice, dar nu ascundea destul de bine umbra unei păreri de rău adevărate.

— Ia să ne înțelegem, mă rog: au oare eu n-am venit cândva din străinătate, și era toată lumea la gară, numai… cineva nu? zise el.

Această aducere aminte plăcu Sașei mai mult decât oricare răspuns. Ea rămase în picioare uitându-se drept înainte.

— Într-adevăr, zise ea. Dar eu nu puteam veni.

— Ca să nu rămâie biata mamă singură?

— Ca să nu rămâie singură, da, și ca să nu afli dumneata prea curând ceea ce vroiam să ascund și ceea ce totuși ai aflat foarte repede.

Zise vorbele acestea în fugă, ca cineva care vrea să se descarce deodată de tot ce are pe suflet.

El se uita la ea lung… Fără a mai rosti un cuvânt, îi luă capul în mâini și o mângâie pe păr, lipind-o de pieptul lui. Ea se desfăcu încet de el:

— Cum ai găsit portretul?

— Minunat… Nici nu ți-am mulțumit… Unde l-ai făcut?

— La Nadar, îți place?

— Foarte mult.

— Da?…

— Da.

— Atunci stai să-ți mai arăt unul. Ieși repede și se întoarse numaidecât, cu o cutiuță în mână.

— Ți-am adus ceva… În același timp scoase din cutie un lanț de ceasornic cu două capete. De o parte atârna un creion și o boabă de cristal.

Matei se uită la el cu mare interes, îl admiră cât putu de mult și făgădui să-l poarte toată viața.

— Va să zică îți place? întrebă ea.

— Foarte mult… Da' boaba asta de cristal ce e? Sașa râdea. Dacă ajungeai să fixezi într-un anumit mod globușorul de sticlă, se vedea portretul Sașei. De asemenea creionul avea o ferestruie, pe unde se vedea iarăși portretul ei.

— A trebuit să mă duc de trei ori la fotograf, ca să-ți pot aduce lucrurile astea. E cea din urmă modă… pentru logodnici.

El se uita la ferestruia creionului, închizând un ochi și privind cu celălalt chipul încântător al Sașei, talia ei elegantă. Fără să-și dea seama, îi era mai dragă acolo, în depărtarea iluzorie a unei sticle, decât în realitatea de alături, deși chiar în realitate îi era foarte dragă; așa cum era acolo, semăna parcă mai mult cu acea din mintea lui, senină și nespus de dulce; pe câtă vreme cum era aici, era în partea ei omenească și reală.

Sașa pierdu răbdarea și-l atinse binișor peste braț.

— Ce-ai găsit acolo așa de interesant?

— Tare mai ești frumoasă! zise el fără a o privi.

— Da?… Și seamăn?…

— Foarte mult… Ești încântătoare!… îmi pare că ai să te miști acuma și ai să vii către mine, ca într-o feerie… cu o frază din Glück și două versuri din Homer aș crede că te văd sosind din pământul fericit al câmpiilor

Elysée, unde primăvara eternă încinge trunchiul copacilor cu iederă verde și…

— Vin fetele!…

El își lăsă mâna în jos cu încetul:

— Ei și?

— Nu-i nimic, dar… nu mai aiura. Se făcuse roșie de fericire, îl luă de braț și se lipi cu capul de umărul lui, uitându-se pe fereastră:

— O să ningă.

— Da, o să ningă.

— Ce fericiți o să fim după… când… mă vei lua. N-o să ne ducem nicăierea, nu-i așa? Am să-ți cânt câte ceva, seara, aici în casa noastră, singuri la foc…

— Da…

— N-are să fie tocmai ca în câmpiile Elysée, dar o să fim fericiți, nu-i așa?

— Da…

— Acum să mergem dincolo. Pune lanțul la ceasornic, și nu uita că mă ai în boaba de cristal, în creion și în… realitate.

Când veni conu Dinu, îi găsi jucând tablele, foarte liniștiți. Bătrânul îmbrățișă pe Sașa din toată inima; dete mâinile fetelor să i le sărute, ca un mitropolit; bătu pe Matei pe spate și se așeză jos. Se vedea bine că era preocupat de cele ce auzise de la judecători. I se spusese că țăranii se răsculau sistematic în diferite părți ale țării, îndemnați de agenți străini, ce cutreierau satele. El zicea că nu crede în asemenea povești, dar totuși nu era liniștit.

La masă, cu ajutorul lui Dumnezeu și a unui vinișor de Odobești, începu a i se descreți fruntea. Miss Sharp (care se întorsese de demult) plăti cu amorul său propriu buna dispoziție a lui conu Dinu: ea făcea chestiune personală din toate sosurile și conservele englezești ce o înconjurau și de care râdea bătrânul.

Pe la sfârșitul mesei veni coana Sofița cu Tincuța, și mai în același timp cu ele sosi și Tănase Scatiu, oblogit la cap. Tincuța intră în fugă, râzând să se topească de mutra lui Scatiu. Acesta ofta și ridica ochii în podele, parcă ar fi fost victima cea mai nevinovată a nedreptății omenești.

— Ce mai faci, domnule Tănase? îl întrebă Sașa.

— E!… știe Dumnezeu!…

— Da' ce ai la cap? ce ți s-a întâmplat?

— Suferim… suferim mult… Privirile fulgerătoare ale englezoaicei se plimbau de la Mary la Victoria și înapoi, fiindcă erau umflate de râs la vederea caraghiosului cap al lui Scatiu. Guvernanta avea un dispreț ascuns pentru Tincuța, fiindcă aceasta nu era pregătită la lupta vieții după principiile din "Vanity Fair".

După masă, conu Dinu chemă pe Matei și pe Sașa într-o odaie vecină, unde-i spovedi ca un duhovnic asupra planurilor lor de căsătorie, și, fiindcă amândoi erau nestrămutați în hotărârile lor, se întoarse cu ei unde erau ceilalți și, serios, zise către cei de față:

— Ascultați la mine: știți că Sașa este fata mea, fiindcă tată-său, Dumnezeu să-l ierte, m-a lăsat cu limbă de moarte părintele ei sufletesc. Acuma vine dumnealui, Matei Damian, nepotu-meu, și mi-o cere de legiuită soție, — iar eu i-o dau.

Sașa se făcuse roșie ca un măr. Conu Dinu se apropie de ea și, luându-i mâna, o puse într-a lui Matei. Toți se sculară în picioare.

Această solemnitate improvizată făcu pe conu Dinu să nu-și mai găsească cuvintele ce pregătise. Îi veni în minte un psalm al lui David, din psaltirea pe care de atâtea ori o cetise la biserică, și se puse să rostească tinerilor, ținându-le mâinile unite:

"Luați aminte norodul meu la legea mea, plecați urechea voastră spre graiurile gurei mele.

Deschide-voi în pilde gura mea; spune-voi vorbele cele din început.

Și s-au ridicat mărturii întru Iacov, și lege au pus întru Israil.

Câte au poruncit părinților noștri, ca să le arate pe ele fiilor săi.

Ca să cunoască alt neam: fiii cei ce se vor naște, și se vor scula, și le vor spune fiilor săi.

Ca să-și puie întru Dumnezeu nădejdea lor, și să nu uite lucrurile lui Dumnezeu și poruncile lui să le caute."

— Asta este: să umblați în poruncile Domnului și să fiți norociți, voi și copiii voștri!… zise bătrânul ca încheiere la cuvântarea sa.

El sărută pe Sașa și pe nepotu-său, foarte mișcat, și bătându-l pe umăr îi mai zise:

—Iar dumneata, logofete, să nu te mai miști de pe pământurile astea… m-ai înțeles? că aici ai găsit fericirea cea adevărată!…

Îmbrățișările și sărutările împiedicară pe Matei de a răspunde…

După câteva luni, o sanie mergea în fuga cailor, de la Comănești la Ciulniței, pe pârtia sclipitoare de zăpadă. Matei și Sașa, de când fetele

plecaseră cu conu Dinu la București, ieșeau în toate zilele, singuri, bătând câmpiile întinse, pe luciul cărora orizontul se făcuse parcă mai larg. Amândoi se uitau departe, în zarea albă, căutând un înțeles personal firii aceleia mărețe, și amândoi se întorceau unul către altul, găsindu-l în sufletele lor. Sașa, roșie de frig, cu o dantelă răsucită deasupra căciuliței, zâmbea din ochii ei de femeie fericită, iar el, serios, îi strângea mâna într-ale sale. Totul părea așezat pentru o lungă viață, calmă, limpede, căreia naturile lor puțin expansive îi dau o ușoară umbră de ideal.

Când trecură pe lângă armanul de la moșia lui, Matei zise vizitiului să oprească și se dete jos să aprindă o țigară la Floarea. Ea veni să sărute mâna Sașei.

— N-ai mai aflat nimic de Micu, Floareo? o întrebă Matei.

— Dară… Ce să afli, boierule… că s-a dus în lume.

— Păcat de el.

— Apăi… cum e scris omului, coane.

DUILIU ZAMFIRESCU

TĂNASE SCATIU

1896

I

Pe drumul desfundat de ploi, înainta o trăsură cu greu. Câmpul era totuna de apă. Se lăsa noaptea, și frigul începea să amorțească crestele bulgărilor de noroi, iar bălțile prindeau o pojghiță subțire de gheață — ceea ce făcea drumul și mai anevoios. Caii, asudați, mergeau prin șleau, sunând din telencele lor monotone: erau patru înaintași, toți tineri, deprinși cu vremea rea și cu noroaiele, fiindcă erau născuți în herghelie, la țară. Văzuseră ei multe, de când erau la grajd:pripoare, zăpezi, ape mari, și mai cu seamă țăpoiul lui Stoica vizitiul; așa că greutățile de acum nu i-ar fi oprit din mers, dacă nu-i opreau hățurile.

În adevăr, Stoica, beat mort, ca să-și țină cumpăna pe capră, se rezema în hățuri. Atunci trăsura se oprea.

La fiecare popas, se auzea stăpânul înjurând:

— Mă bețivule, mă, nu te-ai mai trezit! ?… Mă!

Și la fiecare "mă", răsuna câte un ghiont în spinarea vizitiului, dar fără nici un câștig: pe dinafară cojocul gros, pe dinăuntru rachiul tare, îl puneau mai presus de pumnii"boierului".

În cele din urmă, Tănase Scatiu pierdu răbdarea. Când se mai opriră caii încă o dată lângă crâșma din drum, el ieși de sub coșul trăsurii. Scăpărau înjurăturile de mânios ce era.

— Dă-te jos, boule, dă-te jos. Trebuie să mă urc eu pe capră, că de-aia am vizitiu…

Stoica se foia să se dea jos, bolborosind printre dinți:

— D-apoi să-mi dai simbria, că eu mă duc…

— Bată-te Dumnezeu, nevoiașule, că de douăzeci de ani te duci și tot nu mai pleci. Măcar de te-ai duce dracului!…

— Parcă-c eu de vină, dacă-s caii stătuți de drum… În același timp voi să sară în noroi. Stăpânu-său îl apucă de ceafă:

— Ce faci, mă!… Vrei să sari în noroi și apoi să te sui în trăsură, ca un porc?

— Pai ce să fac?

— Să te ia dracu, asta să faci. Nu poți să te cobori de pe capră în trăsură?

Stoica se uită cam urât la priporul ce se întindea din vârful caprei. Se simțea în ce hal era și nu-i venea deloc la îndemână să încerce. Pe când el se lupta să intre sub coș, caii mișcară trăsura. Vălătuc, Stoica se rostogoli în noroi.

— Na!… avu el vreme să rostească. Furia lui Scatiu nu mai cunoscu margini. Crucile, dumnezeii și toți sfinții părinți îi trecură prin gură, ca la un surugiu. Fără a mai sta mult la gânduri, dete bici cailor și plecă, lăsându-și vizitiul în noroi.

Când ajunse în oraș, se înnopta de-a binele. Casele lui erau așezate în mijlocul unei curți mari. Le cumpărase, ca pe tot ce cumpăra, de ocazie, de la un boier scăpătat, Costache Merișescu, și le schimbase, le meremetisise, astfel că erau acum cele mai frumoase din târg.

De îndată ce se auziră clopotele cailor, slugile ieșiră toate, ca de obicei, întru întâmpinarea boierului.

Când îl văzură singur, fără vizitiu, cu fața înnorată, nu îndrăzniră să-i zică nici pis, ci se apucară să deshame caii în tăcere și să ia lucrurile din trăsură.

El, cu o șubă până în pământ, peste care era încins cu cureaua de la revolver, urcă scările, intră în sală, unde îl aștepta fetița cu bona, pe care se făcu că nici nu le vede, apoi trecu în seră, unde răsturnă vreo două-trei glastre cu flori, după aceea în sufragerie, apoi iar înapoi, până ce dete cu ochii de nevastă-sa:

— Da' ce, nu-i nimeni în casa asta? Tincuța se grăbise să-i iasă înainte, dar nu ajunse la timp.

— Ba cum să nu fie. Uite, suntem toți în păr. Da' ce ți s-a întâmplat?…

— Ia nu mă mai descoase. Unde-i Costea? Feciorul se ținuse după el de la scară.

— Da' ce-aștepți, măi băiete? Te-ai făcut și tu boier, ha? Numai boieri în casa asta. Toată lumea-i boier, numai eu am rămas mojic. Mojicu să care, că de aia-i făcut el. Cum o să te dau afară, păcătosule!…

Feciorul sta înaintea lui smirna.

— Trage de ici, boule, ce te uiți la mine, parcă nu m-ai mai văzut.

Costea îl desfăcu de catarama revolverului, îl ajută să-și scoată șuba și după aceea îl întrebă:

— Poftiți dulceață?

— Adu-mi pantofii întâi, prostule: tot nu te-ai mai învățat cu slujba?

Nevastă-sa se apropie de el binișor:

— Tănase, treci la tine că ți-am pregătit tot ce-ți trebuie, nu te descălța aici.

— Ia slăbește-mă dumneata cu învățăturile. Să înveți pe cine ai mai învățat, nu pe mine.

Feciorul aștepta.

— Adu-mi, băiete, pantofii. Tincuța se uită la dânsul, de sus în jos, fără să zică nimic; apoi luă fata de mână și voi să treacă într-altă odaie. El chemă fata înapoi:

— Zoițico, să stai aici. Fata nu prea vrea. Mamă-sa o ruga binișor să rămână. Ea rămase, dar fără voie.

— Nu vrei să stai cu tata? încercă el să zică, cu glas blând.

— Nu, răspunse fata, gata să plângă.

— Atunci, hai, marș! Fetița se întoarse spre ușă, cu mâna la gură, neîndrăznind să iasă, dar în același timp nevoind să rămână.

— Marș! Să nu te mai văd în ochii mei, urâto. Fata izbucni în plâns. Mamă-sa, care o aștepta la ușă, o luă în brațe și trecură dincolo. Bona dispăruse deja.

— Neam al dracului! zise Scatiu. Dar lacrămile fetei părură că răcoresc aerul, ca o ploaie binefăcătoare. Tănase se mai lumină la chip, întrebă pe fecior dacă a venit cineva în lipsa lui, apoi, sub cuvânt că acolo nu era destul loc, că să nu pară că ascultă de vorba nevestei, se duse la el în odaie să se schimbe. În același timp, Tincuța, mângâind fata, își revărsa trebuința de a îmbrățișa pe cineva, de a auzi o vorbă bună, ea, care avea atâta nevoie de mângâiere.

Stăteau amândouă, una lângă alta, de vreun ceas, când intră Scatiu.

— Mă rog, mâncăm astăzi? Tincuța urma a spune fetei o istorioară. Se întrerupse un moment și-i zise:

— Sună, te rog. Apoi continuă mai departe vorba cu fata. El sta rezemat de sobă, căutând un mijloc de a se amesteca în vorbă. Își răsuci o țigară și zise fetei să-i dea chibriturile. Fetița îi dase chibriturile și veni repede la loc.

— Bree!… zise el lung. Tincuța se uită la dânsul, ca cineva care înțelege ce i se cere, dar stă la îndoială dacă trebuie să dea sau nu. În cele din urmă se hotărî să-l întrebe.

— Dar ce ți s-a întâmplat?

— Ce să mi se-ntâmple: ia, vizitiul cel procopsit de la d-voastră.

— De la noi!… Te aud că-l ai de vreo 20 de ani.

— Îl am. Dar cine mi l-a colăcit: tatăl dumitale.

— Se înțelege: tot tatăl meu e de vină… Ea se sculă să iasă, vrând să înlăture o nouă furtună ce se pregătea, când tocmai intră feciorul și-i pofti la masă.

Era în postul Crăciunului și din întâmplare se potrivise să fie tocmai într-o miercuri. Aburul de la supă se ridica până la lumina lămpii, umplând camera de miros de bucate. Fiecare se așeză la locul său, madama, fetița, Tincuța, Tănase în capul mesei și la un colț d-l Nae, care acuma devenise îngrijitorul Ciulnițeilor, numai un loc rămase gol.

— Ai chemat pe coana mare? întrebă Tincuța pe fecior.

— Am chemat-o, cuconiță. Tănase dete dușcă pe gât o sticluță pântecoasă de țuică, din care ar fi băut trei inși, și după aceea o puse pe masă cu zgomot, pocnind din limbă. Apoi luă cu degetele două măsline, pe care le aruncă în gură, una după alta.

— Da' nu vine mama, Costeo?

— Vine, boierule. Chiar acușica am poftit-o. Tănase se sculă de la masă și vru să iasă, dar tocmai atunci intră coana Profira.

— Haide, bătrâno, haide, că cei tineri nu așteaptă. Groasă, buhavă, murdară, coana Profira se mișca din greu, cu un testemel înnodat sub barbă, cu buzele tremurând, cu ochii suri de bătrânețe. Ea veni încet la loc și căzu pe scaun ca o momâie.

— M-ați hi așteptat, maică… Dacă nu m-a chemat nimeni. Feciorul nu îndrăzni să zică nimic, ci numai dete din cap cu înțelesuri.

Scena aceasta se repeta în toate serile, amărând sufletul Tincuței, prin aceea că Tănase se scula de câte două și trei ori ca s-o aducă la masă. Când se scula Tincuța s-o cheme, era și mai rău, fiindcă bărbatul său devenea ironic, așa cum știa el.

— Nu vă deranjarisiți, vă rog… să nu vă piară pofta de mâncare.

Când toți fură la masă, Tănase se uită prin talerele tuturor, să vadă cine mănâncă de post și cine de dulce. După aceea sorbocăi de câteva ori din supa lui de linte și apoi întinse talerul feciorului.

— Na, mă!… Să spui bucătăresei că o să i-o torn pe gât. Asta ciorbă de linte e?

Și, întorcându-se către bătrână:

— Dumneata ce mănânci, mamă? Baba nu înțelegea și se uita cu ochi stupizi la toți.

— Ce mănânci? Ai ce mânca? întrebă el mai tare. Ea își clătină umerii și zbârci gura ca de râs.

— Cum, Doamne iartă-mă, să n-am!… Că doar toate sunt din belșug.

— Și de post și de dulce, ca la otel, zise el. Că de aia nu mai plouă la vreme.

Tincuța tușea din când în când, o tuse seacă, urâtă. La fiecare observație a bărbatu-său, își pleca ochii în farfurie:se ținea cât putea să nu răspundă, ca să nu provoace scene de față cu lumea, și mai cu seamă cu slugile. Dar toate erau în zadar.

— Băiete, dă-mi niște oloi de in, să pot mânca mazărea asta bătută, că-i făcută de-o săptămână…

— Tănase, nu mai mânca oloi de in, că iar te îmbolnăvești, zise Tincuța.

El se uită țintă la dânsa, cu o privire rea, gata parcă să-i sară în cap. Ea adăugă liniștită:

— Degeaba te uiți la mine așa: mazărea e făcută de astăzi într-adins pentru dumneata.

— Eu nu sunt păgân, să mănânc carne miercurea în post. Așa am trăit toată viața și mi-a mers bine. N-o să mă înveți ce să fac.

— Nu te învăț nimica, te rog numai să nu mănânci lucruri care-ți fac rău.

— Adu-mi oloi, băiete.

Nu mai zise nimeni nimica. Se auzeau furculițele în farfurii, glasul fetiței care vorbea încet cu bona în nemțește, tusea Tincuței și lingura lui Tănase care bătea mazărea.

La al doilea fel de bucate, Tănase băgă de seamă că și cucoana Profira mânca de dulce.

— Da' ce faci, bătrâno, zise el zâmbind.

Baba scăpă furculița din mână, speriată.

— A, bată-te potca, mai mare spaima îmi fu…

— Mănânci carne, ha?

— Poi de, măiculiță, adăugă ea miorlăindu-se din nou, ce să fac, dacă așa vrea Tincuța.

— De ce nu lași lumea în pace, omule, zise Tincuța. Așa este, am rugat-o să mănânce carne, fiindcă mi-a zis doctorul.

Lucrul păru că face plăcere lui Tănase. Baba era, ca și mai înainte, rea, bețivă, nevoiașe, dar fiindcă tot "o mamă are omul", îi împlinea toate poftele și orice atențiune către dânsa era bine primită. Tincuța suferise mult din pricina bătrânei, mai ales în primii ani după căsătorie, dar, de la un cârd devreme, i se făcuse milă de ea, fiindcă era bolnavă.

Cu această lumină adusă în convorbire de împrejurări, frunțile se mai descrețiră. Tănase istorisi, în fine, ce i se întâmplase pe drum, cum lăsase pe

vizitiu în noroi, ce nenorocire mai sunt și slugile astea pe capul stăpânilor, și astfel, fără să bage de seamă, o dete și el prin carne. Nimeni nu zise nimic, fiind toți deprinși cu firea lui sucită. Tot ce spusese până atunci era numai la adresa Tincuței, și cu religia, și cu economia. Zgârcit și fanfaron în același timp, îi plăcea să vadă casa bine ținută, ca să se știe că era bogat, iar pe de altă parte îl durea inima de banii risipiți.

Fusese deja deputat în două legislaturi, cu guvernul căzut, și acum era ales pentru a treia oară, cu noul guvern. De-a pururi în majoritate, vorbea de miniștri parcă ar fi fost cel mai de aproape prieten al lor; tutuia pe toată lumea în convorbirea lui imaginară cu oamenii de la putere; istorisea cum a îndemnat pe "fleacu" ăla de general să mute regimentul I-iu de la Slobozia, și fleacul l-a satisfăcut; întrebuința cuvinte pe care nu le putea rosti; încurca "bugetul țării" cu "politica vamală" și "milioanele de la fortificații" și "socialism de stat", într-o frazeologie imposibilă, din care nu se putea înțelege decât un singur lucru: că în țara românească nu mai era de trăit de când mizerabilii de țărani se ridicau cu pritenții împotriva "boierilor".

În cercul lui de provincie era un tiran în politică, cum era tiran în casă, în ale vieții zilnice. Când vorbea lui Nae Eftimiu, ori vreunui alt îngrijitor de la moșie, sau vreunui biet datornic, ori postulant, nu se uita niciodată în fața omului, ci tot pieziș, sau se plimba prin casă cu mâinile în buzunar, repetând vorba "mă înțelegi" de mii de ori și nespunând nimic.

De astă dată era treaba pe greu: în vacanța Crăciunului venea ministrul de interne în inspecție și trebuia primit în gazdă la cineva. Toți deputații și senatorii districtului fuseseră unanimi să lase o asemenea cinste pe seama lui Scatiu: cu acest chip, fiecare se scăpa de răspundere și de cheltuială, și în același timp erau siguri că ministrul era bine primit.

Scatiu se lăsase cam greu de la început, dar în cele din urmă înțelese și el că "nimeni nu era în stare să-l primească în mod convenabil". Se tânguia la toată lumea de beleaua ce-i venea pe cap, iar acum, la masă, era rândul lui Nae să-l asculte.

— Astea sunt isprăvile domnilor dipotați și senatori ai noștri. Le-am zis, mă-nțelegi, să contribuim fiecare cu partea noastră, și să-i oprim odăi la hotel. Nu, că nu se poate la hotel. Ei, atunci să-l primească d-l Alexandriu. Ba nu, că nu se poate. Mă-nțelegi?…

Nae Eftimiu da din cap, zâmbind.

— O să primiți o decorație…

— Taman! zise Scatiu, râzând. Da' prost ești, Nae!… Apoi eu, dacă vream, mă-nțelegi, decorații cât poftești pentru mine… Da' eu umblu pentru alegători, dacă-i vorba.

— Mai vine cineva cu ministrul? întrebă Tincuța; fiindcă știi bine că loc mult nu avem.

— Poate să vie cu flecușorul nostru de Mihai.

— Da?…

— Da' ce-i domnu Mihai? întrebă Nae.

— L-am numitără noi la ministrul de interne șef de cabinet… Un fel de scriitoraș…

Tincuța începu a râde:

— Ce mai vorbești degeaba, Tănase: tu nici nu te-ai mișcat pentru Mihai.

— Da, nu m-am mișcat! Pentru rudele dumitale niciodată nu mă mișc destul…

— Rudele mele!… Slavă ție, Doamne, că n-am nici o rudă, că altfel mi le-ai scoate pe nas de câte o sută de ori pe zi.

— Adevărat. Puține ai, da' bune.

— Se-nțelege. Sper că pe nenea Matei nu-l pui în slujbă, pe tata de asemeni nu. Astea sunt singurele mele rude adevărate.

— Da!… Nenea Matei al dumitale e cu stea în frunte. N-ai chip, domnule, să te miști în casa ta de neni-su Matei. Parc-ar fi Poriu împărat, mă-nțelegi dumneata. Ia, un zevzec, și nimic mai mult, cum sunt toți ai dumitale…

Tincuța se uita la el lung. Tot sângele i se suise în obraz de mânie. Stete un moment cu gura întredeschisă, gata să-i spuie că e un modoran fără pereche, dar se stăpâni și de astă dată. Îi dăduseră lacrimile și, încet, își scoase batista și se șterse la ochi.

II

Într-o odaie mare, pierdut într-un jilț bătrânesc, sta conu Dinu Murguleț, cu picioarele acoperite într-o șubă. Albise de tot, se micșorase, îi crescuse barba în neregulă, fiindcă nu se mai putea rade singur și nu suferea să-l radă alții. Bolnav de reumatism, petrecea ceasuri întregi singur, în nemișcare, cu capul rezemat de spatele fotoliului, cu ochii pe jumătate închiși, mistuit de durere, de necazuri și de ură.

După ce măritaseră pe Tincuța, coana Sofița murise, lăsându-l numai pe el să se bucure de fericirea fetei. Stătuse o bucată de vreme la Ciulniței. Vara o petrecea mai toată la Sașa; dar iarna, când nepoată-sa se muta la București, înnebunea de urât. Cu vremea se bolnăvi și vrând-nevrând, trebui să vină la ginere-său.

Scatiu pândea de mult ocazia să pună mâna pe moșie. De la așezarea lui în oraș, conu Dinu nu mai avu zi albă: pe de o parte boala, pe de alta suferințele Tincuței, care în zadar căuta să-i ascundă adevărul, îl doborâseră. Erau aproape doi ani de când nu vrea să mai dea ochii cu ginere-său. Și cu toate astea, simțea trebuința să-l batjocorească, să-l insulte, să-i spuie că e mojic și bădăran, oricât ar fi de deputat. La ideea să Scatiu se făcuse stăpân pe moșia lui, îi venea să strige, să dea cu pușca. Dar nici nu striga, nici nu împușca pe nimeni, ci își rodea zăbalele singur, mulțumindu-se a-și vărsa focul către Tincuța.

— A venit nebunul?… Trebuie să fi venit, că am auzit trântind ușile… Ce ți-a mai făcut?… Iar ți-a mai zis ceva, iar ne-a ocărât… Spune adevărul, nu te-ascunde de mine, că eu văd toate, văd toate, parcă aș fi de față…

Tincuța se uita la dânsul cum se rezemase cu capul de scaun și închisese ochii, ca și cum ar fi voit să-i dovedească ceea ce afirma. Îi era milă și câteodată chiar silă de neputința în care se zbătea…

— Ei, și?… Ce-am câștigat dacă ți-oi spune?

Bătrânul deschidea ochii mari, se muncea să se scoale.

— Îl împușc!… îl împușc… Hoțu!… care mi-a mâncat averea!… m-a adus în halul ăsta… Aoleu, aoleu!… Îl împușc…

Și iar cădea în fundul fotoliului. Tincuța căuta să-l liniștească, încredințându-l că bărbatu-său nu-i zisese nimic. El se uita lung la dânsa, cu privirea blajină, aproape rugătoare.

— Doctorul nu mai vine… m-a părăsit și el…

— Doamne, tată, cum poți să zici una ca asta… Doctorul a fost ieri; mâine vine iar…

— De ce ți-s ochii roșii?

— De nimic.

— Iar ai plâns.

— N-am plâns. Poate de fum… Am vrut s-aprind focul la Zoițica…

Privirea lui se fixă din nou pe obrazul ei palid — lung, îndelung, — ca și cum ar fi căutat urmele Tincuței de altădată, și plecându-și capul pe o parte, întinse mâinile spre ea, o lipi cu fruntea de umărul lui și îi sărută părul. Pieptul i se umplea de un nod de durere, ce-l îneca. El ofta și se tânguia:

— Ce-am făcut!… ce-am făcut!… Cui te-am dat, sărăcuțo de tine!… Atât copil am avut, și ăsta e nenorocit…

După aceea își ridică mâna sus pe frunte și urmă:

— Ia-mă, Domnule!… Strânge-mă, Domnule… Cheamă-mă la tine, să nu mai văd!…

Tincuța rămase un moment cu capul rezemat de umărul lui, parcă s-ar fi simțit bine acolo, ca sub o aripă caldă. Un moment se lăsă și ea pradă descurajării și o podidiră lacrămile. Își lipi mâna lui tată-său de obraz și tăcură amândoi.

Pe când ei se aflau astfel, ușa se deschise încet. Zoițica întrebă cu sfială:

— Se poate? Pot să intru, tată mare?…

Tincuța își șterse repede ochii, iar conu Dinu se așeză în scaun ca de obicei. Fata rămase în mijlocul odăii, nedomirită, uitându-se când la unul, când la altul: simțea că se petrece ceva, dar nu înțelegea ce.

— Unde ai fost? o întrebă Tincuța.

— La madama…

— Și ce-ai făcut?

— Nimic.

— Cum nimic? Ai învățat lecția de mâine?

— Ba nu, că era acolo și Marița…

— Ei, și dacă era?

— Săraca, plângea că nu mai vine Stoica… Tincuța înțelese că fata era gata să istorisească pătărania vizitiului, și astfel se înfurie din nou conu Dinu împotriva lui bărbatu-său.

— Foarte rău face madama că stă de vorbă cu slugile, și d-ta faci și mai rău că asculți… Stoica e un nărăvaș, și așa i se cuvine.

— Da' ce-i? ce s-a întâmplat?… se grăbi să întrebe conu Dinu.

— Niște prostii… Ia mai bine spune lui tata-mare povestea Cotoiului încălțat.

Fata se sui pe brațele bătrânului și începu să istorisească minunile ce cetise de curând. Tincuța îi lăsă împreună și ieși.

Atâta bucurie avea conu Dinu în iernile cele lungi petrecute în singurătate. Zoița făcea din el ce vrea.

— A!… tată-mare, că tare ești zbârlit astăzi!

— Dacă sunt zbârlit, piaptănă-mă.

— Vrei?… Zău așa… Eu am învățat în părul lui Muțili.

— Cine-i Muțili?

— Așa, că parcă matale nu știi…

— Nu, zău… Uite pieptenii colo.

— Fata se dete jos să ia pieptenii.

— Păpușa mea este Muțili.

— Taci, frate! Și o smulgi bine?

—…

Zoițica se uită la el, indignată.

— O pieptăn, nu o smulg. Am învățat să-i fac părul în hârtie; știu să-i fac conci ca la cucoane; știu să-i cos rochii…

— Da?…

— O grămadă de lucruri…

— Atunci foarte bine. Vino colea și piaptănă-mă. Fata se sui din nou pe genunchii lui.

— Dacă vrei, fă-mi și mie păru-n hârtie.

— I… tată-mare!… matale ești domn, doar nu ești cucoană! Stai mai bine să-ți aleg cărarea. Să nu te miști!

— Nu mă mișc. Ea începu să dărăcească prin părul lui conu Dinu, parc-ar fi tras dintr-un caier.

— Vezi tată-mare!… ai zis că nu te miști.

— Bine, fetițo, da' mă cam doare…

— Ei!… Cum se poate? că eu dau încet… Măcar de-ar da madama așa în cap la mine!

Conu Dinu râdea pe îndesatelea, cu părul tras pe ochi, aproape înăbușit de greutatea corpului fetei, care acuma se ridicase în picioare, că să potrivească și mai bine cărarea.

— Dar ce s-a întâmplat, fetițo, cu Stoica?… Zoițica se lăsă pe genunchii bătrânului. Era gata să-i spună ce se întâmplase vizitiului, când,

deodată, cu priceperea precoce a copiilor crescuți între părinți ce nu se înțeleg, fata schimbă vorba.

— Ai mătreață, tată-mare.

— Am. Da' parcă tu nu ai!…

— N-am, zău. Ia uite-te. Și Zoițica se plecă cu capul sub nasul lui conu Dinu, care se făcu că-i răsfiră părul. Bătrânul însă se gândea cum să descoase pe fată, ca să afle adevărul. El simțea fondul de imoralitate ce se ascundea în fapta lui, dar, cu cruzimea bătrânilor bolnavi, voia să-și ajungă la scop.

— Zoițico, ia caută colo pe fereastră, sub hârtii. Fata se dete jos de pe brațele lui și se duse să caute pe fereastră.

— Aicea, tată-mare?

— Da. Ai găsit o cutie?

— Da, am găsit o cutie de rahat.

— Ad-o încoace. Zoițica o aduse, conu Dinu o deschise cu greutate, făcând să izbucnească o pulbere fină de zahăr și un miros plăcut de vanilie. După aceea scoase o bucată de rahat și o rupse în două întinzând aluatul ca o beltea legată.

— Cască gura. Zoițica căscă o gură cât o șură. Ochii ei se aprinseră de pofta lucrului dulce. Conu Dinu se opri.

— Îmi spui ce s-a întâmplat cu Stoica? Fetița se uită o clipă în ochii bătrânului, apoi închise gura încet, muie capul în pământ și se înroși. Dar bucățica de rahat, ce atârna în aer, birui instinctul moral al fetei. Ea ridică din nou ochii către bătrân și zise încet:

— Îți spui. Însă, în clipa aceasta, conu Dinu își reveni în fire. El lăsă rahatul în gura fetei, o sărută pe păr și îi zise să bea apă din paharul de pe masă.

— Șterge-te la gură frumos, să nu te vadă maică-ta, și du-te de te joacă. Mi-i spune altă dată ce s-a întâmplat, cu Stoica. L-a bătut tată-tău…

Fata se șterse binișor la gură, și, fericită că nu mai era silită să primească schimbul rușinos de dulciuri și de destăinuiri, închise din ochi cu taină și dete din cap:

— Nu l-a bătut… L-a lăsat în noroi, la cârciumă. Era beat mort, și se rezema de hățuri, când înainte, când înapoi, când înainte, când înapoi.

Și, maimuțărind astfel pe Stoica beat, cum se legăna pe capră, se duse să se joace.

În urma ei, conu Dinu se adânci din nou în gânduri. Stoica era cam bețiv, dar lui îi răsărea în minte cum fusese cu 20 de ani înainte: flăcău voinic, supus la vorba stăpânului, harnic la treabă. I se părea că-l vede, pe el, și pe vataful Taftă, alergând de colo până colo în curtea de la Ciulniței, gata să sară la cel mai mic ordin al lui, al lui conu Dinu, adevăratul și singurul proprietar al moșiei. Cu lipsa de însemnătate cu care se înfățișează prezentul pentru bătrâni, lui Dinu Murguleț, toate actele din urmă ale vieții i se păreau vremelnice și neserioase: măritișul Tincuței, importanța ce o luase Tănase în lume, venirea sa la oraș, prefacerea caracterului fie-sei, trecerea moșiei în stăpânirea lui Scatiu, toate acestea îl nelinișteau și-l supărau. Mai cu seamă moșia. Era cu putință să-l fi înșelat toată lumea, când cu facerea foii de zestre? El dăduse Tincuței o parte din venit, păstrându-și pentru el, în mod expres și solemn, proprietatea și administrarea moșiei.

Și, ca să se încredințeze o dată mai mult că așa grăiau actele, voi să recitească copia contractului dotal, ce era sub perna de la căpătâi, cu alte hârtii vechi. Dete să se scoale și puse un picior în pământ, fără să se gândească, că iarna picioarele îi erau umflate și nu se putea mișca. Durerea îl țintui pe fotoliu. Atunci uită deodată hârtiile și-și aduse aminte de boală. Nimeni nu se îngrijea de el. Trase un scaun de paie ce era alături, își întinse piciorul cel bolnav pe el și, cu mare greutate, își scoase pantoful. După aceea încercă să-și scoată ciorapul, lucru aproape cu neputință pentru dânsul. Gemând, blestemând, întinse mâna pe o măsuță, luă o pereche de foarfece și-l tăie pe de-a-ntregul. Apoi așeză o lumânare pe scaun și începu să se pipăie. Carnea, albă și moale, părea dospită. El apăsa cu degetul peste tot, ca să găsească locul unde-l durea. Dar nu-l durea nicăierea. Atunci de ce era umflat? Poate că-l strângea ciorapul. Încercă astfel să puie piciorul pe pământ, și i se păru că umbla mai ușor. Își aduse aminte de hârtii și întinse mâna sub pernă să le ia. Pe când însă le lua, se gândea mereu la ciorapi: desigur, erau prea strâmți. Asta era adevărata cauză a durerii. Nici nu putea fi altfel: încălțămintea lui de acum, când avea picioarele umflate, era făcută pe măsura de totdeauna. Negreșit. Fiică-sa nu se mai ocupa de el: nimeni nu se mai gândea la dânsul, și el le dăduse tot pe mână, averea lui întreagă!…

În momentul acela, conu Dinu ura pe toată lumea, pe Tincuța deopotrivă cu ceilalți. Furios, se sprijini de pat, de masă, și ajunse până la scrinul cu rufe, pe care îl deschise, îl răscoli, până ce dete de teancul de ciorapi, așezați cu îngrijire și legați cu o panglică de mătase. El nu văzu și

nu pricepu nimic din dragostea cu care erau toate așezate la locul lor, ci smuci teancul de ciorapi și se puse să-i taie cu foarfecele.

După ce stârpi toată încălțămintea din scrin, reveni la loc cum putu, își întinse cu mare greutate piciorul din nou pe scaun, își căută ochelarii, ce-i atârnau totdeauna peste halat în sân și se puse să răscolească actele…

Când intră Tincuța să-și ia noapte bună de la el, îl găsi cu capul ciutură, căzut de pe rezemătoarea fotoliului, cu ochelarii intrați în obraz, răsuflând cu greutate și horcăind cu zgomot, de părea că se îneacă la fiecare înghițitură de aer. De la piciorul gol, la ciorapul căzut jos și tăiat, de la actele răsfoite pe scânduri, la scrinul întredeschis, ea înțelese ce se petrecuse cu bătrânul. O milă nespusă o cuprinse față de trupul acela doborât de suferință și cu sufletul lui necăjit. Îl acoperi pe picior cu un tartan și neîndrăznind să-l deștepte, luă și ea un scaun și șezu lângă el. Însă gemetele, horcăitul, greutatea cu care dormea, îi făceau rău. Se hotărî să-i ridice capul mai sus și să-i ia ochelarii de pe nas. Conu Dinu se deșteptă.

— Ce este? zise el sperios, uitându-se roată împrejur și neînțelegând nimic.

— Nu-i nimic, tată: ai dormit pe scaun cu piciorul gol. Mă tem să nu răcești.

— Am adormit. Dorm rău noaptea.

— Culcă-te de-a binelea. Ia să-ți strâng hârtiile astea și să-ți ajut să te dezbraci. Mâine dimineață vine doctorul…

— Vine?

— Da. Ți-am cumpărat și o duzină de ciorapi noi, de lână moale, largi, cum îți plac dumitale.

La vorba asta, bătrânul își aduse aminte de vandalismul din scrin, și șezând pe marginea patului, începu să plângă. Tincuța se făcu că nu-l vede. El se uită după dânsa cum se mișcă prin odaie, punând cu îndemânare la loc tot ce el răsturnase în drumul lui.

— Va să zică ție tot ți-e milă de mine!

— Doamne, tată, ce vorbă!

— Ia vino-ncoa. Ea se apropie de el și șezu din nou pe scaun.

— Știi ce-am făcut?…

— Ce?

— Am tăiat toți ciorapii din scrin.

— Bine-ai făcut: îți erau strâmți.

— Va să zică nu mă ocărăști?

— Eu să te ocărăsc? !… Da' cu ce drept?…

El se uită în ochii ei și deocamdată nu zise nimic. Apoi intră cu greutate sub plapumă și se întoarse cu fața spre perete. Fiică-sa îl înveli bine peste tot și se așeză pe scaun lângă patul lui. După câteva minute se întoarse către dânsa.

— Am căzut în copilărie, nu-i așa? Ea se uită la dânsul, zâmbindu-i cu bunătate.

— De ce vorbești așa, tată?

— Eu înțeleg toate, toate le înțeleg, parcă aș fi în gândul tău… În loc să mă ții de rău, că am făcut o faptă rea, tu găsești că am făcut bine…

— Ei, Doamne! Apoi nu știu încotro s-o mai dau cu matale.

— Vezi, vezi! Asta-i, am căzut în copilărie.

— Nu, tată dragă, ai făcut cu lucrul dumitale ce ți-a plăcut.

— Așa?… De ce nu spui drept ceea ce gândești?… Nu era mai bine să dăruiești ciorapii la un sărman?

Tincuței i se muiară mâinile, și, neputând să facă altceva, începu să râză:

— Ei, Doamne!… Bine era și așa.

— Vezi? Măgulit că i-a ghicit gândurile și mai ales văzând-o că râde, se îmbună și el, fără măcar să-i treacă prin minte că râsul ei era semn de adâncă descurajare. Închise ochii, mulțumit, pe când Tincuța se uita la el, cu obrajii aprinși, ostenită și singură.

III

De la patru ceasuri, dimineața, Tănase se deștepta și începea să tușească. Răsuna odaia la glasul lui de trâmbiță răgușită, și toate vietățile de primprejur se mișcau. Îl auzea până și conu Dinu din partea cealaltă a caselor, și-i striga prin zid: "Jaba!… Tignafesu!… "

După ce bocăia un ceas, două în pat, se scula să se îmbrace, fără nici o grijă de nevastă-sa, care dormea în patul de alături. Printre picături se și închina: făcea o cruce, tușea, înjura și iar se ruga, cu "Doamne, iartă-mă" la fiecare vorbă urâtă cu care cinstea pe Dumnezeu. Câteodată, opintirile lui seci erau așa de supărătoare că Tincuța sărea din pat să nu-l mai audă.

— Frate, ia ceva, pentru numele cerului, că-ți prăpădești pieptul.

— Te turbur din somn!… Castelana!… A cetit toată noaptea la romane, și dimineața ar vrea să doarmă… Să te culci ca mine la 9 ceasuri, și să te scoli la 4, după treabă. Așa am fost eu deprins la mama mea, și mi-a mers bine.

Tincuța își pierdea răbdarea:

— Se poate, dar eu n-am fost deprinsă așa, la a mea.

— De aia sunteți plini de brânză.

— Ești un mojic, îi zicea Tincuța între dinți și se ducea în odaia fetiței să-și urmeze somnul în pace.

El trecea în cancelarie, unde și focul și lampa erau aprinse de cu noapte, și începea să se plimbe de colo până colo, până feciorul îi aducea ceaiul. Atunci, cu un mănunchi de chei ce atârna o ocă, deschidea casa de fier și scotea o sticlă de rom, o cutie de tutun și un pămătuf de pene. Din sticla cu rom vărsa în paharul cu ceai cât putea să încapă, și apoi o ducea la gură, gâlgâind din fugă, cum făcea și coana Profira când gustărea rachiul oamenilor.

Apoi, pocnind din limbă și scrâșnind din dinți, își alegea o pană să-și curețe țigareta, mișcând din când în când lingurița din pahar. În cele din urmă începea să soarbă cu zgomot din ceai și-și aprindea țigara, din care trăgea fumul cu o poftă nespusă.

De cum se făcea ziuă, primea lume. Cel dintâi ce se înfățișă fu domnul Bănică, sau mai scurt, "don Nică", îngrijitorul de la vie, care nu îndrăznea să intre, și se plimba pe la ușa cu geamuri de la biroul "boierului". Tănase chemă pe fecior.

— Cine-i afară, Costeo?

— Don Nică, de la vie, boierule.

— Să intre. Toți îngrijitorii săi de pe la moșii erau aleși pe sprânceană: unul mai pehlivan decât altul. Bănică, în oraș, purta căciuliță pe ochi, ștrengar nevoie mare, cu o fișcă vârâtă în carâmbul cizmei din dreapta, cu guler de astrahan la scurtătură; aci, în fața lui Tănase, părea umilit și bleg, stând în picioare lângă ușă și așteptând să-l întrebe, ca să deschidă gura. Scatiu îl știa că nu era cel mai din urmă cu talente de administrație; de aceea ciuli urechile. Îi dete bună dimineața fără a-l privi, întors pe o parte și făcându-se că cetește Monitorul Oficial. După câteva minute își ridică ochelarii de pe nas și se uită la el.

— Ce-i, Bănică?

— Bine, boierule.

— Ce te-aduce?

— Păi, ce să m-aducă; ia, mai venisem după niște parale… Tănase se sculă de pe scaun și începu să se plimbe, ca de obicei, grav și încruntat, ori de câte ori era vorba de bani.

— Parale! iar parale!… Ai primit cam mult anul ăsta, Bănică.

— Am primit, dar ce-am primit e scris. Doar nu le cer pentru mine, că eu, cum dă Dumnezeu.

— Știu, da' n-am. Bănică tăcu și se uită în pământ.

— Cât mă costă pârnojia asta de vie, numai să fie în sufletul lui socru-meu, că el m-a procopsit cu dânsa. De la anul o dau dracului, o arendez, îi fac ce-i fac…

— Arendați-mi-o mie, domnule Tănase.

— Taman! Te-am și găsit bun de plată! Bănică râdea încet, fără să se supere, sceptic în fond, ca unul care știa toate cotiturile vorbei lui Scatiu. După câteva minute adause:

— Veniseră niște oameni de la Gurgueți să ia bani pe muncă.

— Mulți?

— Păi gândesc că tot aș face vro 200 de zile. Măcar de-aș găsi cui să dau, să îmbrac toată via.

— Ce le dai pe zi?

— De pomană, boierule: unu, unu și zece, unu și douăzeci, când în primăvară se urcă la trei și la patru.

Scatiu păru că se gândește. După un minut scoase pumnul de chei și deschise casa de bani.

— Doar să-ți dau din altă parte. Și, zicând astfel, luă cinci fișicuri de argint dintr-un coș de sârmă, și le puse pe masă. Apoi desfăcu o condică

lungă și însemnă cu scriitura lui chinezească: "dați lui Bănică, itidentul de la vie".

Bănică luă fișicurile, se uită la ele socotind în gând, și apoi rămase privind spre Scatiu.

— Cât îmi dați, boierule?

— Tu nu vezi: 500

— Ba văd, da' sunt cam mulți. Să tot dau peste 200 de zile, că românul simte el că-și vinde mintea pe nimic, dar nare ce-și face capului de sărăcie.

— Da' știi tu cum să-i aduci: vin sărbătorile Crăciunului și oamenii au trebuință de bani.

Bănică mustăcea, uitându-se pe furiș la stăpânu-său.

— Și matale râmâi făr' de parale… Tănase începu să râdă.

— Zău, mă Bănică: am luat banii din altă parte. Aștept pe Nichitachi să i-i dau. Iacătă-l că vine.

În adevăr, o birje, cu două mârțoage de cai și cu un jidan vizitiu, intră din noroiul de pe stradă în curtea pavată cu pietroaie a lui Scatiu. Bănică tot sta la îndoială. Stăpânu-său îi făcu vânt:

— Hai, cară-te.

— Mă rugam să-mi dai și mie niște parale…

— N-am, mă.

— Că vine Crăciunul, și n-am nici de unele..

— Ei, al dracului!…

— Zău, boierule.

— Măăă!… Și jumătate râzând, jumătate supărat, Tănase deschise din nou casa de bani și scoase un pumn de argint, din care numără 50 de lei, însemnând în catastif "dați lui Bănică itidentul în leafa lui".

— Cară-te odată!

— Cam puțin, boierule.

— Cară-te odată! Bănică, ieșind, se întâlni cu Nichitachi. Acesta îl cunoștea, de la alegeri, unde, beat de dimineață până seară, Bănică era în elementul lui.

— Ce mai faci, Bănică?

— Sărut mâna, coane Iorgule.

— Acasă-i Tănase?

— Poftiți că-i acasă. Pe când Nichitachi intra, Tănase, fără a se uita la el, sări de pe scaun în urma îngrijitorului:

— Mă! să dai banii la oameni din mâna primarului, cu contract, m-ai înțeles?

— Da' lasă, boierule, că doar n-am îmbătrânit de drumul bisericii…

— Că altfel nu mai vezi nici banii, nici munca, zise Tănase, întorcându-se către Nichitachi.

— Păi, dar cum! zise acesta, râzând: ia oaia pielea de pe lup. Tănase râdea cu hohot, în fața celuilalt, care și el râdea. Se priviră un moment ca doi buhai.

— Lesne ți-e ție: ai cumpărat case, ți-ai pus banii la dobândă și chef, neneaco, cu banii băbachii!… Ia șezi. Iei un ceai?

— Păi să iau, dacă-mi dai. Iorgu Nichitachi era ca și Scatiu, deputat, însă de opoziție. În parlament părea că merge cu liberalii, dar bine nu se știa cum vota. În județul lui își păstrase oarecare popularitate, prin neoboseala cu care alerga după trebile alegătorilor. Între el și Scatiu se încheiase un soi de înțelegere tăcută, de a se ajuta unul pe altul spre a se alege sub toate guvernele. Scatiu fiind mai incult, mai bogat și mai fălos, nu se sfia a se declara pe față liberal, conservator sau junimist, după cum bătea vântul. Celalt era mai strâns: îi jucau ochii în cap după toate combinațiile, după toate afacerile, după toate gheșefturile, dar avea pudoarea de a nu le da pe față.

De astă dată venea la Scatiu pentru a-i recomanda pe un jidan, care voia să ia antrepriza zidirii unui spital.

Nervos, spânatec, șiret ca o vulpe, căuta prilejul să intre în vorbă cu îndemânare, fără ca celalt să ghicească interesul ce-l aducea. Se învârtea prin casă de colo până colo, inspectând mobilele, punând mâna pe hârtia de pe ziduri, privind tavanul.

— Mă Tănase, bună treabă ai făcut tu cu casele astea! Om cu noroc.

Pe când el vorbea, intră femeia cu o cutie de lemne, din care așeză binișor câteva pe foc. Nichitachi se întrerupse din vorbă, uitându-se lung la dânsa, fiindcă era curățică și frumușică. Pe la spatele ei, făcea semne de admirare lui Scatiu, învârtind mâna prin aer.

— Ia mai pune lemne, fetică… Pune lemne că nu-i cald la toată lumea ca la stăpânul dumitale. Lui văd că are cine să-i ție de cald.

— Ci tacă-ți fleoanca, mă Iorgule, zise Tănase podidit de râs, dar vrând să facă pe demnul.

Femeia ieși cu mâna la gură, rușinată de tot. În urmă, cei doi boieri făceau un haz nespus, uitându-se unul la altul, urâți și libidinoși ca doi

satiri.

— Bată-te Dumnezeu de caraghios!… zicea Scatiu măgulit de o asemenea bănuială, nici la bătrânețe nu te mai astâmperi, mă?

— Mare șiret mai ești, mă Tănase! Să-ți spun drept, bine le alegi. Ce zice cucoana de așa marfă?

— Taci, bre, din gură, că te-o auzi cineva.

— Lasă că te lucrez eu în ochii d-ei… Da' îmi dai ceaiul ăla, ori ba?

Scatiu sună ce sună, apoi se sculă el însuși să vadă de ceai. Când se întoarse, Nichitachi îl luă de la ușă:

— Ia ascultă Tănase, am venit la tine cu două trebi: una mă privește pe mine, alta te privește pe tine.

— S-auzim.

— Am, bre, pe afurisitul ăla de jidan cu spitalu, care mi-a pus în spinare toate neamurile…

Scatiu se uita în jos. El știa că evreul era bogat și că Nichitachi nu umbla degeaba pentru el.

— Iese ceva, Iorgule?

— Ce să iasă, bre?… Alergătură și alta nimic.

— Să fii tu al dracului?

— Zău așa, Tănase! Fă-mi treaba asta, și am și eu pentru tine…

— Să vedem.

— Îmi făgăduiești?… N-ai decât să scrii băiatului, lui Comăneșteanu, s-aprobe licitația…

— Bine, să vedem.

— Ba nicidecum: trebuie să-mi făgăduiești.

— Bine, frate…

— Când scrii?

— Nu scriu, vorbesc eu, când m-oi duce la București.

— Așa vezi. Acuma pentru tine. Asta-i locmà mare; tânărul Comăneșteanu s-a pus pe trai și are nevoie de bani.

— Mihai? întrebă Tănase, neputându-și ascunde mirarea și bucuria.

— Nu știu bine de se cheamă Mihai… Cumnatul lui Damian.

— Da, da.

— El. A venit ieri la mine Isidor zaraful; are în mână o poliță iscălită în alb.

— Taci, frate!

— Zău așa. Caută vreo 15 mii de lei cu dobândă după om.

Bufniră amândoi în râs, uitându-se unul la altul.

— Eu i-aș fi dat numaidecât: vindeam niște hârtii și făceam suma. Da' m-am gândit la tine, zise Nichitachi, clipind din ochii lui șireți; tu ai mult interes prin partea locului: ai moșia ta, ai luat și pe-a lui socru-tău, și poate intri și-n a Comăneștenilor.

Tănase se gândea, fără a mai asculta pe celălalt. El vedea deodată ce câmp larg de exploatare pentru el și de umilință pentru nevastă-sa i se deschidea, dacă ar fi avut în mână polița lui Mihai. Cu toate astea însă un rest de inexplicabilă rușine îl împiedică de a primi numaidecât târgul. Chipul senin al Sașei, care întotdeauna îi insuflase respect și admirare, îi răsărea în minte. Un moment avu pornirea de a spune că nu primește, dar, samsarul biruind în el licărirea de omenie ce-i insuflase amintirea Sașei, zise:

— Spune jidanului să vie la mine. În clipa când el se gândi, Nichitachi îl străbătea din ochi, neputând să-și explice înțelesul acestei tăceri.

— Credeam că ai înnebunit, zise el tare.

— De ce?

— Să stai tu la-ndoială când îți cade așa locmà în mână!

Tănase se sculă în picioare, pocnind mâinile una într-alta și învârtindu-se de colo până colo.

— Cum se poate, domnule!… Nu-i ajunge cât are, păcătosu! Auzi dumneata, poliță la jidani, cu iscălitura în alb, un om cu așa avere!… Ptiu, rușinea dracului!

— Are avere frumoasă?

— Cum să n-aibă, domnule! Au Comăneștii, care-i cât o țară-ntreagă, au case în București, au o moșie la Teleorman, are Sulița, la munte, care-i numai a lui, rămasă de la unchiul său, colonelul.

— Cu atât mai bine, zise Nichitachi: poți să-i dai 15 și să pui în poliță 30.

Dar Scatiu nu se liniștea. Pe lângă instinctele lui negustorești și ura omului care a muncit și a adunat împotriva celui ce risipește, un sentiment ciudat de demnitate, ce-și avea obârșia în fața lui, îl făcea să-i pară rău de-a binelea de împrumutul lui Mihai. Legătura de rudenie cu conu Dinu și indirect cu Comăneștenii, pe care, ca toți parveniții, o desprețuia față de nevastă-sa, îl măgulea în fundul inimii și o trâmbița pe toate drumurile: o familie mare, cu nume istoric, fără pată, impunea fiului de vătaf, și la umbra ei i se părea că crește propria lui umbră.

Cum risipește, domnule, banii?

— Ei, asta-i! Tinerețe nu-i? Aud că are o franțuzoaică de la Paris care-l toacă.

— Așa!…

— Da. Scatiu se mai învârti prin odaie, neliniștit, și sfârși prin a spune lui Nichitachi să-i trimită a doua zi pe Isidor zaraful.

Nichitachi se sculă să plece.

— Nu mă uiți, Tănase, cu spitalul?…

— Bine, frate; o vorbă are omul.

IV

De îndată ce ieși deputatul din opoziție, Tănase chemă pe fecior și-l întrebă de Bănică:

— A plecat ori e aici?

— Ba e aici, boierule; îmbucă ceva.

— Zi-i să vie la mine. După câteva minute, îngrijitorul era din nou înaintea stăpânului său.

— Ia ascultă, Bănică, cunoști pe Haim, jidanul, din strada mare?

— Ăla de la Cavalerul de modă?

— Ce cavaler de modă, mă prostule!

— Ăla de umblă după spital, boierule.

— Ăla. Ce are a face cu Cavalerul de modă?

— Păi nu ține tot el și prăvălia de galanterii!…

— Așa?…

— Păi dar cum: și prăvălia de galanterii, și acsizele și jugăritu…

— Să te duci numaidecât la el să-i spui să vie la mine, astăzi, neapărat, m-ai înțeles?

— Prea bine.

— Să-i vorbești la o parte, mă…

— Da' lasă, boierule…

— Haide, pleacă. Bănică ieși. În urma lui, Tănase prinse a gândi din nou la Mihai. Bucuria de a împărtăși Tincuței, el cel dintâi, întâmplări extraordinare, pe care le istorisea în felul lui, cu"mă-nțelegi? aud? ", de astă dată era fără margini; avea în sfârșit, cu ce s-o umilească și despre partea lui "neni-su Matei". Sări de pe scaun și se duse la nevastă-sa.

Tincuța se îmbrăca cu ușa încuiată. El dete buzna să intre, dar, găsind ușa încuiată, se opri. Ori de câte ori se lovea de câte un fapt, foarte firesc pentru lumea cealaltă, dar cu care el nu era deprins, devenea bănuitor. Ce putea să facă Tincuța, cu ușa încuiată? Să lăcătuiască ușa numai ca să se îmbrace, nu-i părea lucru curat; el se îmbrăca parcă ar fi fost în mijlocul câmpului, cu toate odăile vraiște, punându-și pantalonii în anticameră, surtucul în salon, după cum i se potrivea.

Bătu la ușă tare. Tincuța se pieptăna.

— Cine-i? întrebă ea, supărată de modul cum bătea.

— Eu sunt. Nu te supăra, domnițo. Dânsa, fără a mai răspunde, se duse să-i deschidă. El intră încet, deschizând ușa mare, solemn și prost ca un car gol.

— Vă faceți frezurile?

— Nu mai vorbi prostii. Ce vrei? Când erau în patru ochi, Tincuța i le tăia scurt. El, văzând că nu i se prinde ironia și nefiind nimeni de față să-i asculte spiritul, se domoli.

— Ia ascultă, nevastă: nu știi una, lată detot…

— Ce este?

— E lată… Dânsa nu mai zise nimica, cunoscându-i firea sucită, ci-l lăsă să spuie de bun placul lui.

— A fost Nichitachi pe la mine… și mi-a spus una de n-o s-o crezi…

Dânsa tăcea.

— Asculți ori ba?

— De cu noapte a luat-o. El se trânti pe un scaun supărat:

— Tai cheful omului, când îi e lumea mai dragă…

— Și ce ți-a spus Nichitachi?

— Închipuiește-ți, dragă, că Mihai e plin de datorii… La numele lui Mihai, Tincuța se uită prin oglindă la bărbatu-său. Fără voia ei, simți că i se bate inima, ca unuia ce așteaptă o nenorocire și vede venind împărțitorul cu depeșa. Căută să se stăpânească și se întoarse spre el cu mirare:

— Mihai!…

— Da, Mihai al dumitale. Ea încercă să zâmbească dând din cap.

— Al meu!…

— Da, Mihai. E plin de datorii: a luat bani de la toți jidanii din București, pe ipotecă, pe amanet, cu gir, fără gir, cum a putut. Acum umblă pe la ovreiașii de la noi: Isidor zaraful are o poliță a lui, iscălită în alb. Caută 15 mii de lei și e gata să se oblige pentru 40, ca să-și ție madama de la Paris.

Tincuța, ascultându-l, se făcuse albă ca hârtia.

Din nenorocire, se isprăvise de pieptănat. Luă cutia cu pudră și se albi și mai tare.

— Zor, zor, dă-i cu făină pe obraz!… Ea se întoarse spre el, binișor, scoase batista și se șterse pe ochi.

— Ce vrea să zică "o poliță iscălită în alb"?

— O poliță iscălită în alb? Nu știi atâta lucru?

— Nu.

— O poliță știi ce înseamnă?

— Da, cam vag.

— Măăă! proastă femeie am. Dacă s-ar întâmpla să mor eu, dragă, pe tine te mănâncă toți din toate părțile. Vino încoace…

Și fericit că-i putea arăta superioritatea lui în ceva, o luă de mână și o trecu prin mai multe camere până la birou, unde deschise casa de fier, scoase un portofoliu lung și îngust, cu o mulțime de despărțituri, și-i întinse pe masă mai multe foi de polițe, unele iscălite și umplute, altele neiscălite.

— Asta se cheamă poliță. Cel ce ia bani cu împrumut se obligă prin foaia asta a-i plăti la cutare dată, și scrie aici suma primită și aici data sau scadența, iar dedesubt iscălește, precum vezi în astelalte.

Tincuța descoperi spre marea ei uimire, că mai toată lumea din oraș datora bani lui bărbatu-său. El urmă:

— O poliță iscălită în alb vrea să zică o foaie de astea, în care un găgăuță ca d-l Mihai își iscălește numele fără să puie suma ce a primit. Cine iscălește asemenea polițe, mai bine să-șilege o piatră de gât și să se dea pe gârlă. Ai priceput?

— Da. El închise la loc casa de fier și trecură din nou la Tincuța. Tănase se așeză pe un scaun, gândindu-se. Ea îl observă cu coada ochiului.

— Nu știu ce dracu să fac, zise el nehotărât.

— Cu ce?

— Cu polița fleacului ăsta de Mihai. Ea se întoarse repede către dânsul:

— Cu ce?

— Cu polița lui Mihai.

— E în mâinile tale?

— Ba nu, dar n-am decât să zic jidanului să mi-o aducă. Tot stau și mă gândesc ce să fac: s-o las, intră pe mâna vreunui cămătar, care și dă 15 mii de lei și pune în poliță 40. Da' tot mai bine s-o iau: îl scap de camătă… și-l am la mână.

Tincuța, în vreme cât el vorbea, se uită la dânsul cu ochii pe jumătate închiși, cu gura pornită pe un surâs amar și batjocoritor, cu o infinită expresie de dispreț, gata să-i zică un cuvânt teribil. El nu vedea nimic.

— Tu ce zici? Ea se stăpâni cât ce putu.

— Eu zic să n-o iai.

— Vezi bine: dumitale nu-ți convine să știi că am la mână pe unul de-al lui "neni-tu Matei".

— De ce vorbești așa, Tănase?… Tu singur zici că n-ai vrea să superi pe Sașa…

— Am zis așa ca să fie vorbă…

— Foarte rău dacă ai zis numai așa.

— Parcă am uscat rufele pe o frânghie cu dumneaei!…

— Ce urât vorbești!…

— Se poate; așa știu eu să vorbesc, și-mi merge bine. D-voastră, care vorbiți frumos, vă mâncați averile ca păcătoșii.

— Te rog, Tănase: gândește-te că șade rușine să afle lumea că faci camătă.

— Da' ce se potrivește!… Obrazul cel subțire al cucoanei se roșește… Ia mai dă-i cu făină, că-ți trece…

Ea, în adevăr, se făcuse roșie și se uita la dânsul cu ochii aprinși.

— Ia ascultă, Tănase, nu mai vorbi așa, că mă faci să te urăsc… Gândește-te ce lucru dezgustător e pentru mine să afle Sașa că noi am dat bani fratelui ei, bani cu camătă!

— Am înțeles… zise el, vrând să se scoale și să iasă. Tincuța sări la ușe și o încuie. Râdea și tremura.

— Nu te las, până ce nu-mi vei făgădui… El se scutură o dată și o azvârli cât colo de la ușă.

— Ia fugi, femeie, și nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala!…

Apoi ieși repede și trânti ușa cu zgomot. Ea se lovi de scaun și rămase alături, grămadă.

— Mizerabil!… Mi-ze-ra-bil! strigă ea, scrâșnind din dinți și plângând.

Rămase acolo câteva minute, ținându-și degetul la care se lovise, cu mâna cealaltă. După aceea se sculă, luă o batistă depe masă și-și șterse ochii. Apoi rămase în mijlocul odăii, gândindu-se. Ce era de făcut? Numele bancherului evreu îi răsări în minte: Isidor! I se părea un nume groaznic, de jidan cu mâinile lungi și hrăpitoare. Îl vedea în fața lui bărbatu-său, târguind polița lui Mihai. Și ea știa toate astea, și nu era în stare să facă nimic. Nimic! Se putea să nu facă nimic?… ce să facă?

Îi veni în minte să-i scrie Sașei. Și numaidecât se îndreptă spre salonul ei, că caute hârtie și cerneală. Însă, după câțiva pași, se opri, gândindu-se la scandalul ce ar fi produs scrisoarea ei. Cum ar fi judecat-o Mihai? Se întoarse înapoi și se văzu în oglindă, cu ochii roșii, cu pudra mototolită pe obraz: era urâtă. Urâtă!… Îmbătrânea înainte de vreme, își rodea sufletul alături de mizerabilul ce o chinuia făr' de milă, pe dânsa și pe tată-său. Îi veni să plângă din nou, și șezu pe același scaun pe care o aruncase cu un minut mai înainte, ducându-și batista la ochi, fără nici o putere…

După câtva timp se sculă. Își aduse aminte că era urâtă cu pudra pe obraz, pe care nu o pusese decât ca să-și ascundă paliditatea, și se spălă, își muie chipul în apă și se răcori.

După aceasta deschise o fereastră, ce da spre grădina tristă și se uită pe gânduri în mijlocul zării: nimic.

Cu toate astea, aerul rece păru a-i da oarecare energie. O idee îndrăzneață îi trecu prin minte: să se ducă în persoană la jidan, înainte ca acesta să dea polița lui Tănase. Dar cine era Isidor zaraful? unde ședea? Nu se gândea la nimic. Zise să-i puie caii, se îmbrăcă și peste un sfert de ceas era în trăsură. Spuse vizitiului s-o ducă la magazinul obicinuit " să cumpere niște ciorapi pentru boierul cel "bătrân"; simțea astfel nevoie să explice pentru ce se ducea în târg.

În poartă se întâlni cu Bănică, care aducea pe Haim evreul, ca un jandarm. Mulțumi pentru închinăciunea lor, fără a-i vedea. Însă, după un moment, barba evreului îi răsări în minte fără nici o cauză. Începu să bănuiască: dar dacă o fi Isidor zaraful? Și cu cât se gândea, cu atâta se întărea mai mult în ideea că era el. Ba chiar i se păru că mâna cu care Haim își scoase pălăria era lungă și hrăpitoare ca mâna închipuită a bancherului. Se mișcă să oprească pe vizitiu, dar se simți jenată ca și cum acesta ar fi înțeles ce se petrecea într-însa. Totuși îl opri:

— Întoarce, am uitat ceva. Alături de biroul lui Scatiu era o cameră goală plină cu dulapuri. Tincuța își lăsă pălăria ce avea în cap și, sub cuvânt de a-și scoate căciulița de iarnă dintr-o cutie, intră singură în odaia de garderobă.

În dreptul ușii ce da în birou, sta un dulap. Ea își lipi urechea de ușă și ascultă.

Haim de-abia intrase. Vorbeau de lucruri fără înțeles, de comerț, de daraveri, pe care Tincuța le pricepea numai pe jumătate. În cele din urmă auzi pe Tănase zicând evreului:

— Te-am chemat, domnule Haim, ca să te întreb dacă ții mult la antrepriza spitalului… fiindcă au venit mai multe persoane să mă roage să stărui la București pentru publicarea unei noi licitații.

— Mai multe pursoane!… Ha?…

— Da, mai multe persoane. Jidanul bolborosea o limbă ca vai de ea, cu "iu! vei! pursoane! "; Scatiu urmă indiferent:

— Țineam să știu dacă ai vreun interes…

— Iu am interes, mă rog, cum să n-am…

— Ce sumă se cheltuiește cu clădirea?…

— O sută zece mii, mă rog.

— Și dumneata ce ofertă ai făcut?

— Iu?…

— Da; cât ai lăsat sub deviz?

— Iu ai lăsat 3 la sută sub duviz.

— Trei la sută? Minunată afacere!… Nu mai erau alți concurenți?

— Mai erau, mă rog, da iu am mulțumit pe dumnealor cu dispighibeala *

— Așa?… Apoi uite că vin alții și cer să nu se aprobe oferta dumitale.

— Oferta!…

— Da, oferta. Evreul părea a se gândi, fiindcă Tincuța nu-l mai auzea. Apoi iar o luă:

— Și iu vii să rog pe dumneavoastră să faceți atâta bunătate de stăruiți să se aprobe.

— O să-mi vie cam greu: trebuie alergătură, pierdere de vreme…

— Eu înțeleg, mă rog: unu la sută pentru cine aduce contractul iscălit… și încă unu pentru cine stăruiește să se primească zidirea când este gata.

— Ia ascultă, domnule Haim, dai două mii de lei să-ți aduc contractul la mână?…

— Zău, domnu Sotirescu, este mult… Așa să n-am parte eu de cuptii a meu, dacă nu este prea mult…

Și astfel îi ascultă câteva minute încă, ciorovăindu-se ca țiganii, unul mai dând o sută, altul mai lăsând una, până ce căzură la învoială.

Dezgustată de bărbatu-său și mai mult, de era cu putință, dar fericită că evreul acesta se chema Haim iar nu Isidor, Tincuța ieși din nou în trăsură.

În magazinul în care intră să cumpere ciorapi lui conu Dinu se ținu bine, vorbi liniștit și, la ieșire, întrebă foarte firesc de adresa lui Isidor. Se mira ea însăși de atâta îndrăzneală. Băieții din prăvălie săriră s-o însoțească până la bancher, fiindcă era la doi pași. Ea mulțumi și se duse singură.

Comptuarul d-lui Isidor era instalat într-o boltă veche, despărțit cu zăbrele de lemn în trei părți: într-una, un jidănaș cu pistrui, cu părul roșcat, cu urechile blegi, murdar, aduna la coloane de cifre; într-alta un bătrân cu barba albă, cu un crâmpei de țigară de foi, care-i ardea mustățile, număra niște gologani și-i punea în fișicuri; în a treia despărțitură nu era nimeni. Pe jos noroi ca în stradă; în aer miros rău.

Tincuța întrebă de d. Isidor. Jidanul cel mititel chemă pe cel bătrân.

— Ce poftiți, mă rog?

— Aș vrea să vorbesc cu d-l Isidor bancherul: eu sunt doamna Sotirescu.

Evreul se dete numaidecât la o parte, deschizându-i portița de lemn, și o rugă să intre într-o cameră din fund:

— Poftiți, mă rog, aista este fiul meu, eu sunt părintele lui.

Tincuța se găsi în fața unui om tânăr, care, ca și ceilalți, făcea la socoteli. El o rugă să șadă, și ieși să vorbească cu tatăl său. După câteva minute se întoarse foarte respectuos. Nu semăna deloc cu cel închipuit, nu avea mâinile lungi, nici aerul hrăpitor, ci părea serios, era miop și stângaci.

— Cu ce vă pot servi, mă rog? Tincuța se simțea cu sufletul la gură, ca la pension, când venea profesorul de la stat să pună întrebări. Zâmbea și se uita la bancher fără să-l vază.

— Aș vrea să vă fac o rugăminte… Eu sunt doamna Sotirescu, rudă cu d-l Comăneșteanu…

— Da? !

— Aveți o poliță a sa neiscălită…

— Neiscălită?…

— Nu. Vream să zic iscălită în alb… Greșeala aceasta o făcu să se roșească și mai tare.

— Mă întrebi un lucru la care meseria noastră ne împiedică a răspunde. Cu toate astea, fiindcă sunteți rudă cu d-l Comăneșteanu, socot că pot să vă spun că așa este: avem o poliță a d-sale, iscălită în alb, și suntem autorizați de corespondentul nostru din București s-o negociem pentru 15 mii de lei. Noi n-am voit s-o luăm pe socoteala noastră fiindcă nu avansăm bani decât numai la comercianți și pe termen scurt.

El păru a se gândi. Apoi adause:

— Mă mir însă că d-l Comăneșteanu caută bani în orașul nostru, mic și fără capitaluri, când ar putea să găsească așa de ușor la București.

Tăcu și păru a se gândi din nou. Tincuța, încetul cu încetul, se liniști. El iar urmă:

— Afară numai dacă n-o fi vrut să nu-l afle familia…

— Da, dar iată că noi tot am aflat. Bancherul înălță din umeri, ca și cum ar fi avut nevoie să se dezvinovățească:

— Ce să fac!… Eu bani n-am: trebuia să-i caut la cineva. Aici în oraș, afară de boierul d-voastre și alți doi-trei, toți sunt datori…

— Da?

— Da. Averi sunt, dar lumea s-a învățat rău: un an face bucate bune, le vinde și le mănâncă; la anul nu se face nimic, sau grâul n-are căutare și intră în datorii… Sunt puțini boieri la noi cuminți, cum este al d-voastră… Așa că eu, neputând să merg la dumnealui după bani, am mers la d-l Nichitachi.

— Și la altcineva n-ați mai fost?…

— La nimeni, pe cinste.

— Atunci vă rog să trimiteți polița înapoi… Se poate? Dânsul se gândea, uitându-se în pământ:

— Se poate… dar pierdem comisionul.

— Eu nu înțeleg mult din asemenea afaceri, zise Tincuța însuflețită, dar vă rog, dacă se poate să restituiți polița, restituiți-o, și mă veți îndatora foarte mult… La orice nevoie, voi fi gata să vă servesc pe lângă bărbatu-meu…

Evreul cel tânăr ieși să se înțeleagă cu cel bătrân, și Tincuța îi aizi în cealaltă odaie. După câteva minute intrară amândoi. Bătrânul, cu un aer mai de cămătar și mai umilit, se înduioșă în fața Tincuței și-i făgădui să trimită polița înapoi, dar o rugă numaidecât să stăruie pe lângă bărbatu-său ca să facă totul să nu se aprobe licitația spitalului. Intră în detaliuri de prețuri, invocă interesul orașului, pleda ca un avocat, acuzând pe Haim că era un "jidan impisibil". Tincuța se uita la el, gândindu-se în ce straniu mod se încurcă ițele intereselor, cum intră cineva din senin în intrigi, cum începe să mintă și să se prefacă, fără nici un gând. Îi rugă s-o ierte(aducându-și aminte de cele ce auzise din colțul dulapului) că de astă singură dată nu putea să le fie de nici un folos, deoarece apucase și făgăduise altora… și astfel avu aerul în fața lor căse amestecă în treburile bărbatului său, ea, care niciodată nu se gândise la astfel de lucruri.

Bătrânul se uită lung la celălalt, și după aceea făgădui Tincuței că înapoiază polița. Ea surprinse cu mirare o expresie de nespusă tinerețe în ochii evreului bătrân când privea spre fiu-său.

— Aista nu cuptiul de jidan, zise el, bătându-l pe umăr. Dacă nu ar semăna la mine, aș zice că nu este al meu… Dar are inima de la mamă-sa, Dumnezeu s-o ierte.

Și bătrânul luă, cu mâinile lui, galbene de țigară, mâna Tincuței, și-i istorisi până la ușă cât era de bună răposata"soție a meu"; cum trimise pe tânăr să facă școala de comerț din București, ca să devie bun "rumun", și așa mai departe.

Tincuța ieși mișcată de vorbele evreului, și se urcă în trăsură, ușoară, fericită, deplin încredințată că scăpase pe Mihai de la mare pericol.

V

Tincuța iubea pe Mihai de mult. După ce el plecase în străinătate, ea îi scrisese la început, cum se învoiseră la cea din urmă plimbare în luntre, fără teamă și fără înconjur. Dar după prima venire a lui Mihai în vacanțe, cei doi copii, ce se despărțiseră jumătate plângând, jumătate râzând, se regăsiră schimbați. Fiecare se miră de prefacerea ce luase celălalt: lui începuse să-i crească mustățile, să i se accentueze liniile, să i se îngroașe vocea; ei i se micșorase talia, i se umpluse pieptul, își schimbase pieptănătura. Tincuța găsea că Mihai își păstrase prea mult din grația de adolescent crescut între femei, ce o avea la plecare; el, de asemenea, că Tincuța devenise de o sensibilitate supărătoare, era distrată, plină de amor propriu.

În adevăr, fata trecuse prin criza prin care trec toate semenele sale, când, între 16 și 20 de ani, încep a fi luate în băgare de seamă, mai cu seamă dacă sunt frumoase și au zestre. I se împlineau toate dorințele, i se deschideau ușile, i se arăta lumea pe latura petrecerilor. Fusese la București, cu Sașa, mersese la teatru, la două-trei baluri; plăcuse tinerilor; jucase până noaptea târziu, îmbătată de farmecul valsurilor; gustase, în fine, din amăgitoarea fericire a tuturor fetelor tinere, și adusese în liniștea ei de acasă umbra nehotărâtă a unei vieți nouă.

Iar acasă întâlnea aceleași chipuri: pe subprefect, doi-trei prieteni bătrâni, pe Tănase Sotirescu, poreclit Scatiu, și atâta tot. Astfel că, negăsind în nici unul asemănarea cu aceea ce începuse să viseze, își făurea o lume primejdioasă de iluzii; citea cu nesațiu romane fantastice, din care sărea pagini întregi de descrieri, fiindcă numai amorul o interesa. O închipuire de sine nesănătoasă lua locul naivității de până aici, ceea ce făcea să găsească pe ai săi și casa lor plicticoasă. Era viața, care-și cerea drepturile sale. Coana Sofița, la fiecare nemulțumire a fetei, revenea cu aceeași vorbă:

— Mărită-te. Du-te la casa ta, și fă cum îți place. Ea ținea mai mult ca oricând să dea pe fiică-sa lui Scatiu. Vechea ei teamă de moarte o îndemna să închidă ochii asupra cusururilor ginerelui: "e cam bătrâior; da' e om de ispravă, harnic, bogat, — ce mai vrei? " Conu Dinu înălța din umeri, dar mărturisirea ce i-o făcuse nevastă-sa, că-i era frică de moarte, că nu se simțea bine, îl impresionase. Scatiu, scos mereu înainte de coana Sofița, azi cu daruri, mâine cu o nouă cumpărătură de moșie, începuse să fie tolerat.

În sufletul fetei, dorința de a trăi de sine, de a fi stăpână în casa sa, de a vedea și primi lume, se amesteca în mod nehotărât cu chipuri noi din București, cu chipul lui Scatiu, cu viața la oraș. Calitățile solide ale firii sale

păreau deocamdată că sunt puse deoparte, și numai frivolitatea vârstei plutea la suprafață. Imaginea lui Mihai îi turbura câteodată planurile, însă era imaginea unui copil, pe când ea era acum fată de măritat.

Când auzi că băiatul se întoarse din străinătate, avu câteva bătăi de inimă și mai cu seamă o nespusă curiozitate de a vedea cum era acum Mihai. Iar când îl văzu, devenit aproape om, cu vocea puternică, cu mustața înfiripată de-a binele, și totuși zicând Sașei ca mai-nainte "maman", cu grație și măsură în toate, dânsa se simți oarecum umilită. El de asemeni o găsi schimbată, cam pretențioasă, gata să se supere la fiecare glumă, și numai după ce Sașa îi spuse despre planurile de măritiș ce se făceau pe socoteala Tincuței, înțelese, în parte, noua ei fire și tăcu.

Astfel iarna, după întâia venire a lui Mihai, fata se mărita după Scatiu.

De la cea dintâi zi până în momentul când o întâlnim ieșind de la zaraf, viața Tincuței fu o luptă neîntreruptă cu necazurile.

La un an după căsătorie i se născu fata, la doi ani muri mamă-sa, mai pe urmă conu Dinu căzu la pat, — iar în tot lungul vremii acesteia, lupta zilnică cu mojiciile lui bărbatu-său și cu răutatea soacră-sei. Negreșit toate iluziile lunatece din înaintea căsătoriei se împrăștiară ca norii la vânt. Le luă locul o viață de provincie, placidă, monotonă, cu scene dezgustătoare de-ale coanei Profire, cu satisfacții de amor propriu rău alese, precum rochii bogate ca să n-o mai întreacă alta, chefuri și chiolhanuri când venea vremea alegerilor, iar restul timpului economii supărătoare. Falǎ în toate, casă mare, două pianuri, reviste străine, seră cu flori etc. , dar interdicție pe toată linia de a se folosi cineva de ele. Mai cu seamă a cânta la piano și a ceti, sau a învăța limbi străine și a le vorbi erau pentru Scatiu lucruri nesuferite.

Astfel, de la început chiar, calitățile statornice ale Tincuței, care fuseseră întunecate un moment de nebunia trecătoare a vârstei, îi fură de mare folos, ca să poată răbda viața mai departe.

După alți doi ani, revăzu pe Mihai, jenată, tremurătoare, vorbind puțin, de teamă să nu-i pară provincială. El era sufletește același. Soră-sa îi spusese de traiul Tincuței, și el căuta s-o mângâie, tihnit, limpede la minte, fără nici o amintire de altădată, dând lui Scatiu o importanță serioasă. Trecură astfel la țară două luni, care părură Tincuței fermecătoare. Mihai plecă din nou, pentru a-și termina învățăturile.

După a doua lui plecare, Tincuța rămase singură, atât de singură și de nefericită cum nu se simțise niciodată. Viața ei cu bărbatu-său îi părea o monstruozitate. Îl privea dusă pe gânduri, încremenită, cum ai privi o

prăpastie adâncă în care a căzut cineva. Din norocire, Scatiu se alese deputat și se duse la București, de unde nu venea decât la o săptămână ori două. În lipsa lui, dânsa trecea nopțile albe, cetind tot ce-i cădea în mână, rămânând ceasuri întregi cu cartea căzută pe pat și cu ochii țintă pe un punct din aer. Cel mai mic lucru o făcea să plângă. Când adormea, somnul îi era plin de visuri. Visa totdeauna pe Mihai, în fel de fel de împrejurări, că zbura, că murea, că se plimba cu dânsa la Paris, cum vorbiseră în luntre, că-l rănea cineva — și se deștepta tremurând, înfiorată toată ca de friguri. După ce se liniștea, întorcea perna pe partea cealaltă, își ridica părul moale de pe frunte și se gândea la dânsul. Îl iubea? Acesta era amorul? Ea nu știa. Simțea numai că ochii ei îl caută prin întuneric, prin lumină, aproape sau departe, peste tot, și că o neînfrântă dorință dea-l strânge la piept ca pe un copil, de a-l încălzi, de a-i face bine, ca o rândunică unui pui, îi frământa toată firea. Sașa, care îi fusese totdeauna simpatică, îi era acum dragă. Se uita la dânsa lung, fiindcă în privirea ei adâncă găsea aduceri aminte de dânsul; o oprea câteodată din râs și-i zicea încet: "ia mai râzi, e așa de frumos! "… ceea ce făcea pe Sașa să râză și mai tare.

Dar Sașa se ducea la București, iar ea trebuia să vină acasă. Petrecu o iarnă pustie, fără o mângâiere de la nimeni. Tănase începea să dea în pârtia politicei, și o înnebunea cu gogomănii prinse ici și colo prin coridoarele Camerei. Soacră-sa o revolta prin simpla ei ființă, buhavă și trivială. Nimeni n-o înțelegea.

Și era un noroc că n-o înțelegea nimeni, fiindcă numaidecât ar fi ghicit secretul ce cu atâta dragoste îl ascundea în suflet.

După câteva luni de la a doua plecare a lui Mihai, se deprinse cu această nouă formă de trai. Nu mai dormea și slăbea, dar era mulțumită: viața ei avea un țel, inima ei bătea fiindcă bătea inima lui.

Când în toamna anului viitor se întoarse Mihai definitiv, ea îl aștepta la țară, cu toți ceilalți, liniștită, dusă pe gânduri în zarea în care călătoreau cocorii. Numai Matei părea a bănui ceva, dar cu firea lui bună nu îndrăznea să ridice capătul vălului ce acoperea toate. Odată, pe când ședeau amândoi în cerdacul de la Comănești, Tincuța, dusă cu ochii în gânduri,

— Matei se uită lung la dânsa, îi mișcă binișor o viță de păr de pe tâmple și, atingându-i fruntea cu degetul, îi zise:

— Ce se petrece aici? Ea îl privi zâmbind:

— Cine știe!… În sfârșit, Mihai sosi. Erau din nou cu toții la gară, ca la întoarcerea din străinătate a lui Matei. Dar, desigur, nici atunci și nici

acum nu palpitase o inimă mai nerăbdătoare în pieptul cuiva cum palpita inima Tincuței. Când îl văzu coborându-se din vagon, se strânse de brațul Victoriei cu putere, iar când fata se repezi să îmbrățișeze pe frate-său, ea se retrase cu un pas înapoi. Întinse mâna lui Mihai zâmbind, dar cu ochii înotând în lacrămi, pe care însă într-o clipă bucuria și căldura lăuntrică le absorbi.

Petrecură toamna văzându-se aproape în toate zilele. Tincuța era fericită; îl știa aproape de dânsa și nu dorea mai mult. Nimeni nu ghicea starea sufletului ei. Sașa cunoștea

nevoile Tincuței, în viața cu Scatiu, și-i respecta tăcerea. O vedea de câtva timp mai slabă, dar i se părea și mai senină. Se deprinde omul cu toate în lume când are voință și demnitate, gândea Sașa.

O singură dată se simți Tincuța în primejdie. Venise spre seară la Comănești și nu găsise pe nimeni: Sașa și fetele erau la plimbare pe jos. Ea sta în cerdac, singură. Își scoase pălăria și se uita în apusul soarelui, când văzu pe Mihai intrând pe poartă, călare. El veni drept la dânsa, mirat de tăcerea ei, și o rugă să se ducă împreună după fete. Ea nu prea vrea. Găsea că era cam târziu. Se uită la el, zâmbind. Mihai îi luă pălăria de pe masă și i-o puse în cap, cu grije și temere să nu-i strice pieptănătura. Ea se sculă încet, coborî scările și porni alături de el, tăcută. Dânsul vorbea repede, istorisea glume, căuta s-o înveselească și să îndepărteze jena ce o stăpânea. Turică le sări în drum să le spună încotro apucase fetele. Vreo câteva radicale de-ale lui fură binevenite. Mihai făcu haz.

— Toate se schimbă în lumea asta, numai Turică nu. După aceea tăcu și el, mergând domol lângă Tincuța. Se păru că vremea din urmă îl prinde și pe dânsul, cu melancolia celor ce au fost și nu mai sunt. Dar își reveni în sine numaidecât. Se întoarse către dânsa râzând:

— Ce teribili suntem!… Ia să grăbim pasul… Și luă mâna Tincuței, o trecu sub brațul lui și începu să meargă mai repede.

— Minunată vreme! Dacă ar ține așa mai mult, să nu fim siliți să plecăm curând la București!

Ea tăcea. Ieșiseră din sat și se îndreptau spre heleșteu. Mihai se opri deodată.

— D-ta nu zici nici o vorbă. Poate că nu voiai să vii la plimbare… Să ne întoarcem.

— Să ne întoarcem, zise ea, ridicând ochii spre el. Aș fi dorit să mergem spre malurile heleșteului, însă cred că e târziu.

Și, însuflețindu-se, îl sili să se întoarcă, dar se rezemă cu încredere de el. Soarele apusese de tot. Amurgul punea un fond de argint liniilor satului, ce se tăiau cu putere în fața clarului obscur.

— Cum trec toate, nu-i așa?… zise ea tremurând. Mă gândesc la drumul dumitale pe lac… de-acum cinci ani.

El îi luă mâna și se plecă binișor spre dânsa, căutând parcă să nu-i deștepte amintiri triste. Ea îi făgăduise, în plimbarea de care vorbea, să nu se mărite.

— Și eu m-am gândit adeseori, zise Mihai, și mă gândesc încă… Ce a fost frumos în viața noastră trebuie să ne rămână în suflet. Mai mult nu putem cere de la firea omenească, ale cărei meniri sunt așa de nesupuse nouă.

Tincuța simți un val de căldură că i se urcă de la inimă spre tâmplă. Își rezemă capul de umărul lui și se opri.

— Te rog… Nu pot să mai umblu… Lasă-mă pe prispa unui țăran și du-te de-mi adu trăsura.

El voi să trimeată pe cineva în locul lui și el să stea lângă dânsa, însă ea nu primi. Îi strângea amândouă mâinile în mâinile ei zicându-i mereu:

— Du-te!… Te rog!… Te rog să te duci, să nu asculți mâinilor mele!…

Și el se duse, îi aduse trăsura, o așeză binișor într-un colț și se despărți de dânsa. Astfel trecu acest val primejdios. Și trecură încă doi ani.

Dar fiecare an săpa o dungă mai adâncă în inima ei. Vara, când putea trăi aproape de dânsul, înviora. Restul timpului se necăjea cu bărbatu-său, pirotea de frig în pustiul luxos de acasă, fără nici o speranță.

VI

Veneau sărbătorile Crăciunului, și cu ele se apropia sosirea ministrului și prin urmare a lui Mihai. Tincuța alerga de colo până colo, ca toate să fie la locul lor, îngrijite și curate. Prefăcu o parte din casă, găti odăile musafirilor, puse cu mâna ei câteva lucruri neînsemnate în camera lui Mihai, între care un portret al mamei lui, și aștepta.

Când se gândea la ce făcuse, ducându-se la evreul cu polița, se rușina singură. Dar pe de altă parte era încântată; scăpase pe Mihai din ghearele lui barbatu-său. Scatiu așteptase pe Isodor a doua zi, însă în locul lui venise Nichitachi să-i spuie că "au pierdut locmaua, deoarece junele găsise bani la București. "

Tănase nu mai pomeni nimic Tincuței. Însă din vorba lui cu nevastă-sa, rămăsese în mintea ei expresia brutală "să-și ție madama de la Paris". Va să zică Mihai avea o amantă. Era oare cu putință? Era cu putință ca el, omul cel mai delicat, cel mai fin, în jurul căruia mintea ei vedea numai senin, să se asemene cu Nichitachi sau cu bărbatu-său, care la București făceau tot felul de necuviințe?… Se tot gândea mereu. O durea capul gândindu-se. Ar fi voit să întrebe pe Tănase, însă se temea să nu deștepte bănuieli.

Într-o dimineață, împărțitorul aduse o scrisoare, care amărî inima Tincuței.

După ce ea ieșise de la Isidor zaraful, tânărul bancher se ținuse de cuvânt și inapoiase numaidecât polița, însoțind-o cu o explicație confidențială către corespondentul lui din București, în care îi povestea cum venise d-na Sotirescu, ce-i zisese și pentru ce o ascultase. Corespondentul arătase lui Mihai cele cuprinse în răspunsul zarafului din provincie.

Deocamdată Mihai rămase foarte mâhnit: era încredințat că lucrul pornea de la Sașa. Negreșit, el se ascunsese de dânsa, și ea, la rândul ei, se ascundea de el. Atunci firea lui dreaptă îl duse în fața soră-si, căreia îi spuse pentru ce îi trebuiau banii, lăsându-i să înțeleagă, cu glume și vorbe bune, că își da bine seama de ce făcea, și că, deși polița era în alb, instrucțiunile banchirului erau limpezi, dobânda fixată și celelalte. Sașa râse de dânsul, îl încredință că nu pricepea o iotă din toată încurcătura asta și îl ajută să ia banii de la bancă.

Mihai nu mai înțelegea nimic nici el. Atunci scrise Tincuței o scrisoare, jumătate glumeață, jumătate ironică, care ar fi trecut cum ar fi trecut dacă n-ar fi curprins sfârșitul, în care zicea că, pentru cauze neprevăzute, e silit să nu mai însoțească pe ministru.

Tincuța care era deprinsă de mult cu toate, cu asta nu se putu deprinde. Răspunse lui Mihai cu violență, spunându-i adevărul, scurt, și rugându-l să nu mai adauge la cupa de amărăciuni cea din urmă picătură. În aceeași zi se îmbolnăvi.

El, primindu-i răspunsul, rămase încremenit. Cât rău îi făcuse fără voie!… Ce prăpastie era în sufletul ei!.. Îi era necaz și rușine de cele întâmplate, mai ales de ironia din scrisoare. Umblă câteva zile fără căpătâi, trist, căutând să uite.

În vremea asta Scatiu se da de ceasul morții. Se întrunea în toate zilele cu deputații și senatorii din majoritate, la el acasă, unde venea și prefectul, câteodată și unul sau doi subprefecți mai isteți, spre a pune la cale primirea ministrului. Primarul orașului umbla din prăvălie în prăvălie, ca pe vremea alegerilor, rugând lumea să iasă la gară cu mic cu mare. Negustorii erau invitați să curețe stradele, fiecare până la jumătate ca apoi "serviciul municipalității" să ridice noroiul. Unii zâmbeau la auzul acestei pompoase calificări, deoarece "serviciul" în chestiune se compunea din două cărucioare desfundate, care mai mult murdăreau decât curățau ulițele. Se luară măsuri să se umple cu pietriș toate gropile și hârtoapele din drumul ministrului; se hotărî trăsura care va avea să-l aducă de la gară, și neapărat se alese "carâta d-lui Sotirescu", o cloșcărie de când lumea, cumpărată la mezat și dată acum, în vederea evenimentului, pe mâinile lui Ferenzcaretașul; se ordonă subprefecților să aducă de primprejur țărani chiaburi, și altele. Mare neînțelegere asupra persoanei care trebuia să se urce în trăsură cu ministru: prefectul ori primarul? Unii ziceau prefectul, alții primarul.

— Mă rog, pardon, ia să ne înțelegem, zicea d-l Alexandriu, partizanul prefectului: cine reprezintă pe onoratul guvern?

— Ia slăbește-mă, nene cu onoratul guvern! D-l ministru vine aici în casa noastră; or mandatarul este d-l primare.

— Ba pardon, să mă iertați: d-l ministru vine el oare în oraș sau în județ?… Aud? Vine în județ. Atunci cine reprezintă interesele județului față cu onoratul guvern?

— Consiliul județean, zise unul: să se urce în trăsură cu toți consilierii.

Un râs general însoți propunerea. Alexandriu se înfurie:

— Ia, mă rog, să nu facem comicării. Eu nu sunt de ieri, de alaltăieri scos la lume ca dumnealui; că am văzut când a primit Napoleon al III-lea pe

împăratul Rusiei, și pe Vodă când a primit pe marele duce Nicolae, și când a strigat Gambetta "Vive la Turquie, monsieur! "

— Floquet, Floquet, coane Tudosie: a strigat "Vive la Pologne", nu "Vive la Turquie", zise prefectul.

— Floquet, Gambetta, tot un drac. Scatiu râdea mai tare decât toți ceilalți de bofonatele bătrânului Alexandriu, așteptând roșu și enervat, să vadă lui ce rol îi dau.

În sfârșit, hotărâră să-l însoțească prefectul, până la palatul prefectului, iar primarul să-i ție un speech la gară; când o fi să meargă acasă, să-l însoțească Scatiu. Acesta se apăra cu gura jumătate, încurcând fraze fără rost… "că mi s-a îmbolnăvit nevasta tocmai acu, mă-nțelegi dumneata, când îmi ard călcâile de treabă, cu afurisita asta de enfluență".

În adevăr, de când se îmbolnăvi Tincuța, el umbla forfota de colo până colo, trântind ușile, înjurând slugile, dând dracului pe toată lumea. Alerga de la grajd, unde vizitiii frecau alămurile , până la sofragerie, unde Costea freca argintăria, făcând din treacăt observațiuni caraghioase, cu privire la putinile de la streșini sau la curcanii ce umblau prin curte. Ise auzea vocea până în vecini, strigând argatul:

— Ioane! Ioane! da' n-auzi, mă afurisitule! Omul sărea din bucătărie, cu căciula în mână:

— Porunciți, coane.

— Nu vezi curcanii ăia cum se plimbă prin curte?

— Păi ce să le fac?

— Să te ia dracu și pe tine și pe ei!… Cotineață n-ai mă, să-i închizi?…

— Ba este, boierule… Iacă mă duc să-i închid.

— Da' putinile alea de ploaie?… Le-ați întins pe toate acuși, când vine ministru!…

— Păi ce să le fac, coane?… doar să le închid și pe ele cu curcanii.

— Nu, boule, să le pui în șură la locul lor… "Acuși, când vine ministru" era lozinca cu care lovea în cap pe cine întâlnea. De se întâmpla să-i ceară cineva ceva, răspundea totdeauna cu aceleași cuvinte:

— Acuși ți-ai găsit și tu, când vine ministru? Se chibzuise el că un fecoir singur nu ajunge, și chemase pe telelița să-i aducă încă unul, vremelnic. Costea se simțea insultat de această lipsă de încredere, și, de la cea dintâi întâlnire, se ciocni cu adversarul său, dându-i o sfântă de bătaie de-l umplu de sânge. Tănase se înfurie ca un balaur, bătu pe Costea și-l dete

afară, iar în locul lui aduse pe celalt. Feciorul cel nou n-avea haine. Atunci Tănase porunci madamei să scoată o veche giubea de frac ce-o avea el de când pământul, și-l îmbrăcă. Când dete Tincuța cu ochii de el, vârât în fracul lui bărbatu-său, ca un câine cu valtrap, sări din pat, bolnavă cum era, chemă pe Tănase și-l rugă să aducă pe Costea înapoi, că altfel se făceau de ocară. Dânsul strigă, înjură, blestemă, dar trebui să se supună, fiindcă n-avea încotro. Porunci din nou madamei să ridice fracul din spinarea feciorului, îi dete 2 franci și-l trimise să se plimbe, aducând iarăși pe Costea.

Când venea seara, cădea de osteneală și se culca de la 8. Între o înjurătură și o glumă, istorisea Tincuței cele petrecute în adunarea de cu ziua, încercând să repete vorbele lui Alexandriu, pe care nu le brodea deloc. Încurca pe Gambetta cu împăratul Rusiei; pe Floquet îl chema "ăla, de, care era la Paris când cu trecerea rușilor". Auzise ceva, dar nu putuse ghici înțelesul cuvintelor franțuzești:

— Ăla, cum dracu-i zice…

— Cine omule?

— Ei, asta-i!… Dacă nu-ți aduci aminte nici atâta lucru, la ce-ai mai învățat franțuzește!…

Tincuța, prinsă de friguri, se uita la el cu ochii mari, căutând să pătrundă încurcătura din mintea lui sucită.

— Dar cu spiciul!… Auzi spici!… Să-i dai o palmă grecoteiului boierit, să se ducă de-a vândă lacu!

Bănuia el că speech înseamnă discurs sau așa ceva, dar vorba i se părea atât de caraghioasă, încât chiar a doua zi, când se îmbrăca, o mârâia mereu printre dinți:

— Spici!… Auzi dumneata, spici!… Între două accese de tuse, mai făcea câte o cruce, mai trăgea o cizmă, și iar se lega de Alexandriu și de Floquet:"cum dracu-i zice, frate! "

În sfârșit, ziua cea mult dorită sosi. Scatiu se sculă de dimineață, dete o raită pe la grajd să cerceteze starea sufletească a cailor celor mari, din care unul era cam nărăvaș; sculă pe vizitiul de oraș, precum și pe Stoica, care se puseră numaidecât să se radă unul pe altul; inspectă "carâta" mișcându-i roatele; inspectă cerul. Toate păreau în bună stare, afară de aceasta din urmă, care amenința cu ploaie. După 12, Scatiu încercă redingota cea nouă, așteptând ora cuvenită spre a îmbrăca fracul. Dejună la 10 jumătate, ca să rămână vreme pentru slugi a se găti. La 12, se urcă în "carâtă" cu Costea pe

capră. Vizitiul era îmbrăcat în haine negre, cu legătură albă, de vară, ale cărei capete fâlfâiau pe umeri, cu un joben de al lui Tănase pe cap, ce-i cădea pe urechi. Frigul îl strângea între umeri, dar trebuia să rabde.

Când s-o ia de la scară, Forgaș, harmăsarul din stânga, începu să sară în două picioare. Gură, bici, nimic nu se prinse. Tănase se dete jos, începu să înjure, lovi cu piciorul în burta calului, dar totul fu zadarnic. Atunci veni Stoica, care cu o fluierătură, îl făcu să o ia din loc. Stăpânu-său se aruncă din fugă în trăsură, iar vizitiul de oraș, gătit pentru ministru, rămase să vină cu "droșca".

La gară erau toți în păr: Alexandriu, Panaitopolu, Vasilică Sobor, Iancu Mânzu, Boteștieanu, precum și senatorii Vispescu, Cralea, și polcovnicul Stamate; apoi directorul prefecturii cu toți subprefecții, primarul, consilierii județului și ai comunei, polițaiul în mare ținută, comisarii și subcomisarii, directorul arestului, șeful garnizoanei; apoi cetățenii alegători, devotații partidului, negustori de toată mâna, cu decorațiile atârnate pe piept; protopopul, chemat de când cu reforma bisericească, "domnul protoereu"; directorul liceului, profesori, institutori, țărani — în fine, tot aparatul administrativ. Judecători nu prea erau mulți, ceea ce făcea pe unii să creadă că a intrat "ceva bizbiu" între ministrul de interne și ministrul de justiție. Afară din gară, ipocomisarii călări stau pe la răspântii, ațінând drumul oamenilor ce veneau cu carele la încărcat; călătorii de la tren erau duși la hambarul de mărfuri, în jurul protestanților celor mai țanțoși; câțiva gură cască priveau la măturătorii primăriei, care pregăteau o manifestație impunătoare, dar până una-alta se inglindiseau la cârciuma de la colț.

La ceasul hotărât, trenul intră în gară, domol, solemn, parcă ar fi știut ce înaltă chemare avea el pe lume. La o fereastră sta prefectul, care se dusese întru întâmpinarea ministrului, rotind niște ochi teribili și făcând semn deputaților să se urce în vagon. Aceștia se urcară, surâzători, îmbulzindu-se care să ajungă mai întâi.

Când se coborî ministrul din tren, toți cei de față se aliniară de-a lungul zidului, strânși de comisari, iar prefectul făcu semn ministrului să se oprească. Atunci primarul se apropie de el, scoase dintr-un buzunar o hârtie și începu: "Domnule ministru!", apoi se opri căutându-și ochelarii, pe care și-i așeză în așa chip, încât îl strângeau de nări, făcându-i să vorbească pe nas. Și iar începu: "Domnule ministru! " Vântul îndoia foile pe care era scris discursul; ochelarii alunecau;câteva picături de ploaie întindeau cerneala, spălând vorbele;afară din gară era un chiloman de nu se mai auzea

nici în cer nici în pământ. Cu chiu, cu vai, logosul se sfârși. Prefectul prezentă în fugă câțiva cetățeni marcanți și trecu înainte, pe covorul ce era întins de la clasa I-a până la ieșire. Aci, zarva era la culme. Pietrișul aruncat de curând făcea să hârșie roatele trăsurilor, ipocomisarii călări pe bidivii plini de noroi strigau la birjari să ție rândul, feciorii chemau pe vizitii, călărașii dau cu pumnul în capul cailor.

Când se iviră prefectul și ministrul, trăsura lui Scatiu era la scară, cu caii neastâmpărați, ce o smuceau din loc la fiecare moment. Costea ținea ușa cupeului deschisă, dar ministrul nu brodea clipa când să intre fără a se lovi. După oarecare chibzuială, marele demnitar al statului se aruncă deodată la voia întâmplării și căzu pe perne. Prefectul făcu și el tot astfel, iar Costea se urcă pe capră. Când însă s-o ia din loc, pace. Forgaș sărea în două picioare ca la circ, sforăia, mușca zăbalele, până ce prefectul, pierzând răbdarea se dete jos. Scatiu turba de mânie: ar fi dat cu cuțitul în cal, de nu i-ar fi fost rușine. Atunci, furios, strigă la Stoica să vie numaidecât. Vizitiul de oraș trebui să renunțe la gloria de a purta pe ministru, iar cravata lui de mătase trecu din nou în slujba droșcei de toate zilele. Stoica, liniștit, cu vorba lui lătăreață, pofti pe prefect să se urce fără teamă, că, "așa se joacă băiatul: mă rog, cal tânăr nu-i? "

Și astfel se înșirară trăsurile una după alta, în goana cea mare, către palatul prefectului. La aripa din dreapta a trăsurii ministrului, venea polițaiul orașului, călare, de-abia ținându-se pe cal, zguduit și frământat ca vai de el, căci, deși era aprig la chip, în fond era un biet creștin, care nu avea alte aptitudini spre a deveni, "prefect de poliție", cum își zicea el, decât nevoia de slujbă.

Pe drum, Tănase, în trăsură cu Panaitopolu, își vărsa focul pe socru-său, care-l pricopsise cu Stoica:

— Mi-a învățat caii cu nărav, domnule!… Cine crezi că mi l-a colăcit? Tot socru-meu.

Apoi se mira că nu văzuse pe Mihai.

— Nu înțeleg de ce n-a venit văru-meu… Panaitopolu se uita la el cu coada ochiului, gata să-l umfle râsul de rudenia cu Comăneșteanu, dar Scatiu sări iar la Stoica.

— Al dracului țigan, domnule: vezi dumneata cum a învățat el calul să sară în două picioare când mână altul, și să fie blând ca un miel când ia el hățurile!

— Pui de hoț de pe Bărăgan, măi Tănase!… Știi tu ce alegi.

Panaitopolu era un grecotei, îmbogățit ca și Scatiu, și mofturile la el nu se treceau. Râdeau amândoi, uitându-se unul la altul.

De la prefectură, ministrul trecu la primărie; de la primărie, la spital; de la spital la arest. În vremea asta, regula hotărâtă mai dinainte, cu însoțitorii, rămase baltă, de vreme ce ministrul ceruse să-l urmeze prefectul peste tot. Tănase venise acasă și aștepta.

Tincuța, rămasă singură, după plecarea bărbatului său la gară, se sculase binișor din pat, se gătise cum putuse, uitându-se, tristă, la umerii transparenți de slăbiciune și se așezase pe o canapea. Ea spera să vadă în curând pe Mihai. Când dete cu ochii de bărbatu-său, încruntat și solemn, înțelese numaidecât ce se petrecuse. Dânsul povesti isprăvile cailor, frângându-și mâinile că l-au făcut de râs: înjură pe Stoica șipe cine i l-a dăruit; bătu din picior la dânsa că și-a găsit să fie bolnavă tocmai în așa momente grele; batjocori pe Mihai că nu venise. Ea îl privea lung, cu lacrămile în ochi; i se părea un nebun, scăpat de la balamuc. Nu zise nimic, ca de obicei, lăsându-l să se potolească singur.

Din nenorocire, tocmai atunci intră pe poartă cupeaua, fără ministru. Acesta se săturase de săriturile harmăsarilor, și rugase să i se dea o birjă.

Când văzu Scatiu că i se întoarce trăsura goală, pricepu dintr-o clipă ceea ce se întâmplase. Atunci, în adevăr, păru că înnebunește. Galben ca un mort, fără a rosti un cuvânt, se repezi la revolver, ieși afară și împușcă pe Forgaș, înhămat cum se afla, descărcând câte șase focuri în el.

— Na, na, na, să te înveți să mai sari altă dată! După aceea aruncă revolverul și se năpusti asupra lui Stoica. Acesta crezuse că-l omoară și pe el, și de frică o luase la goană spre fundul curții, sperând să poată încăleca peste zid și să fugă. Dar Scatiu îl ajunse din urmă, îl înhăță de chică și-l duse târâș până în curte, unde îl bătu hoțește. După ce răsuflă bine, îi lăsă pe toți grămadă și se urcă sus.

Stoica se sculă din noroi, fără a zice un cuvânt; își îndreptă părul în cap, din care scotea vițe întregi smulse de stăpânu-său, și se apropie de cal. Acesta căzuse din ham într-un lac de sânge, își întinse capul pe pământ și trăgea de moarte. Ochii lui limpezi se uitau la Stoica, fără viață. Gemea câteodată din fundul plămânilor, ca un om. Carnea tremura pe el, ca înfiorată de durere.

La vederea calului murind, Stoica se aruncă la pământ, lângă botul lui, și începu să se bocească țigănește:

— Calule, sărmanule, te-a mâncat fript stăpânu-tu, dar-ar Dumnezeu să i se usuce mânușița cu care te-a împușcat!…

Săriră slugile celelalte să ridice leșul, să deshame calul rămas și să pună trăsura la loc, dar nu fu cu putință să scoale pe Stoica de pe botul lui Forgaş. Atunci Bănică și cu argații îl luară pe sus; aduseră o droagă în care puseră calul împușcat, îl acoperiră cu paie și-l duseră la câmp; spălară petele de sânge de pe jos și astfel totul păru reintrat în ordinea de mai-nainte.

De la o fereastră, Tincuța văzuse începutul scenei cu revolverul, și leșinase. Șezu căzută jos mai bine de un sfert de ceas, și se deșteptase singură, fiindcă nu venise nimeni. Se sculă binișor de pe covor și se apropie de canapea. O durea capul grozav. Ceea ce văzuse era oribil. Bărbatu-său nu-i mai apărea, ca până acum, numai mojic, ci nebun furios. Pentru întâiași dată îi fu frică de dânsul. Dar încetul cu încetul, se liniști: înțelegea că amorul propriu al omului ridicol din născare, care pricepe câteodată că e ridicol, e mai teribil decât al altuia. Tot gândindu-se, își aduse aminte de tată-său: o fi auzit focurile de revolver sau nu? Poate că nu, fiindcă odaia lui era de cealaltă parte a caselor. Se sculă cum putu și seduse până la ușa lui, pe care o deschise cu grije; conu Dinu dormea în fotoliu. Se retrase încet, aproape fericită; el cel puțin nu știa nimic din mizeriile ce dânsa îndura.

În vremea asta, Scatiu sta singur în birou, aprinzând țigară după țigară; acțiunea lui de nebun îi descărcase sufletul de neliniștea pe care o grămădise cu încetul toate faptele neobișnuite din urmă și din ziua aceea. Acum se simțea bine, parcă și-ar fi dezbrăcat o haină care-l strângea. Își aruncă ochii pe fereastră, tocmai când ridicau calul să-l ducă la câmp și, instinctiv, voi să se repeadă la ușă spre a porunci argaților să-i ia pielea. Dar un sentiment grosolan de rușine îl opri pe loc. Se așeză din nou pe scaun și se puse să se gândească: pierduse o mie de franci, prețul calului! Dacă în loc să-l împuște l-ar fi vândut, se scăpa de el și nu păgubea nimic. Făcuse o prostie. Și cu cât se gândea mai mult, cu atât îi părea mai rău; o mie de franci!… Auzi, de aia e bine să nu se pripească omul. Și cel puțin, dacă l-ar fi împușcat dintr-o dată, numai cu un glonț! Dar nu, îl ciuruise cu șase gloanțe. Cu toate astea, după un sfert de ceas, chemă pe Bănică și îi zise să trimită pe cineva la câmp numaidecât să ia pielea de pe cal.

Pe când acestea se petreceau la Scatiu, ministrul își isprăvise inspecțiile și venea spre casă cu prefectul.

Înaintea trăsurii alerga un gardist călare, iar pe capră era un dorobanț. Când să iasă trăsura pe ulița armenească, gardistul fu oprit de un pâlc de oameni și în urma lui trebui să se oprească și birja ministrului. Se munceau agenții puterii publice să facă drum trăsurii printre mulțime, dar fără folos: erau vreo sută de țărani ce se grămădeau spre ministru, cu o hârtie în mână. Acesta făcu semn birjarului să se oprească, întrebând pe oameni ce voiau; ei, cu căciulile în mână, vorbeau toți deodată, așa că nu se înțelegea nimic. Prefectul le luă hârtia și le făgădui să le dea dreptate — dar căută să pună jalba în buzunar. Ministrul însă, care nu pricepea nimic, voi s-o citească…

Era o reclamație a țăranilor de la Ciulnițel. Sătui de angarele, de nelegiuiri, de dobânzi, oamenii veniseră, disperați, să se plângă ministrului. Nu mai cereau nimic decât să le dea înapoi pe boier, pe conu Dinu, care din moși-strămoși stăpânise pe la vetrele lor. Se formase cu încetul legenda că ginerele sechestrase pe socru.

Ministrul se simți pentru moment umilit că trebuie să meargă tocmai în casa lui Scatiu, și, cu toate lămuririle prefectului că țăranii erau puși la cale de un avocățel din opoziție, se gândi să telegrafieze numaidecât la Comăneșteanu, care, fiind rudă cu Dinu Murguleț, putea să-l lumineze. Ceea ce și făcu.

VII

La Scatiu acasă erau pregătite două mese: una pentru ministru și lumea aleasă în sofrajeria cea mare; alta pentru "ciurucuri", într-o odaie de jos. Planurile lui Tănase erau mărețe detot: el voia să dea ministrului un banchet de 50 de persoane, cu vinuri ravac, trase și gustărite de Bănică în persoană, dar se lovise de Tincuța, care, din camera ei, ținea toate din scurt. Ea știa că cea mai mică petrecere din casa lor se sfârșea cu beție, cu lăutari și chiloman, și socotea că ar fi mai cuminte să nu dea ministrului priveliștea acestor scene. El urlă, blestemă, se tângui că dânsa nu se gândește decât la ale ei, fără a ține seama de alegători, de popularitatea lui. Simțea că ea avea dreptate, dar, ca să nu aibă aerul că se conduce de un cap de femeie el, dipotatul enfluent, hotărî să împartă invitații în două tabere. Ideea era necuviincioasă pentru cei ce intrau între ciurucuri, dar era practică. De altfel, subcomisarii, agenții electorali, unii negustorași chiar erau mulțumiți să mănânce departe, în tihnă, cu "sfânta agheasmă" la-ndemână, decât să se pițigăiască la masa ministrului.

O baratcă de scânduri lega sufrageria de sus cu cea de jos, iar muzica militară era așezată tocmai la mijloc ca să se poată auzi din toate părțile.

Ministrul intră în sala de mâncare cam înnorat. Scatiu nu știa nimic de ce i se întâmplase pe drum, și socotea că așa se cade să fie un om mare.

Prânzul merse bine, — ce-i drept, cu diferite soiuri de înjurături la adresa lui Costea, mârâite printre dinți. Muzica militară cânta corect, cu d-l capelmaistru în mare ținută, întors cu spatele spre muzicanți și cu fața spre banchet, uitându-se țintă în ochii colonelului. Când veni vremea toasturilor, se mai încurcă treaba — însă toți se țineau la locul lor. Unii râvneau la masa de dincolo, unde limbile se amestecaseră chiar de la al doilea fel de bucate.

De-ndată ce se sfârși prânzul ministrului, unii dintre cei mai nerăbdători se repeziră la ceilalți. Colonelul, care nu prea bătea cu apa făcu stânga-mprejur și se rezemă lângă un șip cu niște "pustiu de profir" (cum zicea domnul protoereu) de s-arunci culionul în câini și mai multe nu.

Mai întru târziu deteră soldaților să mănânce, închiseră ușile bărătcii ce dau spre casele de sus, și astfel zgomotul păru a se liniști. Pe la miezul nopții, ministrul, ostenit de drum, se retrase. Toți răsuflară.

Când însă s-adoarmă, muzica militară începu din nou. Chip era ea ascunsă într-o odaie de jos, dar te joci cu tromboanele și cu piculina!… Mai ales era un afurisit de solist cu cornul, care pusese mâna pe o doină; și ți-o freca, și ți-o învârtea, de gândeai că-și dă duhul în trâmbiță. O lua de jos,

lung, tărăgănat, și se urca la deal ca un hain, și iar o mai ținea, și iar se urca, până prindea două note ascuțite, pe care le sfrichidea un ceas.

Bietul ministru se foia în pat, își trăgea plapoma pe ochi, își înfunda capul în perne, nădăjduind că doar l-o ierta Dumnezeu să adoarmă. Când însă să-l fure somnul, cornistul se întorcea cu trâmbița tocmai în partea aceea, iar cele două note de sus străbăteau văzduhul ca două săgeți nevăzute, și se înfigeau în urechile ministrului. El se scula pe marginea patului, uitându-se jos fără nici o nădejde:

— Ei, bată-te de om!… zicea el. În vremea asta, boierii de sus se duseră la cei de jos și beția se întinsese în toată strălucirea ei. Încredințați că nimic nu ajungea până la ministru, urlau și schelălăiau ca într-o menajerie. Fiecare dăduse drumul firii sale. Revizorul școlar se dezbrăcase de haină și, bot în bot cu protopopul, cântau bisericește, dând cu pumnul în masă ca să ție măsura.

— Pe glasul al 7-lea, popo!… Răgușit de atâta zbierat, protopopul de-abia mai cârâia, scoțând câte o notă de cocoș cu țâfnă, cu capul plecat spre izvor și cu degetul lângă nas, bătând tactul.

— N-auzi, popo: pe glasul al 7-lea!…

— Am răgușit detot, măi frate.

— Bea agheasmă, afurisitule!… Popa mai turna în el câte un pahar, și iar se vâra în sufletul celuilalt, cu degetul la nas.

Fiecare își avea ticul său. Lângă popa cu degetul, venea colonelul. Descheiat la tunică până jos, el se uita posomorât la muzicanți, cu ochii împăienjeniți, cu mâinile amândouă întinse în văzduh, parcă să se apere de un dușman nevăzut. La fiecare întorsătură a doinei, scrâșnea din dinți și gemea de ți s-ar fi părut că i se rupe inima de jale; în fond însă era numai beat, dar beat criță.

Când venea treaba la schimbat cântecul, era vai de lume; nu se potriveau doi la gust. Primarul, care râdea mereu, călare pe un scaun, încerca să fie dulce la vorbă:

— Mă rog matale, puiule, dom'le capelmaistru, să ne cânți "frunză verde, bâr, oiță".

Alexandriu vrea Mascota. Se ducea în fața șefului muzicii, mătăhăind:

— Mon cher, te rog, partea aia din Mascota, știi, unde cântă curcanii, golu, golu, golu…

Panaitopolu îi făcea vânt din drum:

— Ia slăbește-mă cu golu-ul dumitale, amice. Mă, dom'le capelmaistru, să-mi zici valsul lui Ivanovici, ti-ra-ra-ri…

Și, ca să spuie ce vals voia, da drumul unui glas argăsit de spirturi, care hămăia fără nici un rost. Capelmaistrul nu pricepea. Atunci Panaitopolu chema pe polițai, care în tinerețile dumisale cântase din flaut.

— Nică! Nică!… Și fiindcă celalt n-auzea, începea să-l poreclească:

— Mă țopârlane! Mă șurupelniță! Mă bocciule, da' n-auzi!…

Polițaiul, ciupit de vărsat, cu niște favorite serbezi, slab și costeliv ca vai de el, era nebiruit la chef: ar fi fost în stare să bea o vie întreagă fără să se cunoască. Sări de unde se aflași veni lângă Panaitopolu.

— Porunciți, mă rog.

— Ia un flaut, și zi valsul lui Ivanovici. El puse mâna pe un flaut de la un soldat, își titiri gura pe îmbucătură și începu să țâfnească, chisc, chisc, până o prinse din loc. Atunci dete drumul la niște tereremuri strașnice, pecari Panaitopolu le însoțea cu glasul lui spart, ti-ra-ra-ri, învârtind mâna prin aer și lăsându-se pe spate.

Dar în mijlocul lor sări deodată Tănase Scatiu. El până atunci stase de o parte, fluierând o chindie pe care vrea să și-o aducă aminte. Puse mâna pe șeful muzicii și-i zise:

— Asta!… Apoi își întinse buzele să spuie ce voia, dar nu înnemeri.

— Ptiu, bat-o Dumnezeu, că până acuma o cântai!… Capelmaistrul, ca să-i facă plăcere, puse pe soldați să încerce toate chindiile pe cari le știau. Era o ticăloșie, o zăpăceală, de nu se mai auzea nici în cer, nici în pământ.

— Nu-i asta, nici asta.

În sfârșit, la a patra, părură că-i dau în pârtie:

— A ha, ha, zise Scatiu, asta! Atunci se dezbrăcă de frac, scoase cizmele, își puse mâinile în șolduri, și începu… Ceilalți se făcură roată în jurul lui, privindu-l cum pisăgea pământul în vârful picioarelor, dând cu călcâiul în scânduri, strâmbându-și gleznele, când afară, când înăuntru, lăsându-se pe genunchi, sărind în sus, de parcă intrase aghiuță în el. După ce se munci așa vreun sfert de ceas, căzu pe un scaun:

— Vezi, domnule!… Astea sunt ale noastre, nu valțuri și dănănăi de-alea de-ale d-lui Alexandriu… Auzi "golu, golu", parcă ia hapuri!…

În vremea asta, polcovnicul Stamate, care sta întins pe jos ca un tumurug, puse mâna pe pantofii lui Tănase, și, foarte liniștit, îi umplu cu mezeluri de pe masă. Alții jucau prin colțuri, fiecare pe seama lui. Unii

dormeau pe sub scaune. Doi-trei negustorași, simțind că se apropie vremea de ducă, puneau câte o mandarină în buzunar.

Spre zori, începură să-i care trăsurile pe la casele lor, ca pe niște saci, și astfel sărbătoarea se sfârși, spre deplina mulțumire a lui Scatiu, care socotea că e o necinste să iasă lumea trează din casa lui.

Cât despre ministru, zgomotul roatelor pe caldarâmul colțuros îl făcu să sară din somn, buimac, întrebându-se în gând de se cutremura pământul ori sosise sfârșitul lumii…

VIII

A doua zi, pe când Scatiu, informat de Bănică, plecase la Ciulniței să reguleze pe țărani, Mihai sosea de la București.

Tincuța, care toată noaptea nu închisese ochii, dormea când veni el.

Mihai fu introdus numaidecât la ministru. Acesta îi istorisi întâmplarea cu jalba oamenilor, rugându-l să-i spuie ce se petrecea între Scatiu și socru-său. El nu știa nimic. Auzise ceva despre neînțelegerile dintre socru și ginere, dar nu le dase importanță. Făgădui să cerceteze lucrurile mai de aproape și să-l informeze. Ministrul plecă din nou cu prefectul în inspecție.

Mihai ceru să vadă pe Tincuța, dar ea dormea. Atunci se gândi să se ducă de-a dreptul la conu Dinu.

Bătrânul, așezat ca de obicei în fotoliul lui, cetea. Când intră Mihai, el se uită lung la dânsul, peste ochelari. Îl recunoscu, dar parcă fără grabă, și plecă ochii în jos.

— Sărut mâna, nene Dinule. Ce mai faci?

— Bine… Mihai, crezând că nu prea aude, ridică glasul:

— Uite, am venit să te văd… Ești sănătos?

— Mă bucur că-ți mai aduci aminte de mine. Eu sunt sănătos… Tincuța nu prea e bine.

— Da' ce are? El ridică mâinile în sus și înălță din umeri:

— Cine poate să știe!… După aceea se uită la dânsul lung.

— Semeni cu tată-tău… Să-i semeni că era om de ispravă.

— Îți mai aduci aminte, nene Dinule? Îți aduci aminte când am mers la gară cu toții, să primim pe nenea Matei?…

El plecă ochii în pământ și nu răspunse… Mihai se uita la el, mirat de adânca schimbare ce o luase. Căută să-l însuflețească cu ceva, și își aduse aminte că Sașa îi dase o pereche de pantofi pentru dânsul.

— Nene Dinule, maman îți trimite niște pantofi… Mă duc să ți-i aduc.

Și ieși să-și caute valiza. Când să ajungă în capătul coridorului, cam întunecos, i se păru că o ușă de la o odaie lăturalnică era întredeschisă. Voi să treacă mai departe, dar cineva îl chema. Se opri să asculte.

— Mihai, bună dimineața. El nu pricepea bine cine-i vorbea.

— Bonjour… Cine mă cheamă… Prin crăpătura ușii se strecură mâna Tincuței. El o recunoscu și se apropie de dânsa, sărutând-o.

— Ce va să zică asta? când ai venit?

— Acuma. Ce faci?… Am auzit că nu prea ești bine…

— N-am prea fost bine… Dar când ai venit?

— E un ceas de când am venit… Am fost la nenea Dinu… Mă duceam să-i caut niște pantofi, de la maman…

— Ce ciudat lucru!… Eu știam că ai venit, fără să știu… Ce face Sașa?

— E bine.

— Dar fetele?

— Bine, toată lumea. Da' de ce nu ieși la lumină? Ea râdea, ascunsă după ușă.

— Nu se poate… Tot ce pot să fac este să-ți dau mâna din nou, dacă te mulțumești…

Și-i întinse iarăși mâna, prin deschizătura ușii, cu brațul până la cot. El își lipi gura de pielea netedă, sărutând-o petot lungul, de jos până sus.

— Ești supărată pe mine, Tincuțo, și ai cuvânt să fii supărată…

— Destul… fii cuminte… nu sunt supărată. Se zărea, în întunericul odăii, obrazul cu ochii strălucitori.

— Închipuiește-ți că știam că ai venit, și nu-mi spusese nimeni… Du-te la tata… destul. Am să trimit să te cheme…

Își retrase binișor mâna și strânse ușa:

— Să vii numaidecât.

— Viu. Fericit că o vedea veselă și că nu era supărată pe el, Mihai

alergă în odaia lui, scoase pachetul din geamantan și se întoarse la conu Dinu.

— Uite, nene Dinule, maman îți trimite pantofii ăștia de iarnă… Dorește să te vadă… Nu vii la București?…

— Nu pot să viu… Spune Sașii că o doresc mult. N-am văzut-o de doi ani.

— Nu te mai duci la moșie? El învârtea pantofii în mână. Întoarse ochii lung și se uita la Mihai.

— La care moșie?

— La Ciulniței. Bătrânul ridică din umeri.

— Ce copil ești!… Tu nu știi că eu nu mai am moșie… Conu Dinu se plecă spre el, cu privirea încruntată, îl apucă de braț și-l zgudui cu putere.

— Eu nu mai am moșie!… Moșia mi-a luat-o tâlharul… Tâlharul, banditul care îmi omoară fata!… Și Cel-de-sus îi cunoaște nelegiuirile, îi înțelege gândurile, și nu-l trăsnește!… și nici nu mă cheamă pe mine la dânsul, ca să nu mai văd!…

După aceea, muie vocea, și cu mare tristețe zise:

— Îmi pare rău că o să mor blestemând: nu mai este dreptate omenească, iar Dumnezeu și-a întors fața de la mine…

I se strâmbaseră toate liniile obrazului, vorbind astfel. O descurajare adâncă se întipărise pe chipul lui, descurajarea omului revoltat, care nu speră în nimic. Lui Mihai i se făcu milă.

— Nene Dinule, ne te turbura așa, că tot mai e dreptate în lume; uite, țăranii vor să te aibă din nou.

El dete din cap.

— Ce să-ți facă țăranii, împotriva câinelui ăstuia!…

— Cine știe!… poate să-ți facă ceva: au reclamat prefectului.

Conu Dinu se ridică pe brațele fotoliului.

— Au reclamat prefectului!… Se vede că i-a schingiuit detot…

— Mă rog, dumneata ai dat toată moșia de zestre?

— N-am dat nimic! El a luat… A pus mâna pe tot, fără să mă întrebe: zice că eu sunt bătrân și neputincios, că mă fură toți din toate părțile… Vezi bine; așa, mă fură numai el, mă fură și mă vâră în pământ, și pe mine și pe Tincuța… Și ce vor țăranii?

— Vor să te întorci dumneata la ei. Conu Dinu se uită la Mihai lung.

— Sărmanii oameni! Dar crezi că-i lasă el să facă ce vor? Mă prind că acuma, când noi vorbim despre asta, nebunul e la moșie. Ia sună, numai a minune să vezi…

Mihai sună. După câteva minute veni o slugă cu ochii umflați, cu părul vâlvoi. Conu Dinu o întrebă binișor:

— Acasă-i domnul?

— Nu-i acasă, cucoane: a plecat la moșie… Bătrânul dete din cap către Mihai, iar sluga ieși.

— Vezi? s-a dus, a lăsat pe ministru și tot, numai ca să-și răzbune pe lume… Auzi, el, om să primească un ministru!… Cine și-a făcut păcat să-l trimeată în casa asta? Mă crezi când ți-oi spune că toată noaptea au băut ca niște năuci? Ai văzut în ce hal sunt slugile… Asta e viața noastră: când e treaz, e biciul lui Dumnezeu; când e beat, îl legi… Un asemenea om duce interesele județului și ale țării, — vai de ea, de țară!…

După aceea tăcu, clătinând trist din cap. Apoi rugă pe Mihai să-i dea hârtiile de sub pernă, ca să-i arate foaia de zestre. Începu citania din fir în păr a tuturor actelor. Bătrânul se oprea la fiecare frază, la fiecare vorbă, cerând explicarea cuvintelor noi, întrebându-l de nu era dreptatea de partea lui.

Ar fi urmat astfel toată ziua, de nu venea femeia din casă să spună lui Mihai că îl cheamă Tincuța.

Mihai ieși, iar conu Dinu rămase cu hârtiile în brațe. Tot interesul documentelor dispăru deodată, și în mintea lui se ivi o idee nouă, întoarcerea la țară. Cum avea să se ducă, cine era să-l îngrijească puțin îi păsa. Să plece cu trăsura lui Scatiu nu se mai putea, fiindcă singura slugă credincioasă, Stoica vizitiul, se dusese în lume. Atunci îi veni în gând altceva:să fugă…

Pe când planurile acestea munceau pe conu Dinu, Mihai intra la Tincuța.

Întinsă pe canapea, cu o rochie de casă pe dânsa, ale cărei cute, de mătase aurie, cădeau bogate pe covor, cu o blană albă pe picioare, Tincuța mișca ușor degetele pe o carte. În fața ei era un fotoliu, alături de o măsuță, cu un vas subțiratec, elegant, din care se lăsa spre dânsa o roză înflorită în grabă și sfioasă; în atmosfera salonului, o căldură binefăcătoare încare surâdea o minunată fotografie a d-nei Vigée Le Brun, ce-i semăna.

Când intră Mihai, ea zâmbea. Părea că simte toate mișcările lui, chiar când nu-l vede, că știe când vine, ce dorește, ce are să zică.

— A!… domnule Mihai, iată-ne în sfârșit! El dădu din cap, mulțumit și cam stângaci, luându-i mâna.

— Aș fi venit de ieri, dar mi-era rușine… după o scrisoare așa de proastă…

— Șezi. Uite, vezi? asta este… Și zicând astfel, scoase din carte scrisoarea lui.

— Dă-mi-o, te rog, s-o arunc în foc…

— Ți-o dau, însă cu condiție: să nu mai scrii asemenea lucruri.

— Nu mai scriu niciodată.

— Și să aibi încredere în mine, fiindcă îți vreau binele.

— Da. Ea îi dete scrisoarea, pe care el o aruncă în sobă. Amândoi se uitau la hârtia ce ardea, îndoindu-se și lăsând să se vadă literele negre pe fondul cenușiu. Tincuța dete din cap.

— Ăsta-i drumul pe care-l iau toate cele omenești. El nu zise nimic, ci numai se uită la dânsa lung. Era albă ca hârtia pe care o ținuse în mână, diafană, de o tinerețe candidă. Numai ochii păreau că ard, cu o viață proprie, ca diamantele.

Mihai se simți mișcat ca de o poezie, în care durerea pornește din straturile cele mai adânci ale sufletului rănit, dar cuvintele rămân simple. Ea

de asemenea îl privea și părea că înțelege ce se petrece într-însul. Plecă ochii în jos și nu zise nimic. După aceea, uitându-se iarăși la cenușa scrisorii, îl întrebă:

— S-a stins?

— Da.

— Apropie-ți scaunul de mine și șezi. El mișcă fotoliul spre dânsa.

— Te rog, întâi închide ușa că vine frig. El o închise. Umbla încet, ca într-o odaie în care s-ar ruga cineva. Veni iar lângă dânsa, privind-o cu sfială.

— Șezi, te rog… Știi că azi-dimineață m-am deșteptat din somn, cu credința nestrămutată că ai venit. De ce ai venit?

— Fiindcă m-a chemat ministrul.

— Altfel nu veneai?

— Ba aș fi venit, dar mai târziu. Ea îl privi în tăcere, după aceea încercă să zâmbească.

— De câtăva vreme a început să-mi fie frică de ceva necunoscut; mă tem să nu mor. E drept că nu prea am cuvânt să mă îngrozesc de moarte, fiindcă nu sunt fericită. Însă de câțiva ani mă lega de viață o simțire nouă și puternică. Să ți-o spun?…

El se apropiase și mai mult, și-i luase mâna într-ale lui.

— Dacă nu e prea greu, spune-mi-o.

Tincuța se rezemase cu obrazul de spatele înalt al canapelei și-l privi cu ochii gânditori:

— Îmi era drag cineva, atât de drag, atât de scump, încât credeam că o să pot trăi și să mă pot bucura de simțirea mea nouă. Dar se vede că nu se poate…

Mihai, mișcat până la lacrimi, încercă s-o oprească.

— Te rog, Tincuțo, de ce vorbești așa?…

— Vino mai aproape. Ți-aduci aminte de copilăria de pe lac? Copilărie, ce dulce copilărie!… Ascultă-mă: aș vrea să-ți dau ceva. M-am pregătit să-ți dau un inel. Vrei să-l primești? De ce să nu-l primești? Sau dacă vrei să-ți dau altceva…

Se uită la el zâmbind și-i atinse fruntea cu degetul.

— Mă înțelegi?

— Te înțeleg de mult… Ea îi acoperi gura cu mâna.

— Știu…

— Și dacă vrei să-mi dai ceva, primesc; însă nu poate să fie nimic mai frumos decât asta.

Și, vorbind astfel, scoase ceasornicul din buzunar. Tincuța se uita la el nedomirită.

— De la cine îl ai? întrebă cu temere.

— De la soră-mea. Ia deschide-l. Ea deschise un capac, dar nu găsi nimic extraordinar.

— Deschide și dincolo, sau să ți-l deschid eu… Pe sticla albă era o viță de păr, legată cu o panglicuță roșie.

— O cunoști? întrebă Mihai. Obrazul ei se coloră de sânge, un val de căldură îi umplu ochii de lacrămi și fără știre își aruncă brațele de gâtul lui. I se umplea pieptul de aer, de prea mult aer; se îneca de emoțiune. Încet, pe nesimțite, i se lăsară brațele grele, capul ei căzu pe spate, și rămase galbenă, ca moartă. El voi să se scoale de pe covor, speriat de paliditatea ei, dar o ușoară mișcare a brațelor, ce se rezemau încă de dânsul îl făcu să se oprească. Ea își duse mâna binișor la frunte, mișcă brațele în sus și deschise ochii.

— Mi-a trecut. Nu te speria. Nu sunt mai urâtă… E o impresie fugară, pe care nu știu de o înțelegi: vița asta de păr a păstrat un parfum, pe care-l regăsesc în toate lucrurile mele vechi. Când îl simt, îmi pare că vremea n-a trecut, sau că a trecut atâta vreme, încât eu, cea de atunci, am murit, iar eu, cea de acum, sunt alta. Și îmi pare așa de rău că numai sunt cea de atunci! Poate, poate ar fi altfel…

După aceea întinse mâna în aer, cu o mișcare atât de ușoară, dar atât de fără speranță, încât spuse o lume de durere. Se uită un moment înainte-i, apoi se ridică ceva mai sus pe canapea, și iar zâmbi.

— Șezi pe scaun… Te visez aproape în toate nopțile. Te văd aievea cum te miști, cum privești câteodată cu ochii în gânduri, și puterea visului e așa de mare, că a doua zi îmi aduc aminte că priveam și eu tot acolo. Știu tot ce faci, unde te duci, la ce te gândești. Știu când ești trist, când îți aduci aminte de mine. E o nebunie care mă încălzește, îmi odihnește spiritul. Doctorii socot că sunt bolnavă de nervi. La început le spuneam că visez toată noaptea. Mi-au dat fel de fel de doctorii, care mă făceau să dorm ca o piatră. Le-am lăsat la o parte și m-am întors la visurile mele.

Își plecă fruntea pe o lature și se uită la el.

— Dacă nu te-aș mai visa, aș muri. Mihai o asculta, cu inima sfâșiată. Îi era frică să se mai apropie de dânsa, ca nu care cumva suflarea lui s-o

înece. Părea că nu mai ține de pământ prin nici o legătură. Se întinse pe covor și-și rezemă capul de blana albă de pe picioarele ei, pe care o sărută în ascuns.

Ea păru că se gândește…

— Ce stranii lucruri îți spun!… Șezi bine. Reazămă-ți capul de picioarele mele. Vino mai aproape dacă vrei.

El veni lângă dânsa, aproape detot. Tincuța îi puse mâna pe frunte, mângâindu-l. Voi să urmeze, dar sângele i se urcă din nou în obraz.

— Ești prea aproape, zise ea, încurcată, râzând, cu o tremurare o glasului ce o împiedică să vorbească.

El nu zicea nimic, ci se uita la dânsa, rătăcit ca într-un vis.

— Aș vrea să te țiu aproape de mine, dar mi-e frică… Îmi bate inima așa de tare! Șezi colo. Mihai se supuse.

— Îți spun lucruri ciudate. Dar e adevărat. Trăiesc numai fiindcă trăiești dumneata… Aș vrea să te întreb ceva: dacă s-ar întâmpla să-ți fie dragă o altă femeie, cât aș mai fi eu în lumea asta, mi-ai spune-o?… Nu, nu, nu vreau protestări zadarnice.

— Ți-aș spune.

— Crezi că s-ar putea?

— Nu cred. Ea zâmbi, trist. Îl privi cu ochii pe jumătate închiși, cerându-i parcă socoteala în tăcere de ce spuse. Dar se îmblânzi repede.

După aceea, ceru lui Mihai să-i istorisească despre viața lui de toate zilele, ce lucra, ce planuri avea pentru viitor, de-l interesa politica. Îi făgădui să vină la București, la Sașa, ca să fie aproape de el. Voia să-i vadă camera de studiu, să-i atingă lucrurile de pe masă. Închidea ochii cu o plăcere copilărească, gândindu-se la cele ce spunea.

Petrecură astfel mai toată ziua împreună. Când se întoarse ministrul acasă, Tincuța dori să-l vadă. Îl primi cu o grație atât de măsurată, cu atât tact îi vorbi, încât omul, copleșit de preocupări prozaice, se simți ridicat deodată într-o atmosferă senină, simpatică. Ieșind de la dânsa, se miră cu Mihai de nepotriveala dintre bărbat și femeie.

— Cum se poate să se piardă o asemenea ființă în mijlocul lumii acesteia, plină de zizanii și de meschinării?… Sunteți rudă, da?

— Da.

— Ar trebui s-o îngrijiți. E păcat: îmi pare bolnavă. Mihai se opri, uitându-se la șeful lui cum se plimba preocupat. Vederea Tincuței lăsase în spiritul omului rece, melancolia faptelor nobile, uitate sau neuitate. Părea cu

dinadinsul zdruncinat de vedenia călătoare ce-i trecuse pe dinaintea ochilor. Surprinse într-o clipă adâncul lucrurilor și părea că le leagă cu cine știe ce umbră din propria lui viață. Se opri în fața lui Mihai, vorbind încet, cu vocea gravă:

— Natura e câteodată de o nedreptate revoltătoare. Față cu noțiunile noastre morale, e imorală, oarbă. Cu drept cuvântau făcut grecii, din destinul lor, un fiu al Chaosului și al Nopții.

Graiul lui străbătu departe în sufletul tânărului. El rămase pe loc, uitându-se în pământ.

Nici nu mai avură nevoie să vorbească despre conu Dinu și despre ginere-său. Ministrul pricepuse, din tot ce-l înconjura, drama ce se petrecea sub aparențe ridicole. Îi fusese destul să vadă câteva minute pe Tincuța, ca să i se lumineze și mai bine țesătura ascunsă a aparențelor.

IX

Dar Tincuța era fericită. Seara, după ce toți se duseră să se culce, ea rămase singură.

În odaia ei ardea focul. Puse lumânarea pe scrin și făcu doi pași spre oglinda cea mare. În lumina încrucișată a focului și a lumânării se văzu în mijlocul camerei, cu haina de mătase lungindu-se în penumbră, ca o fantezie ușoară. Mânecile îi cădeau bogate de pe umeri, cu capete negre de dantelă. Se mișca în dreapta. Nevinovata închipuire de sine o făcea să se creadă de partea aceea înaltă. Cine știe de ce. Era ostenită. Pianul era deschis. Șezu pe scaunul lui și-și aruncă ochii pe note. Erau niște litere mari, albe, cu un pervaz negru. Luă caietul în mână și-l întoarse spre lumină: Sonate Op. 27, nr. 2. *Der Gräfin Julie Guicciardi gewidmet*[1]. I se păru că aude pentru întâiași dată numele acesta. Julie suna așa de frumos! Cine o fi fost?… Se sculă din nou și se apropie de oglindă; apoi se depărtă cât putu și se uită numai la rochie. Era alta, într-o altă lume, într-o lume caldă de poeți și de muzicanți, în azurul căreia se vedeau ramuri înflorite. Își aduse aminte de lucruri vechi, de un brocart rămas de la maică-sa, cu flori de crin. Se aplecă pe covor și ridică o batistă. Apoi veni lângă scrin. Se rezemă cu coatele de marmoră și se uită la portretul lui Mihai. Era un portret vechi. Îl privi lung, atât de lung, că i se părea câteodată că nu-l mai cunoaște. Îi trecu prin minte începutul unui vals de Chopin și mișcă degetele pe piatra rece, ca pe piano.

Se dezbrăcă încet, rămânând mititică. Intră în pat binișor, își rezemă capul pe pernă și se uită la flacăra ce de-abia mai pâlpâia pe vârful cărbunilor. Gândurile ei se prindeau în mreaja somnului. Din când în când i se părea că pune mâna pe momentul precis în care adormea! "Acuma, acuma", și dormi, în adevăr, cu cunoștința limpede despre trecerea de la o stare la alta.

Întru târziu se deșteptă. Focul se stinse cu desăvârșire. În odaie era frig, dar ea asuda. Scoase batista de sub pernă și și-o trecu pe frunte. Simți că-i tremură mâna și că tremură toată. Visase, ca întotdeauna, pe Mihai, — îl visase că pleacă fără s-o vadă, pe ascuns, ca să n-o turbure. Își lăsă mâna în jos și ascultă. Un huruit de trăsură ce se pierdea pe uliță o făcu să ridice capul de pe pernă și să asculte. I se părea acum că-și aduce aminte exact de momentul când ieșise din curte — momentul când ea se deșteptase. Tocmai de aceea se deșteptase, de zgomotul roatelor. Atunci se sculă pe un cot ca să asculte mai bine: nici o mișcare. Plecase.

Palidă, cu inima bătând să-i rupă vinele, sări jos din pat, aprinse lumânarea, își îmbrăcă în fugă rochia, încheind-o ici și colo și ieși. Trecu prin coridorul cel lung și prin salonaș, și se duse drept la camera lui Mihai, pe care o deschise, trântind ușa de perete. Era cuprinsă de o dorință neînfrântă de a ști adevărul, de a-l constata în partea lui materială, dând de patul nedesfăcut și de camera goală.

Când colo, Mihai dormea la locul lui, somnul omului tânăr, care a trecut o noapte în drumul de fier — iar odaia era plină de lucruri aruncate peste tot.

Tincuța rămase încremenită, și tocmai atunci i se păru că se deșteaptă din halucinația ce o stăpânise cu atâta putere. Era să scape sfeșnicul din mână. Dete înapoi, retrăgându-se cu grijă, fericită că nu o simțise nimeni, nimeni și intră la ea, se dezbrăcă repede și se culcă din nou.

Când își regăsi căpătâiul cald și închise ochii, i se păru că o cerească mână se coboară din aer și îi ridică de pe frunte pâcla visurilor rele, limpezindu-i gândurile. Mihai era acolo, sub același acoperământ cu dânsa. Ce mai putea dori?

A doua zi dimineața, pe când ea se îmbrăca, femeia din casă îi spuse că Mihai vrea s-o vadă.

Se găti numaidecât și se duse drept la el. Bătu la ușe.

— Intră, îi răspunse vocea lui dinăuntru. Ea intră, încet, râzând, pe când el o privea cum înainta cu pași măsurați, ca într-un menuet. Mihai își strânse lucrurile și sta într-un colț pe canapea, cetind. Felul vioi cum se înfățișa Tincuța îi păru atât de îmbucurător, încât nu se sculă și nu o întrerupse. Dânsa veni până lângă el, șezu și, luându-i mâna, îi zise lung, cu ochii în ochii lui.

— Bună dimineața. Cum ai dormit astă-noapte?

— Am dormit foarte bine, răspunse el, sărutându-i mâna.

— Cu visuri, fără visuri?

— Fără. De ce?

— N-ai simțit nimic? n-a venit nimeni la dumneata?

— Nu.

— Da' bine dormi! Vrei să-ți arăt cum dormi? Uite așa. Și-și strâmbă capul pe o pernă, rezemându-și capul în piept, ca cineva care cade de somn. Mihai râdea:

— Da, da; așa dorm. De unde știi?

— Asta-i treaba mea. Apoi se uită împrejur.

— Dar prin casă, ce neorânduială păgânească!… Una aruncată într-o parte, alta într-alta, de ți se părea că-s hainele a patru persoane, nu ale uneia singure.

El era din ce în ce mai mirat:

— De unde știi toate astea? Ea se sculase și se uita la lucrurile lui de pe masă, scoțându-le de prin tocuri, dând sticluțele pe la nas, învârtind foarfecele în mână.

— Ce-i asta?

— Ăsta este un cuțit și o furculiță, care se îmbucă una într-alta, ca să nu ruginească.

— Dar asta? A!… un puf! Dai cu pudră?

— Nu dau. După cum vezi, este o colecție de tot felul de instrumente de ras, între care și puful pentru cine pune pudră.

— Ce fel de ras. Cuțit și furculiță…

— Nu… Astea sunt aruncate în valiză de slugi, din altă parte. Dar spune-mi, zău, cum de cunoști modul meu de adormi!

Ea se uită lung, cu privirea bună.

— Să-ți spun: astă-noapte am visat că plecai, fără să-ți iei rămas bun de la mine. M-am deșteptat. Tocmai atunci treceao trăsură pe stradă. Văzusem lucrurile cu atâta luciditate, încât nimeni din lume n-ar fi putut să mă încredințeze că nu era așa. M-am sculat, m-am îmbrăcat în grabă și am venit săvăd camera goală. Îți spun: eram atât de sigură că ai plecat, încât am intrat de-a dreptul fără să mai bat la ușă. Când colo… nu plecasei.

— Se putea să plec fără să te văd!

— Știu, — dar e așa. Povestind cele întâmplate, se sculase în picioare. Obrajii, de regulă palizi, erau colorați; ochii, care totdeauna ardeau, de astă dată aveau privirea senină. Mihai o luă de mână și o apropie de fereastră.

— Ce este? întrebă ea mirată.

— Nimic: te găsesc astăzi foarte bine. Ea plecă ochii în jos, apoi îi ridică spre el, zicând încet:

— Ești aici. Sunt fericită… Nu pleci încă.

— Mă duc cu ministrul la Slobozia și ne întoarcem deseară. Tocmai de asta voiam să te văd. Trăsura e gata.

Ea îl privi în ochi:

— Da?… Apoi îl luă de mână și-l trecu repede în salonașul ei.

— Așteaptă-mă aici. După câteva minute Mihai văzu ușa deschizându-se, iar Tincuța venind la brațul ministrului. Ea se mișca încet, legănându-se,

venind ca o umbră în urma lui. Se uita la Mihai râzând. Ministrul părea ceva cam încurcat, dar se reculese repede.

— Uite, Mihai, doamna dorește să rămâi aici; eu doresc să vii cu mine… Ce alegi?

Tincuța se întoarse repede spre el:

— Dacă doriți dumneavoastră, eu nu mai doresc nimic.

— Veți vedea: nu-i așa că alegi să rămâi? iar pe mine mă lași să mă duc singur?

Mihai se uita la amândoi, nedumerit. Ministrul îl bătu pe umeri, prietenește:

— Rămâi, rămâi. Noi ne vedem la București în toate zilele. Apoi ieși, însoțit de Mihai până la trăsură. Când se întoarse înăuntru, Tincuța îl aștepta în mijlocul salonului, veselă. Îi făcu o reverență adâncă, trimițându-i o sărutare pe vârful degetelor.

— Nu-i pentru cine se gătește, ci pentru cine se nemerește.

— Îți sunt foarte recunoscător; dar… ce a zis ministru?

— Recunoscător… știi, cam așa.

— Te mai poți îndoi?

— Da?

— Desigur că da. Numai să nu i se pară ciudat…

— De ce? Eu te văd așa de rar… El te vede în toate zilele, cum prea bine a zis. Ajută-mă să șed. Dă-mi blana. Pune-mi-o pe picioare și stai lângă mine.

Mihai se supuse, o ajută să se rezeme bine de brațele canapelei și se întinse și el pe covor.

Dar n-apucase să s-așeze bine, când văzu pe Tincuța privind cu luare-aminte în aer, parcă ar fi ascultat ceva. În adevăr, se auzeau clopotele unui poștalion: Tănase Scatiu se întorcea.

Ea ridică ochii și mâinile spre cer, ca o mută protestare împotriva soartei. Mihai pricepu ce se petrece într-însa, cu atât mai mult că trăsura intra în curte. Se sculă și făcu semn Tincuței că se duce în odaia lui. Ea își strânse lucrurile împrejur și așteptă.

După puțin timp, ușa se deschise, lovindu-se de perete, și Tănase intră, îmbrăcat în șubă, cu revolverul la brâu, ca deobicei.

— A! v-ați sculatără!… Mă bucur. Apoi se cotrobăi prin șubă, rupse un nasture, înjurând, și scoase o hârtie din buzunar, pe care o aruncă Tincuței:

— Să dai asta lui tat-tu s-o iscălească. Tincuța, mai nerăbdătoare decât altă dată, se uită la el pieziș:

— Dacă intri plin de noroi în casă, închide cel puțin ușa.

— Ia slăbește-mă, că n-am poftă de vorbă. Și ieși. Dânsa deschise foaia de hârtie și prinse că cetească. Era slova lui Nae de la Ciulniței. Părea un fel de declarație din partea lui conu Dinu, către ministru, că nu vrea și nu poate să se ducă la moșie, că nu încuviințează cererile țăranilor, că are toată încrederea în ginere-său, etc. Tincuța se trudea să prindă înțelesul acestui act, dar nu izbutea. Îl ceti și-l receti fără să-l priceapă. Atunci sună și zise feciorului să poftească pe boier. După câteva minute, Tănase se ivi în ușă, numai în pantaloni și-n jiletcă.

— Ce este?

— Vino-ncoace. De ce umbli numai în vestă: te-o întâlni cineva. Știi că-i Mihai aici.

— Ei, și! Sunt în casa mea.

— Tocmai de aia… Ce este hârtia asta?

— Dă-o s-o iscălească și nu mă mai descoase.

— O dau, dar explică-mi, să știu ce spun… El se lepși pe un scaun și lovi cu pumnul în masă.

— Bine, nenorocito, nu simți cum mă strâng dușmanii din toate părțile! N-ai auzit cum mă reclamă țăranii dumneavoastră, de la scofala de moșie ce am luat de zestre!…

Tincuța se mișcă pe canapea și ridică glasul.

— Nu știu nimic.

— Nu știi nimic, ha? Da' pe ce lume trăiești? Bătu-o-ar Dumnezeu de zestre s-o bată, că mai bine îmi rupeam gâtul decât mă însuram!

Ea se uită la dânsul, lovind nervos cu vârful degetelor pe hârtie.

— Vorbește încet, că e lume alături. El se smuci furios către dânsa:

— Vrei, se vede, să zic ceva lumii de alături…

Dânsa, înțelegând că nu-i de scos la cale cu el, făgădui să vorbească lui conu Dinu.

— Să te duci numaidecât la el, m-ai înțeles? Ea dete să se scoale.

— Iacă mă duc. Scatiu ieși. În urma lui, Tincuța rămase pe marginea canapelei, gândindu-se. Ce era de făcut? Să se ducă la tată-său, știa mai dinainte ce ură groaznică avea bătrânul împotriva lui Scatiu, din pricina moșiei. Să nu se ducă, ar fi înnebunit-o bărbatu-său. Între ei doi, nu găsea nici o scăpare. Se uita în pământ, clătinând din cap.

— De ce nu mă ia Dumnezeu?… Se simți părăsită de toată lumea, fără putere, fără speranță când deodată, îi răsări în minte imaginea lui Mihai. Da, asta îi era singura mângâiere. Avu pornirea de a se duce spre el, însă, ca oprită de voluptatea de a spera, rămase locului; apoi se îndreptă către tată-său.

Spre marea ei mirare, conu Dinu făcea exerciții de mers în picioare, se ținea copăcel, trecea de la pat la masă, ca un copil.

— Da' ce faci, tată? El se uita la dânsa, placid, cu o sprânceană ridicată în sus, de parcă era pusă în cui, și urmă să-și caute echilibru. După câteva momente de tăcere, se întoarse spre dânsa:

— Merge, merge. Trebuie să mă mai mișc, că altfel îmi amorțesc picioarele.

Multă vreme el fusese de altă părere; nu atinsese pământul luni întregi, ca să nu se ostenească. Acum era de părere contrarie.

Se uită iar la Tincuța.

— Tu ești mai bine? Ce ai acolo?

— Am o hârtie… pe care te rog s-o citești și s-o iscălești. Conu Dinu se rezemă de masă, își puse ochelarii și ceti în fugă cuprinsul actului lui Scatiu. Apoi plecă ochii în jos, pieziș, și se uită la fiică-sa peste ochelari:

— Ce face! ? Tincuța luase un scaun și ședea, cu mâinile pe genunchi. El urmă a o privi.

— Și tu ai vrea să mă vezi iscălind un asemenea act?

— Eu nu vreau nimic.

— Atunci pentru ce mi l-ai adus?

— Fiindcă mi l-a dat să ți-l aduc.

— A!… ți l-a dat să mi-l aduci!… De ce nu vine dumnealui?… Să poftească aici la mine, să i-l arunc în obraz, nerușinatu! Vrea să-l iscălesc?… Poftim iscălitură.

Și zicând astfel, rupse hârtia cu furie în bucăți. Tincuța sări de pe scaun.

— Tată, ce faci! Bătrânul bolocănea ochii furios, vorbind îndesat cu degetul în aer.

— Să poftească aici la mine!… Să vie la mine, nebunu, să-i dau eu iscălitură de act!… Vrea act, ha? ca să mă pună sub epitropie de toată isprava?… Și tu îndrăznești să-mi ieși cu asemenea păcătoșii, tu, fata mea, pe care te-am crescut ca pe o floare, să nu te bată vântul, să nu te arză soarele, ha?…

Tincuța se uită la el înlemnită.

— Ce să fac?

— Să nu primești asemenea lucruri pentru mine, pentru tatăl tău… Și să mă aperi, nu să mă pui să iscălesc pentru el!

— Bine, tată, ce să fac? Dumneata îmi ești părinte, el îmi este bărbat…

— Vezi bine. Și dumneata te duci după bărbat…

— Da' ce să fac? Conu Dinu se uita la ea și da din cap. Tincuța urmă, încet:

— Au venit sătenii noștri să-l reclame la prefect.

— La ministru, nu la prefect. Să-l reclame la ministru, și la vodă, și la Dumnezeu, că i-a jupuit ca un tâlhar. Pe mine de ce nu m-au reclamat la nimeni?

— Dumneata erai din cale afară bun cu dânșii…

— Așa? !

— Cum a venit un om cu voință s-au supărat.

— Va să zică, eu n-aveam voință? Frumos. Tincuța se duse la el să-l mângâie.

— Nu, tată, nu te supăra. El o îndepărtă de la dânsul.

— Fugi, fugi, că mă mâhnești.

— Te rog, tată… Ce să fac?… El mă gonește, dumneata mă gonești… Sunt așa de nenorocită!

— El te gonește! ?… Te gonește!… Și zicând astfel, voi să se repează spre ușă, cu ochii injectați de sânge, dar se încurcă, se împletici și căzu. Tincuța sări să-l ajute, însă de-abia se ținea ea însăși pe picioare. Chemă slugile, îl ridicară de jos și voiră să-l pună pe pat. Se zbătea să se scoale și să plece. Cu mare greutate îl liniștiră și-l făcură să-și ia locul în fotoliu.

Tincuța, ieșind de la el, era cu desăvârșire nimicită. Stete un moment în coridor și se gândi. Ce să facă? Nu mai avea nici cel puțin hârtia neiscălită.

Atunci, prinsă de un fel de curaj, păru că-și regăsește calmul obișnuit: întâmple-se ce se întâmplă. Astfel, reintră în salonaș și așteptă.

După puțin timp, veni Scatiu. El aflase de la slugi despre starea lui socru-său, și clocotea de manie. Se plimba de colo până colo, ca o hienă, fără a zice o vorbă. Deocamdată se opri în fața Tincuței.

— N-a vrut să iscălească, așa-i? Tincuța înălță din umeri.

— N-a vrut. Lasă că-i arăt eu!… Apoi se învârti prin casă, și iar veni în fața ei.

— Să știi că mâine cer de la tribunal să-l puie sub epitropie. Dacă e nebun, nebun să fie…

— De ce vorbești așa? E tată-meu.

— N-ai mai fi avut parte de el! Și zicând astfel, se apropie de dânsa în începu să strige:

— Nu-l vezi că-i nebun!… E nebun de legat!… Sunteți cu toții o casă de nebuni, și el, și tu, și tot neamul vostru! Tincuța se sculă binișor și voi să iasă. El îi tăie drumul.

— Unde pleci? Ai să stai aici să m-asculți. Ea se opri în loc și se uită la dânsul:

— Vrei să-mi scurtezi viața detot.

— Da' lasă că ești neam al dracului, nu pieri cu una cu două. Am să mă duc la tribunal…

Pe când el începea din nou, se deschise o ușe, și Mihai intră. Tănase, care uitase cele ce-i spusese Tincuța, rămase cu gura căscată.

— Bună ziua, domnule Tănase. El își muie glasul detot:

— Da' de unde ieșiși, măi nenișorule?

— Eram aici. Te rog să mă ierți c-am auzit fără voia mea cele ce spuneai Tincuței… Ministrul mi-a vorbit de întâmplarea asta, însă fără să-i dea importanță. Dacă vrei, vino la mine să-ți explic…

Și trecură amândoi în camera lui Mihai.

X

După ce Tănase ieși, Tincuța răsuflă. Se duse în odaia ei, și rămase la geam, uitându-se în grădina desfrunzită.

O asemenea viață era cu neputință de suportat. Încotro se întorcea cu mintea, vedea numai prăpastie: bărbatu-său îi era odios, se revolta împotriva societății care-l tolera, împotriva lui Dumnezeu care-l ținea pe picioare; tată-său devenise egoist, copilăros, stăpânit numai de gândul moșiei. Îi trecuse prin cap ideea despărțeniei, însă groaza de scandal o făcuse să dea înapoi înfricoșată. Ce era de făcut?

O lega de lume fata și, cu un simțământ mai personal, Mihai. Însă amândoi stau oarecum în partea nestatornică a vieții. Acolea, lângă dânsa, nu era decât necaz și chin.

Ideea morții îi încolțise în minte de mult. Se simțea bolnavă și nădăjduia că poate să moară curând. Dar, tinerețealupta, și moartea venea încet.

Scena din urmă cu bărbatu-său o revolta, o exaspera. Mihai auzise cum era tratată în casa ei, și în loc să-i fie recunoscătoare că pusese capăt injuriilor, se simțea umilită, înjosită; cât putuse să sufere ea singură, fără ca alții să știe, suferise; dar să fie batjocorită aproape în fața lui Mihai, în auzul lui, i se părea cu neputință de răbdat.

Deschise geamurile și respiră cu putere. Îi era cald. Se desfăcu la gât și-și puse coatele pe marginea ferestrei, gândindu-se. Ce fără de șart mai era și lumea asta! Cine e fericit într-însa? Violenții și apoplecticii. Cei blânzi și fără voință sunt victime. Dar, fiindcă înțelegea că e așa, de ce nu-și schimba și ea firea? Însă poți să-ți schimbi firea?

Ce-ar fi fost oare, dacă s-ar fi despărțit de bărbatu-său? Scandal. Ei, și? Se cuvine să pui în cumpănă fericirea ta cu opinia lumii? Și prinse a gândi cum s-ar fi dus la Sașa, cum ar fi trăit aproape de Mihai, cât i-ar fi fost de devotată. Dar conu Dinu? cui să-l lase? Era hărțăgos, crud, copilăros, dar îi era tată. De câte ori lua lucrurile mai aproape, i se făcea milă de el. Și pe dânsul împrejurările îl aduseră în halul în care era, împrejurările și lipsa de voință. Lipsa de voință. Ce vorbă și asta! Cine era vinovat de lipsa lui de voință? Natura, Dumnezeu. Dar nu Dumnezeu care face asemenea lucruri nedrepte e o ființă imorală. Atunci la cine să-ți mai întorci ochii? La nimeni. La pământ. La neființă.

Logic, așa părea. Însă îi era drag Mihai. Ce drag îi era! Se simți cuprinsă de frig, dar urmă cu încăpățânare să se gândească la Mihai. Pe al

doilea plan al conștiinței se ivea umbra morții. O dedublare a personalității sale morale o făcea să aspire cu o parte către fericire, iar cu alta către moarte. Pe când se gândea la Mihai, ideea că ar putea să răcească desfăcu rândurile planului întâi al conștiinței și răsări luminoasă înaintea tuturor. Ce bine ar fi fost! Să moară de moarte bună, dar repede; să înceteze de a mai suferi.

Ușa se deschise încet și Zoițica intră. Ea rămase în mijlocul odăii, strângând din umeri. Tincuța închise geamurile cu grabă și chemă pe fată la dânsa. Se uită la ea lung, gândindu-se într-o clipă la o infinitate de lucruri. Cu cine seamănă? Ar fi putut să semene cu tată-său. O mișcare nervoasă o făcu sădea pe Zoițica la o parte și repede, iar s-o apropie de dânsa. Fata simți obrazul mame-sei rece, mâinile reci.

— Ești înghețată de frig, mamă. Ai fost afară?

— Nu, dragă; am deschis fereastra să mai schimb aerul. Fetița se duse la sobă, luă cu mâinile ei micuțe un lemn și-l puse pe foc, mai puse unul și încă unul; apoi strânse portița și se strecură pe vârful degetelor, cu gravitate.

Tincuța o privea dusă pe gânduri. Ochii ei păreau a zice copilei: "care va fi și soarta ta! pe ce mâini vei încăpea! "Atunci ideea morții o înfioră. Chemă fata, o luă în brațe și o sărută, strângând-o la piept cu o nespusă milă.

Când reîntâlni pe Mihai, se simți stângace, încurcată. Nu îndrăznea să-l privească ca să nu vadă ochii lui compătimitori. Ideea umilinței se împletea în mintea ei, ca o mașinărie complicată, cu atâtea roate și roticele sufletești, ce o făceau să sufere. Ceea ce părea amor propriu rănit era numai o blândă închipuire de sine; voia să se păstreze, în imaginile lui, curată, desfăcută de orice legătură trivială. Și cuvintele lui bărbatu-său, zise în auzul lui Mihai, o pătaseră.

A doua zi, ministrul și Mihai plecară. Tincuța, de la geam, se uită lung în urma lor.

Când ei pieriră în zare, ea rămase în colțul ferestrei, privind departe în văzduhul fumuriu, fără nici o legătură între ea și lume. Îi răsări în minte o imagine bizară: Julie Guicciardi, și o cută misterioasă de rochie: rochia ei din oglindă…

XI

La o lună după cele întâmplate până aici, Mihai cu soră-sa și cumnatu-său călătoreau din nou spre Tincuța, de astă dată însă ca s-o ducă la groapă.

O depeșă a lui Scatiu, cu două zile înainte, îi chema și-i ruga să aducă doi doctori, cei mai mari din București, "fără a se uita la preț"; o altă depeșă, iscălită "cel mai nenorocit om", îi vestea că "totul s-a sfârșit".

Era prin luna lui ianuarie. Gerul înlemnise toată calea. Ulițele pustii scârțâiau sub picioarele rarilor trecători. Câte o sanie goală, cu doi bouleni piperniciți, mergea spre barieră.

Niciodată nu văzuse Mihai firea tristă a lucrurilor într-o lumină mai potrivită. Grămădiți câte trei în sania lui Scatiu, tăceau. Fiecare se simțea apăsat de apropiata înfățișare amorții.

În adevăr, se vedea de departe poarta lui Scatiu îmbrăcată într-o învelitoare neagră monumentală. Câteva birji intrau și ieșeau fără rost, goale sau cu lume necunoscută.

Cea dintâi persoană de care deteră fu coana Profira. La sunetul clopoțeilor, ea ieși din odaia ei de jos și începu să se bocească. Îi sărută pe câtetrei pe amândoi obrajii, cântând aceeași melopee cadențată: "Tincuțo, mamă! — Tincuțo, mamă! "

Când dânșii se duseră sus, ea chemă pe Costea la dânsa, puse mâinile în șolduri și începu să-l judece:

— Da' ăștia ce mai caută?

— Or fi venit pentru moartea cuconiței.

— Pentru moartea cuconiței, ha? da' locantă nu e în târg — ducă-se la locantă! Ce caută pe urechile lui fii-meu? Tot el, sireacu!

Slugile fiind ocupate, iar Tincuța moartă, coana Profira pusese mâna pe chei; astfel toată ziua era beată.

Pe când Mihai și Sașa se urcau sus, Scatiu le ieși înainte. Roșu, cu genele umflate, cu gulerul cămășii în negru, părea mai hidos decât de obicei. Se aruncă de gâtul lui Matei, și, cât era de lung și de bleg, începu să se bocească și el, ca mamă-sa, cu glas mare și cu radicale:

— Am pierdut-o, vere Matei, am pierdut-o! S-a dus de la noi, verișoară Sașa! M-a lăsat singur, m-a abandonat, nenorocitul de mine!

Și cu ochii închiși, cu pumnul la frunte, scrâșnind din dinți, merse înaintea lor, ducându-i spre salonul în care era moarta.

La vederea chipului Tincuței, ridicat sus pe pernă, alb, senin, cu majestatea morții întipărită în toate liniile, Mihai simți un val de durere că i

se urcă în piept și că-l podidește plânsul, cu hohot. Rămase lângă ușă, cu ochii în batistă, plângând fără să se mai poată stăpâni. Sașa luase un scaun și se așezase în fața răposatei, pe când Matei se uita la dânsa.

Intrată în stăpânirea liniștei de veci, s-ar fi zis că Tincuța nu murise, ci numai trecuse în lumea ei cea dreaptă. Cu mâinile strânse pe piept și cu flori în jurul capului, părea că adormise gătindu-se. Făcliile ce ardeau și vârful pantofilor noi, ce ieșeau de sub rochie; mirosul de tămâie; batiste înmuiate în apă de colonie; aerul de groază al celor dimprejur, înjosorau oarecum recea frumusețe a morții. Viața ei chinuită se stinsese încet, prelung, fără să lase în formele de acum decât întipărirea celui din urmă moment al conștiinței, că încetează de a suferi. Dânsa murise cu noțiunea clară a fericirii de a nu mai fi.

Și când acestea se citeau pe chipul ei, Tănase se credea dator s-o căineze că a murit. După ce mai da o raită pe la cumpărături, unde număra lumânările aduse din târg, intra în salon și începea să geamă:

— Ah, nevastă, de ce m-ai lăsat tu pe mine! Apoi văzând pe Zoițica cu ochii plini de lacrămi alături de Sașa, îndemna să plângă:

— Plângi, plângi, nenorocită orfană! Mamă ca a ta, puțini au avut în lumea asta…

Și acolea pe loc, se întoarse către femeia de la capul moartei și-i zicea, lung și tărăgănat:

— Mario, rupe feștila de la făclia aia, că pătează covoru. Cei doi-trei oameni cu sufletul la locul lor, ce erau de față, se simțeau dezgustați de atâta nesimțire și prefăcătorie. El ieșea liniștit, se ducea în birou, unde deschidea casa de bani, scotea sticla cu rom și bea din plin, ca să-i treacă de inimă rea.

În mijlocul celei mai mari tăceri se auzi deodată glasul lui Scatiu strigând:

— Fugi! Să nu te văd înaintea ochilor, cobe! Luați-l! dați-l afară!

Matei ieși în vârful degetelor să vadă ce se petrecea. În fața lui Scatiu, care urla furios, un om bătrân, căzut în genunchi, se ruga de el să-l lase să intre. Matei recunoscu pe Stoica țiganul, fostul vizitiu al lui conu Dinu. Se duse la Scatiu și-l luă de braț, trecând cu el într-o odaie vecină.

Stoica intră plin de zăpadă, își lăsă căciula la ușă, se apropie de moartă sughițând, și-i sărută mâna. Apoi se uită la dânsa, clătinând din cap. I se înnodau lacrimile în barbă. El nu putea rosti decât un singur cuvânt: "Stăpânică, stăpânică". Se retrase și se făcu nevăzut.

Cât despre conu Dinu, nimeni nu se îngrijea de el. Părăsit în voia slugilor, singur, neputincios, pirotea în scaunul lui, străin parcă de cele ce se petreceau împrejur. Numai când văzu pe Sașa, ieși din nesimțirea lui aparentă și începu să plângă ca un copil. Se încleștase de mâinile ei, rugând-o să-l ia dânsa:

— Să nu mă lași, fetițo, să nu mă lași, că mă omoară și pe mine.

O adevărată teroare îl cuprinsese, din ceasul când văzuse pe Tănase intrând la dânsul cu vestea că Tincuța murise. Gemetele, urletele, blestemele lui înfricoșară pe conu Dinu mai mult decât știrea ce-i aducea.

Sașa căuta să-l liniștească, făgăduindu-i că se va întoarce peste puține zile și-l va lua cu dânsa la București. Bătrânul o privi disperat:

— Va să zică mă lași… Ea încercă să-i dovedească că nu era cu putință să-l ridice numaidecât din casa lui Scatiu, fără să-i dea bănuieli. Conu Dinu nu mai răspunse nimic, ci rămase cu ochii în pământ.

Nepoată-sa îl privea în tăcere, gândindu-se ce era de făcut. Se vedea bine că bătrânul învârtea ceva prin minte. Ea se temea să nu-și pună și el capăt zilelor. Căută din nou să-l încredințeze că nu se duce la București decât ca să-i pregătească odaia. El tăcu.

Înmormântarea Tincuței se petrecu în aceleași condițiuni de solemnitate și declamare. Totul era bogat, dar totul ținea de reclamă și de fală. În urma carului funebru mergea Tănase, între Matei și Mihai. La fiecare răspântie, Scatiu se credea dator să sperie lumea cu gemetele. Își pusese în minte, fiindcă așa îi convenea, să facă răspunzător de moartea Tincuței pe un biet doctor jidan. Își cânta vorbele pe nas, ca un țârcovnic:

— Unde o duceți!… Să nu o treceți pe sub ferestrele mișelului!… Bănică! Nae! Vasile!

Numele îngrijitorilor de pe la moșii erau astfel invocate la fiecare colț de uliță, ca mărturie a durerii ce-l copleșea, în fond însă pentru ca să se vadă puterea și bogăția lui.

La coborârea sicriului în mormânt, Scatiu păru că înnebunește. În fantezia lui, excitată de alcool și de plânsetele sincere ale celorlalți, acest act al punerii în pământ, în adevăr cel mai mișcător din toate, i se înfățișa într-un mod atât de ciudat, încât nu-și mai putea stăpâni urletele. Era conștiința soartei noastre comune, care revolta viața vânjoasă și violența din el.

Matei enervat îl strânse de braț:

— Nu mai striga așa! Glasul lui poruncitor păru că sugestionează pe Scatiu. El tăcu deodată: luă o mână de pământ înghețat și o aruncă îngroapă. Când totul se sfârși, plecă repede spre sanie, încovoiat și tăcut. Se înveli cu tartanul pe picioare, dând din cap:

— S-o ia dracu viață!… Apoi, adresându-se vizitiului:

— Haide, băiete.

XII

De la vestea ce i-o adusese Mihai, că țăranii lui reclamaseră ministrului, conu Dinu nu mai avea pace. Era pe jumătate olog, astfel că nu putea să iasă în târg și să plece de acolo drept la moșie.

În luna din urmă, pe când Tincuța era bolnavă, conu Dinu trimisese într-o zi să-i cheme un birjar. Îl tocmise cu 30 de lei să-l ducă la Ciulniței.

Făcu această încercare pe față, sperând că Scatiu nu va îndrăzni să-l oprească. Dar se înșelă: Scatiu îndrăzni, ba dete și o pereche de palme birjarului.

De atunci bătrânul se concentră în sine și deveni mai blând. După moartea Tincuței, ceru să vadă pe ginere-său. Îl rugă binișor să-i trimită un croitor ca să-și facă haine negre. După câteva zile, iar voi să-l vadă. Îi vorbi despre fetiță, rugându-l s-o trimită la București, la Sașa. Scatiu îi împlini toate gusturile, sau îi făgădui să i le împlinească, dar totdeauna cu aceeași condiție: să nu mai încerce să plece.

Într-o dimineață, conu Dinu îi ceru sania să se ducă la baie.

— Bucuros. Vrei să-ți dau și pe Costea să te ajute?

— Cum vrei.

— Ba nu: cum vrei dumneata. Bătrânul se gândi. N-avea nici o nevoie de Costea, dar ținea să nu deștepte bănuieli.

— Doar să mă ajute să mă urc în sanie. La baie m-o da jos un om.

— Va să zică nu-ți trebuie.

— Nu. Tănase porunci să înhame caii. Conu Dinu își puse o pereche de pantofi groși, își luă șuba și căciula, dete femeii să-i așeze în sanie peria de cap și prosoapele, și astfel, ajutat de fecior, plecă.

De multă vreme nu ieșise el din casă. Aerul rece îl însufleți. Vorbi vizitiului cu interes de tot ce întâlnea în cale, dar vizitiul răspundea numai cu gura jumătate: era dăscălit de Scatiu.

La poarta băilor stau câteva birji. Sania lui conu Dinu intră în ogradă, el se dete jos cu mare grijă, și intră înăuntru. Sania întoarse și se puse să-l aștepte.

Dar peste puțin timp bătrânul deschise ușa și chemă pe vizitiu.

— Ia ascultă, fă bunătate, te rog, dă o fugă până acasă și adu-mi briciurile: cere-le de la Maria și, aici dă-le îngrijitorului, pentru mine.

Vizitiul porni numaidecât. El îl pândi până ce se depărtă; apoi spuse băiașului că are puțină treabă în târg, îl rugă să-l urce într-o sanie de birje și să primească briciurile în numele lui, că se întoarce.

De îndată ce fu singur cu birjarul, îi zise: Mai băiete, tu ești stăpânul saniei?

— Eu, cucoane.

— Ai cai buni?

— Buni detot.

— Poți să înhami numaidecât și pe ceilalți doi și să mă duci la Ciulniței?

— Numai cât te-i șterge la ochi cucoane.

— Câte parale vrei? Birjarul se gândi.

— E cam departe… sunt două poști bune… vreme de iarnă…

— Scurt, scurt, cât vrei?

— Să-mi dai doi poli, boierule.

— Bine. Mișcă-te. Bidiviii o rupseră la fugă. După cinci minute intrau într-o curte jidovească, plină de zăpadă bătătorită. Birjarul scoase alți doi călușei, îi înhămă înaintea celorlalți și porniră.

Conu Dinu își ridicase gulerul de la blană peste cap, ascunzându-se de teamă să nu-l cunoască cineva.

Când fură afară din oraș și dete cu ochii de întinderea lucie a câmpului, i se păru că întinerește. De doi ani îl țineau închis! De doi ani nu mai răsuflase la lumina largă a șesului! Drumul pe unde mergeau îl cunoștea din copilărie; știa numele tuturor satelor, al tuturor popasurilor; copacii erau desfrunziți și triști — și totuși lui îi părură toate noi, toate frumoase.

— Ia ascultă, birjar: știi să mâi?

— Știu, cucoane.

— Dacă știi, să te văd. Am zis 40 de lei: îți dau 50. La așa vorbă duioasă, biciul învăluia dintr-o dată pe rotași pe înaintași, iar sania zbura pe pârtia drumului.

Cu cât mergeau mai repede, cu atât emoțiunea lui conu Dinu creștea. I se părea că-l ajunge Scatiu de pe urmă. La fiecare minut se uita îndărăt.

Și avea dreptate să se teamă. Vizitiul, venind să ceară bricile, dăduse oarecari bănuieli lui Scatiu, fiindcă el știa că socru-său nu se mai rădea demult și își tăia barba cu foarfecele; cu toate astea nu zise nimic. Se mulțumi să întrebe pe vizitiu dacă în adevăr îl lăsase la baie.

Acesta, sigur de sine, se întoarse după vorba lui conu Dinu și dase pachetul în mâna îngrijitorului; apoi se pusese să aștepte. Însă, după vreun ceas, răzbit de frig, se coborâse din sanie și se preumbla de colo până colo izbindu-și mâinile de umeri. Câteodată își arunca ochii înăuntru, doar l-o

vedea cineva. Și în adevăr, intendentul băilor, știind că nu e nimeni înăuntru, ieși la el și-l întrebă pe cine așteaptă.

Când înțelese el că conu Dinu fugise, sări pe capră și plecă în goana cailor.

— Tiii! e rău de mine! Intră pe poartă ca un năuc, lăsă hățurile și se duse la stăpânu-său într-un suflet:

— Cucoane, boierul cel bătrân a fugit!… Scatiu sări în sus.

— Unde a fugit? Cum a fugit?

— Nu știu, vai de maica mea! L-am lăsat la baie… și am venit după brice. Când m-am întors înapoi, eu țineam că-i înăuntru… De unde să știu eu?

Scatiu îl privi o clipă chiorâș, apoi se repezi la el și-l luă la bătaie:

— Te-ai vândut lui, mișelule!… Stai că te învăț eu minte. Stăpânul da ca un orb, iar sluga se apăra cu amândouă mâinile duse la cap.

— Iartă-mă, boierule, c-am greșit… nu-s vinovat.

— Să înhami caii numaidecât, ticălosule! Pe câte patru, m-ai înțeles?

Vizitiul se repezi la grajd, iar Scatiu se duse să-și ia blana, parcă nimic nu se întâmplase între ei.

După zece minute ieșeau pe poartă ca o vijelie. În goana lor nebună peste câmp, treceau văi, dealuri, gârle înghețate, alergând după sania lui conu Dinu. La fiecare cinci minute, Scatiu se ridica în picioare sau își întindea gâtul în vânt, ca un copoi, să prindă urma fugarilor. Lumea de pe la cârciumi, care văzuse trecând cele două sănii, ca două vârtejuri, se uita mirată după ele.

Înainte de a ajunge la Ciulniței, conu Dinu se opri o clipă în satul Balta, cu ai cărui locuitori avusese Tănase altădată proces și cu care nici acum nu trăia bine, și le spuse în fugă să vie la curte. Prin satul lui de asemenea se opri la două-trei case și chemă pe oameni.

În vreme de iarnă, țăranii robotesc primprejurul casei, mai dreg câte ceva, mai stau la cârciumă, după cum se întâmplă. Vestea se răspândi prin sat ca fulgerul.

Nae Eftimiu și Aglaia rămaseră încremeniți când deteră cu ochii de conu Dinu. Alergară să-l coboare din sanie, uitându-se unul la altul.

— Da' ce-i asta, unchiule? Bătrânul le aruncă o privire încruntată.

— Ce să fie nepoate: ia am venit la mine acasă. Îl urcară sus, îl duseră în vechea lui odaie, care acum devenise odaia lui Scatiu, îi aprinseră foc. Aglaia îi dete dulceață, ca și cum ar fi fost cei mai supuși ai lui slujitori.

Conu Dinu zări pantofii lui Scatiu, de marginea patului. Fără a zice o vorbă, îi ridică de jos cu bastonul și-i aruncă înfoc. Aglaia îl privea cu ochii holbați:

— Da' ce faci, unchiule?

— Asta-i treaba mea. Fă bunătate și schimbă patul, scoate plapuma, și salteaua, și mindirul, să iasă mirosul de mitocan, m-ai înțeles?

Aglaia înțelesese că n-avea încotro. Se supuse, dar cu mânie. Aglaia era stăpâna de curte. Vechea prietenie cu Tănase se urma și acum sub ochiul binevoitor al d-lui Eftimiu, și în virtutea acestei prietenii dânsa făcea ce vrea.

Bătrânul ceru să-i aducă un fotoliu, se dezbrăcă de șubă și șezu la o masă, gândindu-se.

— Așa!… zise el cu mulțumire. Odată ajuns la moșie i se păru că a intrat în împărăția lui: aici nu se mai temea de Scatiu.

În vremea asta, toată lumea din curte era în mișcare. Nimeni nu înțelegea ce se petrecea, dar fiecare se simțea înneliniște. Vătafii vechi fuseseră înlocuiți cu alții, oameni de încredere de-ai lui Tănase, care aduseseră pe săteni la disperare. Leșile erau prefăcute, după ideile noului stăpân; hambarele mutate din loc; până și argații nu mai erau aceiași.

Pe când slugile lui Tănase se adunau să vadă ce se petrece, țăranii intrau pâlcuri, pâlcuri în curte, vorbind între dânșii:

— A venit boierul, mă?

— A venit, mă.

— Mare scofală!…

— Da' nu Scatiu, mă.

— D-apoi cine?

— Boierul nostru.

— Conu Dinu?

— Păi cum. Vezi răclămația noastră?

— Da de unde știi tu, măi Tudosi?

— D-apoi că l-am văzut, măi băiete. Oamenii nu prea vreau să creadă, fiindcă știau că-l ține zălog Scatiu la oraș.

Pe când ei vorbeau astfel între dânșii, se auziră clopoțeii de la o sanie de pe drum: ajungea Tănase în goana cailor.

De îndată ce intră în curte, el înțelese cum stau lucrurile. Era galben-verde de mânie. Se ridică în picioare și se uită la săteni.

— Ce vreți dumneavoastră, oameni buni?

Ei își scoaseră căciulele și se apropiară domol de dânsul.

— Bună vremea, coane.

— Ei, ce-i?

— Păi ce să hie… Ia, mai veniserăm pe la curte și noi… c-am auzit c-a sosit boierul cel bătrân.

— A sosit, da-i cam bolnav. Veniți mai spre seară.

Și sări din sanie ducându-se sus. Cum intră în casă, își dezbrăcă blana și dete năvală la socru-său.

— Cu multă plecăciune, boierule. Conu Dinu sta tot la masă. Cum îl văzu își întoarse privirile în altă parte și răspunse pe același ton:

— Mulțumim dumitale. Tănase încuia ușa. Bătrânul începu să strige:

— Nu-ncuia ușa! nu-ncuia ușa!

— Nu urla așa, c-avem de furcă amândoi.

— Nu-ncuia ușa!

— Mi-ai fugit de-acasă, ha?

— Nu-ncuia ușa!

Ochii bătrânului stau să-i iasă din cap. El striga cât îl lua gura, repetând aceleași cuvinte: "Nu-ncuia ușa". Scatiu fu silit să descuie ușa.

— Pentru ce mi-ai plecat de-acasă, boierule? Conu Dinu păru că se liniștise.

— Pentru că așa am vrut.

— Așa ai vrut?

— Da.

— Așa? Stai că te-nvăț eu minte. Și zicând astfel, se sculă și chemă pe Nae.

— Spune lui Chiru să vie-ncoace cu Ilie — și să schimbe caii.

Nae îl luă la o parte și-i șopti ceva la ureche. Tănase se repezi afară, la oameni, furios.

— Măi fraților, vreți, se vede, să m-aduceți la disperare. Ce căutați în curtea mea!… Duceți-vă la ministru!

Unii dintre săteni plecară; alții nu.

— Pe noi ne-a chemat boierul nostru. Scatiu începu să zbiere.

— Boierul vostru!… Chivule, Ilie, dați-i afară! afară! Vătășeii luară lumea mai cu bine, mai cu rău și o scoaseră afară din curte, închizând porțile. Scatiu se întoarse la socru-său, urmat de cei doi inși.

— Acuma, tată socrule, să ne răfuim amândoi. Puneți mâna pe el, mă.

Bătrânul văzuse de pe fereastră cum îl părăsiseră țăranii, și, neavând nici o putere, își plecase capul pe masă și plângea. Cei doi vătafi puseră mâna pe el. Scatiu poruncea:

— Dați-i șuba și aduceți un curmei. Vătafii aduseră blana și frânghiuța.

— Legați-l! Chiru îl înfășură în blană și-l legă cu frânghia pe deasupra. Apoi îl luară pe sus să-l puie în sanie. Caii însă nu erau gata. Așteptând, ei putură vedea, cu toții, peste gard, că sătenii nu se risipiseră, ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi să-și aducă puștile.

Când sania fu gata, așezară pe bătrân, ca pe un sac, într-un colț. Scatiu se sui alături. Chiru pe capră, lângă vizitiu, iar Ilie în coadă. Astfel, porniră.

Însă în loc să iasă pe poarta cea mare, sania trecu pe sub leși, în fuga cailor, și se îndreptă spre poarta de la arman. Sătenii, care ațineau drumul, înțeleseră gândul lui Scatiu și o porniră în goană în partea aceea. Cei mai sprinteni ajunseră la timp și deteră să apuce caii înaintași de dârlogi, dar caii, tineri, se feriră, speriați, și se strecurară printre lume. Oamenii blestemau și mai alergau în urma săniii, doar să-și verse focul — când, de departe văzură venind înaintea fugarilor alți oameni, din alt sat: erau țăranii din Balta.

Scatiu, care înțelese primejdia, zise lui Chiru să tragă un foc în vânt, iar vizitiului să dea gură cailor. Însă sperietura puștii, în loc să le fie de-a bună, mai rău le strică. Băltenii ațînură drumul cailor, strigând. Scatiu apucă hățurile din mâna vizitiului și voi s-o ia peste câmp — dar unul din înaintași, dând în șanțul șoselei, căzu. Atâta fu destul ca să pună mâna oamenii pe el. Calul se sculă, târî pe un flăcău prin zăpadă, însă fără spor. Repede, sania fu înconjurată din toate părțile. Scatiu sări jos, luă pușca din mâna lui Chiru și dete să se apere. O lovitură de ciomag peste braț, venită ca din cer, îl făcu să scape pușca și s-o rupă la fugă. Lumea după el. Fu ajuns și culcat la pământ, fără să se știe de căzu singur sau îl răsturnară ceilalți.

Ce se petrecu atunci nimeni nu-și putea da seama. Într-o clipă, îl făcură fărâmele, fără zgomot, fără vaiete.

Ancheta judecătorească găsi în creierii lui turtiți, pietre, cuie, o basma ruptă, pe care furia poporului le adusese ca o apă mare.

Pe când oamenii se întorceau să judece pe vătășei, doi dintre dânșii reveneau la cadavrul lui Scatiu, aprinși de ură, și-i dau cu tocul cizmei în cap. Unul era Lefter, din procesul băltenilor, altul Stoica, țiganul din

Ciulniței. Unul avea de răzbunat bicele de pe obraz; altul moartea lui Forgaș.

Iar conu Dinu rămase să trăiască mai departe, olog și singur, însă stăpân ca mai înainte pe pământ, pe pământul care-i fusese atât de drag, în care se născuse, pe care trăise și în care avea să se odihnească pe veci, cu credință că acolo îi va fi bine, că în această γη-μήτηρ[2] va găsi, ca cei vechi, nemurire, răsplată și pedeapsă.

Note

[1]↑ Dedicată contesei Julie Guicciardi (germ.)

[2]↑ glie-mamă (gr.)